ETİMESGUT'TA ŞEHİRSEL GELİŞİM VE KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

Hüseyin Melih ÖZDEMİR

Doktora Tezi

Danışman I: Prof.Dr. Lütfi ÖZAV

Danışman II: Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir YASAK

Uşak

Aralık, 2021

ETİMESGUT'TA ŞEHİRSEL GELİŞİM VE KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

Hüseyin Melih ÖZDEMİR

Doktora Tezi

Danışman I: Prof.Dr. Lütfi ÖZAV

Danışman II: Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir YASAK

Uşak

Aralık, 2021

ETİMESGUT'TA ŞEHİRSEL GELİŞİM VE KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

Hüseyin Melih ÖZDEMİR

Doktora Tezi

Coğrafya Anabilim Dalı

Danışman I: Prof.Dr. Lütfi ÖZAV

Danışman II: Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir YASAK

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Aralık, 2021

ÖZET

Şehirlerin kuruluşu ve morfolojik gelişimi fiziki, beşeri ve ekonomik olmak üzere birçok değişkene bağlı olarak gerçekleşmektedir. Etimesgut şehri 1928 yılında Ankara şehir merkezinin batısında yer alan boş araziler üzerinde Cumhuriyet rejiminin modern yüzünü temsil etmesi amacıyla ve Bulgaristan'dan mübadele yoluyla ülkemize gelen vatandaşlarımızın iskanı için tarihi tren istasyonu yakınında örnek köy yerleşmesi olarak kurulmuştur. Etimesgut şehri, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde bulunan Ankara iline bağlı bir ilçe merkezidir. Araştırma sahasını oluşturan Etimesgut şehri Ankara'nın batısında toplam 10.300 hektar yüzölçümüne sahip Ankara metropolünün merkez ilçelerinden biridir.

Etimesgut şehri, idari olarak bağlı bulunduğu Ankara ili gibi ülkemizdeki şehirleşme hareketlerinden etkilenmiştir. Şehir tarımsal fonksiyon üzerine kurulmuş olmasına rağmen oldukça kısa bir süre içerisinde sağlık, askeri, sanayi ve hizmet sektörlerini de geliştirerek tarımsal fonksiyonundan sıyrılmıştır.

Şehrin temelleri örnek köy kapsamında 52 hane ile birlikte atılmıştır. 1950'li yıllardan itibaren örnek köy ve çevresinde şehir gelişim göstermeye başlamıştır. Şehir 1990'lı yıllara kadar gecekondu yapıları ile birlikte bir gelişim gösterirken, 1990 ila 2010 yılları arasında gecekondu yapıları yerini apartman yapılarına bırakmıştır.

Şehir yerleşmeleri canlı organizmaları gibi doğar, gelişir ve belli bir olgunluğa erişirler. Gerçekleştirilmiş olan bu çalışma ile şehrin fiziki, beşeri ve ekonomik yapısının yanı sıra, kuruluşundan günümüze kadar geçirmiş olduğu morfolojik dönüşüm aşamaları tespit edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimler: Şehirsel Gelişim, Şehirsel Fonksiyonlar, Morfolojik Dönüşüm, Etimesgut

ABSTRACT

The establishment and morphological development of cities takes place depending on many variables, including physical, human and economic. The city of Etimesgut was established in 1928 as a model village settlement near the historical train station in order to represent the modern face of the republican regime on the vacant lands to the west of Ankara city center and for the resettlement of our citizens who came to our country through exchange from Bulgaria. The city of Etimesgut is a district center of the province of Ankara, located in the Upper Sakarya Section of the Central Anatolia Region. The city of Etimesgut, which constitutes the research area, is one of the central districts of the Ankara metropolis with a total area of 10,300 hectares in the west of Ankara.

The city of Etimesgut has been affected by the urbanization movements in our country, like the city of Ankara, to which it is administratively affiliated. Although the city was founded on an agricultural function, it developed health, military, industry and service sectors in a very short time and got rid of its agricultural function.

The foundations of the city were laid with 52 households within the scope of the model village. Since the 1950s, the model village and the city around it started to develop. While the city showed a development with shanty houses until the 1990s, between 1990 and 2010 the slums were replaced by apartment buildings.

Urban settlements are born, develop and reach a certain maturity like living organisms. With this study, the physical, human and economic structure of the city, as well as the morphological transformation stages that it has gone through from its foundation to the present, have been determined and evaluated.

Keywords: Urban Development, Urban Functions, Morphological Transformation, Etimesgut

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI

ÖN SÖZ

Şehirler; temelleri oldukça eski dönemlere dayanan ve birçok değişkene bağlı olarak gelişim göstererek günümüze kadar ulaşmış yerleşim birimleridir. Doktora tezi olarak hazırlanmış olan "Etimesgut'ta Şehirsel Gelişim ve Konut Alanlarının Morfolojik Dönüşümü" isimli bu çalışmada Etimesgut şehri örnekleminde öncelikli olarak şehrin fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerini aktarmaya çalıştım. "Morfolojik Dönüşüm" bölümünde ise şehrin kuruluş aşamasından günümüze kadar konut ve şehirleşme bağlamında nasıl bir değişim gösterdiğini izah etmeye çalıştım.

Hazırlamış olduğum bu tez çalışmasında lisans ve yüksek lisans eğitimimden bu zamana kadar kendilerinden eğitim almış olduğum ve doktora danışmanlıklarımı yürüten Prof. Dr. Lütfi ÖZAV ve Dr. Öğr. Üyesi Üzeyir YASAK'a tezin başlangıç aşamasından tamamlanmasına kadar büyük bir ilgi, alaka ve titizlikle ilgilendikleri için şükranlarımı sunarım.

Tezin veri temini kısmında Etimesgut Belediyesi'nin tüm imkanlarını şahsıma sunan başta Etimesgut Belediye Başkanı sayın Enver DEMİREL ve başkan yardımcısı sayın Cemal SATILMIŞ'a, belediye kapısından ilk girdiğim anda çalışmama oldukça ilgili bir şekilde yaklaşan ve emekli olacağı sürece kadar da aynı tutumunu devam ettiren önceki dönem belediye başkan yardımcısı Ayhan ÜNAL beyefendiye, şehrin genel yapısını ve gelişimini anlamamda çok büyük yardımları bulunan Etimesgut Belediyesi, Plan Proje Müdürlüğü'nde Şehir Bölge Plancısı Fatih YAŞAR beye, şehrin eski ve yeni fotoğraflarına erişmem konusunda büyük emeği geçen Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü haber ve fotoğraf sorumlusu İsmail ŞAHİN beye teşekkürü borç bilirim.

Akdeniz Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencisi Emrah SARIKURT ve şehir ve bölge plancısı değerli dostum Selçuk KOYUNCU Etimesgut şehri üzerine coğrafi bir bakış açısı ile yazmış olduğum tez çalışmasına farklı bir perspektif katmışlardır. Katkılarından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Hayatımın her evresinde benden yardım ve emeğini esirgemeyen annem Hatice ÖZDEMİR'e, tez çalışmam boyunca bana büyük manevi destek veren eşim Fatma ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktora tezi olarak hazırlamış olduğum bu çalışmayı, bu zamana kadar hazırlamış olduğum her akademik

çalışmamın ilk okuyucusu ve eleştirmeni olan, "ilim bir zırh gibi insanı korur, kollar" sözü ile her daim beni eğitim hayatımda destekleyen babam merhum Mikayil ÖZDEMİR'e ithaf etmek isterim.

Hüseyin Melih ÖZDEMİR

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	**:** Hüseyin Melih ÖZDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	**:**
Lisans Öğrenimi	**:** Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Faküktesi Coğrafya Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	**:** Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya A.B.D.
Doktora Öğrenimi	**:** Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya A.B.D.
Bildiği Yabancı Diller	**:** İngilizce
Yüksek Lisans Tezi	:Polatlı'nın Şehir Coğrafyası (Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Üzeyir YASAK)
Doktora Tezi	**:** Etimesgut'ta Şehirsel Gelişim ve Konut Alanlarının Morfolojik Dönüşümü (Danışman I: Prof. Dr. Lütfi ÖZAV, Danışman II: Dr. Öğretim Üyesi Üzeyir YASAK)

Akademik Yayınlar

- Özdemir, H. M. (2017). Polatlı'nın Şehir Coğrafyası, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Yasak, Ü., Özdemir, H.M., (2017). Polatlı Şehri'nin Mekânsal Gelişimi ve Şehir İçi Arazi Kullanımı, *Studies Of The Ottoman Domain,* 7(13), 285-313.
- Yasak, Ü., Özdemir, H. M., (2019). Şehirsel Turizm Kaynakları Açısından Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin Değerlendirilmesi, *Turkish Studies,* 14(4), 1581-1601.
- Özdemir, H. M., Özav, L., Yasak, Ü., (2020). Örnek Köyden Kente Dönüşen Etimesgut'ta Fonksiyonel Arazi Kullanımının Değişimi, *Doğu Coğrafya Dergisi,* 44, 163-182.
- Özdemir, H. M., Özav, L., Yasak, Ü., (2020). The Effects of Natural Environmental Elements in The Urbanization of Etimesgut, içinde Critical Studies in Social Sciences and Humanities, (Edt. Mehmet Sarıoğlan, Hamza Bağlama) Livre de Lyon, Lyon.

- Yasak, Ü. & Özdemir, H. M. (2021). Türk Mitolojisinde Coğrafi İzler. Turkish Studies - Language, 16(3), 1745-1764. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52302

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAYI iii
ÖN SÖZ iv
ÖZ GEÇMİŞ vi
TABLOLAR LİSTESİ xi
GRAFİKLER LİSTESİ xiv
HARİTALAR LİSTESİ xv
ŞEKİLLER LİSTESİ xvii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ xviii
KISALTMALAR LİSTESİ xx
GİRİŞ 1
1-Araştırma Sahasının Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri 3
2- Amaç 6
3) Yöntem 7
4. Araştırma Konusu ile İlgili Yapılan Çalışmalar 10
BİRİNCİ BÖLÜM 15
1.ETİMESGUT'UN KURULUŞ YERİNİN DOĞAL ORTAMLA OLAN İLİŞKİLERİ 15
1.1. JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER 16
1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ 21
1.2.1. İklim Elemanları 23
1.2.1.1. Sıcaklık 23
1.2.1.2. Basınç ve Rüzgarlar 30
1.2.1.3. Nem ve Yağış 33
1.3. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLERİ 37
1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ 39
1.5. BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ 41
İKİNCİ BÖLÜM 43
2.ETİMESGUT'UN ŞEHİRLEŞME SÜRECİ 43
2.1. YERLEŞMENİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 43
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem 43
2.2. NÜFUSUN GELİŞİMİ 58
2.2.1. Yüksek Durağanlık Dönemi (1928-1960) 60
2.2.2. Nüfusun İlk Yayılma Dönemi (1960-1990) 63

2.2.3. Nüfusun Geç Yayılma Aşaması (1990-2020) 65
2.3. NÜFUS HAREKETLERİ 66
2.3.1. Doğumlar ve Ölümler 66
2.3.2. Göçler 68
2.4. NÜFUSUN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ 75
2.4.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı 75
2.4.2. Hanehalkı Büyüklüğü 84
2.4.3. Nüfusun Eğitim Durumu 86
2.4.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu 93
III. BÖLÜM 105
ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR VE FONKSİYON ALANLARI 105
3.2. ETİMESGUT'UN ŞEHİRSEL FONKSİYONLARI 105
3.2.1. İdari Fonksiyon 105
3.2.2. Kültürel ve Sosyal Fonksiyonlar 110
3.2.3. Sağlık Fonksiyonu 123
3.2.4. Ticaret Fonksiyonu 133
3.2.5 Tarım Fonksiyonu 135
3.2.6. Ulaşım Fonksiyonu 143
3.2.7. Sanayi Fonksiyonu 152
3.2.8. Askeri Fonksiyon 157
3.2.9. Turizm Fonksiyonu 159
3.2.10. İnşaat Sektörü 161
3.3. ŞEHİRSEL FONKSİYONLARIN DAĞILIMI VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI 163
3.3.1. Ticaret Alanları 167
3.3.2. Konut Alanları 172
3.3.3. Sanayi Fonksiyon Alanları 177
3.3.4. Resmi Kurumlara Ait Alanlar 179
3.3.5. Parklar ve Yeşil Alanlar 181
3.3.6. Diğer Alanlar 187
IV. BÖLÜM 188
KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ 188
4.1. ANKARA ŞEHRİNİN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEKİ MORFOLOJİK GELİŞİMİ 188
4.2. ETİMESGUT'TA KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ 198
4.2.1. İstasyon Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları 207

4.2.2. Kazım Karabekir Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları 218
4.2.3. 30 Ağustos Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları 222
4.2.4. Süvari Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları 227
4.2.5. Alsancak Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları..... 231
SONUÇ ve ÖNERİLER 236
KAYNAKÇA..... 241

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:Etimesgut'un Aylık Ortalama Sıcaklığı (ºC) (1995-2018)..... 24
Tablo 2:Etimesgut Çevresinde Yer Alan Yerleşmelerin Ortalama Sıcaklıkları (ºC)..... 25
Tablo 3:Etimesgut Günlük Ortalama Güneşlenme Süresi (Saat.dak) ve Güneşlenme Şiddeti (cal/cm²)..... 29
Tablo 4:Etimesgut'ta Ortalama Donlu Günler Sayısı (1995-2018)..... 29
Tablo 5:Etimesgut'un Ortalama Basınç Değerleri (hPa) (1995-2018)..... 31
Tablo 6:Etimesgut Şehri Rüzgarın Yönlere Göre Esme Sayıları (m/sn) (1995-2018)..... 32
Tablo 7:Etimesgut Şehrinin Fırtınalı Günler Sayısı Ortalaması ile Kuvvetli Rüzgarlı Günler Sayısı Ortalaması (1995-2018)..... 33
Tablo 8:Etimesgut Şehrinin Aylık Ortalama Bağıl Nemi (1995-2018)..... 33
Tablo 9:Etimesgut'ta Ortalama Bulutlu, Kapalı ve Açık Günler Sayısı (1995-2018)..... 34
Tablo 10:Etimesgut'ta Ortalama Sisli Günlerin Aylara Dağılımı (1995-2018)..... 35
Tablo 11:Etimesgut'ta Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Aylara Dağılışı (1995-2018)..... 36
Tablo 12:Ankara'ya Tabi Kasaba-i Zîr'in Nüfus Defteri..... 59
Tablo 13: Etimesgut'ta Nüfusun Yıllara Göre Değişimi ve Kırsal-Şehirsel Nüfus Oranları (1928-2020)..... 62
Tablo 14:Etimesgut'ta Bulunan Kamu Lojmanları ve Sosyal Konutlar..... 64
Tablo 15: Ankara İline Bağlı İlçe Yerleşmelerinin Nüfusları (2020)..... 66
Tablo 16: Etimesgut ve Ankara Şehirlerinde Yıllara Göre Ham Doğum ve Genel Doğurganlık Oranları..... 67
Tablo 17: 1928 Yılında Bulgaristan'dan Mübadele İle Gelip Etimesgut'a Yerleştirilen Göçmenler..... 69
Tablo 18: Ankara İline Bağlı İlçelerin Göç Durumu..... 72
Tablo 19: Başka Bir İlde Nüfusa Kayıtlı Olup Etimesgut'ta Yaşayan Nüfus..... 73
Tablo 20: Etimesgut Nüfusuna Kayıtlı Olup Başka İlde Yaşayan Nüfus..... 74
Tablo 21:Sayım Yıllarına Göre Etimesgut Şehrindeki Nüfusun Cinsiyet Durumu..... 76
Tablo 22:Etimesgut Şehir Nüfusunun Sayım Yıllarına ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı..... 78
Tablo 23: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (1990)..... 81
Tablo 24:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2000)..... 82
Tablo 25:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2020)..... 83
Tablo 26:Etimesgut Şehir Nüfusunun Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı (1990)..... 84
Tablo 27:Etimesgut Şehir Nüfusunun Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı (2000)..... 85
Tablo 28:Etimesgut Şehrinde Mahallelere Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (2018)..... 86
Tablo 29: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (1990)..... 87
Tablo 30: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2000)..... 89
Tablo 31: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2020)..... 91
Tablo 32: Etimesgut Şehir Nüfusunun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Öğrenim Durumu (2020)..... 93
Tablo 33: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000)..... 94
Tablo 34:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2010)..... 98
Tablo 35:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020)..... 101
Tablo 36: Etimesgut Şehrinde Eğitim Kurumları, Öğrenci, Derslik ve Öğretmen Sayısı (1996)..... 111
Tablo 37: Etimesgut Şehrinde Okul, Kurum, Özel Kurs, Yurt Sayıları (2020)..... 112

Tablo 38: Etimesgut Şehrinde 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sayısal Dağılımı 112
Tablo 39: Etimesgut Şehrinde Temel Eğitim Kurumları Sınıf ve Öğrenci Sayıları(2019-2020) 114
Tablo 40: Etimesgut Şehrinde Temel Eğitim Şube Sayıları ve Sınıf Ortalamaları (2019-2020) 114
Tablo 41: Etimesgut Şehrinde Ortaöğretim Kurumları Sınıf ve Öğrenci Sayıları (2019-2020) 116
Tablo 42: Etimesgut Şehrinde Ortaöğretim Şube Sayıları ve Sınıf Ortalamaları (2019-2020) 116
Tablo 43: Etimesgut Şehrinde Özel Eğitim Sınıflarında Devam Eden Öğrenci Sayıları (2019-2020) 118
Tablo 44: Etimesgut Şehrinde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları (2019-2020) 118
Tablo 45: Etimesgut Şehrinde Bulunan Pansiyonlu Okullar ve Öğrenci Sayıları 119
Tablo 46: Etimesgut Şehrinde Yaygın Eğitimde Öğrenim Gören Nüfus Bilgileri (2020)... 119
Tablo 47: Etimesgut Şehrinde Yıl İçerisinde Yapımı Tamamlanan ve Devam Eden Okul Sayıları 119
Tablo 48: Etimesgut Şehrinde Açılan Kurslar ve Katılım Gösteren Kursiyer Sayıları (2019-2020) 120
Tablo 49: Yerleşim Birimlerinin Sahip Oldukları Nüfusa Göre Sahip Olması Gereken Sağlık Kurumları 123
Tablo 50: Etimesgut'ta Bulunan Aile Sağlığı Merkezleri, Personel Sayıları ve Hizmet Kapasiteleri (2020)..... 129
Tablo 51: Etimesgut'ta Ağız ve Diş Sağlığı Poliklinikleri ve Çalışan Sayıları..... 131
Tablo 52: Etimesgut Şehrinde Yer Alan Ticari İş Yerleri ve Sayıları (2020)..... 134
Tablo 53: Etimesgut Şehrinde Tarım Arazilerinin Genel Dağılımı (2020) 140
Tablo 54: Etimesgut Şehrinde Tarla Bitkilerinin Ekiliş Alanları ve Verimleri (2020)..... 140
Tablo 55: Etimesgut Şehrinde Üretilen Meyveler ve Üretim Miktarları 141
Tablo 56: Etimesgut'ta EGO'ya Ait Hizmet Veren Otobüs Türleri, Otobüs Sayıları, Hat Bilgileri 149
Tablo 57: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'nde Yer Alan Firma Türleri ve Sayısal Dağılımı 155
Tablo 58:Etimesgut Şehrinde Yıllara Göre Verilen Yapı Ruhsatları Sayısı 163
Tablo 59: Etimesgut Şehrinde 2014 Yılı Fonksiyonel Arazi Kullanımı 164
Tablo 60: Etimesgut Şehrinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı 166
Tablo 61: Etimesgut Şehrinde Kurulan Pazarların Yerleri ve Günleri 171
Tablo 62: Etimesgut Şehrinde Mahalleler Bazında Bina ve Konut Sayıları..... 173
Tablo 63: Etimesgut Şehrinde Mahallelere Göre Bina ve Konut Yoğunluğu..... 174
Tablo 64: Etimesgut Şehrindeki Park ve Yeşil Alanlar ile Alanları 183
Tablo 65: Ankara Üst Ölçekli Planlarına İlişkin Özet Bilgiler..... 198
Tablo 66:Ankara Metropoliten Alanında İlçelere Göre Konutların Yaşları (2018)..... 202
Tablo 67:Etimesgut Şehri Konut ve Onaylı Plan Analizi (2000) 203
Tablo 68:Etimesgut Şehrinde Konut Türleri (2018) 206
Tablo 69: Etimesgut Şehrinde Mahalle Bazında Rezidans Sayıları..... 207
Tablo 70: İstasyon Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayıları..... 214
Tablo 71: Kazım Karabekir Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı . 222

Tablo 72: 30 Ağustos Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı 223
Tablo 73: Süvari Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı 228
Tablo 74: Alsancak Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı 233

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Etimesgut'un Aylık Ortalama Sıcaklığı (ºC) (1995-2018)..... 24
Grafik 2: Etimesgut Çevresinde Yer Alan Yerleşmelerin Ortalama Sıcaklıkları (ºC)..... 25
Grafik 3:Etimesgut'ta Ortalama Donlu Günler Sayısı (1995-2018)..... 30
Grafik 4:Etimesgut Şehrinin Ortalama Basınç Değerleri (hPa) (1995-2018)..... 31
Grafik 5: Etimesgut Şehri Rüzgar Gülü (1995-2018)..... 32
Grafik 6: Etimesgut'ta Ortalama Bulutlu, Kapalı ve Açık Günler Sayısı (1995-2018)..... 34
Grafik 7: Etimesgut Şehrinin Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Aylara Dağılışı (1995-2018) 36
Grafik 8: Etimesgut Şehrinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı (%) (1995-2018)..... 37
Grafik 9: Etimesgut'ta Nüfusun Yıllara Göre Kırsal ve Şehirsel Oranları..... 64
Grafik 10: Sayım Yıllarına Göre Etimesgut Şehrindeki Nüfusun Cinsiyet Durumu..... 77
Grafik 11: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (1990)..... 88
Grafik 12: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (1990).... 88
Grafik 13: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2000)..... 89
Grafik 14: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (2000).... 90
Grafik 15: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2020)..... 91
Grafik 16: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (2020).... 92
Grafik 17: Etimesgut Şehrinde Nadasa Brakılan Alan Miktarının Yıllara Göre Değişimi.. 143
Grafik 18:Etimesgut'ta Hizmet Veren EGO Otobüslerinin Saatlere Göre Yolcu Yoğunluğu (2020)..... 150
Grafik 19: EGO Otobüslerinin Bir Gün İçerisinde Taşıdıkları Yolcu Sayısı (2020)..... 151
Grafik 20: Etimesgut'ta Yıllara Göre Verilen Yapı Ruhsatları Sayısı 162
Grafik 21:Etimesgut Şehrindeki Fonksiyon Alanlarının Yüzdelik Dağılımı..... 166

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1:Etimesgut'un Lokasyon Haritası 4
Harita 2: Etimesgut Şehri Jeoloji Haritası..... 17
Harita 3: Etimesgut Şehri Fiziki Haritası 19
Harita 4: Etimesgut Şehri Topografya Haritası..... 20
Harita 5: Etimesgut Şehri 2018 Yılı Ocak Ayı Yüzey Sıcaklığı..... 27
Harita 6: Etimesgut Şehri 2018 Yılı Temmuz Ayı Yüzey Sıcaklığı 28
Harita 7: Etimesgut Şehri Hidrografya Haritası..... 38
Harita 8: Etimesgut Şehri Büyük Toprak Grupları Haritası..... 40
Harita 9:Başka Bir İlde Nüfusa Kayıtlı Olup Etimesgut'ta Yaşayan Nüfus..... 73
Harita 10: Etimesgut Nüfusuna Kayıtlı Olup Başka İlde Yaşayan Nüfus 75
Harita 11:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000) 95
Harita 12:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000) 96
Harita 13:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2010) 99
Harita 14:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020) 102
Harita 15:Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020) 103
Harita 16: Etimesgut Şehri İdari Bölünüş Haritası (2020)..... 109
Harita 17:Etimesgut Şehrinde Eğitim Kurumlarının Dağılışı (2020) 113
Harita 18: Şehirde Yer Alan Anaokulu, İlkokul ve Ortaokul Kurumlarının Etki Alanları .. 115
Harita 19: Şehirde Yer Alan Lise Düzeyindeki Eğitim Kurumları ve Etki ve Alanları..... 117
Harita 20: Etimesgut Şehrinde Bulunan Üniversitelerin Kampüs Alanlarını Gösterir Harita 121
Harita 21: Etimesgut'ta Sağlık Fonksiyonunda Hizmet Veren Kurumlar..... 127
Harita 22: Etimesgut Şehri Arazi Kullanım Kabiliyeti Haritası 139
Harita 23: Etimesgut Şehri Erozyon Durum Haritası 142
Harita 24: Etimesgut Ulaşım Yolları ve Hatları Haritası (2020) 146
Harita 25: Etimesgut Şehrinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı Haritası..... 165
Harita 26: Etimesgut Şehri Merkezi İş Alanları..... 169
Harita 27: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Bina Yoğunluğu (2020) 175
Harita 28: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Konut Yoğunluğu (2020)..... 176
Harita 29: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Park Yoğunluğu (2020)..... 186
Harita 30: Ankara Şehirsel Arazi Kullanımı (1942) 191
Harita 31: Ankara Kentsel Arazi Kullanımı (1968)..... 195
Harita 32:Etimesgut Şehrinde Şehirsel Örüntünün Kuruluşundan Günümüze Gelişimi 208
Harita 33: Örnek Köyün Arazi Kullanım Durumu (1940)..... 211
Harita 34: İstasyon Mahallesi'nde Kurucu Aşamanın Oluşum Evreleri 212
Harita 35: İstasyon Mahallesi'nde Dönüşüm (1990-2010) ve Zirve Aşamalarının (2010-2020) Mekân Üzerindeki Görünümü 214
Harita 36: İstasyon Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı 215
Harita 37: İstasyon Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı 215
Harita 38:İstasyon Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı 216
Harita 39: Kazım Karabekir Mahallesi Kurucu Aşamada Mekân Kullanımı 219
Harita 40: Kazım Karabekir Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı..... 220

Harita 41: Kazım Karabekir Mahallesi'nde Dönüşüm ve Zirve Aşamalarından Sonra Mekân Kullanımı 221
Harita 42: 30 Ağustos Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı 223
Harita 43:30 Ağustos Mahallesi 2000 Yılı Mekân Kullanımı 224
Harita 44:30 Ağustos Mahallesi 2015 Yılı Mekân Kullanımı 225
Harita 45:30 Ağustos Mahallesi Dönüşüm Aşaması ve Doygunluk Aşamasında Mekân Kullanımı 226
Harita 46: Süvari Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı 228
Harita 47: Süvari Mahallesi Dönüşüm Aşaması Mekân Kulllanımı 229
Harita 48: Alsancak Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı 231
Harita 49: Alsancak Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı 233
Harita 50: Alsancak Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı 234
Harita 51: Alsancak Mahallesi 2015 Yılı Mekân Kullanımı 234
Harita 52: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşaması Mekân Kullanımı 235

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:Etimesgut Şehri 1990 Yılı Nüfus Piramidi 79
Şekil 2: Etimesgut Şehri Nüfus Piramidi (2000) 80
Şekil 3:Etimesgut Şehri 2020 Yılı Nüfus Piramidi 81
Şekil 4: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (1990)..... 82
Şekil 5: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2000)..... 83
Şekil 6:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2020) 84
Şekil 7: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'ne Ait Kroki 155
Şekil 8: Morfolojik Değişim Modeli ve Bina-Parsel Kullanımı 199
Şekil 9:Etimesgut'ta Bina-Parsel Kullanımı..... 204
Şekil 10: Ernst Arnold Egli Tarafından Yapılan Etimesgut'a Ait İlk Plan 210
Şekil 11: İstasyon Mahallesi Morfolojik Değişim Modeli ve Bina Parsel Kullanımı 212

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Etimesgut Yatı Okulu'ndan Bir Görünüm 110
Fotoğraf 2: 1930'lu Yıllarda Etimesgut Yatı Mektebi Bahçesinde Oynayan Çocukların Görünümü 111
Fotoğraf 3: Mustafa Kemal Atatürk'ün 29.11.1937 Tarihinde Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni Ziyaretinden Sonra Bırakmış Olduğu Not 125
Fotoğraf 4: Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi'nin Yakından Görünümü 126
Fotoğraf 5: Atatürk'ün Örnek Köy Ziyaretinde Dikmiş Olduğu ve Halen Varlığını Muhafaza Eden Ağaç 137
Fotoğraf 6: Turgut Özal Köprüsü'nün Yapım Aşamasından Bir Fotoğraf 145
Fotoğraf 7:Tarihi Etimesgut Tren Durağının Eski Halinin Görünümü (2000'li Yıllar) 148
Fotoğraf 8: Etimesgut Tren İstasyonu'nun Günümüzdeki Görünümü 148
Fotoğraf 9: Ankara Şeker Fabrikası 2020 Yılındaki Görünümü 153
Fotoğraf 10: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'nin Bir Sokağından Görünüm 154
Fotoğraf 11: Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası Giriş Kısmı 156
Fotoğraf 12: Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası Genel Görünümü 157
Fotoğraf 13: Etimesgut Türk Beyleri Kent Meydanı 160
Fotoğraf 14:Etimesgut Tarihi Çarşı Binasının Yıkılmadan Önceki Son Hali 167
Fotoğraf 15: Etimesgut Şehri İlk MİA Günümüzdeki Görünümü 168
Fotoğraf 16: Etimesgut Şehrinde 1990'lı Yıllarda Kurulan Pazar Yeri 170
Fotoğraf 17: Alsancak Mahallesi Kapalı Pazar Alanı 170
Fotoğraf 18: Ahimesut Kapalı Pazar Alanı 171
Fotoğraf 19: Etimesgut Şehri 1990'lı Yıllarda Genel Görünümü 172
Fotoğraf 20: İstasyon, Kazım Karabekir, 30 Ağustos ve Alscancak Mahalleleri Genel Görünümü 173
Fotoğraf 21: Ankara Şeker ve Makine Fabrikaları 179
Fotoğraf 22: Etimesgut Kaymakamlığı 180
Fotoğraf 23: Etimesgut Belediyesi Hizmet Binası 180
Fotoğraf 24: Göksu Parkı Genel Görünümü 182
Fotoğraf 25: Tunahan Mahallesi'nde Yer Alan 15 Temmuz Şehitleri Hatıra Ormanı 184
Fotoğraf 26: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Genel Görünüm 185
Fotoğraf 27: Türk Tarih Müzesi ve Parkı, Büyük Türk Düşünürleri Alanından Bir Görüntü 185
Fotoğraf 28: Etimesgut Örnek Köyü 1929 Yılına Ait Hava Fotoğrafı 208
Fotoğraf 29: Etimesgut Örnek Köyü'nde İnşa Edilen 52 Konutun Görünümü (1928) 209
Fotoğraf 30: Örnek 52 Hanenin Kurulduğu Sahanın Günümüzdeki Görünümü (2020) 209
Fotoğraf 31: Gazi Köşkü (Av Köşkü) 217
Fotoğraf 32: Örnek Köyün Çarşısı ve Yıkılırken Görüntüleri 218
Fotoğraf 33: Kazım Karabekir Mahallesi Günümüzdeki Genel Görünümü 221
Fotoğraf 34: 30 Ağustos Mahallesi 1773. Cadde Üzerinde Dönüşüm Aşaması Öncesi ve Sonrası 224
Fotoğraf 35: Telsiz Direkleri Açısından 1990'lı Yıllarda 30 Ağustos Mahallesi Görünümü 225
Fotoğraf 36: 30 Ağustos Mahallesi Günümüzdeki Görünümü 226

Fotoğraf 37: Süvari Mahallesi'nde Dönüşüm Aşamasına Geçmemiş ve Çöküntü Alanına Dönüşmüş Yapılar 230
Fotoğraf 38: Süvari Mahallesi'nin Günümüzdeki Görünümü 230
Fotoğraf 39: Alsancak Mahallesi Kurucu Aşama Konutlarının Genel Görünümü 232
Fotoğraf 40: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşamasına Geçiş Genel Görünüm 232
Fotoğraf 41: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşaması Sonrası Genel Görünüm 235

KISALTMALAR LİSTESİ

AKOS: Akıllı Kent Otomasyon Sistemi

AOÇ: Atatürk Orman Çiftliği

CBS: Coğrafi Bilgi Sistemleri

cm: Santimetre

da: Dekar

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

ha: Hektar

hPa: Hektopaskal

kg: Kilogram

km: Kilometre

km²: Kilometrekare

m: Metre

mm: Milimetre

m²:Metrekare

m³: Metreküp

ŞIA: Şehir Isı Adası

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Şehir kavramı en basit tanımı ile sayıca yüksek nüfus gruplarını bünyesinde barındıran yerleşim birimleridir (Göney, 2017:5). Başka bir tanıma göre ise şehir; tarımsal faaliyetlerin temel ekonomik uğraş olmadığı yerleşmelerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2011:396). İzbırak'a göre, şehir yerleşmeleri ile sanat, endüstri, ticaret ve ulaşım gibi faaliyetler özdeşleşmiştir (İzbırak, 1992:293). Herhangi bir ülke veya bölgede belli bir zaman aralığında nüfusu genele göre daha fazla artış göstermiş yerleşmelere şehir denilmektedir (Keleş, 1961:35). Bir yerleşmeye bilimsel olarak şehir diyebilmek için, kırsal özelliklerinden arınmış olması, toprak dışında ekonomik faaliyetlerin egemen olması ve iş bölümünün yapılmış olması gerekmektedir (Darkot, 1955:93).

Şehir yerleşmeleri ile kırsal yerleşmelerin ayrımı yapılırken, nüfusun yakın doğal çevresi ile etkileşimi, tarımsal faaliyetlerin ne derece etkin olduğu ve hakim ekonomik fonksiyonu önemlidir (Tanoğlu, 1969:193).

Sosyolojik bakış açısına göre şehir, nüfusun yoğun olduğu, insanların alanlarında uzmanlaştığı ve aralarında işbölümünün hakim olduğu ayrıca sanayileşmenin ileri düzeye ulaştığı alanlardır (Alkan ve Duru, 2002:7). Harris ve Ulman'a göre şehirsel alanlar insanların yeryüzünden faydalanarak yaşamlarını devam ettirdikleri odak noktalarıdır (Harris ve Ulman'dan çeviren Alkan ve Duru, 2002:55).

Wirth'e göre ise bir topluluğun sayısal büyüklüğünü şehir olarak nitelendirmek keyfi bir yaklaşımdır. Örneğin günümüz toplumlarında 2500 ve üzeri nüfusa sahip sahalar şehir olarak saptanabilmektedir. Fakat bu şekilde bir yerleşmeyi sadece sayılarla ölçüte tabi tutmak doyurucu bir sonuç değildir. Bahsedilen rakamlara ulaşamamış fakat metropoliten alanların etkisinde kalan ve kırsal bölgelerden farklılaşmış alanlarda şehir olarak kabul edilebilmektedir (Wirth'ten çeviren Alkan ve Duru, 2002:78-79).

Şehir ve kır ayrımında coğrafyacılar da nüfus kriteri üzerine çeşitli sınırlar koymuşlardır. Fakat bir fikir birliği söz konusu değildir. Darkot'a göre şehirlerin nüfusu 3000 olmalı iken, Tunçdilek ve Tümertekin'e göre 5000 yahut 10000 ve üzeri olmalıdır. Özçağlar'a göre ise 10000 kriteri dahi yeterli değildir. Şehirlerin nüfus

bakımından dinamik bir yapıda oldukları göz önüne alındığında nüfus kriteri tek başına yeterli değildir. Ayrıca içerisinde yaşanılan dönemin şartlarına göre konulan bir nüfus kriteri ilerleyen zaman ile birlikte artan nüfusa bağlı olarak değişim gösterebilecektir.

Weber'in basit şehir tanımı; bir veya daha fazla evler topluluğundan oluşan göreceli olarak kapalı yerleşim birimleridir. Ekonomik açıdan şehir, bünyesinde yaşayanların yaşamlarını tarımdan daha ziyade ticaret ve alışverişle idame ettirdikleri yerleşmelerdir (Weber, 2015:73-74). Lefebre'nin felsefi açıdan batılı toplumlardaki şehir tanımı; bir toprak parçası üzerinde yerleşik yaşam süren köy veya kabileler topluluğudur (Lefebre, 2018:46). Marx ve Engels'in 19. yüzyıl için şehir tanımı; bir merkez dahilinde nüfus, aletler, sermaye, zevkler ve gereksinimlerin bir arada bulunması şeklindedir (Marx ve Engels, 2004:10).

Sanayi Devrimi öncesi şehirlerinin ekonomileri canlı gücüne dayanmaktaydı. Ekonomik olarak modern sanayi şehirlerinden farklıydılar. Üretim yapabilmek için insan veya hayvan gücüne ihtiyaç duyulan aletler kullanılmaktaydı. Meslek grupları loncalar adı verilen örgütlenmeler ile bir arada bulunmaktaydı. Yönetim gücü dini veya maddi gücü olan sınıfların tekelinde bulunmaktaydı (Sjoberg, 2002:37-43). Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile birlikte şehirleşme kavramı küresel boyuta kavuşmuştur. Geçirmiş oldukları süreç bakımından benzerlik arz etseler dahi mekânsal olarak farklılaşmışlardır. 20. yüzyıl içerisinde yaşanan iki dünya savaşının bitimi ile birlikte 1950'lerden sonra şehirleşme çabaları büyük bir ivme kazanmıştır (Tümertekin ve Özgüç 2011:410-411).

1940-1945 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı ülkemizde de şehirleşme hızı yavaşlamıştır. Ancak savaşın sona ermesinden sonra güvenlik kaygılarının ortadan kalkması ve savaş öncesinde hali hazırda mevcut bulunan ufak çaplı şehirsel nüfuslar şehirleşme hızının artışını tetikleyici unsurlar olmuştur (Keleş, 2017:67-68). Türkiye'de bilhassa 1960'tan sonra şehirleşmenin yönü daima büyük şehirlere doğru olmuştur (Keleş, 2019:63).

Yerleşmelerin kırsal veya şehirsel özellik gösterip göstermediğini ortaya koyan nüfus kriteri haricinde bir diğer kriter de sahip olduğu fonksiyonel özellikleridir. Fonksiyon kavramı ilk olarak F. Ratzel tarafından 1891 yılında ortaya atılmıştır. Şehir Coğrafyası bakımından fonksiyon kavramının karşılığı; iş, görev, rol,

hizmet vb manalara gelmektedir (Doğanay,1983:38). Daha kapsamlı bir tanıma göre; süreç içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler ve işler veya bireysel faaliyetlerin birbirine duyduğu bağlılıktır (Karaboran, 1989:87).

Şehirsel fonksiyonlar, şehir yerleşmelerinin mevcut durumuna ek olarak gelişimine de katkı veren ve varlığını sürdürmesi için kaynaklar meydana getiren faaliyetlerdir (Tümertekin, 1965:4-5).

Şehir olgusunun ortaya çıkış kaynağı betimleme metotlarıdır. Şehirler, çok sayıda pazar, tarımsal üretime dayalı pazarların, sanayi üretimine dayalı pazarların, sermaye pazarının, emek pazarının, meskenlere ve inşaat arazilerine ait pazarların toplamı ve merkezi durumundadır. Bunlara ek olarak sanat, fikir ve semboller pazarı da şehirlerde yer alırlar. Bu şekilde sadece tüketime dayalı bir şehir imajı oluşturmak yeterli değildir. Şehirler aynı zamanda üretime de dahil olan yerleşmelerdir (Lefebre, 2019:48-49).

Şehir kavramının tarihçesi yeryüzünde yer alan kadim medeniyetlerin tarihi kadar eskidir. Tarihi kökleri en eskiye dayanmakta olan şehirlerin kadim medeniyetlerin tarımsal üretim yaptıkları sahada bulunuyor olması bu görüşü destekler niteliktedir (Göney, 2017:17). 20. yüzyıldan itibaren şehir yerleşmeleri tarımdan soyutlanmaya başlamış yerleşmeler olarak düşünülmeye başlanmıştır (Tümertekin 1973:43).

Şehirleşme faaliyetleri 21. yüzyılda teknolojide meydana gelen gelişmelere bağlı olarak farklı bir boyut kazanmıştır. Dolayısıyla klasik Şehir Coğrafyası çalışmalarına ek olarak Şehirsel Morfoloji gibi çalışmaları da önem kazanmaya başlamıştır. Ülkemizde özellikle son 20 yıllık süreçte Şehirsel Morfoloji alanında yapılan çalışmaların sayısı oldukça artmıştır. Bu çalışmada, Etimesgut'un şehirsel gelişimine bağlı olarak konut alanlarının morfolojik dönüşümüne odaklanılmıştır.

1-Araştırma Sahasının Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

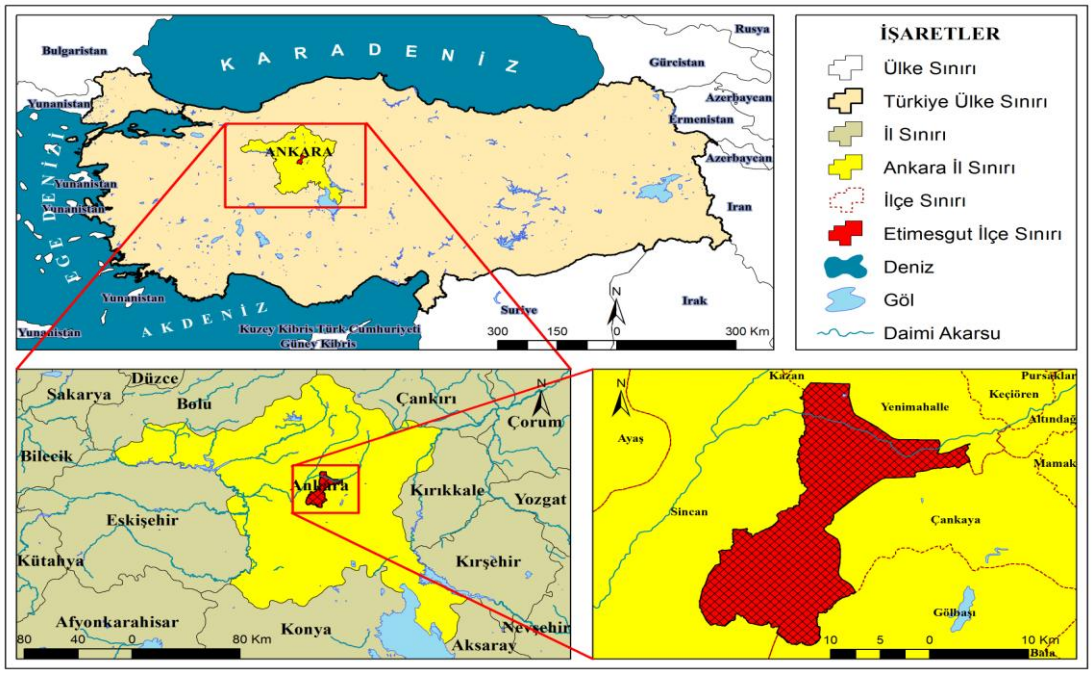
Her bilim kendisi ile özdeşleşmiş ve o bilimin adı geçtiği zaman akla doğrudan gelen bazı temel kavramlarını üretmiştir. Kimya biliminde *element,* biyolojide *organizma*, fizikte *kütle* ve *enerji*, ekonomi biliminde *arz-talep* kavramları ne mana ifade ediyorsa coğrafya bilimi içinde *lokasyon, yer, mekan* ve *bölge* ayrı bir öneme sahip, bilim ile özdeşleşmiş kavramlardır (Tümertekin ve Özgüç, 2009:59).

Şehirlerin ortaya çıkışı, gelişim göstermesi ve kentsel kimliğe bürünmesi sit-situasyon koşulları ile doğrudan ilişkilidir (Aslanoğlu 1998:7-16, Karadağ, 2000:112-118, Pacione, 2001:317). Dünya üzerinde yer alan herhangi bir noktanın enlem ve boylam yardımlarıyla yerinin tespit edilmesine sit denilmektedir (İzbırak, 1992:213). Sit kavramı yerleşmenin esas yerini ve mutlak konumunu ifade etmektedir. Ayrıca yerleşmenin fiziki ve beşeri karakterleri ile mahalli durumu ile de bağlantısı bulunmaktadır (Aliağaoğlu, Uğur, 2010:93).

Situasyon kelimesi bir şehrin çevresiyle olan etkileşimini ifade ederken aynı zamanda şehrin gelişim gösterebilmesi de situasyon ile doğrudan ilgilidir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:93). Bir başka tanımla situasyon herhangi bir yerleşim biriminin diğer yerleşme, bölge, ticaret ve yol güzergâhlarına göre konumunu ifade eder ve zaman içerisinde de değişiklikler göstermesi muhtemeldir (Özgür, 2013:5).

Araştırma sahasını, Ankara iline bağlı Etimesgut ilçesinin belediye yönetim sınırları ve yakın civarı oluşturmaktadır. Etimesgut şehri, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde bulunan Ankara İli'ne bağlı bir ilçe merkezidir. Araştırma sahasını oluşturan Etimesgut şehri Ankara'nın batısında toplam 10.300 hektar yüzölçümüne sahip Ankara metropolünün merkez ilçelerinden biridir. Batısında Sincan, kuzey ve doğusunda Yenimahalle ile güneyinde Çankaya ilçeleri ile komşudur (Harita 1).

Harita 1: Etimesgut'un Lokasyon Haritası

Şehir Neolitik Dönem ile ortaya çıkmış ve varlığını korumuştur. Etimesgut ile ilgili ilk yerleşim izlerine Hitit Öncesi Dönem'de rastlanmıştır. Sonra sırasıyla Hititler (Etiler), Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Dönem, Galatlar, Romalılar, Doğu Roma (Bizans), Selçuklular, Moğol-İlhanlı-Eretna Dönemi, Ahiler Dönemi ve Osmanlı Devleti zamanında şehir yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Etimesgut'un asıl önemi Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk'ün örnek köy yerleşmesi projesini burada hayata geçirmesiyle ortaya çıkmıştır.

Tarihi çağlar içerisinde Etimesgut şehri farklı isimler ile anılmıştır. Bu isimler Amaksyz, Amaksis, Akmasus, Ahi Mesud, Ahi Mesut, Etimesut ve Etimesgut isimleri olmuştur. Şehrin isminin ilham kaynağı Osmanlı Devleti Dönemi Ahi reislerinden olan Ahi Mesud'tur (Tarihte Etimesgut Cilt 1, 2018:40-41). 2 Ağustos 1930 tarihinde Etimesut olarak değiştirilen kentin ismi 24 Aralık 1937 yılında Etimesgut olarak değiştirilmiş ve günümüze kadar bu isimle gelmiştir (Tarihte Etimesgut Cilt 3, 2018:50). Şehrin isminin kökenlerinde Ermenice bir kelime barınma ihtimali bulunmakta, Medz-Gud kelimeleri Ermenice'de "İri Tohum" manasına gelmektedir (Umar, 1993:256). Bardakçı'ya göre ise şehir adını geçmiş dönemlerde Anadolu'da hâkim olan Ahilik Teşkilatı'nın önderlerinden birisi olan Ahi Mesut'tan almıştır. Fakat Cumhuriyet sonrasında ülkemizde 1930'lu yıllara kadar oldukça yaygın olan Güneş-Dil teorisinin etkisi altında Hitit ve Sümer dillerinin esinlenerek Etimesut olarak ismi değiştirilmiştir (Bardakçı, 2000). Mustafa Kemal Atatürk'ün Hitit ve Sümer medeniyetlerine gösterdiği özel ilgi düşünüldüğünde ismin Güneş-Dil teorisi etkisiyle verildiği oldukça akla yatkın gelmektedir.

Etimesgut şehri, Ankara'nın 17 km batısında Ankara-İstanbul, Ankara-Konya, Ankara-Eskişehir hızlı tren hattı ile Ankara Sincan karayolunun üzerinde bulunmaktadır. Şehrin günümüzde önemini arttıran en önemli konulardan birisi dört taraftan devlet karayolları ile kuşatılmış oluşudur. Ankara-İstanbul karayolu (E-5) doğudan-kuzeye, Ankara-Eskişehir karayolu doğudan-güneye doğru uzanmaktadır. Ayrıca bu iki yolun kesişimi olan çevre yolu ise şehrin batısından geçmektedir (Brifing Raporu, 2018:4, Emekçi, 1995:35-44).

Etimesgut şehrinin genel coğrafi görünümü batıdan doğu yönüne doğru ilerledikçe eğimi artan çanak biçimindeki bir vadidir. Bu vadi tabanında Ankara Çayı

yer alır ve vadi yan vadilerle Ankara Ovası'na bağlanır. Şehir ortalama olarak 807 m yükseltiye sahiptir (Başköy vd, 2003:22, Ünal, 2007:9, Brifing Raporu, 2018:4-5).

Örnek bir köy yerleşmesi olarak kurulmuş olan şehrin günümüzdeki yüz ölçümü 28.261 ha.'dır. TÜİK'in yapmış olduğu 2019 yılı ADNKS verilerine göre şehrin nüfusu 587.052 kişi idi. Şehir toplamda 36 mahalleden meydana gelmektedir. Kuruluş yeri tren istasyonu ve yakın çevresi olan şehir; 2000 yılına kadar daha sakin bir gelişme süreci yaşarken 2000 yılından itibaren hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Türkiye'nin en yoğun nüfusa sahip ilçeler sıralamasında 2015 yılında 19. sırada kendisine yer bulurken 2016 yılında 17. sıraya, 2020 yılı itibariyle 16. sıraya yerleşmiş idi. Özellikle son 13 yıllık süreçte şehir nüfusu iki kat artmıştır.

Tarihi kökleri çok eskiye dayanan bir şehir olan Etimesgut, örnek köy yerleşmesi olarak tarımsal fonksiyon temelleri üzerinde kurulurken, günümüzde birçok ekonomik fonksiyona sahip şehir yerleşmesi halini almıştır. Bu sayede hızlı bir şehirleşme sürecine girmiş ve sahip olduğu bu özellikleriyle araştırmamıza konu olmuştur. İlerleyen bölümlerde her bir konu başlığı altında detaylı bir biçimde araştırılmaya dikkat edilmiştir.

2- Amaç

Şehirler çok karmaşık ve oldukça fazla sayıda değişkeni bünyelerinde barındırmaktadırlar. Etimesgut gibi tarihi kökleri Antik çağlara kadar uzanan yerleşmelerde bu değişkenlerin sayısı artmaktadır. Bu çalışmada belirlenmiş olan bazı değişkenler üzerinden şehrin kuruluşu, gelişimi ve günümüze gelene kadar geçirmiş olduğu evrelerin izah edilmesi amaçlanmıştır.

Ülkemizde şehirleşme olgusu 1927-1950 döneminde az da olsa bir gelişim evresi yaşamıştır. Bu süreçten sonra da göç unsuru ile birlikte bir ivme kazanmıştır. Göç olgusunun ani bir hızla şehirleşmeyi etkilemesi beraberinde birtakım sorunları da getirmiştir. Altyapı, konut, istihdam, ulaşım gibi belli başlı problemler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde kırsal bir yerleşme durumundan şehirleşmeye doğru ilerleyen Etimesgut şehrinde de benzer sorunlar baş göstermiştir.

Türkiye'de şehirleşme hareketleri temel felsefesi açısından benzer özellikler gösterse de bölgesel olarak birtakım farklılıkların olduğu da bilinmektedir. Dolayısıyla şehirleşmeyi doğru analiz etmek ve sorunları doğru bir şekilde ortaya

koymak bağlamında şehirsel gelişimleri yerel ölçekte incelemek önemli görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin başkenti olma özelliğine sahip Ankara'nın merkez ilçeleri hariç diğer ilçeler arasında nüfus bakımından en kalabalık ilçelerin arasında yer alan Etimesgut'ta şehirleşme dinamiklerinin nasıl gerçekleştiği merak uyandırmaktadır.

Etimesgut'un şehirsel karakteri ve analiz edilmesi gerekli metodolojik problemlerin tespit edilmesi planlanmıştır. Etimesgut şehir morfolojisi, Ankara'da yaşanan hızlı şehirleşme sonucunda sürekli nüfus artışına bağlı olarak yeni konut alanlarının ortaya çıkmasıyla şekillenmeye başlamıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar farklı süreçlerin etkisi altında kalmıştır. Bu serüvende topografya işlenmiş ve kentsel alan bugünkü halini almıştır. Etimesgut şehir morfolojisini; çiftlik evleri, gecekondular, kentsel konutlar (apartman blokları) ve cadde-sokak sistemleri ile kent içi ulaşım oluşturmaktadır. Şehir morfolojisine biçim ve şekil veren unsurlar ise doğal ortam karakteri ve beşeri unsurlardır.

Günümüzde insanların refah seviyesinin yükselmesi, sağlık hizmetlerinde meydana gelen gelişmeler sayesinde insanların ortalama yaşam süresinin uzaması, bebek ölüm oranlarının azalması vb. faktörlere bağlı olarak Türkiye nüfusu hızlı bir artış eğilimine girmiştir. Araştırmaya konu olan Etimesgut şehri de kuruluşundan günümüze kadar sürekli nüfus çeken bir yerleşme olmuştur. Şehirde doğal nüfus artışıyla birlikte göç unsurunun da devreye girmesiyle nüfus sürekli olarak artmıştır. Nüfusta meydana gelen artış, araştırma sahasındaki mevcut şehirsel fonksiyonların çeşitlenmesini sağlamıştır. Etimesgut şehri günümüzde sahip olduğu nüfus ve fonksiyonel özellikleriyle bir şehir yerleşmesidir. Bu kapsamda araştırma sahasına ait olan geçmiş yıllara ait veriler ile güncel verilerin kıyaslaması yapılarak şehrin gelişim evreleri belirlenmiştir. Ayrıca güncel veriler derlenip, tablo grafik ve yorumlamalar ile daha anlaşılır hale getirilmiştir. İlerleyen yıllarda saha ile ilgili yapılacak olan çalışmalar için bu tez çalışmasının bilimsel bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

3) Yöntem

Çalışmada iki temel konuya odaklanılmıştır. İlk olarak Etimesgut'un şehirsel gelişim süreci ve bu süreçte etkili olan demografik, ekonomik ve mekânsal dinamiklerin tespit edilmiştir. İkinci olarak ise, örnek mahalleler üzerinden şehirsel

morfolojinin nasıl bir dönüşüm gösterdiği incelenmiştir. Bu yönüyle araştırma deseni içerisinde bu iki odak noktasına ve tezin amacına uygun olarak iki farklı yöntem benimsenmiştir.

Çalışmada belirlenen ilk yöntemde, şehir coğrafyası araştırma metodolojisinde etkili olan başlıca akımlardan Kuruluş Gelişim ile Fonksiyonel Akım yaklaşımı dikkate alınmıştır. Kuruluş Gelişim Akımı'yla şehirlerin ortaya çıkıp geliştiği alanların zamansal ve mekânsal incelemesine vurgu yapılmaktadır (Hall, 2001:20; Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:8). Fonksiyonel Akım'da ise daha ziyade şehirsel fonksiyonlar ve bu fonksiyonların mekânsal dağılımı ele alınmaktadır (Tümertekin 1973; Tolun-Denker, 1976). Bu yaklaşımlara göre ilk aşamada literatür taraması, sahayla ilgili sözlü tarih görüşmeleri ve alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışma konusu ve sahasına yönelik; şehirsel coğrafi görünüm, şehirlerin kuruluş, gelişme ve fonksiyon özelliklerini öne çıkaran birçok kitap, makale, tez, bildiri gibi kaynaklar analiz edilmiştir. Şehirleşmenin gelişimini ortaya koyan ve yazılı olarak bulunmayan sözlü tarihe ait bir takım bilgilere ulaşılmıştır. Alan araştırması 2019 ve 2020 yılı Haziran-Eylül döneminde farklı aralıkla gerçekleştirilmiştir.

Kuruluş Gelişim Yaklaşımı çerçevesinde sahanın fiziki ve beşeri coğrafya özellikleriyle şehirleşme arasındaki ilişki kurmak amacıyla belli başlı analizler yapılmıştır. Analizler kapsamında ArcGIS 10.7, NetCAD 5.1 ve NetCAD dosyalarını ArcGIS programında açmaya olanak sağlayan CadReader 2.1 aracı programı kullanılmıştır. Çalışma alanının fiziki özelliklerini yansıtan haritaların yapımında 3D analiz araçlarından Aspect (Bakı), Slope (Eğim), Hillshade (Gölgelendirme), Contour (İzohips) ve mekânsal analiz araçlarından Hydrology (Hidroloji) aracı kullanılmıştır. Aynı zamanda arazinin yüzey sıcaklığının belirlenmesinde LandSat 8 OLI/TIRS uydusuna ait 2 farklı zamanda çekilmiş uydu görüntüleri kullanılmıştır. Bu uydu görüntüleri içerisinde bulunan Band'lar kendi aralarında matematiksel işlemlere tabi tutularak arazinin yaz ve kış aylarında olmak üzere 2 farklı zamana ait Arazi Yüzey Sıcaklığı (Land Surface Temperature (LST) çıkarılmıştır.

Beşerî haritaların oluşturulmasında mekânsal sorgulamalar, öznitelik sorgulamaları, sınıflandırma, veri dönüşümü ve veri tabanı birleştirme işlemleri sıklıkla kullanılmıştır. Veri tabanı birleştirme işlemlerinde Excel formatında olan

mekâna ait veriler ile sayısal ortamda bulunan veriler bir araya getirilerek yeni veriler üretilmiş ve haritalandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci odak noktasını "Şehirsel Morfoloji" oluşturmaktadır. Şehirsel morfoloji çalışmaları 3 ana başlıkta incelenmektedir. İlk grupta genel hatlarıyla şehirsel kimliği ve tarihsel birikimi olan şehirler üzerinde halihazır haritalar, fotoğraflar ve şehir planları üzerinden ilerleyerek şehrin tarihi dönemlerde geçirmiş olduğu fiziksel dönüşümler incelenmektedir. İkinci grup çalışmalarda şehirsel mekân üzerindeki değişimler, aktörler baz alınarak araştırılırken, üçüncü grup araştırmalarda karar alma mekanizmaları, süreçler ve aktörlerin hepsi aynı anda baz alınır ve şehirsel değişim incelenir (Ünlü, 2006:179). Etimesgut örneği üzerinden yapılan bu morfolojik çalışmada birinci grup çalışma modeli benimsenerek şehrin gelişimi hâlihazır haritalar, ortofotolar ve şehir planları üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma grubu "Tarihsel-Coğrafi Yaklaşım" olarak ifade edilmektedir.

Tarihsel-Coğrafi Yaklaşım'ın temeli 1969 yılında M.R.G. Conzen'in, Alnwick ve Northumberland için gerçekleştirmiş olduğu çalışmalara dayanmaktadır. Conzen o dönemde yapmış olduğu bu çalışmalarda şehrin halihazırdaki fiziksel durumuna ek olarak zaman içerisinde nasıl bir değişim geçirdiğini de takip etmesinden dolayı morfogenetik çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Conzen, 1969, Whitehand, 2001:103).

Araştırma sahasında çeper-kuşak oluşumu üzerine bir araştırma deseni tasarlanmak istenmiştir. Ancak Etimesgut çevresinin tarihi dönemlerde iskan alanı olmasına rağmen günümüzde o dönemlere ait bir yerleşme özeğine rastlanmayışı ve dahası Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait yapıların dahi birçoğunun günümüze ulaşamamış olması çeper-kuşak oluşumunu incelemeye olanak vermemiştir. Bunun yanında çalışma alanının Ankara şehrinin çeperinde gelişim gösteren bir yerleşme olması ve Ankara şehrinin ilk kurulmuş olduğu çanak üzerinden etrafına doğru yayılmasıyla Etimesgut'un gelişim göstermesi bina-konut yoğunluğu ve türünde zaman içerisinde birçok değişimin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı tezin ikinci temel odak noktasını morfolojik dönüşüm yaklaşımı oluşturmaktadır.

Morfolojik dönüşüm kavramı ilgili literatürde çoğu çalışma tipo-morfolojik dönüşüm, süreç tipolojisi, planlama tipolojisi ve tasarım tipoloji olarak ele alınmaktadır (Moudon, 1994; Moudon, 1997; Cataldi, Maffe&Vaccaro, 2002; Gürer, 2016; Xiao, 2017; Oliveira, 2016). Bu çalışmada morfolojik dönüşüm kavramı benimsenmiştir. Morfolojik dönüşüm sürecinde parsel bazında konut örüntüsündeki farklılaşma dönemsel olarak ele alınmaktadır. Araştırmada, Etimesgut şehrinde morfolojik dönüşüm yaklaşımı bağlamında mahalle ölçeğinde mekânın değişimi ve dönüşümü incelenmiştir. Bu yönüyle şehirsel yapılı çevre içinde 5 mahallede bina ve sokak gruplarını kapsayan morfolojik bölgeler belirlenmiştir. Bu bölgelerde ilgili literatüre uygun olarak dönüşüm aşamaları analiz edilmiştir. Analizlerde Harita Genel Müdürlüğü 1940, 1952, 1970, 1978, 1991 Yıllarına Ait Ortofotolar ve Etimesgut Belediyesi AKOS (Akıllı Kent Otomasyon Sistemi) verileri temin edilerek parsel bazında dönüşümün niteliği belirlenmiştir.

Saha çalışması esnasında temel araştırma çeşitlerinden zaman boyutu yönüyle boylamsal bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Boylamsal araştırmalarda herhangi bir olay ve olgunun zaman süreci içerisindeki değişimi üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda Harita Genel Müdürlüğü'nden Etimesgut şehrine ait 1940 ve 1975 yılına ait ortofotolar temin edilmiştir. Ortofotolar, görüntü kalitesi artırılarak Arc GIS 10.2 programı yardımıyla belirli referans noktaları alınıp yeniden koordinatlandırılmış ve gerçek konumuna en yakın haline getirilmiştir. 2019 yılı hali hazır haritası üzerinden arazi kullanım bilgisi ve fonksiyon alanları analiz edilerek harita setleri oluşturulmuştur. Araştırma sahasında yıllara göre karşılaştırmalı analiz yapmak üzere konut, eğitim, sağlık ve nüfusa ait ikincil veriler ilgili kurumlardan temin edilmiştir. Böylece belirlenen yıllara ait fonksiyonel arazi kullanım haritaları oluşturulmuş ve değişim ortaya konmuştur.

4. Araştırma Konusu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Çalışma ile ilgili kaynak taraması gerçekleştirilirken konuya üç farklı açıdan yaklaşılmıştır. Öncelikli olarak araştırma konusunu oluşturan şehir ve şehirsel fonksiyon alanlarında yapılan çalışmalar taranmıştır. Ülkemizde kitap, tez ve makale düzeyinde bu zamana kadar gerçekleştirilmiş oldukça zengin bir literatür ile karşılaşılmıştır.

Şehir araştırmalarında Sosyoloji, Şehir ve Bölge Planlama ve Coğrafya alanlarında yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Sosyologların yapmış oldukları çalışmalar şehre farklı bir açıdan bakma şansı tanıdıkları için oldukça önemlidir (Lefebre 2019, Lefebre 2018, Weber 2015, Katznelson 2019). Şehirle ilgilenen bir diğer araştırma grubu ise Şehir ve Bölge Plancıları ve Mimarlardır. Ülkemizde de bu alanda yeterince eser mevcuttur (Tekeli 2013, Keleş 2017, Keleş 2019, Ersoy 2015, Ersoy 2016, Faroqhi 2018, Tanyeli 2020).

Coğrafya Anabilim Dalı'nda yapılmış olan araştırmalar çalışmamızda ayrı bir referans kaynağı olmuşlardır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan çalışmalar ile güncel çalışmalar kaynak olarak değerlendirilmiştir (Tunçdilek 1967, Göney 1977, Göney 2017a, Göney 2017b, Aliağaoğlu ve Uğur 2012). Şehir Coğrafyası alanında bilinen metodolojinin bilinmeyen sahalara uygulanmış birçok örneği de mevcuttur (Bekdemir 2000, Altaş 2009, Baş 2015, Özdemir 2017).

Şehir Coğrafyası çalışmalarında şehirsel fonksiyonlar ve şehiriçi arazi kullanımı üzerine araştırmalar ayrı bir öneme sahiptir. Şehirler genel olarak bir veya birkaç fonksiyon üzerine kurulmaktadır. Fakat zaman içerisinde hakim şehirsel fonksiyon üzerine eklemlenen diğer fonksiyonlar ile gelişimlerine devam etmektedirler (Avcı 2004, Doğanay 2007, Altaş 2008, Yasak ve Özdemir 2017).

Araştırma sahasının içerisinde yer aldığı Ankara şehrinin anlaşılması, Etimesgut'u anlamak açısından oldukça önemlidir. Cumhuriyet'in ilanının akabinde şehirleşmeye başlamış olan Ankara şehri ile kendisine bağlı olan Etimesgut doğal olarak benzer gelişim evrelerine sahiptir. Bu nedenle Ankara'nın gelişimi ve tarihi geçmişi bu açıdan önemlidir.

Ankara şehrinin özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde göstermiş olduğu gelişim ile ilgili gerçekleştirilmiş olan çalışma yelpazesi oldukça geniştir. Fakat Cumhuriyet Dönemi öncesinde de var olan Ankara şehri ile ilgili çalışmalar mevcuttur (Sargın, 2012). 1785-1840 yılları arasındaki Ankara ile ilgili var olan şehir dokusu, önemli yapıları, ticari durumu ve nüfusu hakkındaki bilgiler oldukça önemlidir (Özdemir, 1998). Ankara şehri tarihi kökleri İlk Çağ'a kadar uzanan ve Anadolu topraklarında hüküm süren tüm devletlere tanıklık etmiştir. Şehrin İlk Çağ'dan günümüze kadar uzanan oldukça uzun bir tarihi geçmişi vardır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti konumuna gelmiştir (Tarih İçinde Ankara, 2000, Tunçer,

2001). Cumhuriyet Dönemi'nde ise şehir imar planları ile bir plan dahilinde geliştirilmeye çalışılmıştır. Şehirsel gelişim ile birlikte sanayi tesisleri de şehirde yerini almaya başlamıştır. 1950'lerde şehirde kooperatif yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır (Tarih İçinde Ankara II, 2001). Şehir son 100 yıllık süreçte nüfus, aile yapısı, meslek grupları gibi konularda değişim göstermiştir. Şehrin iktisadi yapısı sürekli bir değişim halinde olmuştur (Keleş, 2018).

1939-1945 yılları arasında II. Dünya Savaşı yaşanırken, Ankara da bu savaştan etkilenmiştir. Ancak şehir 5 yıl 4 ay devam eden savaş boyunca bayındırlık ve sosyo-kültürel alanlarda gelişimini devam ettirmiştir (Kortan, 2014). Şehir 1923 yılından itibaren ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi, tarihi Ankara Kalesi etrafında boş araziler üzerinde "baraka" yapıları ile gelişmeye başlamıştır. Bu barakalar şehrin imarında, inşaat işlerinde çalışmak için gelen vatandaşlar tarafından yapılmışlardır. Daha sonra baraka yapıları "gecekondu" yapılarına dönüşmüşlerdir (Şenyapılı, 2016). Ankara başkent ilan edildikten sonra hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Ankara'nın yaşamış olduğu şehirleşme süreci ise Türkiye'deki diğer şehirler için örnek teşkil etmiştir (Keleş ve Duru 2008).

Dünya üzerinde, Ankara gibi sonradan başkent ilan edilerek gelişim gösteren şehir örnekleri mevcuttur. Bunlar; Brezilya'da Brasilia, Pakistan'da İslamabad ve Avustralya'da Canberra şehirleridir. Ankara, Cumhuriyet rejiminin modern yüzünü temsilen başkent ilan edilmiştir ve çerçevede imar planları ile tasarlanmak istenilmiştir (Tankut, 1993). Ankara Kalesi çevresinde gelişen şehir günümüzde oldukça geniş alanlara yayılmıştır. Şehir çevresine doğru yayılırken, kale çevresinde yer alan şehir özeği ise merkezi iş alanlarının baskısı altında kalmaktadır (Tunçer, 2015). Ankara sadece bir bilim dalının yapmış olduğu incelemeler ile izah edilemeyecek kadar kompleks bir şehirdir. Anadolu'nun ortasında bozkırın içerisinde sanat, eğlence, futbol vb. birçok alanda gelişim göstermiştir (Şenol Cantek, 2019, Özalp, 2016).

Şehirsel morfoloji konusundaki çalışmalarda ulusal ve uluslararası olmak üzere oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır. Morfoloji kavramı ilk olarak Alman yazar Johann Wolfgang Von Gothe tarafından biyolojinin bir dalı olarak dile getirilmiştir (Steigerwald, 2002). Şehirsel morfoloji, tarih, coğrafya, mimarlık, şehir planlama, peyzaj mimarlığı, arkeoloji vb. alanları kapsamaktadır ve bu alanlarda

çalışma yapan kişiler bu konu üzerinde çalışmalar üretebilmektedirler. Şehirsel morfoloji en basit manada "şehirlerin fiziksel dokusunu tanımlayan, biçimsel ve yapısal öğelerin bir araya geliş koşulları ile dokudaki oluşum, değişim ve başkalaşıma neden olan süreçlerin ve aktörlerin incelenmesi" olarak tanımlanabilmektedir (Ünlü, 2015).

Şehirsel morfoloji alanındaki çalışmaların ortaya çıkışı 19. yüzyılda olmuştur. Şehirsel morfoloji çalışmalarının zirve yaptığı dönem 20. yüzyılda olmuştur ve 21. yüzyılda da devam etmektedir (Conzen 1960, Moudon 1997, Oliveria 2016, Whitehand ve Morton 2003, Whitehand 2007).

Ülkemizde de şehirsel morfoloji çalışmaları özellikle son yıllarda oldukça yaygın hale gelmiştir. Bilhassa Şehir ve Bölge Planlama ve Mimarlık alanlarında konu üzerinde çalışanların sayısı fazladır. Yakın zamanda konu üzerine iki seminer düzenlenmiştir ve çok sayıda katılım olmuştur (Ünlü ve Baş 2015, Koca 2015, Yılmaz ve Terzi 2015, Sarıkaya ve Levent 2015, Özkök ve Kuru 2015, Birik 2015, İnce Güney 2018, Önge 2018, Kubat ve Hazar 2018, Ayataç ve Zıvalı Turhan 2018).

Şehirsel Morfoloji çalışmaları bir şehrin tamamı, bir mahalle yerleşmesi veya tek bir parsel üzerinde de yapılabilmektedir (Kaya vd. 2009, Gürer 2016, Ünlü 2006a, Ünlü 2006b, Aliağaoğlu 2003, Yetiş vd. 2018, Kubat ve Topçu 2009). Morfolojik değişim sadece şehrin konut dokusunda değil aynı zamanda arazi kullanımı üzerinde de etkisini göstermektedir (Dikici Köseoğlu ve Aydın 2009, Bülüç ve Yılmaz Çakmak 2018, Akseki ve Meşhur 2013, Sönmez 2019).

Araştırma yapılırken elde edilen kaynakların belli bir kısmı ise doğrudan Etimesgut ile ilgilidir. Şehrin tarihi, ekonomik ve demografik geçmişi ile ilgili taramalar yapılmıştır. Etimesgut ile ilgili ilk kapsamlı çalışma yerleşim biriminin idari olarak ilçe statüsüne kavuşması ile yapılmıştır (Tekin, 1998). Şehrin Atatürk tarafından kurulmuş ilk örnek köy yerleşmesi olması dikkatleri üzerine çekmesini sağlamıştır (Başköy vd., 2003, Uzar Özdemir ve Demirkol, 2014).

Etimesgut şehrinin sahip olduğu tarihi kökleri ve günümüzde şehirde ikamet eden nüfusun büyüklüğü, şehirsel fonksiyonların çeşitliliği gibi faktörler kapsamlı çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda yerel yönetim tarafından 2018 yılında farklı üniversitelerden ve farklı bilim dallarından katılımcılar

ile Tarihte Etimesgut Sempozyumu organize edilmiştir. Sempozyum bünyesinde, nüfus, iklim, yeryüzü şekilleri, tarihi geçmişi vb birçok alanda bildiri sunulmuştur (Taşkıran 2018, Günel 2018, Aksoy vd. 2018, Alandağlı 2018, Demir Yaleze 2018, Çınar 2018, Şahingöz 2018, Aksoy ve Türker 2018, Kılcı 2018, Baydan ve Arslanbaş 2018, Şahingöz ve Demirtaş 2018, Türker ve Aksoy 2018a, Türker ve Aksoy 2018b, Karakuş 2018,).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ETİMESGUT'UN KURULUŞ YERİNİN DOĞAL ORTAMLA OLAN İLİŞKİLERİ

Yerleşme kelimesi iskan sözcüğü ile beraber anılmaktadır. Arapça kökenli olan kelime, yurtlandırma veya sabit bir noktada oturma anlamlarına karşılık gelmektedir. Aynı kökten türemiş olan meskün; insan oturan, şenlenmiş, yurt edinilmiş anlamlarını barındırırken; mesken ise ikametgah ve konut kavramlarına karşılık gelmektedir (Özgür, 2010:11-12).

Doğal çevre ile insan ve insana ait olanlardan meydana gelmiş olan bir mekân birimidir. Yerleşim birimi doğal çevrenin kendisine sunduğu imkanlar doğrultusunda gelişim gösterebilir. Bir yerleşmede doğal çevre şartları elverişli ise sanayileşme, ulaşım ve ticaret gibi fonksiyonlar gelişerek ve yaygınlaşarak yerleşim birimine güç ve devamlılık katar. Zamanla artan nüfus ile beraber yerleşme bir sosyal varlık ve mekân hüviyetine bürünebilir (Koçman, 1991:102).

Şehirsel alanlarda yaşayan insanlar için içerisinde bulundukları çevre sadece bazı etkinliklere ev sahipliği yapmak ve yaşam için gerekli kazancın sağlandığı alanlar dışında bir anlam ifade etmiyorsa o şehir için şehirsel kimlikten söz edilemez. Şehirsel kimlik, içerisinde yaşayan insanların şehre sahip çıkmaları ve mekân için fedakarlık göstermeleri ile söz konusu olabilir. Kısacası fiziki çevre ile bu çevre üzerinde yaşayanlar bir bütünlük oluşturduğunda şehirsel kimlik ortaya çıkar (Tekeli 1991, Birlik 2006). Bazı mekânlar şehirsel kimliğini doğrudan sahip olduğu konum sayesinde oluşturabilmektedir (Norberg-Schulz, 1979).

Cumhuriyet öncesi dönemde şehirler sahip oldukları doğal çevre bileşenleri ekseninde şekillenmişler, sosyo-kültürel ve ekonomik kimliklerini bu sayede oluşturmuşlardır. Cumhuriyet döneminde ise Anadolu'da yer alan şehirler yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir. Günümüz şehirlerinin kimliği yerleşmiş oldukları sahanın sahip olduğu doğal çevre unsurlarının neticesinde şekillenen çevre potansiyelleri ve bunlara eklenen sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin şehir yaşamına etkilerinin ortak yansımasıdır (Karadağ ve Koçman, 2007:4).

İnsanlık tarihi boyunca insanoğlu yeryüzünde kendisine yerleşim alanı belirlerken rastgele seçimlerde bulunmamıştır. Öncelikli olarak doğal şartları yerleşime uygun olan sahaları tercih etmişlerdir. Yerleşim bulunan bu sahalara "ökümen alanlar" denilmiştir (Özçağlar, 2003:6).

Şehir yerleşmeleri kuruldukları ve gelişim göstermiş oldukları araziler üzerindeki mevcut doğal şartları değiştirerek yeni çevresel koşullar oluşmasına sebebiyet verirler. Değişimine sebep oldukları doğal unsurlar; topografya, ekolojik ve atmosferik koşullar gibi doğal unsurlardır (Akay, 1996).

1.1. JEOLOJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

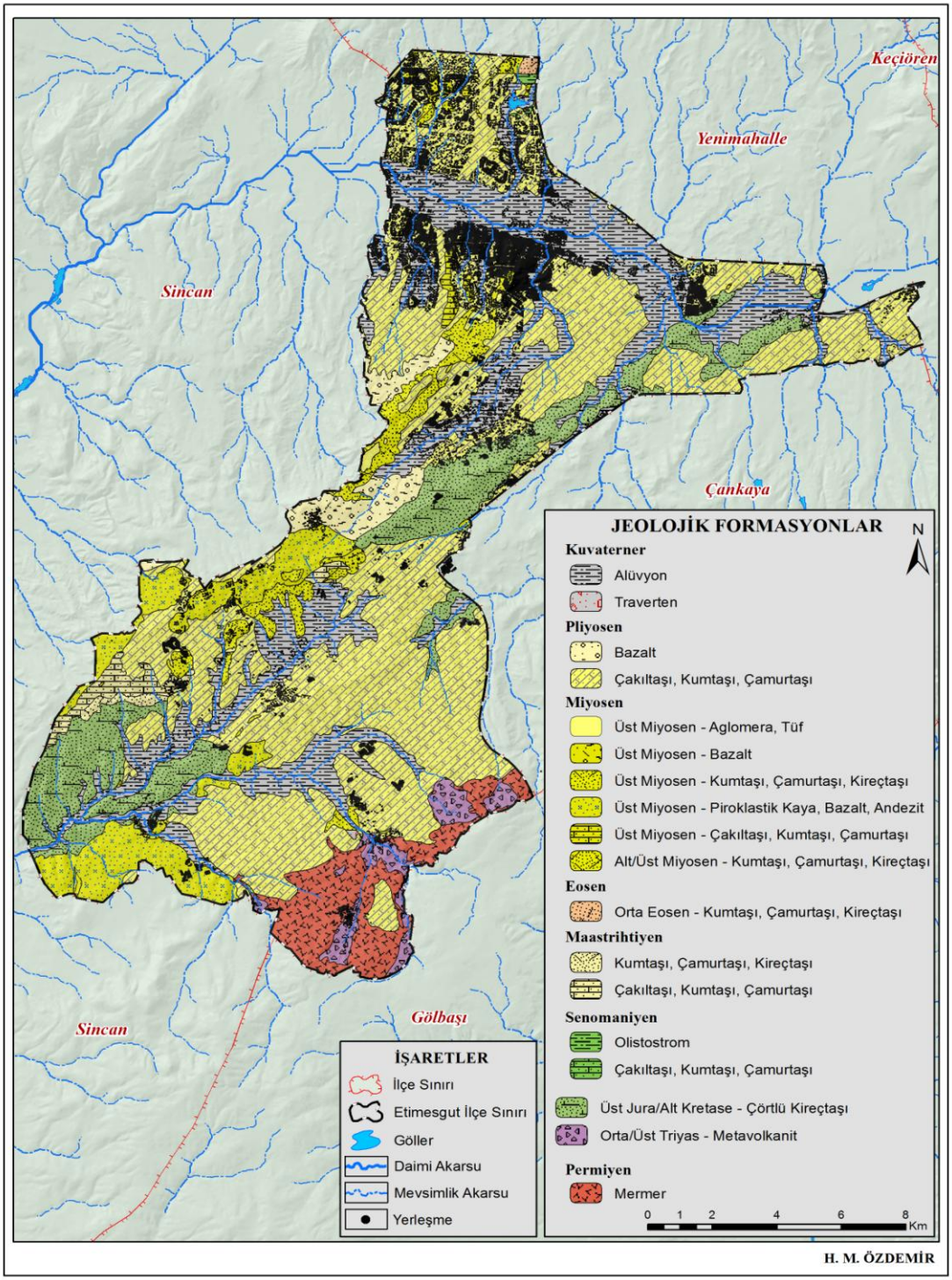
Ankara şehri ile ilgili jeolojik çalışmaların ilki 1850'li yıllarda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların daha detaylı hale getirilmesi ise 1930'lu yıllara denk gelmektedir. İlk kapsamlı çalışma 1931 yılında gerçekleştirilmiştir (Çavdar, 2011:20). Şehir arazisi içerisinde en yaşlı birim Permiyen yaşlı olarak tespit edilmiştir. Bu araziler şehrin güneyinde yer almaktadır. En genç araziler ise şehrin kuzey kesiminde Kuvaterner'e ait alüvyal arazilerdir. Bunlara ek olarak Miyosen ve Pliyosen'e ait araziler de yer almaktadır (Harita 2), (Aksoy ve Türker, 2018:408, Akyürek vd. 1984, Ünal, 2007:12, Ankara 2023 Nazım İmar Planı, 2007:105).

1/50.000 ölçekli MTA jeoloji haritasından elde edilen verilere göre Etimesgut, Hançili formasyonu, Akbayır formasyonu, Bozdağ Bazaltı, Gölbaşı Formasyonu ve Alüvyon olmak üzere beş farklı formasyona ayrılmıştır (Ünal, 2007:12).

Hançili Formasyonu; kumtaşı, silttaşı, marn, killi kireçtaşı, tüf, jips, bitümlü şeylden oluşmaktadır. Akbayır Formasyonu'nda silis bant ve yumrulu kireçtaşı bulunmaktadır. Bozdağ Bazaltı; bazaltlardan meydan gelmektedir. Gölbaşı Formasyonu; konglomera, kumtaşı ve çamurtaşından oluşmaktadır. Alüvyon arazilerde ise kum ve çakıl bulunmaktadır (Akyürek vd. 1984).

Bir sahanın jeolojik yapısı üzerinde kurulacak olan mesken tipini tayin eden unsurlardan birisidir (Tunçdilek, 1967:51). Ayrıca şehrin kurulmuş olduğu arazi ne kadar gelişim göstereceği üzerinde de etkilidir. Şehrin ilk kurulduğu alan alüvyal arazilerdir ve buradan başlayarak gelişim göstermiştir.

Harita 2: Etimesgut Şehri Jeoloji Haritası

Kaynak: Aksoy ve Türker, 2018:408, Akyürek vd. 1984, Ünal, 2007:12, Ankara 2023 Nazım İmar Planı, 2007:105 çalışmaları referans alınarak yazar tarafından üretilmiştir.

Günümüzde şehre ait arazilerin hemen her noktası üzerinde yerleşim bulunmaktadır. Depremsellik haritasına göre Etimesgut şehri deprem riski taşımamaktadır. Fakat şehrin alüvyal araziler üzerinde kurulu olması çöküntü depremleri riskini ortaya çıkarmaktadır.

Yerleşme kelimesi iskan sözcüğü ile beraber anılmaktadır. Arapça kökenli olan kelime, yurtlandırma veya sabit bir noktada oturma anlamlarına karşılık gelmektedir. Aynı kökten türemiş olan meskün; insan oturan, şenlenmiş, yurt edinilmiş anlamlarını barındırırken; mesken ise ikametgah ve konut kavramlarına karşılık gelmektedir (Özgür, 2010:11-12).

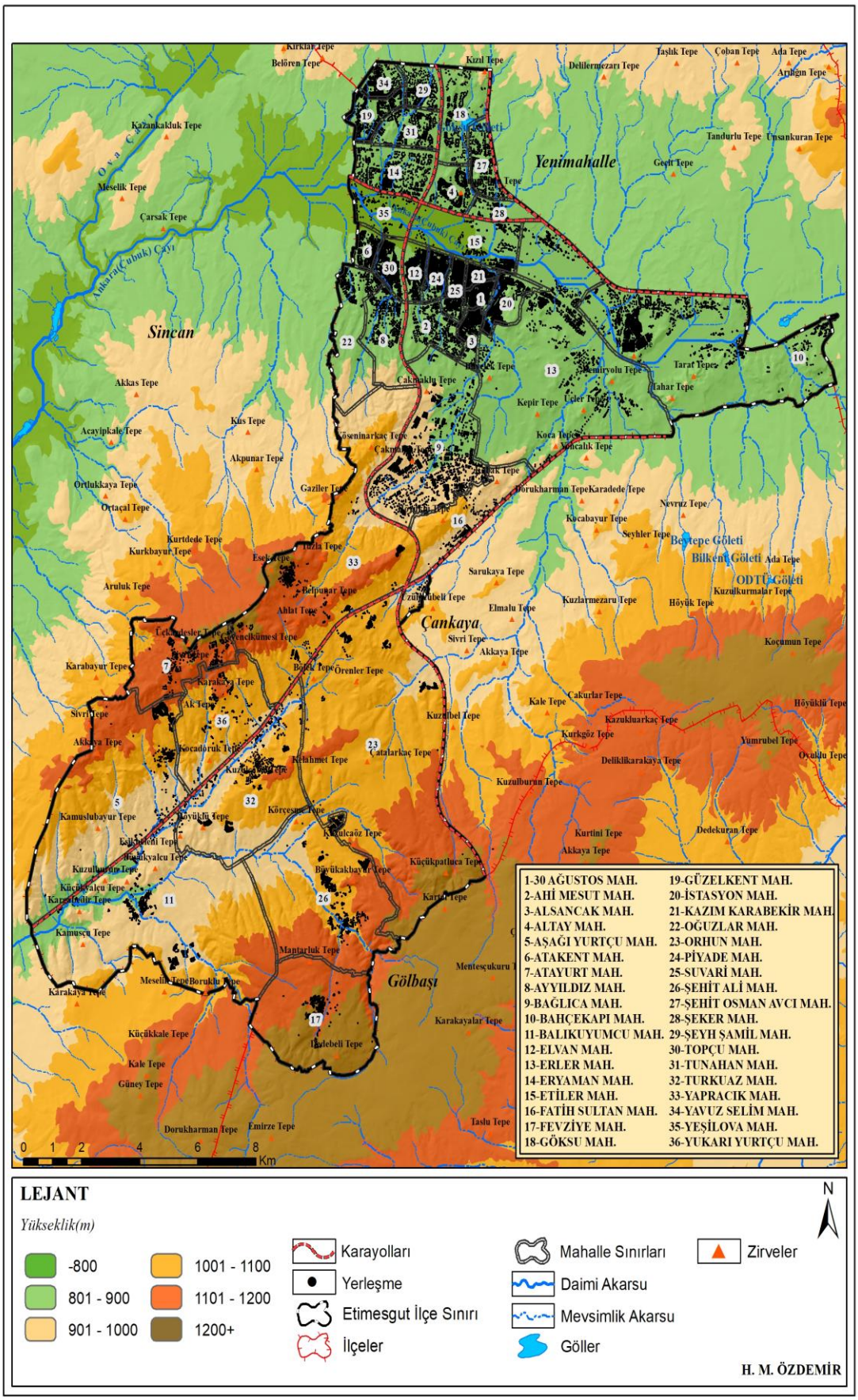
Doğal çevre ile insan ve insana ait olanlardan meydana gelmiş olan bir mekân birimidir. Yerleşim birimi doğal çevrenin kendisine sunduğu imkanlar doğrultusunda gelişim gösterebilir. Bir yerleşmede doğal çevre şartları elverişli ise sanayileşme, ulaşım ve ticaret gibi fonksiyonlar gelişerek ve yaygınlaşarak yerleşim birimine güç ve devamlılık katar. Zamanla artan nüfus ile beraber yerleşme bir sosyal varlık ve mekân hüviyetine bürünebilir (Koçman, 1991:102).

Etimesgut şehrinin kurulmuş olduğu saha vadi tabanı düzlükleri, alçak ve yüksek sekiler ve alçak platolardan meydana gelmektedir (Emekçi, 1995:24). Şehirde yükselti genel hatlarıyla kuzeyden güneye doğru gidildikçe artış gösterir. En düşük yükselti değerleri Ankara (Çubuk) Çayı dolaylarındayken (750 m), şehrin en yüksek yerleri 1500 m ile güney kesimindedir. Şehrin en yoğun nüfuslanmış olduğu saha en düşük yükseltiye sahip Ankara (Çubuk) Çayı dolaylarıdır.

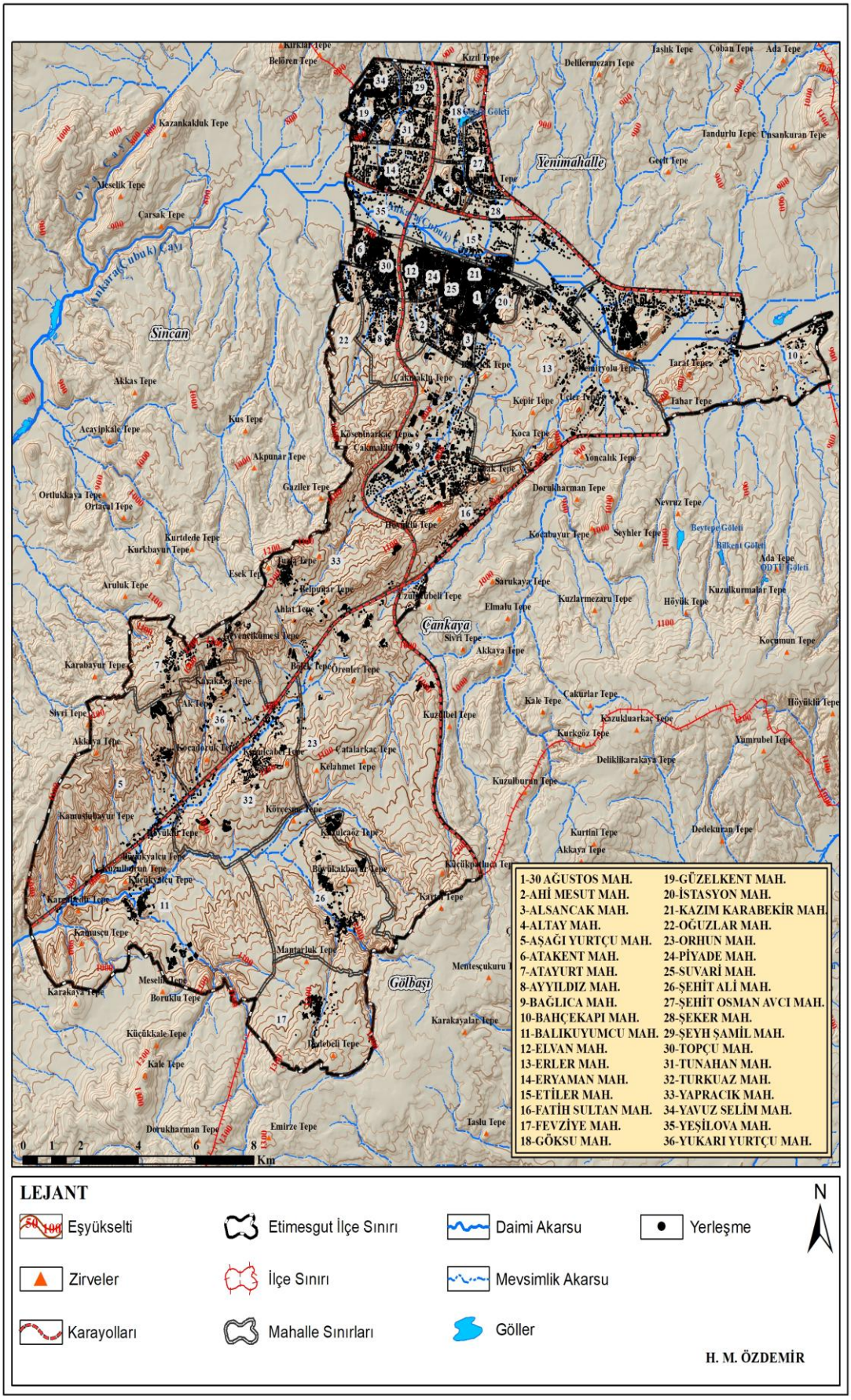
2014 yılında yapılmış olan sınır değişikliğiyle birlikte şehre dahil edilmiş olan Yapracık ve Turkuaz alanlarında inşa edilmiş olan toplu konut projeleri ile yerleşilmiş olan sahaların ortalama yükseltisi artış göstermiştir (Aksoy ve Türker, 2018:406-407). Şehrin ortalama yükseltisi 807 m'dir (Harita 3).

Şehir doğudan Meşelik (1300m), Asardağı (1250 m) ve Hüseyingazi (1409 m), kuzey sınırında Lezgi (1462 m), ve Karyağdı (145 m) dağları ile çevriliyken, güneyinde Lodumlu beli (1251 m) ve Menteşe dağı (1242 m) yer almaktadır (Vural, 1972:69). Yine şehir içerisinde yükseltileri ortalama olarak 900 ila 1000 m arasında değişen tepeler yer almaktadır. Bunlar Eryaman Mahallesi'nde Radar, Büvelek, Kızıl, Çıngıraklı, Üveçyatağı, Elvan Mahallesi'nde Lodumlu, Çöpbitmez, Eskibağ, Sınıcak ve Büvelek, Topçu Mahallesi'nde Karaağaçlı, Oydukaşı ve Bağlıca Mahallesi'nde Çakmaklı Harabe tepeleridir. Yükseltileri yerleşmeye engel teşkil etmemektedir (Harita 4), (Tarihte Etimesgut, 2018:277). Yine de eğimin fazla olduğu sahalarda konut yapımında inşaat mühendisliği ile ilgili bazı ek işlemler yapılması gerekmektedir.

Harita 3: Etimesgut Şehri Fiziki Haritası

Harita 4: Etimesgut Şehri Topografya Haritası

Şehirlerin kurulacağı sahanın seçiminde eğimin önemi büyüktür. Bir yerleşim sahasında eğimin artışı ile doğru orantılı olarak yön de önem kazanmaktadır. Eğim % 0-6 arasında bir değerde ise güneş ışınımı için düz olduğu varsayılmaktadır. Ancak eğim değeri % 6'nın üzerine çıktığı zaman yön kavramı önem arz etmektedir. Şayet bir yamacın eğim değeri % 55 ise dik olarak kabul edilmekle birlikte güneş ışınımı da tam olarak görülür (Ercoşkun Yalçıner, 2016:123).

Etimesgut'ta yerleşmelerin büyük bir kısmı eğimin az olduğu veya yerleşmeye elverişli olan kısımlarda kurulmuşlardır. Eğimin çok fazla artış göstermiş olduğu güney veya güneybatı kesimleri yerleşmeden yoksun haldedir. Yerleşmelerin yoğunlaşmış olduğu şehrin kuzey kesimindeki mahallelerin genel eğim değerleri % 5 ila % 10 değerleri arasındadır. Nüfus artışının ve şehirleşme hızının günümüzdeki hızıyla devam etmesi durumunda eğimin yüksek olduğu sahaların da yoğun yerleşim alanları olacağı öngörülmektedir.

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Yerleşme ve iklim şartları arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Nitekim dünya üzerinde şehirlerin dağılışında etki eden unsurların başında iklim gelmektedir. Şehir ve iklim arasındaki etkileşimi karşılıklı olarak da düşünülebilir. İklim elemanları şehir hayatını etkilerken, şehirler ve hızlı şehirleşmede iklim üzerinde birtakım değişikliklere neden olabilmektedir. Şehirlere etki eden iklim elemanlarının başında sıcaklık, basınç ve rüzgarlar gelmektedir. İklim elemanları insanın mekânda geliştirdiği davranış biçimleri ve yaşam tarzı üzerinde de oldukça etkilidir. Örneğin; yüksek sıcaklık değerlerinin hakim olduğu şehirlerde, açık ve yeşil alanlar, parklar gibi kamuya açık alanların kullanım sıklığını arttırır. Yine aynı şehirlerde klima gibi soğutucu cihazların kullanımı enerji sarfiyatını da arttırabilmektedir. Ayrıca aşırı sıcaklık değerleri buharlaşmayı da artıracağından inşaat faaliyetlerini de sekteye uğratmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010: 106).

İklim elemanlarının insan ve şehirleşmeye etkisi olduğu gibi, insanlar ve şehirleşmenin de iklim üzerinde etkileri mevcuttur. Örneğin şehirlerin asfalt ve beton gibi malzemelerle kaplanmış olması şehirsel alanlara düşen yağışların doğrudan kanalizasyon şebekelerine ulaşmasına neden olmaktadır. Düşen yağışların büyük bir kısmının kanalizasyon şebekelerine ulaşması sebebiyle su döngüsüne katılan buharlaşma değerlerinde düşüş gözlemlenir. Buharlaşma esnasında hava ısısı azaldığı

için nem miktarı azaldığında buharlaşma oranı da azaldığından dolayı hava sıcaklığında artış meydana gelmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:108).

Şehirleşme faaliyetleri yağışların miktar ve türüne de etki etmektedir. Şehirsel alanlarda şehir ısı adaları oluşabildiği için yakın çevresinde yer alan kırsal alanlara nispeten % 5 oranında kar yağışı daha az düşmektedir. Fakat yağmur oranı da % 5 ila % 10 miktarında artış gösterebilmektedir. Şehirsel alanlardaki havanın içerisinde partiküllerin (parçacık) bulunması ve şehirlerin yüksek sıcaklık oranlarına erişmesi bu durumun başlıca nedenleridir. Hava içerisinde yer alan fazla miktarda partikül yoğunlaşmayı daha kolay hale getirdiğinden yağışı arttırabilmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:108).

İnsanlık yerleşme tarihinin, barınma ihtiyacını giderme safhasından şehirleşme safhasına geçişinin ardından, yeryüzünde kentleşme adına yapmış oldukları faaliyetler ile adeta atmosferik çevreye bir darbe indirmiştir. İnşa edilmiş olan her yol, fabrika veya konut mikroiklime telafisi kolay olmayan zararlar vermiştir. Yapmış olduğu bulut sınıflandırması çalışması ile 19. yüzyılın sonlarına doğru adını duyuran Luke Howard, Londra'daki havanın çevresinde yer almakta olan bütün kırsal alana nazaran görüş mesafesinin azalmasına ve kısa periyotlarda oluşan sıcaklık artışlarının farklı olduğuna dair o dönemde tespitler yapmıştır (Acar, 2005:38). Çiçek (2005) Ankara özelinde yapmış olduğu "Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi" ve "Ankara'daki Şehir ve Kırsal Sıcaklık Farklarındaki Değişiklikler (1970-2002)" çalışmaları ile Ankara genelinde hızlı kentleşme olgusu ile birlikte şehrin özellikle sıcaklık değerlerindeki değişmelere ve şehrin iklim parametreleri haricinde kendi ısısını meydana getirdiğini dile getirmiştir (Çiçek, 2005:59-60; Çiçek 2005:3-8).

Şehirsel yaşam alanları ile kırsal alanların iklim özellikleri birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Farklı şehirler üzerinde gerçekleştirilmiş olan çalışmalardan hareketle kırsala nispeten şehirsel alanlarda

- 0,5- 4ºC arasında değişen sıcaklık farkı,
- %25 daha az rüzgar hızı,
- %2-8 civarında düşük nem oranı
- %15-30 radyasyon oranında azalma
- %5-10 dolaylarında bulutlanma hadisesinde artış

- %30-100 arasında sis hadisesinin daha yoğun olarak meydana gelmesi gibi hadiseler gözlemlenmektedir (Hisarlıgil, 2009:26, Balık, 2012:10).

Etimesgut şehrinin iklimsel özelliklerini daha net bir biçimde kavrayabilmek için ülkemizin ve İç Anadolu Bölgesi'nin iklim şartlarını incelemek faydalı olacaktır. Ülkemizde yıl içerisinde Maritim Polar, Kontinental Polar, Maritim Tropikal, Kontinental Tropikal ve Akdeniz hava kütleleri etkili olmaktadır (Koçman, 1993:2-7).

Türkiye, makroklima iklim sınıflandırmasında Akdeniz İklim Bölgesi'nde yer almaktadır. Bu nedenle genel olarak Akdeniz İklimi'nin etkisi altındadır (Şahin vd, 2005:87). Fakat sıcak ve soğuk mevsimlerin etkili olduğu zamanlarda farklı hava kütleleri etkili olmaktadır.

Araştırma sahası İç Anadolu Bölgesi'nde yer alması sebebiyle Koçman'ın yapmış olduğu iklim tipi ve iklim bölgeleri sınıflandırmasına göre Yarı Kurak İç Anadolu İklimi'nin etkisi altında kalmaktadır (Koçman, 1993:80). Etimesgut şehri ile ilgili daha detaylı bilgi verebilmek maksadıyla Etimesgut Askeri Havalimanı tarafından kayıtları tutulmakta olan meteoroloji istasyonunun elde etmiş olduğu 1995-2018 yılları arasındaki verilerden hareketle tespitler yapılmıştır.

1.2.1. İklim Elemanları

1.2.1.1. Sıcaklık

Etimesgut'un yıllık ortalama sıcaklığı 12,1 ºC olarak tespit edilmiştir. En soğuk ay 0,6 ºC ile Ocak ayı iken en sıcak ay ise 24,3 ºC ile Temmuz ayıdır. Bu iki uç sıcaklık verimize göre amplitut değeri 23,7 ºC'dir (Tablo 1, Grafik 1). Amplitut değerinin yüksek oluşu şehirde karasallığın etkin olduğunu destekler niteliktedir. Araştırma sahasında 24 yıllık verilerin ortalamasına göre şehirde ortalama sıcaklık değeri hiçbir ayda 0 ºC'nin altına düşmemiştir. Buna karşın 21.01.2000 yılında ölçülmüş olan -20,6 ºC sıcaklık değeri Etimesgut'ta bu zamana kadar ölçülmüş olan en düşük sıcaklık değeridir. 30.07.2000 tarihinde ölçülmüş olan 42,0 ºC sıcaklık ise şehirde ölçülmüş olan en yüksek sıcaklık değeridir.

Şehirde yılın üç ayında (Aralık-Ocak-Şubat) ortalama sıcaklık değerleri 5 ºC'nin altında seyrederken, iki ayında (Kasım-Mart) 5-10 ºC arasındadır. Dört ay

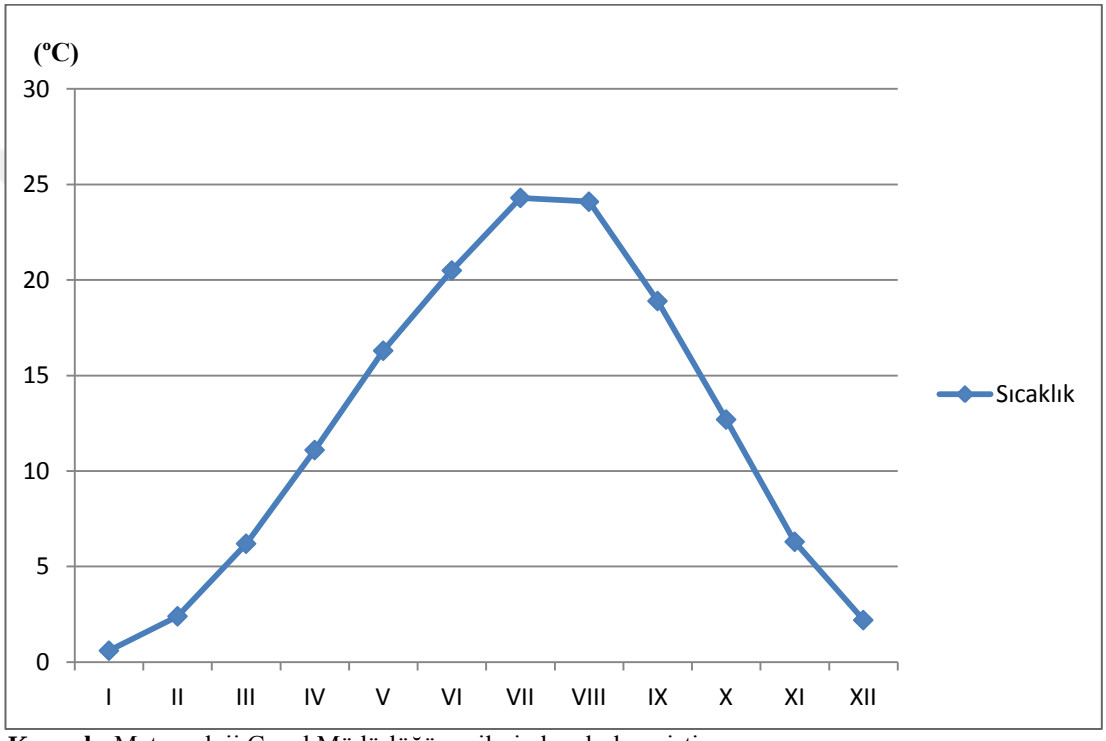
(Nisan-Mayıs-Eylül-Ekim) ortalama sıcaklık değerleri 10-20 ºC arasında iken kalan üç ayda (Haziran-Temmuz-Ağustos) 20 ºC'nin üzerinde seyreder.

Tablo 1: Etimesgut'un Aylık Ortalama Sıcaklığı (ºC) (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık	0,6	2,4	6,2	11,1	16,3	20,5	24,3	24,1	18,9	12,7	6,3	2,2	12,1

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 1: Etimesgut'un Aylık Ortalama Sıcaklığı (ºC) (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut sıcaklık değerlerine ek olarak yakın çevresinde yer alan istasyonların sıcaklık değerlerine bakmak da faydalı olacaktır. Şehrin batısında yer alan Sincan'da en düşük sıcaklık 1,2ºC ile yine Ocak ayına tekabül etmektedir. En yüksek sıcaklık değeri ise Etimesgut'a göre bir aylık gecikme ile Ağustos ayına denk gelmektedir. Ağustos ayındaki bu sıcaklık değeri ise 24,6ºC'dir.

Sincan'a ait yıllık ortalama sıcaklık 13,2ºC'dir. Etimesgut'un güneydoğusunda bulunan Gölbaşı'nda yıl içerisinde en düşük sıcaklık değeri -1,0ºC ile Ocak ayındadır. En yüksek sıcaklık ise 23,4ºC ile Ağustos ayına aittir. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 11,3ºC'dir. Şehrin kuzeydoğu komşusu Yenimahalle verilerinde en soğuk ay 0,8ºC ile Ocak ayı ve en sıcak ay 24,7ºC ile Ağustos ayıdır.

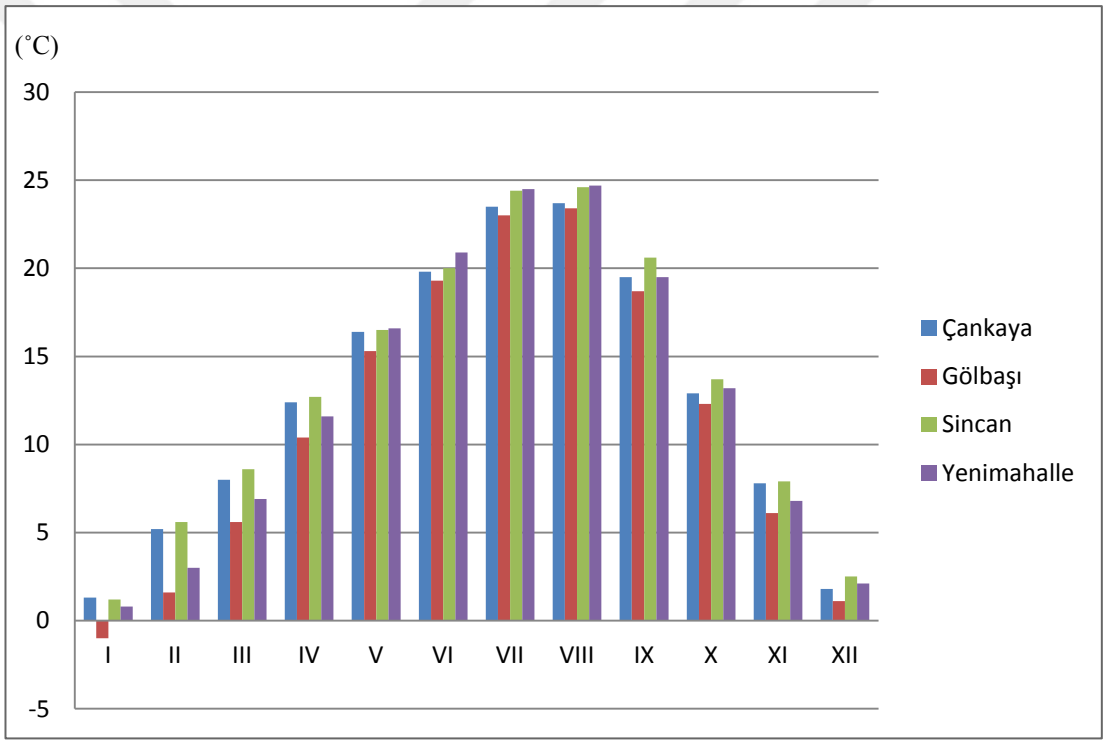
Yıllık ortalama sıcaklık değeri 12,6ºC'dir. Son olarak doğu komşusu Çankaya'da en soğuk ay Ocak ayıdır. Sıcaklık değeri 1,3ºC'dir ve en sıcak ay Ağustos ayıdır sıcaklık değeri ise 23,7ºC'dir. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 12,7ºC'dir (Tablo 2, Grafik 2).

Tablo 2: Etimesgut Çevresinde Yer Alan Yerleşmelerin Ortalama Sıcaklıkları (ºC)

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	Yıllık
Çankaya	1,3	5,2	8,0	12,4	16,4	19,8	23,5	23,7	19,5	12,9	7,8	1,8	12,7
Gölbaşı	-1,0	1,6	5,6	10,4	15,3	19,3	23,0	23,4	18,7	12,3	6,1	1,1	11,3
Sincan	1,2	5,6	8,6	12,7	16,5	20,0	24,4	24,6	20,6	13,7	7,9	2,5	13,2
Yenimahalle	0,8	3,0	6,9	11,6	16,6	20,9	24,5	24,7	19,5	13,2	6,8	2,1	12,6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 2: Etimesgut Çevresinde Yer Alan Yerleşmelerin Ortalama Sıcaklıkları (ºC)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Şehir yerleşmeleri kuruldukları ve gelişim göstermiş oldukları araziler üzerindeki mevcut doğal şartları değiştirerek yeni çevresel koşullar oluşmasına sebebiyet vermektedirler. Değişimine sebep oldukları doğal unsurlar; topografya, ekolojik ve atmosferik koşullar gibi doğal unsurlardır (Akay, 1996).

Şehirleşmenin iklim elemanları üzerindeki en belirgin etkisi sıcaklık unsuru üzerinde görülmektedir. Artmakta olan şehirleşme ile sıcaklık değerleri arasında doğru orantı bulunmaktadır. Şehir yerleşmeleri ile çevresinde yer alan kırsal sahalar

kıyaslandığında yüzey sıcaklıklarında fark olduğu gözlemlenmektedir. Bu yüzeysel sıcaklık farklılığına ise Şehir Isı Adası (ŞIA) adı verilmektedir (Çiçek, 2005:2, Çiçek ve Doğan, 2005:59).

Şehirlerde kullanılmakta olan yapı malzemeleri çevresine göre farklı meteorolojik verilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Şehir Isı Adası (ŞIA) olarak adlandırılan bu mikroklimatik iklim olayı en güzel günlük sıcaklıklarda tespit edilebilmektedir. Şehir yerleşmeleri bu bahsi geçen olay sebebiyle kırsal yerleşmelere nazaran 3 ila 4ºC daha sıcak olmaktadır (Yılmaz, 2013:28).

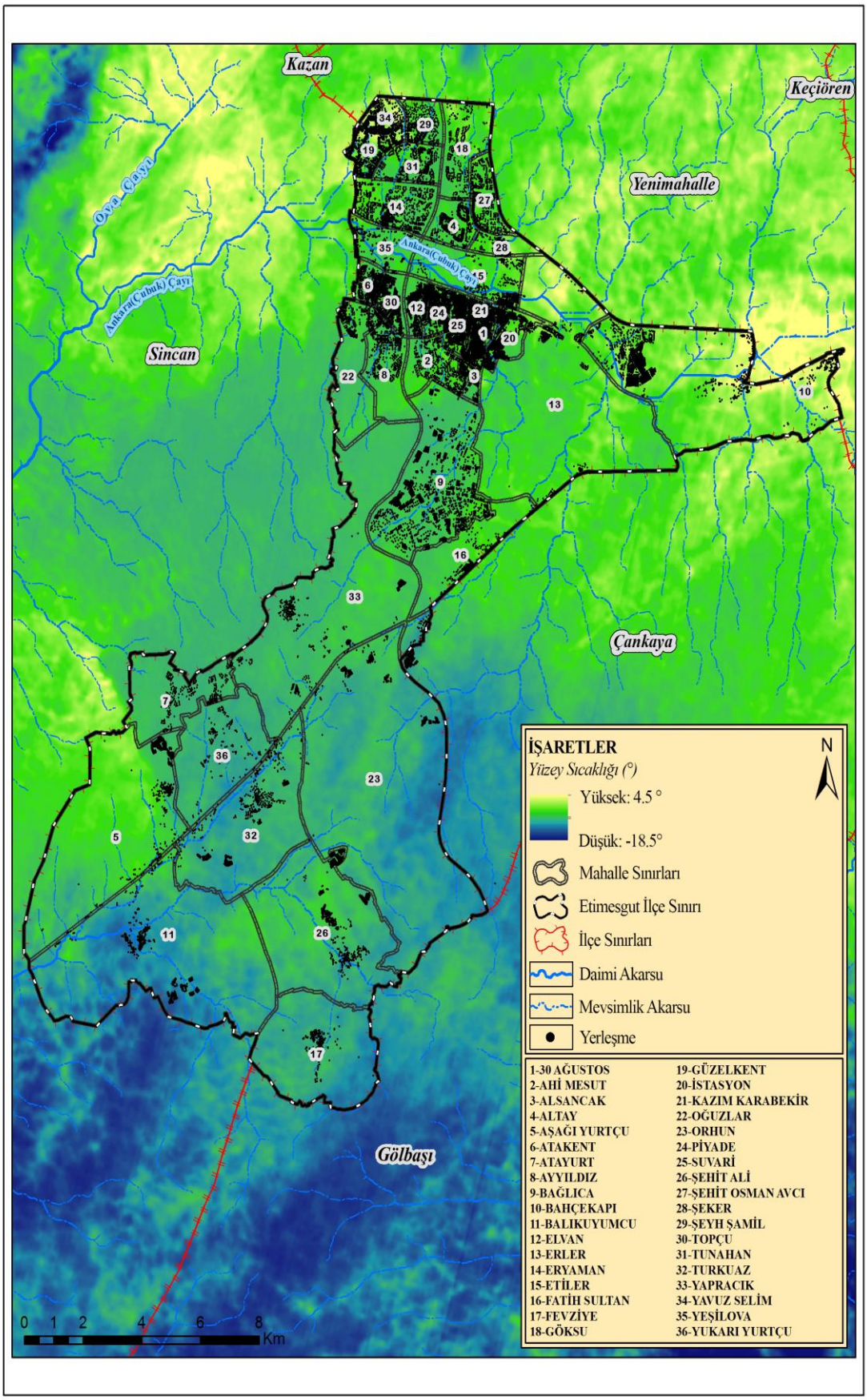
Ankara kış aylarında cephe geçişlerinden doğan antisiklonik koşullara maruz kalmaktadır. Bu süreçte gökyüzü açık ve sakin iken yağış gözlemlenmemektedir. Hakim olan bu hava şartları sonucunda sıcaklık terselmesi meydana gelmektedir (Çiçek, 2005:2).

Etimesgut'un Landsat8 (OLI-TIRS) uydusundan elde edilmiş olan 2018 Aralık ayı yüzey sıcaklığı verileri ile Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden temin edilen mevsim normalleri sıcaklık değerleri kıyaslandığı zaman araştırma sahasında ŞIA'nın etkisi görülebilmektedir. Meteoroloji verilerine göre Aralık ayı sıcaklık değeri ortalaması (1995-2018) 2,2ºC olarak görülürken, Landsat8 verilerine göre ise; şehrin kuzeybatısında yer alan Yavuz Selim gibi mahallelerde 4,5ºC'ye kadar çıkabilmektedir(Harita 5).

Yaz aylarının sıcak ve kurak geçmesi Azor yüksek basıncından kaynaklıdır. Bu mevcut hava şartları ŞIA gelişimine zemin hazırlamaktadır (Çiçek, 2005:3). Şehre ait yaz mevsimi meteorolojik verilerine göre Temmuz ayı sıcaklık değeri 24,3˚C iken Landsat8'e göre 30 Ağustos, Alsancak, Piyade ve Süvari gibi mahallelerde sıcaklık değeri 46,5ºC olmaktadır (Harita 6).

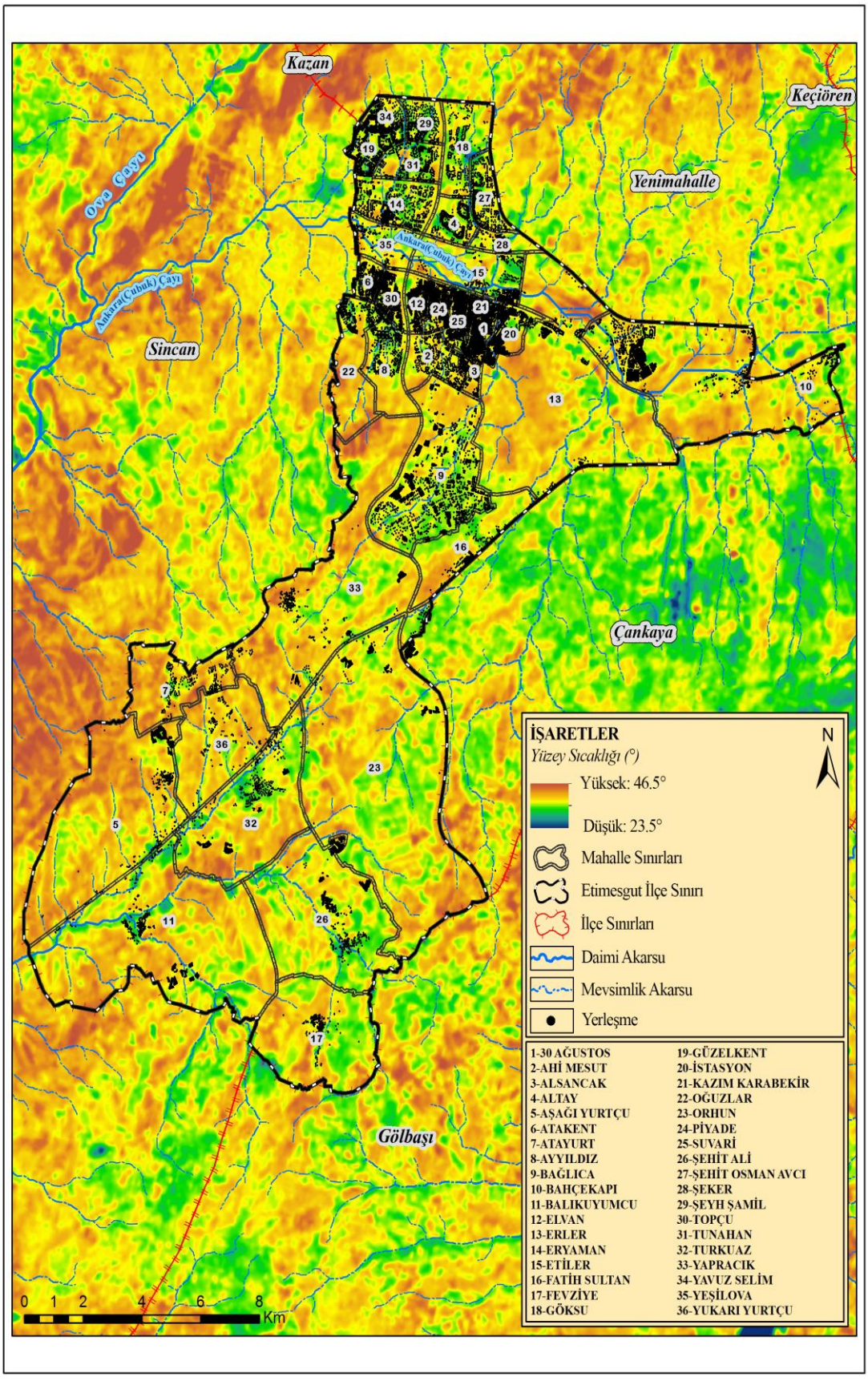
Şehirde yer alan yeşil alanların muhafaza edilmemesi veya oranının arttırılmaması durumunda ŞIA değerlerinin yükseleceği düşünülmektedir. Ayrıca artan nüfusun konut ihtiyacını gidermek ve yeni açılan konut alanlarına hizmet götürebilmek için yapılacak olan ulaşım faaliyetleri de sıcaklık değerlerinin bozulmasına neden olacaktır. ŞIA değerlerinin artışı şehirde başta kuraklık olmak üzere benzer bir çok probleme yol açacaktır.

Harita 5: Etimesgut Şehri 2018 Yılı Ocak Ayı Yüzey Sıcaklığı

Kaynak: Landsat 8 (OLI-TIRS) uydu verileri kapsamında yazar tarafından düzenlenmiştir.

Harita 6: Etimesgut Şehri 2018 Yılı Temmuz Ayı Yüzey Sıcaklığı

Kaynak: Landsat 8 (OLI-TIRS) uydu verileri kapsamında yazar tarafından düzenlenmiştir.

Şehirlerin kuruluşu, planlaması ve gelişmesinde etkili olan hususlardan birisi de güneşlenme durumudur. Ülkemizde güneşlenme durumunda ilk sırada Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelirken Akdeniz Bölgesi ikinci sırada yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda Ankara'da binaların kuzey kısmı kar ile kaplıyken güney cephesinin güneşli olduğu görülmüştür (Ercoşkun, 2016:129-130).

Etimesgut'ta yıllık ortalama güneşlenme süresi günde 7 saat 1 dakikadır. Güneşlenme süresi mevsimlere göre değişkenlik göstermektedir. Aralık ve Ocak aylarında güneşlenme süresi 2 saat 7 dakika ile üç saatin altında kalmaktadır. Haziran ayında 10 saat 3 dakika, Temmuz ayında 11 saat 8 dakika ve Ağustos ayında 11 saat ile güneşlenme süresi 10 saatin üzerine çıkmaktadır. Aylık ortalama küresel güneş radyasyonu olarak ifade edilen güneşlenme şiddetiyle (cal/cm²) güneşlenme süresi arasında paralellik söz konusudur. En düşük güneşlenme şiddeti (116.2 cal/cm²) Aralık ayında iken en yüksek güneşlenme şiddeti (524.8 cal/cm²) Temmuz ayındadır (Tablo 3). Güneşlenme süresinin uzun olmasına bağlı olarak 2000'li yıllarda yapılmış olan veya hali hazırda yapılı konutlara güneş panelleri eklenerek sıcak su kullanımında güneş enerjisinden faydalanılmıştır.

Tablo 3: Etimesgut Günlük Ortalama Güneşlenme Süresi (Saat.dak) ve Güneşlenme Şiddeti (cal/cm²)

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**EK**	**K**	**A**	**Yıllık Ort.**
Güneşlenme Süresi	2,7	4,3	5,5	7,0	8,8	10,3	11,8	11,0	9,2	6,6	4,9	2,7	7,1
Güneşlenme Şiddeti	136,7	212,6	301,8	377,6	469,3	510,7	524,8	466,4	377,4	262,1	167,5	116,2	326,9

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

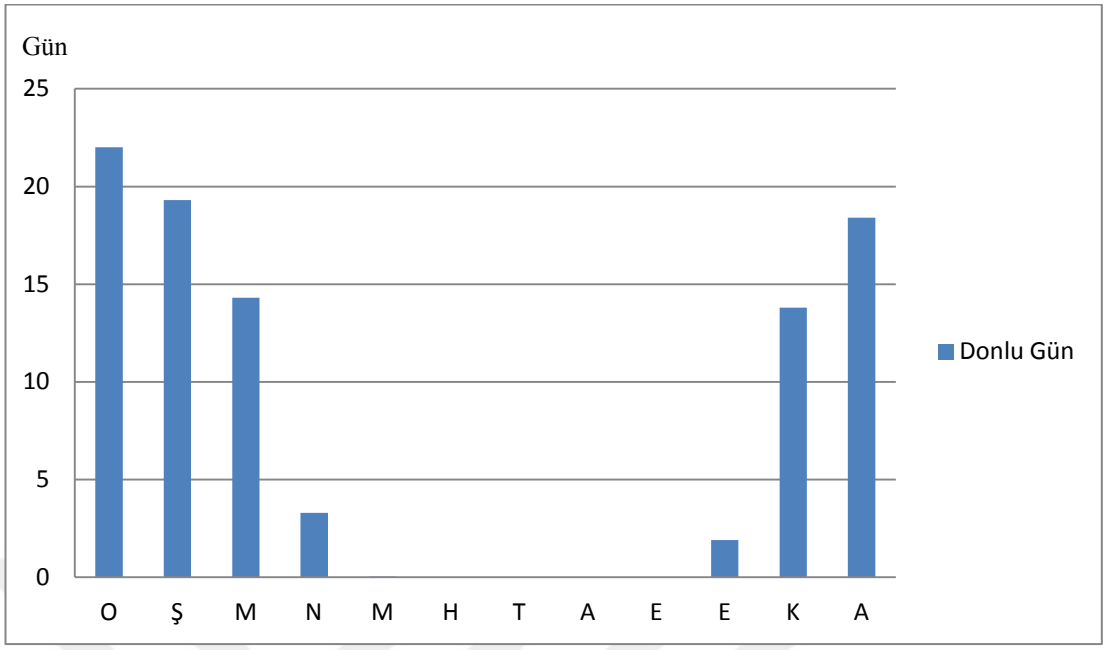
İklim unsurlarından birisi olan don hadisesinin insan faaliyetleri, ulaşım, inşaat gibi beşeri faaliyetler ile bitkilerin yaşamsal faaliyetleri gibi doğal unsurlar üzerinde belirgin bir etkisi görülmektedir (Bekdemir, 2000:35). Etimesgut'ta donlu günler sayısı 92,9 gündür. Yıl içerisinde dört ay (Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül) don hadisesine rastlanmamaktadır. Don olayı 22,0 gün ile en fazla Ocak ayında görülür. En az görüldüğü ay ise 0,04 gün ile Mayıs ayıdır (Tablo 4, Grafik 3).

Tablo 4: Etimesgut'ta Ortalama Donlu Günler Sayısı (1995-2018)

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**EK**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ort. Don. Gün. Say.	22,0	19,3	14,3	3,3	0,04					1,9	13,8	18,4	93,0

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 3: Etimesgut'ta Ortalama Donlu Günler Sayısı (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

1.2.1.2. Basınç ve Rüzgarlar

Basınç faktörü, bir diğer iklim elemanı olan sıcaklık ile ters orantılıdır. Ayrıca yükselti ve enleme göre de basınç farklılık gösterebilmektedir. 45º enleminde, 0 metre yükseltide ve 15ºC sıcaklıkta ölçülmüş olan basınç değeri normal hava basıncı olarak kabul edilir. Bu değer 1013 milibar veya 760 mm. olarak tespit edilmiştir. Bu değerin altında olan basınç değeri alçak basınç (siklon) olarak nitelendirilirken üzerinde olan değerler ise yüksek basınçtır (antisiklon) (Dönmez, 1979:81). Basınç merkezleri ülkemiz etrafında tüm yıl boyunca devirli olarak etkili olmaktadır. Kış mevsimi ile bahar mevsiminin ilk aylarında basınç yıllık ortalamaya nazaran yüksek, yaz aylarında ise düşük değerlerde seyretmektedir (Koçman, 1993:14).

Araştırma sahasında yer alan istasyonun 24 yıllık rasatlarına göre yıllık ortalama basınç değeri 922,5 hPa'dır (Tablo 5, Grafik 4). Basınç değerleri sonbahar ve kış mevsimlerinde ortalamanın üzerinde seyrederken ilkbahar ve yaz mevsimlerinde yıllık ortalamanın altında değerlere düşmektedir. Mevsimlere göre bu değişimin yaşanması ülkemizde ve dolayısıyla araştırma sahasında etkili olan siklon ve antisiklonlardan kaynaklanmaktadır. Yaz mevsiminde ülkemiz Azor Antisiklonu'nun Avrupa üzerinden yayılarak gelişmesi ile ülkemizde tropikal hava kütleleri hakim olmaktadır (Koçman, 1993:6). Basra Alçak Basıncı yaz mevsiminde güneydoğu akımları ile Türkiye'ye kontinental tropikal hava kütlesini getirmektedir

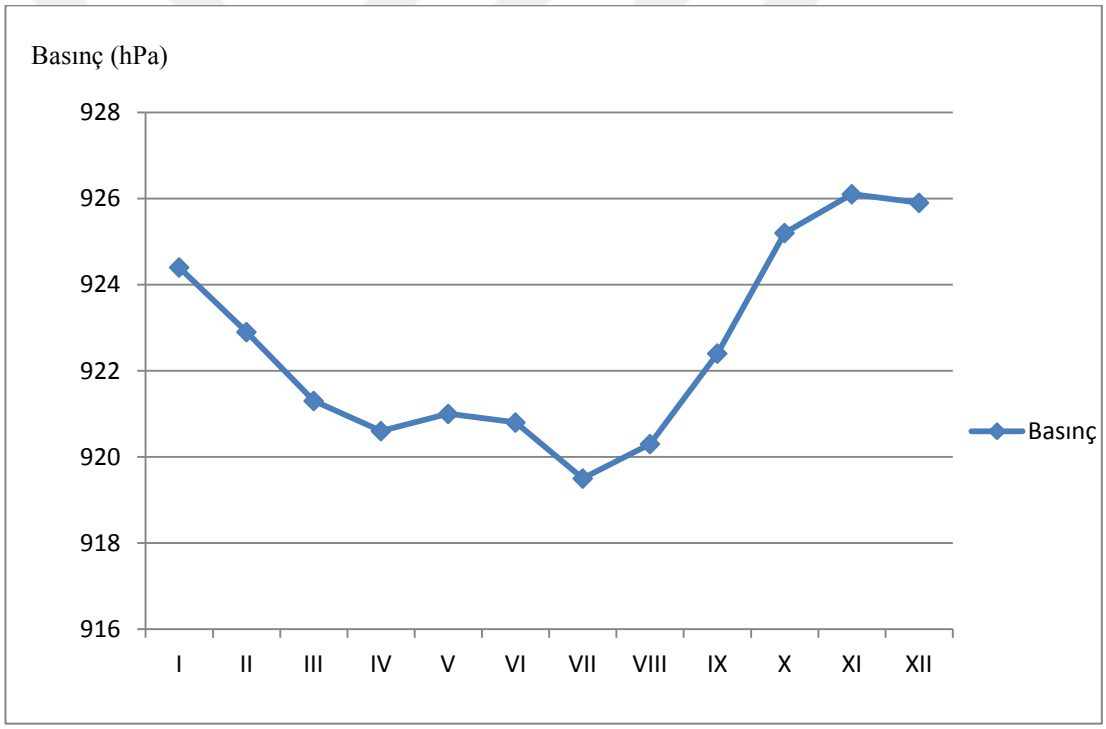
(Şahin vd., 2005:88). Bu dönemde Etimesgut'ta basınç değerleri sıcaklık ile basınç arasındaki ters orantıya bağlı olarak ortalamanın altına düşmektedir. Ülkemizde sonbahar ve kış mevsimlerinde Sibirya Yüksek Basıncı ile İzlanda Alçak Basıncı'nın etkili olması (Şahin vd., 2005:89, Şahin 2011:121) araştırma sahasında basıncın yıllık ortalamanın üzerine çıkmasına neden olmaktadır.

Tablo 5: Etimesgut'un Ortalama Basınç Değerleri (hPa) (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	Yıllık Ortalama
Ort. Yerel Basınç	924,4	992,9	921,3	920,6	921,0	920,8	919,5	920,3	922,4	925,2	926,1	925,9	922,5

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 4: Etimesgut Şehrinin Ortalama Basınç Değerleri (hPa) (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut'ta yıllık ortalama rüzgar hızı 2,1 m/sn'dir. Şehirde aylık ortalama rüzgar hızları 2,6 ila 1,3 m/sn arasında değişmektedir. Rüzgar en hızlı 2,6 m/sn ile Temmuz ayında eserken en yavaş rüzgar ölçümü 1,3 m/sn ile Kasım ayında ölçülmüştür. Şehirde hakim rüzgar yönü batıdır (Tablo 6, Grafik 5). Hakim rüzgar yönünün batı olarak ortaya çıkmasında yeryüzü şekilleri etkili olmuştur. Etiler Mahallesi'nde yer alan Ankara Şeker Fabrikası'ndan yayılmakta olan kirli hava ve koku kuvvetli rüzgarlar etkili olduğunda çevresine rahatsızlık vermektedir. (Aksoy,

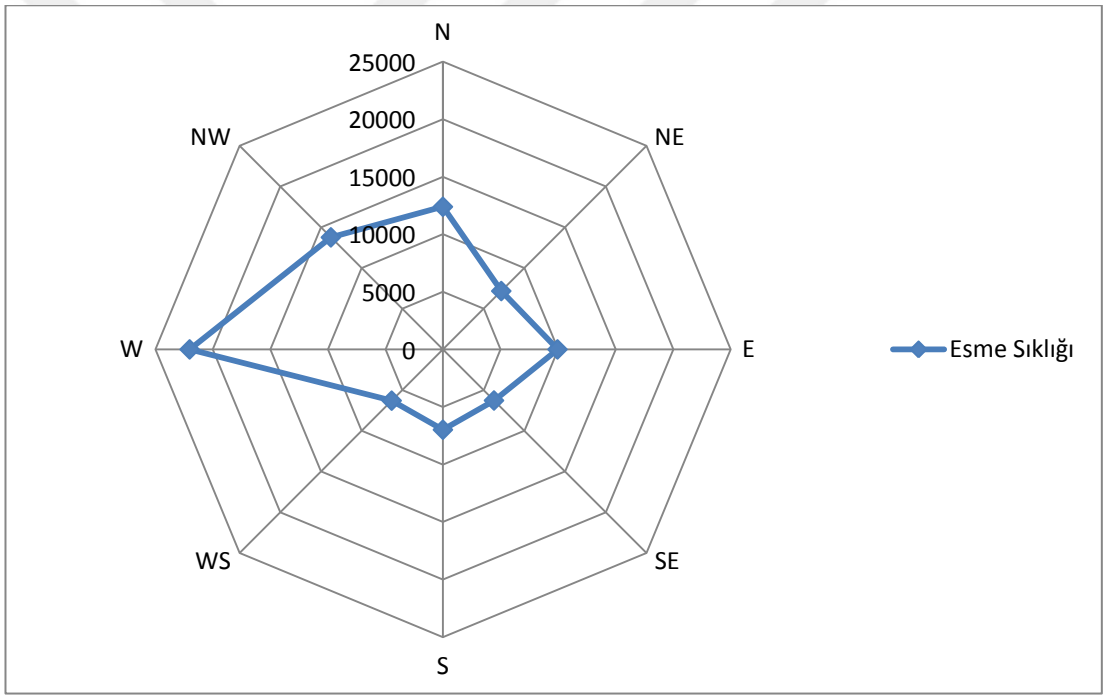
Türker, 2018:477-483). Hakim rüzgar yönüne göre ise bu hava kirliliğinden en fazla Yeşilova Mahallesi etkilenmektedir.

Tablo 6: Etimesgut Şehri Rüzgarın Yönlere Göre Esme Sayıları (m/sn) (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
K	920	896	908	1008	1147	1485	1660	1412	859	726	591	779	12391
KD	348	376	406	350	541	855	1155	1206	584	612	378	361	7172
D	638	624	637	558	699	706	1024	1214	948	1080	898	932	9958
GD	674	617	591	534	567	403	307	359	479	629	611	506	6277
G	795	784	706	718	582	413	311	305	452	517	662	733	6978
GB	625	560	761	761	741	399	254	297	434	481	464	517	6294
B	1552	1604	2219	2156	2169	1956	1526	1702	2064	1735	1603	1719	22005
KB	1090	914	1085	1174	1269	1440	1472	1262	1256	965	824	1015	13766

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 5: Etimesgut Şehri Rüzgar Gülü (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut yıllık ortalama fırtınalı günler sayısı 11,7'dir. Fırtına hadisesinin en fazla rastlanıldığı ay Nisan (2,1 gün)'dır. En az görüldüğü ay ise Ocak, Ekim ve Kasım (0,6 gün)'dır. Şehirde bir yıl içerisinde 100,4 gün boyunca kuvvetli rüzgar esmektedir. Kuvvetli rüzgarların etkili olduğu ay 13,5 gün ile Haziran'dır (Tablo 7).

Tablo 7: Etimesgut Şehrinin Fırtınalı Günler Sayısı Ortalaması ile Kuvvetli Rüzgarlı Günler Sayısı Ortalaması (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Fırtınalı Gün. Say. Ort.	0,6	0,9	1,5	2,1	1,6	1,0	0,9	0,9	0,6	0,2	0,6	0,8	11,7
Rüzgarlı Gün. Say. Ort.	4,1	4,7	9,4	10,6	12,8	13,5	13,1	11,7	7,7	5,1	3,0	4,6	100,3

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Şehrin yapılaşma durumunun yüksek olması ve binaların birbirine yakın olarak inşa edilmesi rüzgarların önünde set oluşturmaktadır. Bu nedenle şehir içerisinde rüzgar sürtünme etkisi ile hızını kaybetmektedir. Rüzgarların şehirlerde kırsal alanlara nazaran % 20 ila % 30 oranında hız kaybettiği tespit edilmiştir (Çiçek 2004:2).

1.2.1.3. Nem ve Yağış

Herhangi bir bölgede sıcaklığı etkileyen unsurlardan birisi de bağıl nemdir. Etimesgut'ta ortalama bağıl nem miktarı % 64,2'dir. Yıl boyunca sıcaklığın mevsimlere göre değişimine bağlı olarak bağıl nem miktarı da değişim göstermektedir. En düşük bağıl nem miktarı sıcaklıkların yüksek ve yağışların az olduğu Temmuz ve Ağustos (% 49,2) aylarında görülmektedir. Bağıl neme dair en yüksek değere ise % 79,6 ile Aralık ayında rastlanılmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8: Etimesgut Şehrinin Aylık Ortalama Bağıl Nemi (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	Yıllık
Ort. Bağıl Nem	79,1	73,4	66,3	62,3	60,2	56,1	49,2	49,2	55,3	66,0	73,6	79,6	64,2

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Bulutluluk durumu atmosferdeki su buharı ve nemliliğin varlığından kaynaklanmaktadır. Bulutluluk rasatı yapılırken gökyüzünün tamamına 10'luk bir değer verilir. Bulutluluk derecesi bu 10'luk değer kapsamında değerlendirilir. Değerlendirirken ise değerin 0-1,9 arasında olduğu güne açık günler, 2,0-8,0 arasında olduğu günler bulutlu günler ve 8,1-10 arasında olduğunda ise kapalı günler olarak hesaplanmaktadır (Erol, 1999:228). Araştırma sahasında yıllık bulutlu günler sayısı 232,0 gündür.

Türkiye genelinde kış aylarında bulutluluk oranlarında bir artış gözlemlenmektedir. Bir genelleme yapmak gerekirse Kasım ile Mart ayları arasında bulutluluk değeri 5,0 ve üzerinde seyretmektedir. Bulutluluk değerinin bu döneme

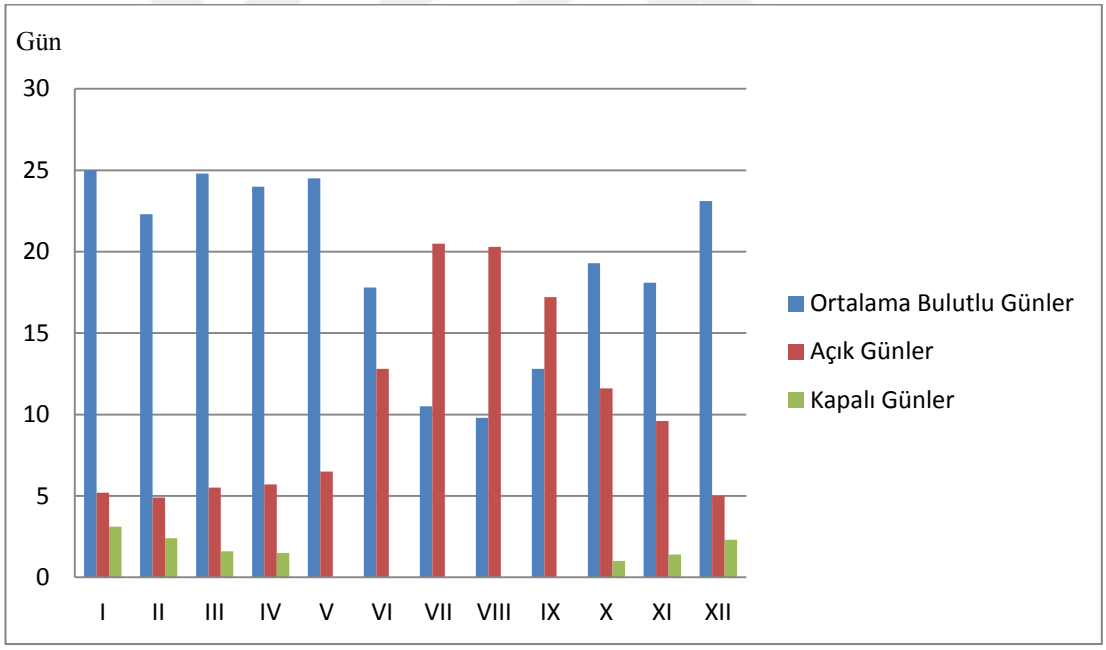
denk gelmesi tesadüfi değildir. Kış aylarında ülkemizde frontal faaliyetlerin artış göstermesi, yağış oranları ve bağıl nemin artış göstermesi bulutluluk oranını artırmaktadır (Koçman, 1993:42). Etimesgut şehrinde en fazla bulutlu gün 25,0 ile Ocak ayıdır. Hemen akabinde gelen aylar ise sahaya en fazla yağışın düştüğü dönem olan İlkbahar mevsimi aylarıdır. Bulutlu günlerin en az görüldüğü ay 9,8 gün ile Ağustos ayıdır. Yaz aylarında bulutlu günler sayısı düşüktür. Şehirde açık günler sayısı 124,8 iken kapalı günler sayısı 13,3 gündür (Tablo 9, Grafik 6).

Tablo 9: Etimesgut'ta Ortalama Bulutlu, Kapalı ve Açık Günler Sayısı (1995-2018)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	EK	K	A	Yıllık
Ort. Bulutlu Günler	25,0	22,3	24,8	24,0	24,5	17,8	10,5	9,8	12,8	19,3	18,1	23,1	232,0
Açık Günler	5,2	4,9	5,5	5,7	6,5	12,8	20,5	20,3	17,2	11,6	9,6	5,0	124,8
Kapalı Günler	3,1	2,4	1,6	1,5						1,0	1,4	2,3	13,3

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 6: Etimesgut'ta Ortalama Bulutlu, Kapalı ve Açık Günler Sayısı (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Sıcak havanın soğuk yeryüzü ile karşılaştığı noktalarda su buharının yeryüzüne yakın noktalarda yoğunlaşması ve havada asılı kalması olayına sis adı verilmektedir. Şehirde sisli günler yılda 10,0 gündür. Rasat yıllarında Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında sis hadisesine rastlanmamıştır. Sisli günlerin en az görüldüğü aylar 0,04 gün ile Mayıs ve Haziran'dır. En fazla görüldüğü aylar 3,25 gün ortalamasıyla Ocak ayıdır (Tablo 10).

Tablo 10: Etimesgut'ta Ortalama Sisli Günlerin Aylara Dağılımı (1995-2018)

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**EK**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Sisli Günler	3,25	1,04	0,13	0,29	0,04	0,04				0,25	2,00	3,00	10,04

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Sisli günlerin sayısı araştırma sahasında çok fazla değildir. Fakat sisli günlerin görüldüğü kış aylarında şehir içi trafikte sorunlar meydana gelmektedir. Sis hadisesi ile birlikte görüş mesafesinin düşmesi ve trafikte yoğunluğun oluşması bu sorunların başında gelmektedir.

Son yıllarda tüm dünya üzerinde iklim verilerinin normalin dışında geliştiğine dair birçok tespit yapılmıştır. Sıcaklık değerlerinin değişimi, kalıcı karların erimesi, kuraklık, aşırı yağışlar vb olaylar da buna delil olarak sunulmuştur. Ülkemiz için de aynı şartlar söz konusudur. Alışılagelmişin dışında meydana gelen bu değişimler ise nüfus artışları, yerleşmelerin yanlış arazilerde kurulması ve çarpık kentleşmenin bir sonucudur (Demircan, vd., 2014:202).

Şehirleşmenin bağıl nem üzerinde ortalama %6 azaltıcı, yağış üzerinde %5-10 arasında artırıcı ve kar yağışının görüldüğü günlerde %14 azaltıcı etkisi tespit edilmiştir. Hatta şehirde haftanın belirli günlerinde yürütülen faaliyet yoğunluğuna göre bile yağış miktarının değişkenlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Hafta içi yoğun günlerde yağış yoğunlaşma çekirdeğine bağlı olarak artış gösterirken, hafta sonu beşeri faaliyetlerin azalmasına bağlı olarak yağışın da azaldığı görülmüştür. Şehirsel alanların çekici unsurlarının gelişmesi ve nüfus artışına paralel olarak gelecek yıllarda şehirleşmenin yağış üzerinde artırıcı etkisinin daha da belirginleşeceği düşünülmektedir (Çiçek, 2004:2-16).

Ülkemizde yağışın meydana gelişini ve dağılışını dağların uzanış doğrultusu, basınç değerlerinin mevsimlere göre değişimi vb birden fazla coğrafi faktör etkileyebilmektedir (Koçman, 1993:50). Etimesgut'ta 24 yıllık rasatlara göre yıllık ortalama yağış miktarı 385,8 mm'dir. Şehirde yağış yıl içerisinde mevsimlere düzenli olarak dağılamamaktadır. En yağışlı ay 46,0 mm ile Mayıs'tır. Yağışın en az düştüğü ay 11,9 mm değere sahip olan Temmuz'dur.

Etimesgut'a göre şehirleşmesi daha yavaş olan Ayaş'ta yıllık ortalama yağış 366,6 mm iken, şehrin komşusu olan Gölbaşı'nda 373,7 mm'dir. Bu noktada Ankara genelinde şehirleşme ile yağış üzerindeki etkisine dair çalışmalar yapan araştırmacıların ulaşmış olduğu sonuçlara eşdeğer bir sonuca varılmaktadır.

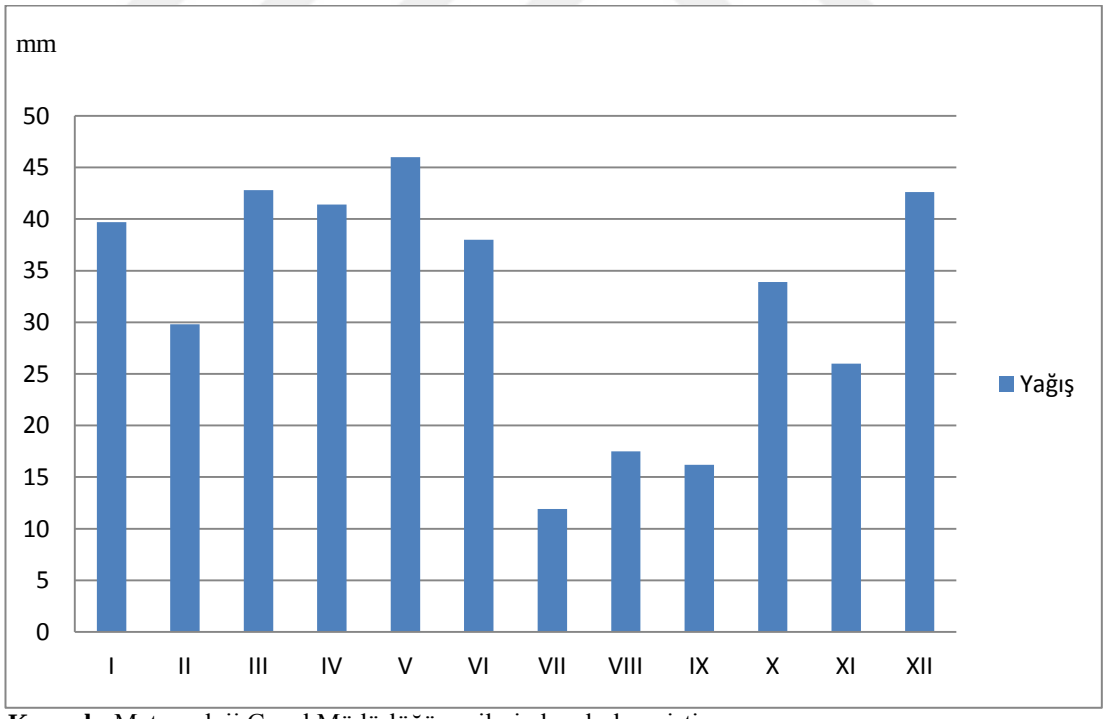
Şehirde yağışın mevsimlere dağılışına bakıldığında ilkbahar (130,2 mm) mevsiminin en yağışlı mevsim olduğu görülmektedir. Yıllık yağışın 112,1 mm'si kış mevsiminde 76,1 mm'si ise sonbahar mevsimde düşmektedir. En az yağış ise 67,4 mm ile yaz mevsiminde düşmektedir. (Tablo 11,Grafik 7). Bu verilere göre yağışın % 34'ü ilkbahar, %2 9'u kış, % 20'si sonbahar ve % 17'si yaz aylarına denk gelmektedir (Grafik 8).

Tablo 11: Etimesgut'ta Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Aylara Dağılışı (1995-2018)

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**E**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış Miktarı (mm)	39,7	29,8	42,8	41,4	46,0	38,0	11,9	17,5	16,2	33,9	26,0	42,6	385,8

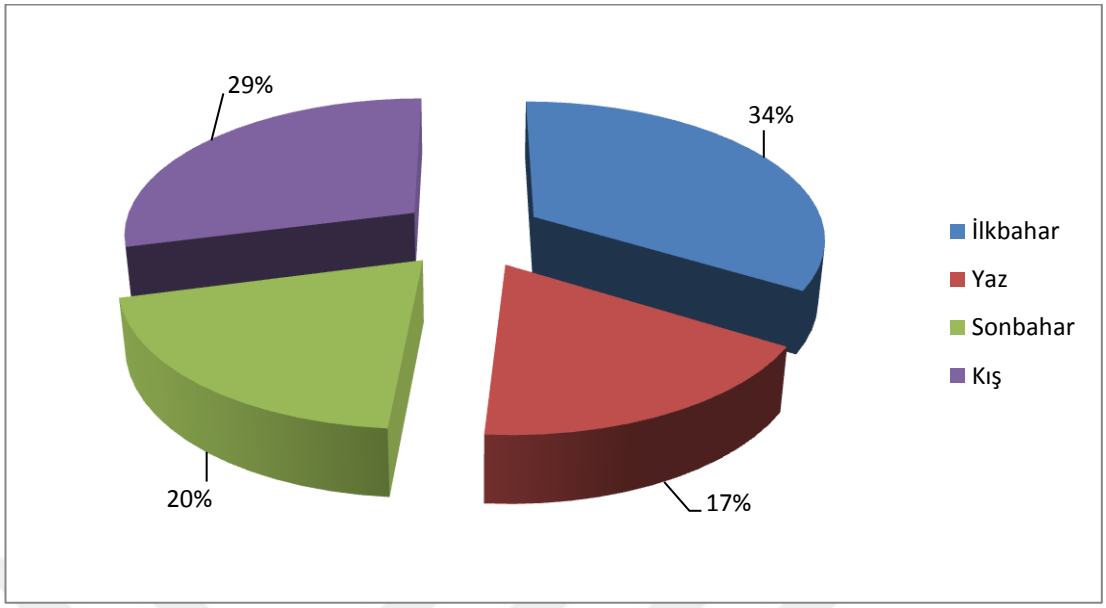
Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 7: Etimesgut Şehrinin Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Aylara Dağılışı (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Grafik 8: Etimesgut Şehrinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı (%) (1995-2018)

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

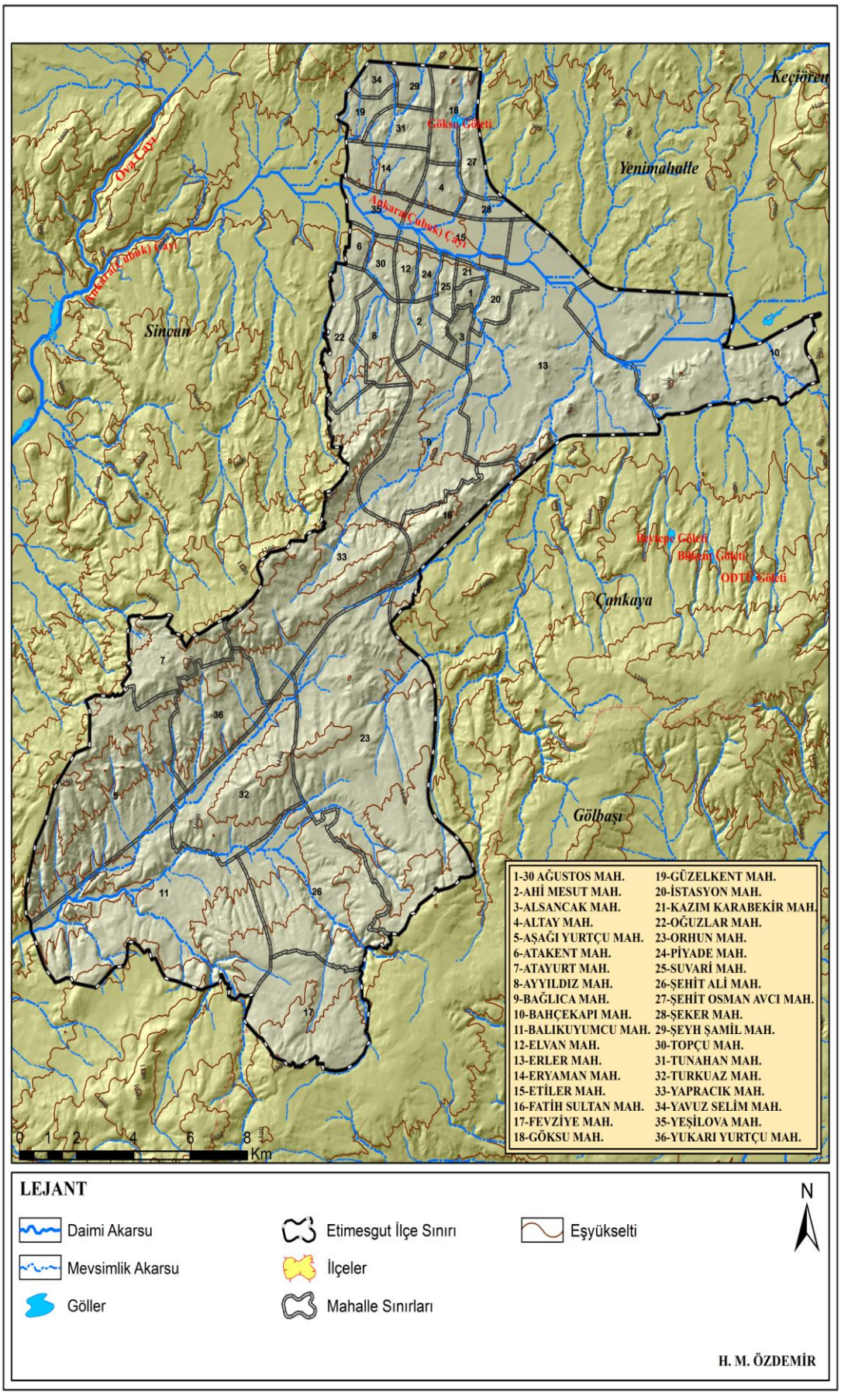
1.3. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Herhangi bir sahanın sahip olduğu yer altı ve yer üstü su kaynakları o sahanın hidrografyasını oluşturmaktadır. Bu su kaynakları ise yerleşmelerin kurulabilmesi ve gelişim gösterebilmesinde etkili olmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:110). Bir yerleşim biriminin kuruluş ve gelişim safhalarında su kaynaklarının önemli etkisi vardır (İzbırak, 1990:2).

Araştırma sahasında en önemli akarsu doğudan batıya doğru % 3'lük eğim oranıyla geçen Ankara çayıdır. Ankara çayı; Çubuk, İncesu ve Hatip çaylarının birleşmesinden oluşmuştur. Ankara çayı, Polatlı şehri sınırlarında yer alan Çağlayık dolaylarında Sakarya ırmağına dahil olur (Başköy vd, 2003:22). Mevsimlik akış gösteren Kutuğun dere ve Horlak dere sadece kış aylarında akış gösterirler ve Bağlıca civarında Ankara çayına katılırlar (Harita 7)(Şengöz, 2006:7).

Eryaman Mahallesi'nde Göksu (Susuz) gölü yer almaktadır. Killi bir zemin üzerinde yağmur suları ile beslenen göl, etrafında yerel yönetim tarafından yapılan düzenlemeler ile rekreasyonel bir özellikte kazanmıştır (Emekçi, 1995:30).

Harita 7: Etimesgut Şehri Hidrografya Haritası

1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Şehirle ilgili olan bütün işlevler toprak üzerinde gerçekleştirilmektedir. Birtakım şehirsel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için toprak önemli bir unsurdur. Toprak az olması ve kullanım yelpazesinin oldukça geniş olması sebebiyle kendi değerini arttırmıştır. Toprak tarımsal amaçlı kullanımdan artan şehirleşme ile birlikte arsa olarak kullanıma geçmesiyle, şehirsel kullanım için toprak üzerinde altyapı yatırımlarının yapılması, yol yeşil alan gibi kamusal hizmetlerin sunulması arsa değerlerini yükseltmektedir (Özer, 1998:2343).

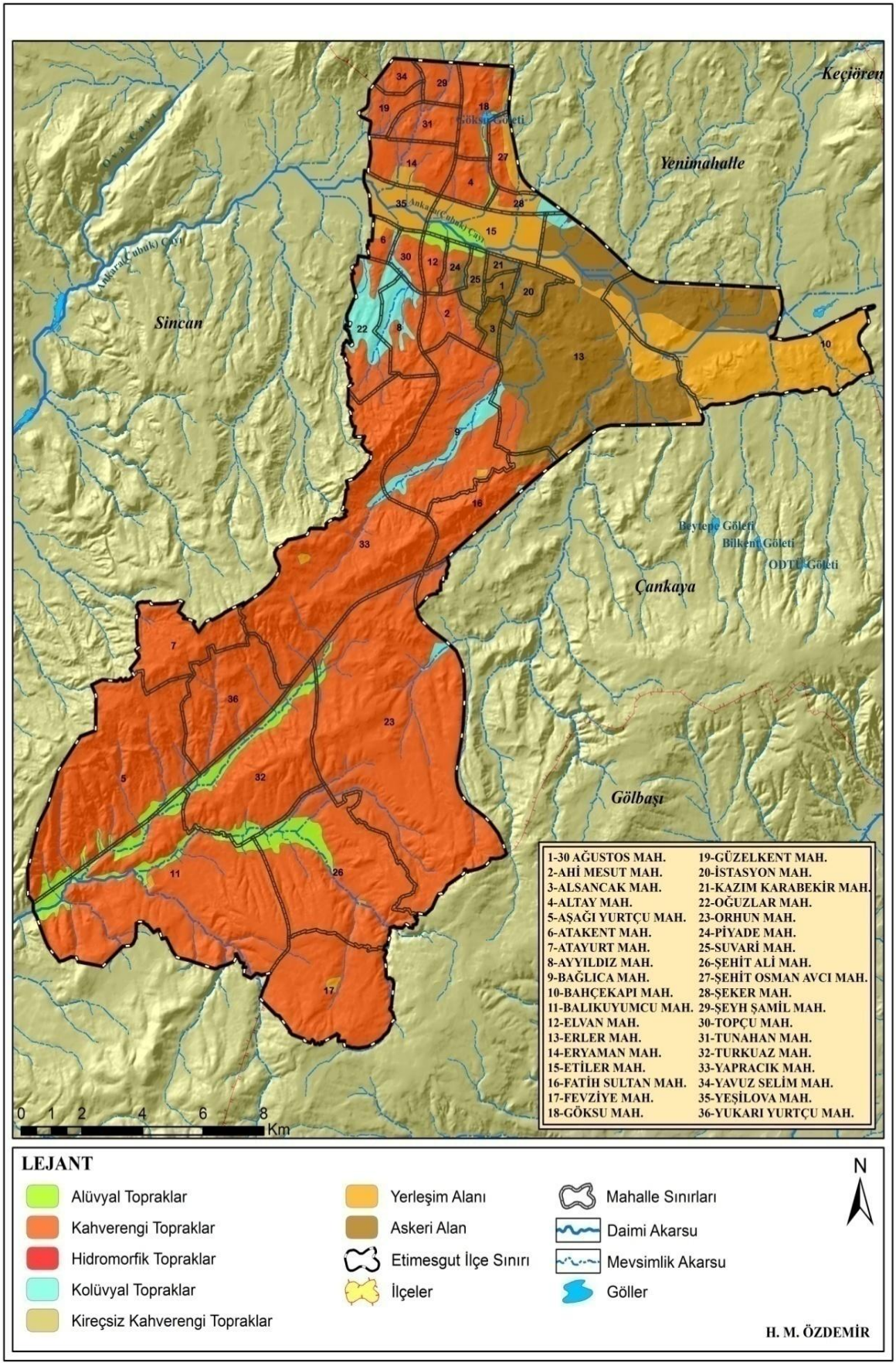
Etimesgut sınırları içerisinde bulunan zonal topraklar kireçsiz kahverengi topraklar ve kahverengi topraklarken, azonal topraklar ise alüvyal ve kolüvyal topraklardır. Şehrin ilk kuruluş noktası alüvyal topraklardır. Fakat yıllık yağış miktarının 400 mm'nin altında olduğu sahalarda kahverengi topraklar en geniş alana sahip olanlardır.

Etimesgut şehrinde de Karasal İklim şartları hüküm sürdüğü ve yıllık ortalama yağış miktarı 400 mm altında kaldığı için en geniş alana sahip olan topraklar kahverengi topraklardır (Harita 8). Şehrin güney kesiminde yer alan konut alanlarının seyrek olduğu sahalar haricinde Etimesgut'ta toprakların büyük bir kısmı konut alanları ve diğer fonksiyonel özelliklere ait kullanımlardan dolayı topraklar yapılar ile örtülmüştür.

Şehrin kuzey kesiminden geçen Çubuk Çayı çevresinde mineral bakımından zengin alüvyal topraklar bulunur. Bu topraklar günümüzde askeri alanlar ve konutlar tarafından istila edilmiş durumdadır. Şehirde eğimin artmış olduğu sahaların yamaç kısımlarında kolüvyal topraklar yer almaktadır (Türker ve Aksoy, 2018:198)

Alüvyal topraklar üzerinde kurulan şehir bu alan üzerinde yayılarak gelişmiştir. Sanayileşme, nüfus artış hızı ve şehirleşme gibi etkenler şehrin saçaklanarak gelişimine yol açmıştır. Bu durum verimli tarım arazilerinin, dolayısıyla toprakların kaybını hızlandırmıştır (Baydan ve Arslanbaş, 2018:175).

Harita 8: Etimesgut Şehri Büyük Toprak Grupları Haritası

1.5. BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Şehirler genel olarak bitki örtüsünün büyük oranda tahrip edildiği veya değiştirilmiş olduğu yerleşim birimleridir. Fakat oturma alanları, parklar ve açık alanlarda estetik amaçlı ağaç, çalı ve çimen türlerine oldukça sık rastlanmaktadır. Şehirlerin merkezi olarak nitelenen kesimlerinde bitki örtüsünün ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. Çünkü şehir yerleşmelerinde hem bitki yetişmesine imkan sağlayacak havalandırılmış toprak pek fazla yoktur ki bu bitki kök sistemi gelişimine engel olur hem de hava kirliliği yüksektir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:113).

Bitkiler fiziksel çevreye de etki etmektedirler. Fotosentez yaparak oksijen üretmelerinin yanı sıra toz ve kir parçacıklarını dal ve yaprakları ile tutarak havayı temizlemektedirler. Ayrıca bitkiler gölge oluşturdukları için bir nevi solar denetimde yapmaktadırlar. Bu şekilde bakınca bitki örtüleri şehirler için önemlidirler (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010:113).

Ülkemizin İç ve Doğu Anadolu bölgeleri İran-Turan bitki coğrafyasına dahil olmaktadır. Bu bölgeler kışları soğuk ve kar yağışlı, yaz mevsiminde ise kurak ve yağışsız bir dönem yaşadığı için yarı kurak iklim şartlarının hakim olduğu sahalardır. Kalsifikasyon yani yağış azlığı nedeniyle toprağın üst katmanından yıkanmış olan karbonat alt katmanlarda birikmektedir. Buna bağlı olarak, kahverengi, kestane renkli ve kireçli orman toprakları arazide hakim olmaktadır.

Yağış ortalamalarının yıllık 400 mm'nin altında olmasından dolayı İç Anadolu depresyonu otsu bitki türleri, özellikle de bozkırın daha baskın türler olmasına imkan vermiştir. Yağış miktarının 400 mm'nin üzerine çıkmış olduğu alanlarda ise kurakçıl ağaç türleri ile bu ağaç türlerinden meydana gelen ormanlık alanların görüldüğü sahalardır (Atalay, 2015:212). İç Anadolu Bölgesi'nde, Ankara'ya bağlı bir şehir yerleşmesi olan Etimesgut İran-Turan Fitocoğrafya Bölgesi'ndedir.

Etimesgut şehrinin doğal bitki örtüsü steptir. Bu bitki örtüsü yağışın yüksek olduğu dönemde yeşerirken, kuraklığın yaşanmış olduğu yaz sürecinde sararıp kurumaktadır. Yaygın olan bitki türleri ise Artemisia (Pelin otu) ve Acantholimon (Çobanyastığı)'dur (Brifing Raporu, 2018:6).

Etimesgut Ovası'nı çevrelemekte olan arazi yükselmelerinde görülen bitki örtüsünün zayıf oluşu durumu step sırtlarında yaşanan sert iklim şartlarından kaynaklanmaktadır. Ama vadi içleri ve dere kenarlarında sırtlara göre daha zengin bitki örtüsü görülebilmektedir (Emekçi, 1995:34). Nemli ve bir hayli gölge olan derin vadi tabanlarında meydana gelen mikroklimada bitki türü oldukça fazladır (Vural, 1972:74). Şehrin yüksek kesimlerinde bitki örtüsüne rastlanmamaktadır. Alüvyal toprakların yer aldığı sahalarda kavak ve meyve ağaçları görülmektedir (Şengöz, 2006:9).

Kekik, geven, kardikeni, yavşan otu, sığırkuyruğu, üzerlik gibi step ile özdeşleşmiş bitkiler Etimesgut'ta oldukça yaygındır (Vural, 1972:75-76). Ayrıca yine step örtüsüne dahil olan, sorguç otu, katırtırnağı, yabani arpa, gelincik, papatya, hatmi, sütleğen, ballıbaba, yabani gül, böğürtlen gibi türlerde mevcuttur (Ankara, 2017:216).

İKİNCİ BÖLÜM

2.ETİMESGUT'UN ŞEHİRLEŞME SÜRECİ

2.1. YERLEŞMENİN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüz Etimesgut şehrinin kuruluş tarihi 16 Mayıs 1928'e tekabül etmektedir. Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün zihninde yatan örnek bir köy kurulması ve modern Türkiye Cumhuriyeti'ne örnek teşkil etmesi gayesi Etimesgut'ta hayata geçirilmiştir (Başköy vd, 2003:21). Şehrin merkezinde türbe, höyük gibi kalıntılara rastlanmış olması oldukça köklü bir geçmişe sahip olduğunun göstergesidir. Ama şehrin asıl önemi Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Aslında bir nevi şehir tarihi temelleri üzerinde modern anlayışa bağlı olarak yükselmiştir. Etimesgut'un tarihi dönemlerdeki durumu, şehrin kuruluşu ve idari bakımdan ilçe merkezi oluşu dönemlere ayrılarak incelenmiştir.

Ankara ve Etimesgut şehirlerinin yakın çevresinde gerçekleştirilen araştırmalara göre bu alanlardaki en eski iskan emarelerinin insanlık kültür tarihinin başlangıcı varsayılan Paleolitik Çağ (Yontmataş Çağ)'a kadar uzanmaktadır. Kuvaterner'in, Pleistosen devrinde tüm Anadolu'da olduğu gibi Ankara ve yakın çevresi de sahip olduğu fiziki şartlar bakımından insan yaşamına uygun sahalardır. Etimesgut'ta yapılan yüzey araştırmalarında elde edilen arkeolojik kalıntılar şehrin iskan tarihini günümüzden 500.000 yıl öncesine kadar götürmektedir (Taşkıran, 2018:27-33).

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Ankara ve yakın çevresinde Paleolitik döneme ait bulgu ilk kez 20. yüzyılda İngiliz arkeolog Reginald Campell Thompson tarafından Uzağıl köyü dolaylarında andezit kayacından yapılmış olan bir el baltası ile ortaya konulmuştur. Bu arkeolojik kalıntı tesadüfi ortaya çıkarılan bir eserdir. Şehirde kapsamlı olarak yapılmış olan ilk ve tek arkeolojik kazı ise Türk Tarih Kurumu'nca gerçekleştirilen Etiyokuşu kazısıdır (Taşkıran, 2018:26).

Dördüncü jeolojik zamanda (Kuaterner) dünya üzerinde ilk insanların ayak izlerine rastlanmasından dolayı Antropozoik Çağ (İnsan Çağı) da denilmektedir. İlk insanların ortaya çıktığı zaman Paleolitik Çağ'ın Pleistosen evresidir. Paleolitik Çağın sona ermesi ile birlikte hali hazırda içinde bulunduğumuz Holosen evresi

başlamıştır. Pleistosen'de dünyanın büyük bir kesiminde dört büyük buzullaşma ve üç büyük buzul evresi yaşanmıştır. Holosen'de ise günümüz iklim koşulları oluşmaya başlamıştır. Anadolu toprakları ve Ankara buzullaşmanın etkisinden uzak ve insan yaşamı için elverişli iklim koşullarına sahip olmasının yanı sıra, verimli topraklar ile bitkisel ve hayvansal besinler açısından da zengindi (Sargın, 2012:10-12). Anadolu'nun hemen hemen her yerinde olduğu gibi Ankara ve çevresinde de uygun yaşam koşulları iskana imkan vermiştir. Ankara'da yerleşimin ilk izlerinin Hatip Çayı kenarı, Çubuk Ovası'na yakın alanlar ve Ankara Kalesi dolayları olduğu ileri sürülmektedir (Sargın, 2012:4)

Ankara ve çevresi Türk hakimiyetine girene kadar Hititler, Frigler, Lidyalılar, Medler, Persler, Galatlar, Romalılar, Sasaniler, Araplar, Bizans ve Moğollar olmak üzere birçok millet veya devletin yönetimine girmiştir. Fakat sadece Hititler, Frigler ve Romalılar döneminden eserler günümüze kadar ulaşabilmiştir (Atıcı, 2018:450).

Hititler'in Anadolu topraklarında yerleşmiş oldukları alan Haymana Külhöyük'tür. Ancak Ankara'nın birçok farklı yerinde Hitit kalıntılarına rastlanır. Etimesgut şehri de bu alanlardan birisidir (Sargın, 2012:18). Etimesgut'ta Hititlere ait çok sayıda heykel bulunmuştur (Mamboury, 2014:60). Mambory heykellerden bazılarının İstasyon'un yanından geçen yol kenarında olduğunu ifade etmiştir (Mamboury, 2014:279). Etimesgut'un günümüzdeki yerleşim alanı Hititler tarafından "Amaksis" olarak adlandırılmıştır (Gülekli, 1948).

Ankara ve yakın çevresi MÖ 7 ve 8. yüzyıllarda Friglerin hakimiyeti altına girmiştir. Geç Hitit ve Frig kabartmaları, Atatürk Orman Çiftliği/Tren İstasyonu, Kalaba, Bahçelievler, Gölbaşı ve Etimesgut dolaylarında keşfedilmiştir (Sargın, 2012:19-20).

Emeksiz (Amaksiz) (Ahi Mesud) Çiftliğinde çıkarılmış olan aslan kabartması, Atatürk Orman Çiftliği'ne ait arazide keşfedilen boğa ve kanatlı grifon kabartma ile Ankara-Eskişehir karayolunun Ankara'ya 30 km mesafesi olan sahada park alanının içerisinde kalan Faharet Çeşme olarak adlandırılan çeşmenin üzerinde bir kadın ve bir erkek olmak suretiyle ikiz tanrı Kybele sunakları olan kabartmalar bulunmuştur. Mevzu bahis kalıntıların bu bölgede keşfedilmiş olması, bölgenin Frigler için önemli bir yerleşim alanı olduğunu bizlere göstermektedir (Buluç, 1991:20). Etimesgut Aslanı, Ahi Yakub Camisi'nde bulunan kanatlı sfenks ve Gazi Çiftliği'nde keşfedilen

gagalı sfenks Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde ziyaretçilere açıktır (Tarihte Etmesgut Cilt 1, 2018:71).

MÖ 696-695 yıllarında Kafkaslar üzerinden gelen Kimmerler'in Frigya topraklarını istila etmesi sonucunda Frig hakimiyeti sona ermiştir (Sargın, 2012:21). Ankara bu tarihten itibaren MÖ 690-547 yılları arasında Lidya Krallığı'na tabi olmuştur (Kaya, 2000:79). Ankara yer aldığı lokasyon itibariyle doğusunda yer alan Persler ile batısındaki Site Devletleri arasında önemli bir pazar alanı olmuş, artık Ankara askeri ve ticari bir merkez konumuna gelmiştir (Sargın, 2012:21). Lidyalılar zamanında Ankara büyük yolların kesişim noktası olması sebebiyle önemi büyüktür (Erzen, 2010:29). MÖ 547 yılında Lidya Krallığı sona ermiştir. Persler, Lidya Krallığı'na son verince Ankara Pers hakimiyetine girmiştir (Kaya, 2000:79).

200 yıla yakın Anadolu topraklarında hüküm sürmüş olan Persler Dönemi'nde Ankara ticari bir merkez olma konumunu muhafaza etmiştir. Perslerin hakimiyeti zamanında Anadolu'da inşa edilen yol ağları oldukça fazladır. Bu yollardan en önemlisi ve günümüzde bile halen en meşhur olanı kral I. Dareios'un inşa ettirdiği Kral Yolu'dur (Sargın, 2012:21). Kral Yolu üzerinde yer alan Ankara, Persler (MÖ 550-334), Büyük İskender (MÖ 334-323) ve Selevkitler (MÖ 323-278) dönemleri süresince olumsuz yönde çok fazla etkilenmediği düşünülür. Ankara sahip olduğu konumdan dolayı her tahrip edilişinden sonra tekrar kısa sürede ayağa kalkmıştır (Mamboury, 2014:70).

Büyük İskender, Doğu seferinden önce MÖ 334 yılının kışını Gordion dolaylarında geçirmiş ve 333 yılında Ankara'ya mevzilenmiştir. Savaş için gerekli hazırlıklarını burada tamamlamıştır (Erzen, 2010:30). Büyük İskender'in Anadolu'yu fethettiği MÖ 334 yılında Ankara yine dönemin önemli yerleşim merkezlerinden birisidir (Kaya, 2000:79).

Galatlar, Romalıların hakimiyet devrine kadar Anadolu topraklarında hüküm sürmüşlerdir (Kaya, 2004:36). Galatlar Hint-Avrupa ailesine mensup bir topluluktur. Avrupa'da Ren ve Tuna nehirleri dolaylarındaki yerleşimlerini terk ederek Anadolu'ya gelmişlerdir. Anadolu'da Sakarya ile Kızılırmak arasında yer alan verimli topraklarda konumlanmışlardır. Bu alan ise kendi adları ile anılmıştır (Erdoğan, 2013:55). Galatlar periyodik; olarak Bithynialılar, Seleukoslar, Pontoslar ve Bergamalılar gibi Helenistik krallıklar ile son olarak da Romalılara paralı askerlik

yapmışlardır. Bu süreçte hemen hemen 300 yıl kadar Anadolu'da kalmışlardır (Tarihte Etimesgut, Cilt 1, 2018:78).

Galatların üç kolundan birisi olan Tektosaglar, Ankara'yı kendilerine başkent tayin etmişlerdir. Ankara'ya dair belgelere dayalı bilgiler Galatlar Dönemi'yle başlar. Bastırmış oldukları madeni paralar ile zengin tarihi bilgiler aktarmışlardır. Ayrıca Ankara'nın gelişimi bu dönemde üst seviyeye çıkmıştır (Sargın, 2012:23).

MS. 2. yüzyılda Roma egemenliği altında bulunan Ankara tıpkı Roma İmparatorluğu gibi en parlak dönemini yaşamıştır. Şehir bu dönemde Ankara Kalesi'nin dışına çıkmış, düzlük alanlarda da yerleşmeler kurulmuş ve önceki yüzyıla nazaran oldukça büyümüştür (Aktüre, 2000: 8-9).

Uzmanlar tarafından Roma Tarihi çoğunlukla üç döneme ayrılarak incelenmektedir. Bu dönemler Krallar (MÖ 753-509), Cumhuriyet (MÖ 509-27) ve İmparatorluk devirleridir (Barrow, 2006:18-19). Son dönemin önemi Ankara ve Etimesgut açısından oldukça büyüktür (Tarihte Etimesgut Cilt 1, 2018:86). Ankara en parlak dönemlerinden birisini Romalılar Dönemi'nde Galatya Eyaleti'nin merkezi olarak yaşamıştır (Sargın, 2012:28).

Tüm istikametlerden gelmekte olan yolların kavşak noktası olması Ankara'nın stratejik önemini bu dönemde artırmıştır ve Ankara'dan sekiz tane yol geçmektedir. Bu yollar:

1. Batı istikametine Juliopolis Harabesi'ne giden ana yol. Bu yola ait mesafe taşları; Emir Yaman (Eryaman), Irkaksı (Erkeksu) çay, Bayram köy dolaylarında tespit edilmiştir.
2. Kuzeybatı yönüne Eskişehir'e doğru giden yol. Mesafe taşları; Alacaatlı ve Balık koyuncu (Ballıkuyumcu) dolaylarında bulunmuştur.
3. Güneydoğuya doğru Şereflikoçhisara'a giden yol.
4. Doğu istikametinde Yozgat'a giden yol.
5. Kuzey yönünde Gerede'ye ulaşan yol.
6. Güneye, Konya ve Çatalhöyük'e erişen yol.
7. Kuzeye doğru Amasya'ya ulaşan yol.
8. Kuzeydoğu yönünde günümüz Çankırı'sına giden yoldur (Tarihte Etimesgut Cilt 1, 2018:90).

Romalılar yol yapım ve bakım işlemlerine oldukça önem vermişlerdir. Yolları ile ilgili bilgiler ise mil taşlarına işlenmiştir. Anadolu'da 10.000'i aşkın mil taşından yaklaşık olarak 1100'ü günümüze ulaşmıştır. Bu taşlardan bazıları da Ankara'da tespit edilmiştir (Sargın, 2012:32).

Hüküm sürdükleri dönem boyunca Romalılar Anadolu'nun birçok yerine yayılmışlardır. Günümüzde Zırhlı Birlikler Okulu'nun yer aldığı arazinin doğu kesimi Etimesgut'ta yerleşmiş oldukları sahadır (Sargın, 2012:34-35).

Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölündükten sonra Ankara Doğu Roma (Bizans) egemenliğinde kalmıştır. Bu dönemde Galatya Eyaleti'nin başkenti olmuştur. Ayrıca Metropolis yani Anakent olarak nitelendirilmiştir. Şehirde bayındırlık çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Yönetimsel olarak klasik Roma şehirleri gibi 12 semte ayrılmıştır (Tarihte Etimesgut, Cilt 1, 2018:96).

MS 362-364 yıllarında Vali Maximinus eğitim ve öğretime ayrı önem vermiştir. Ayrıca Ankara'nın refah seviyesi de artış göstermiştir (Galanti, 2005:53). Kudüs'e hacı olmaya giden Hıristiyanlar Ankara'dan geçmişlerdir (Sargın, 2012:37). Ankara ile başkent İstanbul arasında yer alan ulaşım güzergahına günümüz Etimesgut'undan Eryaman Mahallesi (Göksu) dolayları da dahil olmaktadır (Ramsay, 1960: 267). David French'in çalışmasında Ankara üzerinden Tarsus ve Antakya'ya ulaşan yol üzerinde ise 111. sırada Eryaman ve 112. sırada ise Etimesgut yerleşmelerinin isimleri yer almaktadır (French, 2012:181-182).

MS 542 yılında patlak veren büyük veba salgını nüfusun büyük bir kısmının yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Buna ek olarak Sasaniler, Araplar ve Avarların art arda saldırılarından Ankara'da etkilenmiştir. 7. yüzyılın başlangıç evresinde Sasaniler ve Araplar birçok Anadolu kentini yerle bir etmiştir. Ankara bu süreçte açık şehir kimliğinden surlar içerisine çekilen bir kent halini almıştır. Bizans yönetiminin sınır şehri olmuştur. Buna karşın 7 ile 10. yüzyıllar arasında şehrin nüfusunda artış ve ekonomisinde ilerleme görülmüştür. 7-8. yüzyıllar arasında şehir askeri önem arz ederken, 8-9. yüzyıllar arasında ise ticari önemi artmıştır (Aktüre, 2000:11-13).

Kuruluşundan Selçuklular devrine kadar geçen süreçte şehirde ilk yerleşim emareleri ve önemli eserler Frigler'e aittir. Ankara, Frigler'in akabinde batı Avrupa'dan gelen Galatlar'a başkentlik yapmıştır. Şehir en parlak dönemini "Büyük Kent" statüsü alarak 1-3. yüzyıllar arasında Romalılar döneminde yaşamıştır. Şehrin gelişimi Roma yönetiminin durumu ile doğrudan ilişkili bir süreç yaşamıştır. Nitekim 3. yüzyılın ortalarından itibaren Roma İmparatorluğu'na paralel olarak bir çöküş sürecine girmiştir. 4. yüzyıl ile 10. yüzyıl arasında geçen süreçte şehir daima askeri ve ticari önemini muhafaza etmiştir. Ancak şehir sürekli saldırılar ve felaketlere maruz kalmıştır (Sargın, 2012:43). 1071 yılında elde edilen Malazgirt zaferinin akabinde 1073 yılında Ankara Türkler tarafından fethedilmiştir (Tarihte Etimesgut, Cilt 1, 2018:112).

Anadolu topraklarına Türklerin adım atmaları ve büyük topluluklar halinde yerleşmeler kurmaları 1071 Malazgirt Savaşı'nın Türkler adına galibiyetle sonuçlanması neticesinde olmuştur. İlk şehirli Türkler ise Selçuklu kumandanlarının askerleri olmuştur ve zaman içerisinde askeri kimliklerinden sıyrılarak şehirlerin zengin ve nüfuz sahibi kimseleri olmuşlardır (Aktüre,2000:14). Anadolu'da Türklerin akınları ve göçleri sırasında ele geçirmiş oldukları şehirlerin arasında Ankara'nın da yer aldığı düşünülmektedir (Yinanç, 1944:180). Önceki yüzyılda Hıristiyanlaşma sürecini tamamlayan Ankara Selçuklular'ın şehrin hakimiyetini ele geçirmesi ile birlikte Türkleşme-İslamlaşma sürecine girmiştir (Aktüre, 2000:14)

Ankara şehri Roma döneminde kale etekleri ile Bend Deresi arasında yer almıştır. Bizans döneminde, şehre Araplar ve Sasaniler tarafından verilen hasarlar sonucunda kaleye taşınmış ve bir garnizon şehri halini almıştır. Şehir Türk hakimiyetine geçtiği dönemde sadece İç ve Dış Kale'den oluşmaktadır. Asıl şehir ise İç Kale'den meydana gelmektedir (Darkot, 1993:437). Ankara, Selçuklu Devleti hakimiyetinin önemli bir bölümünde de sadece iç kaleden ibaret olmuştur. Şayet 1198 yılında inşa edilmiş olan Alâeddin Camii ve hemen bitişiğinde yer alan saray bunun en büyük delilidir (Akşit, 2018:73).

Ankara şehri 13. yüzyılda önemli ticaret yolları üzerindeki önemini kaybetmiştir ve şehir önemli ticaret merkezleriyle de kuvvetli bağlar kuramamıştır. Dönemin yöneticileri bu nedenle şehrin imarına çok fazla önem vermemiştir (Aktüre, 2000:16).

1220-1237 yılları arasında I. Alaeddin Keykubat'ın hükmettiği dönemde Ankara için olumlu bir dönem olmuştur. Şehir askeri ve ekonomik yönden önemli bir konum elde etmiştir.. Zaman içerisinde yıpranan kalenin bakım onarımı yapılmış, buna ek olarak günümüze kadar ulaşan önemli eserler inşa edilmiştir (Gülekli, 1949:45).

Batı Anadolu topraklarında Selçuklu hakimiyeti sarsılmaya devam ederken Türkmen beylikleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğu'da ise Moğol ve İlhanlı hakimiyeti söz konusudur. İlhanlı hakimiyetinin yayılıyor olmasına rağmen 1300'lü yıllarda Germiyanoğlu Yakub Bey tarafından Selçuklu hükümdarı adına Ankara'yı yönettiği bugün Etnografya Müzesi'nde sergilenen Kızıl Bey Camii minberi tamir kitabesinden anlaşılmaktadır (Tarihte Etimesgut, Cilt 1, 2018:127).

13. yüzyılın başlangıç safhasında İslam dünyasının üzerine yürüyen Moğollar, Kösedağ Savaşı ile Anadolu topraklarının büyük bir kesimini hakimiyetleri altına almışlardır (Tarihte Etimesgut, Cilt 1, 2018:126). 1304 yılında Ankara şehri de Moğol egemenliği altına girmiştir. Moğol hakimiyeti altında şehir ticaret erbabı olan Ahi beyleri tarafından yönetilmiştir (Oygür, 2015:8-9). Şikari'nin Kararname adlı eserinde anlatılana göre; bu dönemde Kara Davut isimli bir Ermeni beyi Ankara'ya hükmetmektedir. Tebaası olan Müslümanlara zulmetmektedir. Karamanoğulları, Eratnalılar ve bazı Moğol beyleri toplanarak Ankara (Engürü) Kalesi'ni geri almışlardır. Ankara'da bayındırlık faaliyetlerini yürüterek Müslümanları iskan etmişlerdir. Bu dönemde Ankara hakkındaki bilgiler oldukça karmaşıktır (Sözen ve Sakaoğlu, 2005:113-115).

Anadolu'da 14. yüzyıl oldukça zorlu şartlar altında geçmiştir, bu dönem siyasal ve ekonomik ilişkilerin oldukça zayıf olduğu bir süreç olmuştur. Ayrıca yüzyılın başında meydana gelen kuraklık, açlık, yoksulluk ve göç Ankara'yı derinden etkilemiştir. Şehir tüm bu olaylara ek olarak 1304 yılında da Moğol egemenliğine girmiştir (Togan, 1931:1-42). 14. yüzyılda Anadolu topraklarında önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler siyasi ve ekonomik değişimlerin birer yansıması olmuştur. 1300-1333 yılları arasında Anadolu'da ciddi bir kuraklık yaşanmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan açlık ve yoksulluk hem sosyal hayatı hem de üretim faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Kuraklık ile boğuşan Anadolu halkının aynı

dönemde Moğol baskınları ve savaşlar ile mücadele etmek zorunda kalması oldukça zayıf düşmelerine neden olmuştur (Akdağ, 1974:44-46).

Günümüzde toplumların refah seviyesini yukarı çekmek ve sosyal barışı sağlamak için ortaya koymuş oldukları değerlerin temeli 20. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. Bu değerlerin temel dayanağı ise Ahilik ilkelerine dayanmaktadır (Öztürk ve Gül, 2018:371).

Fütüvvet ve Ahilik gibi teşkilatlanmalar İslam medeniyeti içerisinde dini, ahlaki, sosyal ve ekonomik açılardan önemli misyonlar üstlenmiş oluşumlardır (Erdoğan, 2013:94). Ahilik fütüvve adı verilen bir anlayışa dayanmaktadır ve bu anlayışın kökenleri ise cahiliye dönemine kadar inmektedir. Fütüvve anlayışı İslam dünyasında da kabul görmüş ve 13. yüzyılda Abbasi halifesi En-Nasır Li Dinillah tarafından tüm İslam aleminde uygulanarak teşkilat haline getirilmiştir. Halife tarafından Anadolu topraklarına gönderilmiş olan fütüvvet temsilcileri Anadolu Selçuklu Devleti yöneticileri tarafından kabul görmüş ve desteklenmişlerdir (Hacıgökmen, 2012:263).

Ahilik, XIII. yüzyılda Anadolu'da esnaf ve sanatkarların kurmuş olduğu sosyo-ekonomik teşkilatlanmadır. Geçmişi Orta Asya topraklarına Horasanlı esnaf ve sanatkarlara kadar inmektedir. Anadolu'da ilk olarak Kırşehir dolaylarında Ahi Evran'ın uygulamaya koyduğu görüşü yaygındır (Metin, 2002:475). Ahi kelimesi köken itibariyle Arapça bir kelimedir ve "erkek kardeşim" manasına gelmektedir. Ayrıca bir başka görüşe göre ise Ahi kelimesi Divan-ı Lügat'it Türk ve Kutadgu Bilig gibi Türkçe için önemli eselerde cömert, eli açık ve ali cenap gibi anlamları karşılayan "Akı" sözcüğünün "k" harfinin yumuşaması ve "h" harfine dönüşmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2013:94).

İran'ın Hoy şehrinde dünyaya gelen Şeyh Nasirüddin Mahmud, ilerleyen zamanda "Ahi Evran" olarak anılmaya başlamıştır. Ahi Evran, Anadolu topraklarında ahiliğin kurucusudur ve I. Alaeddin Keykubat döneminde büyük destek ve yardım görmüştür. Ahi Evran yaşadığı süre içerisinde Anadolu ahilerinin piri konumuna gelmiştir (Erdoğan, 2013:96).

XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu Devleti için bir dizi kargaşa silsilesinin meydana geldiği dönem olmuştur. Dönemin veziri Sadeddin Köpek, ahilerin ileri

gelen büyüklerini tutuklatmıştır. Akabinde 1240 yılında Babailer isyanı patlak vermiştir. Ahiler ve Türkmenlerin önemli bir kısmı Ankara ve çevresine göç etmişlerdir (Hacıgökmen, 2002:1456). İlhanlı hakimiyetinden Osmanlı Devleti hakimiyetine geçiş döneminde Ankara'da 1290-1354 yılları arasında bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Bu dönemde ahilerin Ankara'nın idaresini üstlendiği düşünülmektedir (Erdoğan, 2013:99).

XIII ve XV. yüzyıllar arasında Anadolu'ya hakim olan kargaşa ortamında insanlar Yunus Emre, Hacı Bektaşi Veli, Mevlana, Ahi Evran gibi Türk büyüklerinin etrafında toplanmışlardır. Ahi Evran, esnaf ve zanaatkarları bir birlik altında toplayarak zanaat ve ticaret ahlakı, üretici ve tüketici haklarını güvence altına almak gibi atılımları ile halka inanç ve direnç vermiştir (Metin, 2002.476).

Ahilik faaliyetleri kapsamında yerleşme birimlerinde her bir sanat dalı için birlikler oluşturulmuştur. Şayet herhangi bir yerleşme merkezinde herhangi bir meslek gurubundan yeterli sayıda meslek erbabı mevcut değil ise birbirine yakın mesleklere sahip kişiler bir araya getirilmiştir. Küçük yerleşim birimlerinde ise meslek sahibi tek başına dahi olsa tek başına bir çatı altında olmuştur. Ülkenin tamamında yer alan tüm birliklerin şematik olarak toplandığı çatı ise Kırşehir'de yer alan Ahi Evran Zaviyesi'dir (Gökçe, 2017:278).

Selçuklu Devleti, Orta Asya'dan Anadolu'ya kitleler halinde gelen Türkmenleri göçebe hayattan yerleşik hayata geçirmiştir. Bu değişim göçebe Türkmenlerin ekonomik yapısını hayvancılıktan el sanatları ve tarımsal üretime dönüştürmüştür (Demirpolat ve Akça, 2004:364)

XIII. yüzyılda Moğol istilasından kaçan Türkmen boylarından bir kısmı Buhara, Taşkent ve Semerkant gibi şehirlerde daha önceden yerleşik hayatla tanışmışladır. Sonrasındaki ikinci büyük Türk göçü ise Ankara'ya doğru olmuştur(Sargın, 2012:49). Yerleşik hayata adapte olan boylar Anadolu'da yine gelişmiş şehirlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Çünkü şehirlerde yaşamanın bir gerekliliği olan bir meslek sahibi olma şartını yerine getirebiliyorlardı. Geriye kalan göçebe Türkmenler ise Orta Asya yaşam şartlarına benzerlik gösteren İç Anadolu bozkırlarını kendilerine yurt tutmuşlardır. Şehirlerin hızlı bir şekilde Türkleşmesi ve İslamlaşması göçebe Türkmenlerin bir meslek sahibi olmalarından geçmekteydi. Bu konuda Ahi Teşkilatı oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Sonuç olarak toplum sanata

adapte olurken aynı zamanda toplum sanatın nimetlerinden de faydalanmıştır (Demirpolat ve Akça, 2004:364-365).

XIII ve XIV. yüzyıllar arasında geçen süreçte tüccar, esnaf, zanaatkar ve ziraatçı gibi meslek sahiplerinin sayısı artış göstermiştir. Türkleşme Anadolu'nun her yerinde aynı hızda seyir etmemiştir. Ancak Ankara'ya gelen yoğun Türk göçleri ile Ankara bir Türk şehri görünümüne kavuşmaya başlamıştır (Metin, 2002:478). Ahi Hüsameddin ve Ahi Hasaneddin gibi ahi büyükleri tarafından 1289 yılında Ahi Şerafeddin Camii onarıma sokulmuştur. 1287 yılında da Saraç Sinan bir mescit inşa ettirmiştir. Ankara'da bu dini yapıların varlığı nüfusun şehirde toplanmasını sağlamıştır (Hacıgökmen, 2002:1456-1458).

Ahi Evran tarafından ilk olarak Kırşehir'de kurulan ve deri işçilerini örgütleyen teşkilat Ankara'da da oldukça hızlı bir biçimde kabul görmüştür. Ankara'nın hayvancılığa elverişli olan bozkırlarında hayvancılık faaliyetleri oldukça yoğun olduğundan dolayı dericilik faaliyetleri şehrin sosyo-ekonomik hayatında oldukça önemli bir yer edinmiştir. Dericilik işleri ile ilgilenen esnaflar günümüz Bend Deresi semtinde Debbağlar mahallesinde halen aktifdirler. Dericiliğe ek olarak, Asya bozkırlarından ve Tibet yaylalarından Anadolu topraklarına Selçuklular tarafından getirilmiş olan tiftik keçilerinden üretilen sof ticareti yapılmaktadır. Ankara softu dünya çapında bir üne sahiptir (Metin,2002:480). Tiftik keçilerinin sahip olduğu tiftikler kaliteli olduklarından dolayı dokunduktan sonra ipek gibi parlak bir görünüme sahip olmaktadır. O dönemde dayanıklılığı ve parlaklığı ile nam yapan sof Avrupa pazarında kendisine yer bulmuştur. Anadolu'ya yabancı parasının girişi sağlanmıştır (Pakalın, 1993:241). Ahiler Dönemi'nde Ankara'da debbağlar, kavaflar, dikiciler, bostancılar ve bakkallar olmak üzere beş gurup esnaf var olmuştur (Günaydın, 2015:34-35).

Ahi Mesud'un 15. yüzyılın başlangıcında Ankara ahileri arasında yer almaya başladığı bilinmektedir (Öztürk ve Gül, 2018:375). Ankara'da tanınmış ahilerden olan, günümüz Etimesgut sınırlarında Bağlıca ile Kırşehir'de zaviyeleri bulunan Ahi Mesud ile aynı şekilde Etimesgut civarında köy kuran Ahi Elvan ahilik çalışmaları ile ön plana çıkmışlardır. Ahi Mesud'un Kırşehir'den geldiği düşünülmektedir (Hacıgökmen, 2014:135; Şahin, 2014:134-135). Ahi Mesud'a dair bilgiler Bağlıca köyünde kurmuş olduğu zaviye ve oğlu Ahi Sinan'ın Ahilik şeceresinden elde

edilmektedir. 1463 tarihine ait tahrir defterinde Ahi Mesud'a ait zaviyenin kaydı mevcuttur (Köksal vd, 2008:20-87; Hacıgökmen, 2007:110; Eravcı, 2014:135). Osmanlı arşivlerine ait muhasebe kayıtlarında Etimesgut arazilerinin Ahi Mesud'a ait vakıf arazisi olduğu anlaşılır. Arazilerinde tarımsal ürünler ile tiftik keçisi yetiştirdiği de bilinir (Maden, 2015:138). Ahi Elvan, Elvan köyüne adını vermiş olan tımar sahibi olan bir ahidir (Hacıgökmen, 2011:37).

Anadolu'nun Türkleşmesi ve ekonomik faaliyetlerin daha sistemli yürütülmesinde önemli faydaları bulunan Ahilik Teşkilatı 1900'lü yıllara kadar varlığını devam ettirse de 1600'lü yıllar ile birlikte bir gerileme sürecine girmiştir. Bu sürecin yaşanması birtakım doğal ve beşeri hadiselerin ortaya çıkmasıyla olmuştur. 1500'lerin sonunda yaşanan küresel iklim soğuması ve buna bağlı yaşanan kuraklık, artan nüfusa teşkilatın yetersiz kalışı ve son olarak küresel sanayileşme hareketlerinin ortaya çıkardığı ekonomik baskı Ahilik Teşkilatı'nın sonunu getiren olaylar olmuştur (Atıcı, 2018: 451-452).

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Ankara'nın merkezi ve yakın civarı, Ahi Şerafeddin, Turasan Bey'in atası Duman ağa ve Binari Bey'in atası Uluğ Bey gibi Ahi reisleri ve Türkmen beyleri hakimiyetindedir. Selçuklu Devleti'nden sonra Ankara Osmanlı Devleti hakimiyetine girene kadar Candaroğulları, Germiyanoğulları ve Karamanoğulları'nın dönem dönem kontrolüne geçmiştir (Erdoğan, 2013:104-107).

Eretna'nın ölümü ile (1352) kaos ortamından Osmanlı Devleti istifade etmiştir. 1354 yılında Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa tarafından bir süreliğine geçici özerklik ile Ankara şehri Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır (Şimşirgil, 1999:33). Sultan I. Murad 1362 kışından sonra Bursa üzerinden kuvvetli bir ordu eşliğinde Eretna Moğol birliklerini Eskişehir dolaylarında yenerek Karaman ordusunu geri çekilmeye zorlamıştır. Kuşatma altında kalmış olan Ankara ahileri bu olayın üzerine savaşa gerek duymadan Ankara Kalesi anahtarını Osmanlı'ya teslim etmiştir. Ankara özerk yapıdan tamamen Osmanlı hakimiyetine geçmiştir (Lindner 2012:150). Ankara'nın hakimiyete alınmış olması ile birlikte Osmanlı sınırlarının doğuya doğru genişlemesinin yanı sıra Rumeli dolaylarında da Türk nüfusunun artışına katkı vermiştir (Danişmend, 1971:35).

Ankara şehrinin Osmanlı hakimiyetinde olması Sultan Murad için elzem bir husus olmuştur. Çünkü Ankara Orta Asya ticaretinin kavşak noktası ve Suriye ile Ermeniyye'den Trakya ve Kilikya sahillerine ulaşan yolların kesişim noktasıydı. Vilayetin merkezi çevresinde kayalarının alışılagelmişin dışındaki duruşu, minarelerinin genişliğiyle dikkatleri üzerine çeken Atenozi (günümüz Etimesgut'u ve köylerini de kapsayan İstanoz) vadisi bulunmaktadır (Hammer, 2012:181-182). I. Murad döneminde Anadolu Eyaleti'ne bağlı sancak merkezi konumuna getirilmiştir. 1393 yılında ise Yıldırım Beyazid'in Anadolu Beylerbeyliği görevine Timurtaş Paşa'yı getirmesi ile eyalet merkezi Ankara'ya taşınmıştır (Erdoğan, 2013:111).

14. yüzyılda Ankara'da Melike Hatun adında hayırsever bir Müslüman Türk hanım yaşamıştır. Varlıklı bir aileye sahip olmasının da etkisiyle Ankara'da cami, hamam, medrese ve çeşme gibi birçok yapı inşa ettirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman devrine ait 1530 tarihli Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri kayıtlarında Etimesgut Melike Hatun vakıf arazilerine dahildir (Tekin, 1998:4-6).

Mehmet Çelebi 1421 yılında vefat etmiştir. Tahta, oğlu II. Murad geçmiştir. Sultan Murad 1421 yılında İsfendiyaroğulları'nı Ankara topraklarının dışına çıkarmıştır. Ankara bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti için daha önemli hale gelmiştir. Şehir hem askeri manada hem de sofçuluk, kunduracılık, debbağlık ve bağcılık gibi ticari manada gelişim kaydetmiştir (Sargın, 2012:53, Aktüre, 2000:21). II. Murad'ın ölümü üzerine tahta Fatih Sultan Mehmet Han çıkmıştır. Tahta çıkışının ardından Anadolu'da birlik ve beraberliği sağlayabilmek adına Ankara'yı merkez seçmiştir (Sargın, 2012:54).

16. yüzyılın ilk yıllarında Ankara, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan Bursa şehrinin ardından en büyük ikinci şehir konumundadır. Nüfus 10.000'in üzerinde olan şehirlerin büyük şehir sayıldığı dönem şartlarında Ankara 15.000 kişilik nüfusu ile büyük şehir statüsüne sahip olmuştur (Sargın, 2012:55). Osmanlı Devleti'nin "Duraklama Dönemi'ne" doğru yaklaştığı 16. yüzyılda, Kale çevresinde düzlüklere yayılmış ve surlar tarafından çevrelenmeyen açık bir şehir konumundadır (Aktüre, 2000:21). 18. ve 19. yüzyıllarda Anadolu topraklarından geçen seyyahların resmettiği Ankara bir duvar ile kuşatılmıştır. Bu duvarın 16. yüzyılda Celali İsyanlarına binaen inşa edildiği düşünülmektedir (Ergenç, 2000:50).

Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde Ankara bir sancak merkezidir ve idari yapı olarak bir devamlılık kazanmıştır. Şehrin yörüklerinin önemli bir kısmı ekseriyetle hayvancılık ve tarımla meşgul olmuşlardır (Faraoqhi, 2000: 62).

Ankara şehri 16. yüzyılda 9'u kale içerisinde olmak kaydıyla toplamda 85 mahalleden meydana gelmektedir. Bu mahallelerin kuruluş yerleri bir dini yapı, külliye veya imaret çevresi olmuştur veya meslek gruplarına mensup bazı kişilerin bir arada oturma istekleri neticesinde ortaya çıkmıştır (Ergenç, 2000: 51). Ankara'da mahalle yerleşmelerinin oluşumları dini bir yapı çevresinde veya aynı mesleğe ya da dini inanışa sahip insanların bir alanda kümelenmeleri ile ortaya çıkmışlardır (Tunçer, 2001:31). 1570'li yıllarda Ankara'da pazarlar ağına baktığımız zaman neredeyse tamamı şehrin kuzeybatısında kümelenmiştir (Faroqhi, 2000:64).

Ankara şehri ile ilgili 16. yüzyıla ait üç seyahatname vardır. Bu seyahatnamelerin içeriğinde şehrin sakinleri hakkında bilgiler mevcut değildir. Ancak Michele Membre şehrin en önemli ekonomik faaliyetinin sof üretimi olduğundan bahsetmektedir (Alemdar, 2000:98). Sof ticareti Ankara'nın bir şehir olarak önem kazanmasında ayrı bir etken olmuştur. Şehirde sof üretiminden beslenen dört işkolu karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; sof dokuyucuları, sof yu'cuları, sof boyacıları ve sof perdahtçılarıdır. Bu işkolları arasında sof boyacıları ve sof perdahtçıları ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü sadece Ankara yerelinde sof işlemesi yapmakla kalmayıp, Tosya, Kastamonu, Çankırı, Sivrihisar ve Kalecik'ten gelen sofların üretim işlemlerini gerçekleştirmektedirler (Ergenç, 2000:54). Ankara'da sof üretimi yapılıyor olması, iklim elemanlarının Ankara keçisi üzerinde pozitif etkisiyle doğrudan ilişkilidir. İklime uyum sağlamış olan Ankara keçisinin tiftiğinin yüksek kalitede olması vb nedenlerle sof üretimi yüzyıllar boyunca şehrin ekonomisine doğrudan yön vermiştir (Tunçer, 2001:29).

Ankara şehrinin ekonomik faaliyetleri sadece sof üretiminden ibaret değildir. Bu dönemde şehre canlılık veren bir diğer ticaret ürünü de kahve tüketimidir. 30 Mayıs 1599 yılında şehirde 11 kahvecinin varlığı bilinmektedir. Kısaca bu dönemde şehirde uygun beslenme şartları, sof üretiminde ihtisaslaşma ve bunların sonucunda yoğun bir ticaret ağı şehrin parlak bir dönem yaşamasına olanak sağlamıştır (Ergenç, 2000:57).

16. yüzyılı 17. yüzyıla bağlayan periyotta kadı sicillerinde mevcut olan bilgiler ışığında Ankara nüfusunun 23.000 ila 25.000 arasında olduğu bilinmektedir. Mevcut dönem şartlarında Anadolu'nun merkezinde Ankara'yı böylesine yoğun nüfuslu bir şehir haline getiren etkenler; önemli ticaret yolları üzerinde yer alışı ve sof üretimi, sofa bağlı sanayi ve ticaretin yoğun olmasıdır. Ayrıca çevresinde yer alan tarım ürünleri de şehir ekonomisinin gelişmesinde rol oynayan bir diğer faktör olmuştur (Ergenç, 2000:52-53).

17. yüzyılda Ankara ile ilgili tek seyahatname Polonyalı Simeon'a aittir. Bu seyahatnamede geçen kısıtlı bilgiler ışığında Ankara'nın dış, orta ve iç surlar olarak üç kat surlarla çevirili bir şehir görünümünde olduğu söylenebilir (Alemdar, 2000:98). Kanuni Sultan Süleyman döneminde ordunun sefere çıkmış olduğu dönemlerde köylülerin çeteleştmiştir. Dönemin şartlarında halka yüklenen ağır vergiler birbirinden farklı ailelerin Celali İsyanlarına katılmalarına neden olmuştur. 1603 yılında Ankara'da çıkan bir Celali İsyanı'nda büyük çapta yağmacılık yapılmıştır. Buna ek olarak tarihte Ankara'nın ilk büyük yangını olarak bilinen bir yangın çıkarılmıştır ve şehir büyük yara almıştır. Bundan sonraki süreçte Celalilerden korunmak maksadıyla şehrin etrafını tamamen kuşatan bir sur yapılmıştır (Sargın, 2012:56-57).

Osmanlı Devleti'nde III. Selim döeneminde birçok alanda değişiklikler yapılmıştır ve bunların en başında yönetimsel düzenlemeler gelmektedir. Bu dönemde Ankara Sancağı yönetimi mütesellim Mesut Ağa'ya verilmiştir. Mesut Ağa yönetimi Ankara halkı için oldukça zorlu geçmiştir (Çadırcı, 2000:91).

1838 yılında Birleşik Krallık ile Baltalimanı Ticaret Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın şartları gereğince tiftik hammadde şeklinde yurtdışına satılabilir hale gelmiştir. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Güney Afrika, Avustralya ve Kaliforniya'da tiftik keçisinin yetiştirilebilmesi ve buna ek olarak Sanayi Devrimi ile dokumacılık faaliyetlerinin el emeğinden makine gücüne geçmesiyle sof ticareti eski önemini yitirmiştir (Sargın, 2012:60-61).

Osmanlı Devleti padişahlarından II. Mahmut'un yönetiminde Ankara 1836 yılına kadar sancak merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. 1836 yılında yapılan bir takım düzenlemeler neticesinde Ankara Eyalet merkezi haline gelmiştir. Yenilikçi hamleleri ile bilinen II. Mahmut döneminde Ankara'da yapılan nüfus sayımında

şehrin nüfusu 23.000 kişi olarak tespit edilmiştir. Yapılan bir diğer yenilik ise Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp akabinde eyalet yönetimini üstlenecek bir oluşum olan Redif Teşkilatı'nı kurmak olmuştur. Kurulan bu teşkilat ile birlikte Çankırı, Kastamonu, Viranşehir ve Çorum sancakları birleştirilmiş ve adına Redif-i Mansure Ankara Müşirliği adı verilmiştir. Eyaletin valilik görevine ise İzzet Paşa getirilmiştir. Tanzimat Dönemi öncesinde ve sonrasında ülke yönetiminde birçok yöneticinin ve memurun yeri sık sık değiştirilmiştir. Ayrıca eyalet sınırları da sürekli değişimlere uğramıştır. Ankara'da bu değişimlerden nasibini almıştır (Çadırcı, 2000:91-94).

19. yüzyıl seyyahlarının neredeyse tamamı Ankara hakkında bilgi verirken dar ve düzensiz sokaklar ile, fakir ve bakımsız evlerden bahsetmektedirler. Şehrin bu görüntüsünün son yüzyılda yaşamış olduğu ekonomik bunalımın bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Günümüz Ankara'sında tarihi olarak nitelendirilen mahalle yerleşmeleri, şehirde ekonomik işlevini kaybetmiş olan ekonomik fonksiyonların şehrin değişimi üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır (Denel, 2000:129).

Sultan II. Abdülhamid Han devrinde demiryolu yapımına ağırlık verilmiştir. 1892 yılının Aralık ayında tren Ankara İstasyonu'na gelmiştir. Bu gelişme Ankara'nın ticari hayatına tekrar canlılık katmıştır. Bilhassa tarım ürünlerinin limanlara ulaştırılması konusunda büyük kolaylık yaşanmıştır. Bu dönemde şehir ticaret, ekonomi, eğitim ve tarım gibi alanlarda oldukça fazla gelişim göstermiştir (Erdoğan ve Günel, 2007:25-26). Demiryolu'nu İzmit üzerinden Ankara'ya ulaştırabilmek için 16 tünel, çok sayıda köprü inşa edilmiştir (Ortaylı, 2000: 207). Şehre gelen demiryolu ile birlikte tarımsal üretim için ayrılmış olan alanlar genişlemiş, tarımsal üretim ve ihracatta artış gözlemlenmiştir (Yavuz, 2000:201):

Şehirde özellikle 16. ve 17. yüzyılda ekonomik anlamda oldukça önem arz eden tiftik ve sof üretimi 19. yüzyılda çökmüştür. Sof üretiminin önemini kaybetmesine paralel olarak şehirde nüfusun azaldığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde İstanbul, Kayseri, Kırım ve Balkanlar gibi alanlardan gelen göçler olsa dahi ekonomik çöküşün önüne geçilememiştir (Denel, 2000:131).

Ankara'nın ilk şehir planı 1838 yılında Baron Freich Von Vincke tarafından yapılmıştır. İlk Rüştiye (Ortaokul) 1858'de İdadi (Lise) ise 1890 yılında açılmıştır. 1860'da İstanbul'dan Basra'ya çekilen hat ile telgraf da gelmiş olur. 1864'teki Vilayet Nizamnamesi kapsamında Ankara Vilayeti kurulmuştur. 1869 yılında ilk

matbaa kurulmuş ve 1871'de Vilayet Gazetesi basılmaya başlanmıştır. 1880 Vilayet Salnamesi'ne göre şehrin 95 mahallesi vardır. Şehirdeki ilk Polis Teşkilatı'nın kuruluşu 1885'i bulmuştur. İlk banka ise (Osmanlı Bankası) 1893'te açılmıştır (Sargın, 2012:61, Özkan, 2009:381).

1900'lerde kurulmaya başlanan un fabrikaları, kiremithaneler ve yağhaneler şehirde sanayinin ilk adımları olmuştur. Şehirde birbiri ardına meydana gelen (1881, 1917 ve 1922) yangınlar birçok mahallenin yok olmasına sebep olmuştur. 1900-1901 yıllarına ait Vilayet Salnamesi'nde şehir nüfusu 32.051 kişi olarak belirtilmiştir (Galanti, 2005:190).

Yıkılma sürecinde olan Osmanlı Devleti'nin hükmünün tamamen sona ermesinden sonra Ankara başkent ilan edilmiştir. Karar ulusal meclis tarafından alınmıştır (Karpat, 2006:517). Büyük Millet Meclisi, 81 tanesi eski İstanbul meclisi mebusları olmak üzere 390 mebus ile beraber 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmıştır (Karpat, 2012:101). Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ilk yıllarda Ankara şehri yaklaşık 30.000 nüfusuyla bozkırda çorak bir kasaba hüviyetindedir. 1924'de Ankara Şehremaneti Kanunu ile Ankara Belediyesi kurularak günümüz modern şehrinin temelleri atılmıştır (Sargın, 2012:62).

2.2. NÜFUSUN GELİŞİMİ

Ülkemizde yerleşmelere dair nüfus bilgilerine Cumhuriyet Dönemi'nde daha sağlıklı bir şekilde ulaşabilirken Cumhuriyet öncesi döneme ait verilere ise tahrir defterleri, mühimme defterleri, seyahatnameler, vakfiyeler ve salnameler gibi belgelerden erişebilmekteyiz (Doğanay, 1994:143). Etimesgut'un nüfusuna dair bilgi elde edilebilecek en eski kaynaklar Osmanlı Devleti döneminde Ankara'da vergi alacaklarını belirlemek amacıyla tutulan tahrir defterleridir. 1463, 1522, 1537 ve1572 yıllarında yapılmış olan tahrir defterlerinde Etimesgut'un köylerinde yaşamakta olan nüfus hakkında bilgi elde edilmektedir (Alandağlı, 2018:483).

Osmanlı döneminde Ankara sancağına dair ulaşılan en eski tahrir defteri Fatih Sultan Mehmet zamanında hazırlanmış olandır. H. 867/M. 1462-1463 tarihine ait olan defterde, günümüzde Etimesgut'a bağlı olan 'Bağluca, Güvercinlik ve Emir Yaman' köylerine dair bilgiler yer almaktadır. Deftere göre Bağlıca'da bu tarihte vergi ödeyen 20 hane yer almaktadır.

Tahrir kayıtlarında adı geçen bir diğer yerleşme Güvercinlik'tir. 17 numaralı Mufasal defteri kayıtlarında Güvercinlik köyünde 10 hane yaşamaktadır. Kuyud-ı Kadime Arşivi'nin kayıtlarındaki 17 numaralı deftere göre Eymir Yaman köyünde de 24 hane yaşamını idame ettirmektedir. Adı geçen arşivin yine 17 numaralı Ankara Mufasal defterinde Balı Kuyumcu köyünün hane sayısı 54'tür. (Alandağlı, 2018:488-494).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1842-1843 dönemine ait Ankara'ya Tabi Kasaba-i Zîr'in Nüfus Defteri'ne göre bu dönemde Etimesgut köylerinde 167 hane ve bu hanelerde yaşayan 447 kişi bulunmaktadır (Tablo 12), (BOA. NFS. d. 01804-00000, T.1258/1842-1843).

Tablo 12: Ankara'ya Tabi Kasaba-i Zîr'in Nüfus Defteri

Sıra No	Sayfa No	Köy Adı	Hane Sayısı	Nüfus Adedi
1	35	Ahi Mesud	14	42
2	36	Elvan	19	41
3	38	Güvercinlik	6	14
4	44	Emiryaman	21	47
5	88	Şehid Ali	27	80
6	90	Balıkuyumcu	20	53
7	92	Aşağı Yurtçu	13	23
8	93	Yukarı Yurtçu	10	30
9	103	Yapracık	24	82
10	105	Bağlıca	13	35
Toplam			**167**	**447**

Kaynak: BOA. NFS. d. 01804-00000, T.1258/1842-1843, Aktaran: Alandağlı, 2018:500

20. yüzyıla kadar nüfus artış hızı küresel çapta yavaş bir yapı göstermiştir. Ayrıca toplam nüfus içerisinde 65 yaş üzeri kişilerin sayısı da az olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde nüfus artış hızı yükseliş göstermesine rağmen 1950'li yıllardan sonra doğurganlık oranları ve ölüm hızlarının düşmeye başladığı görülmektedir (Yüceşahin, 2011:11). Dünya nüfus artış hızı 1965-1970 yıllarında %2,1'lik değer ile en fazla artış hızına erişmiş ve akabinde bir düşüş evresine geçmiştir. 1990'lı yıllarda ise %1,5 değerine kadar inmiştir. Nüfusun bu şekilde geçirmiş olduğu gelişim aşamalarına demografik döngü ya da demografik geçiş denilmektedir. Avrupa ülkelerinde görülen örneklerine göre bu değişim dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar, yüksek durağanlık dönemi, ilk yayılma aşaması, geç yayılma aşaması ve düşük durağanlık dönemidir (Tümertekin ve Özgüç, 2011:220).

Etimesgut bir yerleşim alanı olarak tarihi çağlar boyunca varlığını sürdürse de hem şehirleşmesi hem de sağlıklı nüfus verilerinin Cumhuriyet Dönemi'ne tekabül etmesi sebebiyle bu döneme ait nüfus verileri demografik geçiş safhalarına göre incelenecektir.

2.2.1. Yüksek Durağanlık Dönemi (1928-1960)

Yüksek durağanlık dönemi, birincil ekonomik faaliyetlerin egemen olduğu dönemdir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliğine ek olarak doğum ve ölüm oranları da oldukça yüksektir (Tümertekin ve Özgüç, 2011:220). Etimesgut şehri Cumhuriyet'in ilanından sonra hem Bulgaristan'dan gelen göçmen ailelerin iskanı hem de tarımsal üretime örnek olması düşünülen örnek köy fikri ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından bizzat kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında savaştan yeni çıkmış bir millet ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ekonomik faaliyeti tarımsal üretimdi. Sanayileşme çabaları devlet eli ile gerçekleştirilmekteydi. Etimesgut'un kuruluşunda yatan temel fikirde bu yönde olmuştur. Kuruluş amacı tarımsal üretimde modernleşmenin örneğini teşkil etmesi ve demiryolu ile Ankara gelen üst düzey devlet yöneticilerinin modern bir şehir görüntüsüyle karşılanmasını sağlamaktı.

TÜİK verilerine göre Etimesgut'un merkez nahiye nüfusu 1928 yılında yapılan nüfus sayımında 337 kişidir. Kendisine bağlı olan köyler ile birlikte nüfus 4985 kişiye ulaşmaktadır (Tekin, 1998:68). Köylerde yer alan nüfusun varlığı Cumhuriyet öncesi döneme dayanmaktadır (Tablo 12). Nahiye merkezinde yer alan nüfus ise Balkanlar'dan gelen soydaşlarımızdan oluşan nüfustur.

Şehrin kuruluşu ile birlikte Nüfus Memurluğu, Sulh Hukuk Hakimliği, Tapu Sicil Muhafızlığı, Jandarma Karakol Komutanlığı, PTT Müdürlüğü, İstasyon Gar Müdürlüğü, Orman Dairesi Memurluğu vb. kamu kurumlarına yer verilmiştir(Tekin, 1998:83). Şehirde yer alan hizmet sektörüne ait bu kurumlar nüfus çekmek açısından önem arz etmekteydi.

Sağlık alanında gerçekleştirilen çalışmalar da nüfusun artışına katkı sağlamıştır. Örnek Nahiye'nin kuruluşu ile birlikte derhal yapımına başlanılan Etimes'ut İctimaî Hıfzı's Sıhha Numune Dispanseri 1930 yılında bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün katılımı ile açılmıştır (Tekin, 1998:87). Dönemin en büyük sağlık

problemi olan ve ölümlere yol açan sıtma hastalığına çözüm bu sağlık kuruluşu ile bulunmuştur. Hastanenin kuruluşu ile birlikte ölüm oranları kontrol altına kısmen de olsa alınabilmiştir.

Şehirde 1935 yılında Türkkuşu Kurumu, 1937 yılında Kızılay Derneği, 1940 yılında Etimesgut Uçak Fabrikası'nın üretime geçmesi gibi faktörler nüfusu Ankara içerisinde de batı yönüne doğru çekmeye başlamıştır. 1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre Etimesgut nahiye merkezinde 615 kişi yaşamaktadır. 1940 yılında nahiye nüfusu 998 kişi olmuştur. 12 yıllık süreçte nüfus 3 katına ulaşmıştır. 1940 yılından sonraki nüfus sayımlarında Etimesgut nüfusu köyleri ile birlikte verilmiştir. Nahiye merkezinin nüfusu ayrı olarak belirtilmemiştir. Şehrin kendisine bağlı olan köyler ile birlikte nüfus belirtilmiştir (Tablo 13). 1945 yılında 5590 ve 1950 yılında ise 6506 kişidir.

Etimesgut'ta şehirsel nüfus oranı şehrin kuruluşundan itibaren sürekli artış göstermiştir. 1928 yılında nahiye merkezinde 337 kişi yaşamaktaydı. Kuruluşunda şehirsel nüfus oranı toplam nüfus içerisinde %6,8'lik bir paya sahipti. 1935 yılı nüfus sayımında şehirde yaşayan kişi sayısı 615 olmuştur. Şehirsel nüfus oranı ise %12,6'ya yükselmiştir. 1940 yılına gelindiği zaman şehirsel nüfus yaklaşık 3 katına ulaşmıştır. Şehirsel nüfusun payı %15,6'dır.

1940-1950 yılları arasında şehir nüfusunun artışı devam etse de sadece %0,2'lik bir artış gösterebilmiştir. 1950-1955 periyodunda ise şehir nüfusu ikiye katlanarak 2000 kişiye erişmiştir. Şehirsel nüfusun oranı ise %22,7'dir. 1960 yılına geldiğimizde şehir nüfusu ilk ciddi sıçramasını yaparak kırsal nüfusu %74,3'lük (14740 kişi) bir oranla geride bırakabilmiştir (Tablo 13).

Ülkemizde şehirsel nüfusta dört büyük artış dönemi vardır. 1950-1960 yılları arasında 3,6 milyon kişi, 1980-1990 periyodunda 13,7 milyon kişi, 1990-2000 arasında 10,7 milyon kişi ve son olarak 2007-2014 döneminde 21,6 milyon kişi artmıştır. Türkiye'nin 1960 yılında %31,9'luk kesiminin şehirde yaşadığı düşünülürse ve 2007 yılında dahi ülke nüfusunun %70,5'inin şehirlerde yaşamaya başladığı göz önünde bulundurulursa Etimesgut 47 yıl öncesinde bu değeri yakalamıştır (Kiziroğlu, 2017:5-6).

Tablo 13: Etimesgut'ta Nüfusun Yıllara Göre Değişimi ve Kırsal-Şehirsel Nüfus Oranları (1928-2020)

Yıllar	Şehirsel Nüfus	Artış Oranı (%)	Şehirsel Nüfus Oranı (%)	Kırsal Nüfus	Artış Oranı (%)	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Toplam Nüfus	Artış Oranı (%)
1928	337	-	6,8	4648	-	93,2	4985	-
1935	615	82,4	12,6	4282	7,8	87,4	4897	-1,8
1940	998	62,2	15,6	5399	26,1	84,4	6397	30,6
1945	*	*	*	*	*	*	5590	-12,6
1950	1000	0,2	15,4	5506	2,0	84,6	6506	16,4
1955	2000	100	22,7	6799	23,5	77,3	8799	35,2
1960	14740	637	74,3	5104	-24,9	25,7	19844	125,5
1965	20143	36,6	79,7	5135	0,6	20,3	25278	27,4
1970	25-30000	48,9	*	*	*	*	30000	18,7
1975	35-40000	33,3	*	*	*	*	40000	33,3
1980	45000	12,5	*	*	*	*	45000	37,5
1985	50-55000	22,2	*	*	*	*	55000	22,2
1990	69960	27,2	98,8	840	-83,6	1,2	70800	28,7
2000	169615	142,4	99,0	1678	*	1	171293	141,9
2007	289601	70,7	100	*	*	0	289601	69,1
2008	313770	8,3	100	*	*	0	313770	8,3
2009	347267	10,7	100	*	*	0	347267	10,7
2010	386879	11,4	100	*	*	0	386879	11,4
2011	414739	7,2	100	*	*	0	414739	7,2
2012	425947	2,7	100	*	*	0	425947	2,7
2013	469626	10,2	100	*	*	0	469626	10,2
2014	501351	6,7	100	*	*	0	501351	6,7
2015	527959	5,3	100	*	*	0	527959	5,3
2016	542752	2,8	100	*	*	0	542752	2,8
2017	566500	4,4	100	*	*	0	566500	4,4
2018	570727	0,7	100	*	*	0	570727	0,7
2019	587052	2,9	100	*	*	0	587052	2,9
2020	595305	1,4	100	*	*	0	595305	1,4

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımları, ADNKS Sonuçları, Karakuş, 2018:453-460

***** işareti ile belirtilmiş olan yıllara ait ilgili veri mevcut değildir.

Ülkemizdeki şehirsel nüfus oranında artışlar köyden şehre göç olgusu ile birlikte 1950'li yıllardan itibaren başlayıp 1980'den sonra teröre bağlı olarak sürmüş ve 2012 yılındaki idari bölünüşteki değişimler sebebiyle devam etmiştir (Kiziroğlu, 2017:6). Etimesgut'un kuruluşundan itibaren kurulan tesisler, askeri yapıların varlığı göç almasını tetikleyerek şehir nüfusunun artışını sağlamıştır.

1945 yılına ait nüfus verileri TUİK veri tabanında mevcut değildir. 1940-1950 yılları arasındaki nüfus artış oranı düşüktür. İkinci Dünya Savaşı'na asker göndermemiz sebebiyle erkek nüfusun azalması ve buna bağlı olarak nüfus artışının düştüğü düşünülmektedir.

1950-1960 periyodunda Etimesgut şehirsel nüfusunun artışının hızlanmaya başladığı görülür. Genelkurmay Başkanlığı'nın emri dahilinde 15 Mayıs 1944 tarihinde "Hava Kuvvetleri İrtibat Kıtası" adında Hava Ulaştırma Komutanlığı kurulmuştur. 19 Kasım 1949 tarihinde sancak almıştır. Ayrıca Güvercinlik'te Türk Hava Yolları Terminal Binası olarak hizmet veren bina 12'nci Üs Karargahı olarak hizmete girmesi de nüfus artışına neden olmuştur (Tekin, 1998:99-101). Şehirsel fonksiyonlarının bu şekilde çeşitlenmesi şehrin nüfus artış hızını yükseltmiştir.

1950-1960 yılları arasında Türkiye çapında olduğu gibi Ankara şehrinin ekonomik yapısı da bir değişim sürecine girmiştir. Ankara'da 1950 yılına kadar tarım ve ticaret sektörleri hakim ekonomik faaliyet türleri olmuşlardır. 1960 yılını takip eden yıllarda ticaret, inşaat, genel hizmetler ve imalat sektörleri gelişim göstermeye başlamıştır. Bu gelişmeleri takiben kırsal alanın imkansızlıkları Ankara'yı bir fırsat alanına çevirmiş ve nüfus artışına sebep olmuştur (Şenyapılı, 2016:176-178).

2.2.2. Nüfusun İlk Yayılma Dönemi (1960-1990)

Nüfusun bu gelişim aşamasında doğum oranları artış göstermeye ölüm oranları ise azalmaya başlamıştır. Sanayileşmenin artış göstermesine paralel olarak toplumun modernleşme hızı da artış göstermektedir. Sağlık koşullarının iyileşmesi nüfusun artı yönde gelişim göstermesine katkı vermektedir (Tümertekin, Özgüç, 2011:220).

Etimesgut şehrinin nüfusu 1960-1990 döneminde sıçrama yaşamıştır. Bu artışta;

- Günümüzde Bahçekapı Mahallesi'nde bulunan Gazi Fişek Fabrikası'nın 1957 yılında kurulması (Tekin, 1998:108)
- 1962 yılında hizmete giren Ankara Şeker Fabrikası (Tekin, 1998:104)
- 1963 yılında MKE- Etimesgut Ağaç Sanayi ve Ticaret A.Ş. (ETAĞ) kuruluşu
- 22 Eylül 1966 tarihinde temeli atılıp 1968 yılında faaliyete geçen Ankara Makine Fabrikası (Tekin, 1998:107)
- 1970 yılında Ankara şehir merkezinin doyuma ulaşmasıyla Batı Koridoru adıyla yerleşim alanlarının Batıkent, Eryaman ve Sincan bölgelerine yönlendirilmesi

- 1978-1980 yılları arasında Etimesgut-Sincan karayolu üzerinde 55 hektarlık bir arazinin Emlak Bankası tarafından kamulaştırılması (Tekeli, 1986:95)
- Kamu lojmanları ve sosyal konutların inşası (Tablo 14).

Tablo 14: Etimesgut'ta Bulunan Kamu Lojmanları ve Sosyal Konutlar

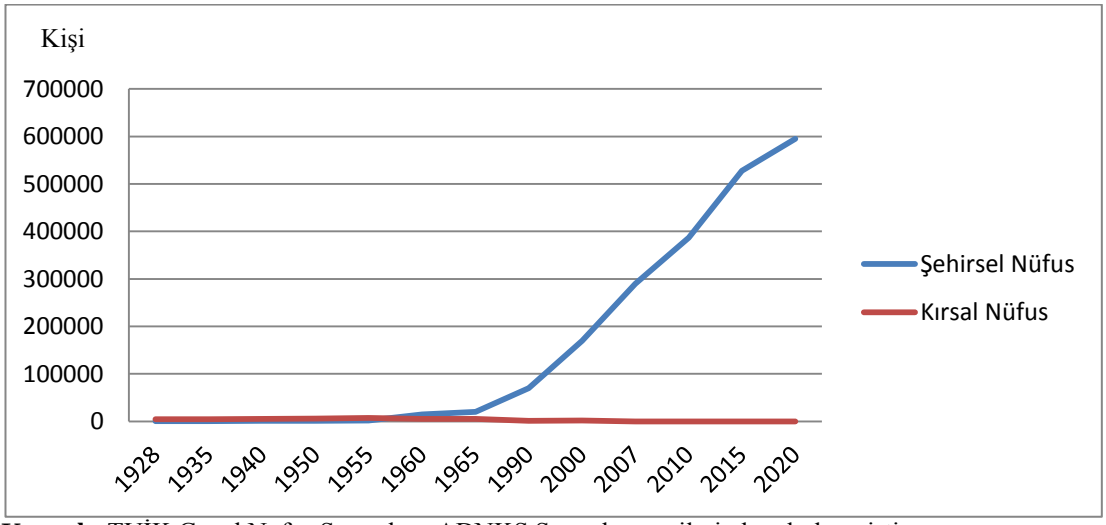
Kurumun Adı	Konut Sayısı
Şeker Fabrikaları A.Ş.	200
Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (T.R.T)	100
Dördüncü Devlet Mahallesi Lojmanları	252
Hava Kuvvetleri Lojmanları	862
Kara Kuvvetleri Lojmanları	620
Jandarma Genel Komutanlığı Lojmanları	440

Kaynak: Tekin, 1998:73

Askeri yapılar şehrin gelişim yönünü ve sahasını kısıtlamakla birlikte şehrin nüfus bakımından gelişimine katkı sağlamıştır. Yine Şeker Fabrikası ve Makine Fabrikası arazisi de şehirde geniş alan kaplamasına rağmen istihdam ettiği işçiler ile şehre göç çekmiştir.

1960-1990 yılları arasında da şehirde nüfus artışı süreklilik arz etmiştir. 1960 yılında %74,3 olan şehirsel nüfus oranı 1965'te %79,7 olmuştur (Grafik 9). 1968'ten 1990 yılına kadar geçen süreçte Etimesgut şehri Yenimahalle ilçesine bağlı bir mahalle yerleşmesi statüsünde olduğundan nüfusuna dair detaylı bilgi mevcut değildir. 1990 yılında Etimesgut'un toplam nüfusunun %98,8'i şehirde yaşamaktadır. Şehir nüfusu ise bu tarihte 69960 kişi olmuştur. 1990 yılında şehrin idari manada ilçe statüsüne kavuşması ise daha sonraki süreçteki gelişim hızını artırmıştır.

Grafik 9: Etimesgut'ta Nüfusun Yıllara Göre Kırsal ve Şehirsel Oranları

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımları, ADNKS Sonuçları verilerinden derlenmiştir.

2.2.3. Nüfusun Geç Yayılma Aşaması (1990-2020)

Nüfus artışı bu dönemde sadece doğal nüfus artışı ile değil ek olarak göç ile artış göstermeye başlamaktadır. Bu dönemde düşük doğum ve ölüm oranları mevcuttur. Tarımın şehrin ekonomik yapısındaki payı artık iyice gerilemiştir. İstihdam tarım dışı alanlarda yoğunlaşmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2011:220).

1968 yılında Yenimahalle ilçesine bir mahalle yerleşmesi olarak bağlanan Etimesgut 1990 yılında ilçe olarak ayrılmıştır. Kendi belediye teşkilatına sahip olan Etimesgut, Ankara'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarında yerleşime açılan sahalarının doyum noktasına erişmesi ile birlikte dikkatleri üzerine çekmiştir. 1990'dan 2000 yılına kadar nüfusunu %70,7 artırarak 169615 kişi olmuştur. Ayrıca şehirsel nüfus oranı %99,0'a gelmiştir. 2007 yılında gerçekleştirilen ilk ADNKS sonuçlarına göre şehir nüfusu 289601 kişi iken şehirsel nüfus oranı %100'e erişmiştir. Bağlıca ve Yapracık köylerinin de imara açılması şehirsel alana dahil edilmesi bunda etkili olmuştur.

Şehirde nüfus artışı miktarında dalgalanmalar olsa da süreklilik göstermiştir. 2016 yılında TÜİK verilerine göre Türkiye'nin nüfusu en fazla artış gösteren şehri olmuştur. Yerel yönetime göre bu artışın nedeni; başlangıçta ucuz konut ve düşük kira gibi nedenlerle yerleşilen şehrin, artan yatırım ve hizmetlerle (olimpik havuz, emekli konakları, kreşler, tiyatro, konser ve sergi salonları, eğitim alanları, kütüphane vb) daha fazla tercih edilmeye başlamasıdır. 2020 yılı itibariyle Etimesgut şehri 595305 kişilik nüfusu ile Ankara ilçe nüfusları sıralamasında 5. sırada yer almıştır (Tablo 15).

Etimesgut'un, Ankara'ya bağlı ilçe yerleşmelerinde 5. sırada yer alması iki etkene bağlıdır. Bunlardan ilki şehrin kendi sahip olduğu fonksiyonel özellikleridir. Bir diğeri ise Ankara şehri içerisinde yer alan ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu sahalara yakın bir konumda yer almasıdır. Konut sayısının fazla olması, ev fiyatları veya kira ücretlerinin Ankara'daki diğer şehirlere göre uygun olması nüfusun burada yoğunlaşmasını sağlamıştır. Ayrıca Ankara içerisindeki diğer noktalara ulaşım imkanlarının çeşitliliği de nüfusu çeken bir diğer faktör olmuştur.

Tablo 15: Ankara İline Bağlı İlçe Yerleşmelerinin Nüfusları (2020)

İlçe	Nüfusu
Keçiören	938.568
Çankaya	925.828
Yenimahalle	695.395
Mamak	669.465
Etimesgut	595.305
Sincan	549.108
Altındağ	396.165
Pursaklar	157.082
Gölbaşı	140.649
Polatlı	126.623
Çubuk	91.142
Kahramankazan	56.736
Beypazarı	48.732
Elmadağ	45.122
Akyurt	37.456
Şereflikoçhisar	33.310
Haymana	28.922
Kızılcahamam	27.507
Nallıhan	27.434
Bala	25.780
Ayaş	13.686
Kalecik	12.941
Çamlıdere	8.883
Güdül	8.438
Evren	3.045

Kaynak: TUİK ADNKS 2020 Yılı Sonuçları

2.3. NÜFUS HAREKETLERİ

2.3.1. Doğumlar ve Ölümler

Nüfus ile ilgili araştırma yaparken doğum ve ölüm oranlarının ayrı bir yeri vardır. Doğum ve ölüm oranlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulması nüfus hareketliliğinin saptanması bakımından önemlidir. Doğum oranları ham doğum oranı ve genel doğurganlık oranı olmak üzere iki şekilde ele alınmalıdır.

Herhangi bir yerleşim birimindeki bir yıl içerisinde meydana gelen doğum sayısının o yılın yıl ortası nüfusuna oranlanması ile ham doğum oranı elde edilmektedir. TUİK verilerine göre 2020 yılında ülkemizde ham doğum oranı ‰13,3 Ankara'da ‰11,2 ve Etimesgut'ta ise ‰13,7'dir. Etimesgut, Türkiye ortalamasının ve Ankara'nın üzerinde ham doğum oranına sahiptir. Ham doğum oranlarına ek olarak yaş ve cinsiyet olgularını da hesaplamaya dahil ederek genel doğurganlık

oranları hesaplanabilmektedir. Genel doğurganlık oranlarını da bilmek daha sağlıklı olacaktır. Türkiye'deki genel doğurganlık hızı 2020 yılında ‰ 51,5'dır. Etimesgut şehrindeki genel doğum hızı ise ‰ 43,1'dir. Genel doğum hızı ülke ortalamasının altında yer almaktadır. 2020 yılında Etimesgut'ta ham doğum oranı ‰ 13,7 genel doğurganlık oranı ‰ 43,1'dir. Bu rakamlarla ham doğum oranı ‰11,2 ve genel doğurganlık oranı ‰ 41,6 olan Ankara şehrinin üzerinde bir artış seyretmiştir.

Geçmiş yıllara ait doğum verilerini ele alarak mukayeseli bir bilgi ortaya koymak gerekirse; şehirde 1990 yılında ham doğum oranı ‰5,7 (20649 kişi)'dır. Genel doğurganlık oranı ‰28,1'dir. Aynı yılda Ankara'da ham doğum oranı ‰8,1 iken genel doğurganlık oranı ‰29,9'dur. 2000 yılında araştırma sahasında ham doğum oranı ‰6,1 genel doğurganlık oranı ise ‰22,0 değerindedir. Aradan geçen 10 yıllık süreçte şehirde ham doğum oranı artış gösterirken genel doğurganlık oranında azalma meydana gelmiştir. Şehir ham doğum oranı ‰7,7 genel doğurganlık oranı ‰26,8 olan Ankara'nın da gerisinde kalmıştır (Tablo 16).

Tablo 16: Etimesgut ve Ankara Şehirlerinde Yıllara Göre Ham Doğum ve Genel Doğurganlık Oranları

Yıllar	1990				2000				2020			
	Etimesgut		Ankara		Etimesgut		Ankara		Etimesgut		Ankara	
	H.D.O. (‰)	G.D.O (‰)	H.D.O (‰)	G.D.O. (‰)	H.D.O. (‰)	G.D.O. (‰)	H.D.O. (‰)	G.D.O. (‰)	H.D.O. (‰)	G.D.O. (‰)	H.D.O. (‰)	G.D.O. (‰)
	57,0	281,3	81,7	299,1	61,3	220,4	76,7	267,6	13,7	43,1	11,2	41,6

Kaynak: TUIK, 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları ile 2019 ADNKS Verileri

Şehirde 1990 yılında toplamda 39912 bebek dünyaya gelirken %84,7'lik (33817 kişi) kısmı hayatta kalabilmiştir. 2000 yılında ise 103905 bebek doğmuş ve %89,8'i (93296 kişi) yaşamıştır. Bu yılda doğan erkek çocuk sayısı 53743'tür ve bunun 5778'i ölmüştür. Dünyaya gelen kız çocuk sayısı ise 50162, vefat eden sayısı ise 4831'dir.

Araştırma sahasında 2019'da genel ölüm oranı ‰3,1 iken ülke genelindeki ölüm oranı ‰5,2'dir. Şehir ölüm oranı olarak ülke ortalamasının altında kalmıştır. Sağlık hizmetlerinin gün geçtikçe gelişmesi sebebiyle ortalama insan ömrü gün geçtikçe uzamaktadır. Bu durum ölüm oranlarının düşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Göçler

Göç; mekân üzerinde bir bireyin yer değiştirmesi olayından daha derin bir hadisedir. Temelinde insan olması, mekân üzerinde gerçekleşmesi ve ayrıca hem çıkış hem de varış noktasını etkilemesi açısından coğrafidir. Yine hem çıkış hem de varış noktasında nüfusun sayısal değişimine sebep olduğu için demografiktir. Bireyi göçe iten veya çekici unsurlar bakımından ekonomiktir. Göçün çıkış ve varış noktalarında sosyal ve kültürel değişimlere verdiği etki bakımından da sosyolojik bir olgudur (King, 2002:90). İnsanoğlunun sosyal, ekonomik, siyasal vb sebeplerden kaynaklı yeryüzünde yer değiştirmesi olayıdır (Adıgüzel, 2019:3). Başka bir tanımla göç olgusu, biyolojik bir canlı olan insanın bulunduğu biyolojik ortamdan bir başka biyolojik ortama ve konutlara yerleşmesinden ziyade sosyal bir varlık olarak insanın farklı kültürlere dahil olmasıdır (Doğan, 2018:13).

Göç kavramının Etimesgut şehri için ayrı bir önemi vardır. Şehir ve çevresi tarihsel süreçte göç yolları üzerinde kalması iskan izlerinin daha eski dönemlere varmasını sağlamıştır. Özellikle sahanın tarihi İpek Yolu üzerinde yer alışı birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına yol açmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Dönemi'nde örnek köy yerleşmesi olarak kuruluşunda da Bulgaristan'dan gelen göçmenlerimizin yerleştirilmesi şehrin göç ile kurulmasına yol açmıştır. Ayrıca şehir sürekli olarak göç alarak büyümesini gerçekleştirmiştir. Bu durumun yaşanmasında Ankara – İstanbul demiryolu, Ankara-Ayaş ve Ankara-İstanbul karayolu üzerinde yer alışı ile Ankara-Eskişehir karayolunun yakınında bulunması etkili olmuştur.

Türkiye sahip olduğu jeopolitik önemden dolayı göç alan veya göç güzergahı üzerinde yer alan bir ülke olmuştur. Ülkemize yönelik göç hareketlerinin türleri gerek ortaya çıkış biçimi gerekse sonuçlar bakımından çeşitlilik kazanmıştır. Örneğin profesyonel işgücü göçü, kısa ve uzun dönemli işgücü göçü, öğrenci göçü, life style migration, yasadışı göç, mülteci, sığınmacı bunların başlıca olanlarıdır (Kaya, 2015: 17). Tekeli'ye göre ülkemizin göç tarihi dört başlık altında ele alınabilmektedir. Bunlar Balkanlaşma göçleri, kentleşme dönemi, kentler arası göçler ve yaşam güzergahları göçleridir (Tekeli, 2011:43-44). Akşit'e göre ülkemizdeki göçler kronolojik olarak üç temel başlıkta ele alınmalıdır. 1950 öncesi, 1950-1985 arası ve 1985 sonrası göçler (Akşit, 1998). Balkanlaşma göçleri ile günümüzdeki Etimesgut'un temeli atılmıştır. Sonrasında diğer göç türlerini de tecrübe etmiştir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Etimesgut şehri örnek köy yerleşmesi olarak kurulmuştur. Tren istasyonunun varlığı ve 50 hane kurularak oluşturulan yerleşme günümüzdeki modern şehir yapısının ilk nüvesini ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Balkanlardan ülkemize doğru yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. 1783-1913 yılları arasında yaklaşık olarak 6 milyon insan göç ederken, 1923 sonrasında mübadele yoluyla, eski Yugoslavya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerden yoğun bir göç yaşanmıştır. Göç hareketi tek yönlü olmamıştır. Şöyle ki 1914 yılında Türkiye topraklarında yaşayan insan sayısı 16.300.000 kişi iken 1927 yılında 13.600.000'e gerilemiştir. Bu düşüşte şüphesiz savaşlar dolayısıyla azalan erkek nüfusuna bağlı olarak doğum oranlarının düşüşü etkilidir. Ancak mübadele ile ülkemizden giden gayrimüslim nüfusunun etkisi de yadsınamayacak kadar fazladır (Doğan, 2018:96-98).

18 Ekim 1925 tarihinde Türkiye ile Bulgaristan arasında Neuilly Antlaşması'na bağlı olarak bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın azınlık hakları kısmına göre her iki ülkede yer alan azınlıklar yanlarına taşınabilir eşyalarını alarak göç edebileceklerdi (Arı, 2000). Bulgaristan'ın bilhassa Rusçuk şehrinden gelen 50 hanede yaşamakta olan 301 soydaşımız Etimesgut'ta iskan edilmiştir (Başköy vd, 2003:41), (Tablo 17).

Tablo 17: 1928 Yılında Bulgaristan'dan Mübadele İle Gelip Etimesgut'a Yerleştirilen Göçmenler

No	Aile Üyeleri	Kişi
1	Hüseyin Oğlu Mehmet Kula (Tahsin, Kadir, Ayşe, Fatma, Müzeyyen, Resmiye)	7
2	Hasan Oğlu Mehmet Koç (Hasan, Fehim, Kerim, Selahattin, Zekiye, Halime, Hatice, Emine)	9
3	Salim Oğlu Emin (Ahmet, Selim, Emine, Saliha, Zekeriya, Emine)	7
4	Hasan Oğlu Ahmet Koç (Mehmet, Bilal, İbrahim, Abdurrahim, Zübeyde, Fethiye, Ayşe, Zekiye, Adem, Halime)	11
5	Ahmet Oğlu Memiş Topaloğlu (Ahmet, Hanife, Fahriye, Zehra, Muharrem, Ali)	7
6	Hüsmen Oğlu Mehmet Nizamoğlu (Hüseyin, Ali, Fatma, Zeynep, Fatma, Mustafa, Atay, Nurhayat)	9
7	Mehmet Oğlu Ahmet Nizamoğlu (Ünlü) (Mehmet, İsmail, Nefise, Hidayet, İbrahim, Saadet)	7
8	Ahmet Oğlu Mehmet Yörür (İbrahim, Hurşit, Hatice, Yaşar)	5
9	Ali Oğlu Kubat Ali (Yanık) (Halime, Ali, Ayşe, Recep, Hasan)	6
10	Mustafa Oğlu Mehmet Tavukçu (Keskin) (Mustafa, Emine, Fatma, Selime, Hüseyin, Ürkiye)	7
11	Emin Oğlu Kadir Çukurova (Ali, Hasan, Ayşe, Cemile)	5
12	Mustafa Oğlu Mehmet Molla (Mehmet, Ahmet, Ayşe)	4
13	Hasan Oğlu Halil Atar (Cafer, Emine, Mehmet, Hasan, Mustafa)	6
14	Celil Oğlu Ali Aktaş (Akif, İbrahim, Fatma, Ayşe, Ali)	6
15	Mehmet Oğlu İsmail Bozkarakuş (Mustafa, Beytullah, Ürkiye, Sabiha, Raşit)	6
16	Abdullah Oğlu Ali Osman (Habibe)	2
17	Halil Oğlu Hüseyin Kola Yenidoğan (Mustafa, Ahmet, İlyas, Hava, Adem, Selime, Türkan)	8
18	Mehmet Oğlu Mümin Ünver (Hatice, Halime, Mustafa, Habibe, Çetin)	6

19	Tahir Oğlu Salih Kırbay (Hüseyin, Recep, Halime, Ümmügülsüm, Fatma, İsmail)	7
20	Rahim Oğlu Sait Gacal (Yusuf, Rahim, Şerife, Fatma, Hatice, Sait, Yıldız, Nazif)	9
21	Sait Oğlu Durmuş Gacaloğlu (İsmail, Mehmet, Ahmet, Hatice, Şerife, Hasan)	7
22	Hasan Oğlu Mehmet Delikafa (Demir) (Ahmet, Vesile)	3
23	İsmail Oğlu Ahmet Çetin (Ayşe, Ayşe)	3
24	Mestan Oğlu İsa Topuz (Osman, Recep, Fatma, Mustafa)	5
25	Hüseyin Oğlu Halim Pehlivan (Güreşir) (Bayram, Hatice, Şaban, Ünzile, Kerime)	6
26	İsmail Oğlu Mustafa Çetin (Niyazi, Muharrem, Fatma, Abdülmecid, İsmail, Nefise)	7
27	Süleyman Oğlu Yusuf Karat (Ayşe, Emine, Emine)	4
28	İbrahim Oğlu Ali Kabasakal (Osman, Selime, Kamile, Ayşe, Fatma, İbrahim)	7
29	Hüseyin Oğlu Sait Demirkan (Salim, Hüseyin, Şerife, Ayşe, Hasan, Saliha, Aliye, Zühre)	9
30	Ahmet Oğlu İslam Uzun (Mehmet, Beytullah, Muharrem, Asime, Azime, Sadullah)	7
31	Ömer Oğlu Mustafa Ahçı (Hasan, Ahmet, Ayşe, Hüsniye, Hanife)	6
32	Yusuf Oğlu İsmail Yılmaz (Emin, Hanife, Halime, Mehmet)	5
33	İsmail Oğlu Yusuf Yılmaz (Emine, Hanife, Halime, Mehmet)	5
34	Ali Oğlu İbrahim Kabasakal (Mehmet, Fatma, Hava, Mustafa, Muharrem)	6
35	İbrahim Oğlu Ahmet Kabasakal (Davut, Fatma, Hatice, Sebile, Sebuş)	6
36	Ahmet Oğlu Feyzullah Başoğlu (Emin, Zeynep, Mehmet, Ayşe, Fetiye, Hasan, Perihan, Orhan, Rebiya)	10
37	Salih Oğlu Ahmet Taner (Halil, Fatma, Refiye, Ahmet)	5
38	Salih Oğlu Mehmet Taner (Şerif, Salih, Nefise)	4
39	Ömer Oğlu Mehmet Metin (İsmail, Ömer, Rafiye, Ayşe, Ürküş)	6
40	Mustafa Oğlu Yahya Gürel (Mustafa, Adile, Ürküş, Hatice, Fatma)	6
41	Mehmet Oğlu Mehmet Metin (Hatice, Zeynep, Fatma, Ahmet, Münevver)	6
42	Ömer Oğlu Mehmet Metin (Osman, Feride)	3
43	Veysel Oğlu Halil Çokoy (Osman, İsmail, Ayşe, Emine)	5
44	Mehmet Oğlu Ömer Metin (Şaban, Ürkiye, Zeynep, Meryemşah, Ahmet)	6
45	Ömer Oğlu Mustafa Çur (Fatma, Ömer, Hatice)	4
46	İsa Kızı Ayşe Çokoy (Ahmet, Mehmet, Ali, Meryemşah, Fatma)	6
47	Mehmet Kızı Gülmen Temel (Osman, Mehmet, Emin)	4
48	İbrahim Oğlu Ali Pala (Karaoğlu)(Meryem, İslam, Celil, Şükriye, Mustafakemal, Halim, Seyide)	8
49	Emin Oğlu Ahmet Karaağal (Fatma, Salime, Ahmet)	4
50	Ali Oğlu Hasan Kabasakal (Fatma, Hüseyin, Hafize)	4
Toplam		**301**

Kaynak: Tekin, 1998:142-144

Türkiye Cumhuriyeti ilk kurulduğu yıllarda modernleşmek şehirleşme ile eşdeğer görülmekteydi. Yeni kurulan devlet için yeni bir mekân, Cumhuriyet ile birlikte gelişen bir şehir fikri ile Ankara başkent seçilmiştir (Tekeli, 1998:5). Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımına göre ülke nüfusunun %24'ü şehirlerde, %76'lık kesim ise belde ve köy olarak nitelendirilen yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. 1950 yılına kadar şehirleşme oranı sadece % 25'lik seviyeye erişebilmiştir (Adıgüzel, 2019:43). Etimesgut şehrinin şehirleşme hızı da bu süreçte farklı bir tablo çizmemiştir. İlk kuruluşunda %6,8 olan şehirsel nüfus oranı 1950 yılına kadar ancak %15,4 oranına gelebilmiştir. Türkiye'nin iç göç hareketlerine kronolojik olarak baktığımızda Ankara şehrinin nüfus artışının neredeyse tüm sayım yıllarında ülke

ortalamasının üzerinde olduğu göze çarpmaktadır. Bu artışın temel kaynağı ise almış olduğu göçlerdir(Özgür, 1995:64).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile başlayıp 1980'lere kadar kırdan kente doğru yaşanan göç hareketleri kentleşme dönemi olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde 1950 yılından sonra şehir nüfusunda gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. Bu artış sadece doğum oranları ile değil, önemli ölçüde kırdan kente iç göç hareketleri ile meydana gelmiştir (Adıgüzel, 2019:38-41).

Ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren iç göçün artma sebebi sanayileşmenin artış göstermesi ve kentleşmenin ortaya çıkışıdır (Koçak ve Terzi, 2012:164). Türkiye'de iç göçler 1950'lerde bir ivme kazanmış ve 1960-1975 periyodunda ise zirve yapmıştır (Özgür, 1995:63).

Etimesgut şehrinin şehirsel nüfus oranının göçler yolu artışı da bahsi geçen döneme denk gelmektedir. 1950 yılında %15,4 olan şehirsel nüfusu iç göçler yoluyla 1960 yılında %74,3 olurken 1965 yılında %79,7 olmuştur. Nüfusun şehirde bu şekilde artışında, askeri kurumların varlığı, Ankara Şeker Fabrikası'nın açılışı gibi faktörler göç için çekici faktörler olmuştur. Ayrıca 1948-1970 yılları arasında tarım sektöründe üç ayrı niteliğe sahip modernizasyonun meydana gelmesi de iç göçlerin itici faktörlerindendir.

1948-1956 yılları arası Marshall programına bağlı olarak tarımda makineleşmenin başladığı ilk dönemdir. Bu süreçte ülkedeki traktör sayısı 1800'den 44.000'e yükselmiştir. Haliyle tarımda insana duyulan ihtiyaç azalma eğilimine girmiştir. 1956 yılında başlayan ikinci dönemde traktör ithalatı durdurulmuştur ve 1963 yılına kadar traktör sayısı 44.000 sayısında sabit kalmıştır. 1963 yılında uygulamaya sokulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte ülke içerisinde montajla traktör üretimi başlamıştır. 1970 yılına kadar Türkiye'deki traktör sayısı 100.000'e ulaşmıştır (Tekeli, 1978:303). Bu gelişmelerin akabinde kırdan kopuş ve şehirlere göç hareketi ivme kazanmıştır.

Etimesgut şehrinde göç hareketleri kuruluşundan itibaren sürekli devam etmiştir ve günümüzde de halen devam etmektedir.Şehre ait en sağlıklı göç verileri kuruluş döneminde yurtdışından gelen göçler ile son yıllarda yapılan göç araştırmaları ile elde edilen verilerdir. 2014 yılında Ankara Kalkınma Ajansı

tarafından yapılan araştırma verilerine göre; Etimesgut, Ankara'nın ilçeleri içerisinde en fazla göç alan ikinci şehir konumundadır. Göç veren şehirler arasında ise Ankara içerisinde dördüncü sırada yer almaktadır (Tablo 18).

Tablo 18: Ankara İline Bağlı İlçelerin Göç Durumu

	ADNKS Nüfusu 2012	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (‰)
Ankara	5.045.083	186642	153791	32851	6,53
Altındağ	363744	10867	9213	1654	4,56
Ayaş	13087	416	326	90	6,90
Bala	17397	213	292	-79	-4,53
Beypazarı	46738	1955	2462	-507	-10,79
Çamlıdere	6739	381	604	-223	-32,55
Çankaya	832075	32705	26268	6437	7,77
Çubuk	82614	1393	1572	-179	-2,16
Elmadağ	43856	1365	1161	204	4,66
Güdül	8656	424	634	-210	-23,97
Haymana	31058	1653	4179	-2526	-78,15
Kalecik	13648	325	296	29	2,13
Kızılcahamam	24635	1404	1655	-251	-10,14
Nallıhan	30299	1344	1621	-277	-9,10
Polatlı	119349	5449	6098	-649	-5,42
Şereflikoçhisar	35042	1692	2235	-543	-15,38
Yenimahalle	687042	24104	19423	4681	6,84
Gölbaşı	110643	6393	3321	3072	28,16
Keçiören	840809	22903	22871	32	0,04
Mamak	559597	16010	14770	1240	2,22
Sincan	479454	18277	13842	4435	9,29
Kazan	43308	2107	1454	653	15,19
Akyurt	27201	746	638	108	3,98
Etimesgut	425947	20558	15843	4715	11,13
Evren	3011	172	292	-120	-39,08
Pursaklar	119593	3432	2817	615	5,16

Kaynak: TUİK ADNKS 2012'den Aktaran Ankara Kalkınma Ajansı 2014:31

Etimesgut 2012 yılında 20558 kişiyi göç yoluyla alırken, 15843 kişiyi ise göçlerle vermiştir. Net göç 4715 kişidir. Şehrin net göç hızı ise ‰11,13'tür.

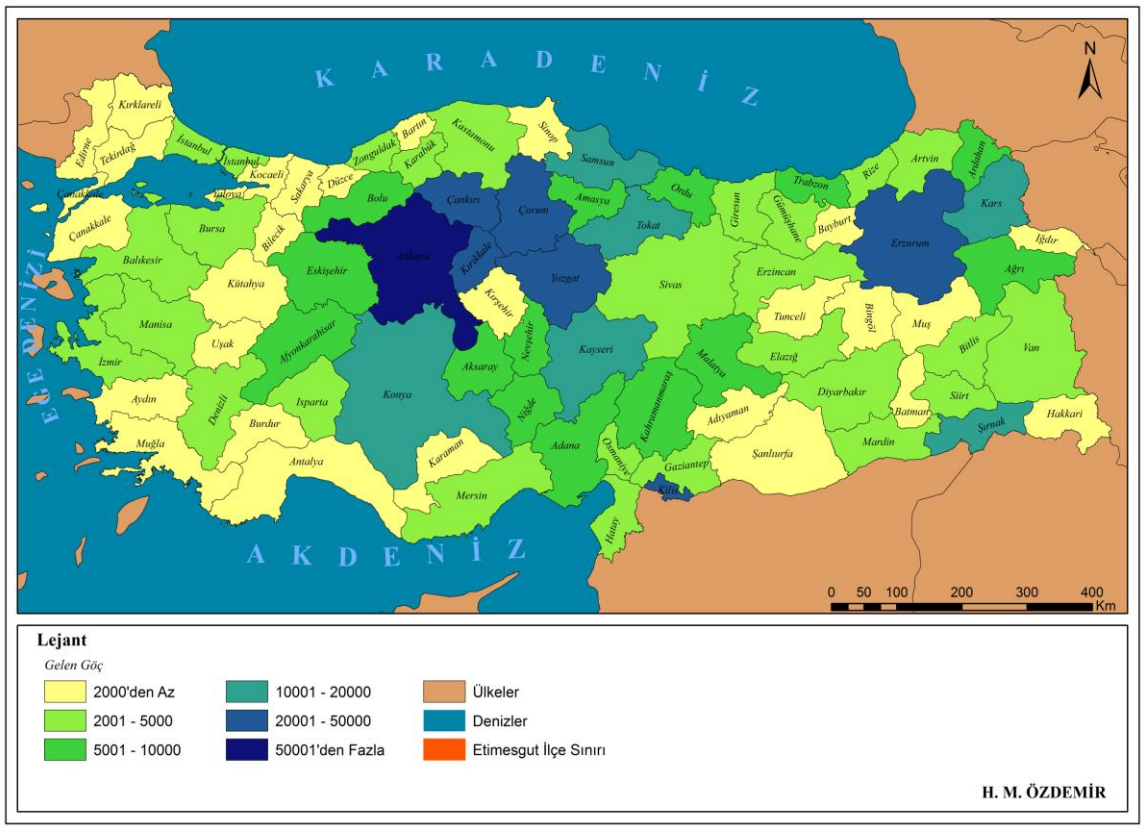
TUİK verilerine göre 2020 yılında başka bir ilde nüfusa kayıtlı olup Etimesgut'ta yaşayan toplam nüfus 473107 kişidir. Bu oran toplam nüfusun %79,5'lik kesimine denk gelmektedir. Yine aynı yılda en fazla göç alınan ilk üç şehir Yozgat % 7,7 (45901 kişi), Çorum % 5,8 (34700 kişi) ve Kırıkkale'dir % 4,5 (27002 kişi). Etimesgut'a en fazla göç vermekte olan ilk 10 şehrin toplamı (% 48,7) neredeyse toplam göç eden nüfusun yarısına denk gelmektedir (Tablo19 , Harita 9).

Tablo 19: Başka Bir İlde Nüfusa Kayıtlı Olup Etimesgut'ta Yaşayan Nüfus

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	Nüfus (Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki Payı (%)	Göç Eden Nüfus İçerisindeki Payı (%)
Yozgat	45901	7,7	9,7
Çorum	34700	5,8	7,3
Kırıkkale	27002	4,5	5,7
Erzurum	22776	3,8	4,8
Kırşehir	21841	3,7	4,6
Çankırı	21433	3,6	4,5
Sivas	16916	2,8	3,6
Konya	15485	2,6	3,3
Samsun	12404	2,1	2,6
Kars	12316	2,1	2,6
Toplam	**230776**	**38,7**	**48,7**

Kaynak: TUİK, ADNKS Verileri 2020 verilerinden derlenmiştir.

Harita 9: Başka Bir İlde Nüfusa Kayıtlı Olup Etimesgut'ta Yaşayan Nüfus

Kaynak: TUİK, ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Şehrin yoğun göç almış olduğu şehirlerden ilk üçü yakınlık kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Göçlerin bu şehirlerden gelmesini sadece yakınlık kavramı ile açıklamak tabiî ki yeterli değildir. Özellikle Erzurum'un 4. sırada yer alması bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Şehre ilk göç edenlerin hemşerilik bağları ile teşviki de şüphesiz etkili bir durumdur. Şehirde yer alan hemşehri dernekleri bağların

daha kuvvetli olmasını sağlamıştır. Buna ek olarak şehirde yaklaşık olarak 20 senedir düzenlenmekte olan Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali'de ülkenin dört bir yanından insanların şehri gelip yerinde görmesine ve tanımasına vesile olmuştur (Yasak ve Özdemir, 2019:1595).

Etimesgut nüfusuna kayıtlı olup başka bir şehirde ikamet etmekte olan toplam nüfus 2020 yılı itibariyle 2785 kişidir. Göç olarak başka şehirlere giden bu nüfusu incelendiğinde ilk sırada % 20,0 ile (555 kişi) ile İstanbul yer almaktadır. İstanbul'u %11,6 ile İzmir takip ederken %8,8'lik oranla Antalya şehri üçüncü sıradadır.

Şehrin göç vermiş olduğu ilk 10 şehir %64,1'lik orana sahiptir(Tablo 20, Harita 10). Geriye kalan nüfus ise ülkenin çeşitli alanlarına dağılmıştır. Bu veriler kapsamında Etimesgut'tan ülkemizin muhtelif yerlerine göç eden nüfus toplam şehir nüfusunun ancak %0,47'lik kısmına denk gelmektedir.

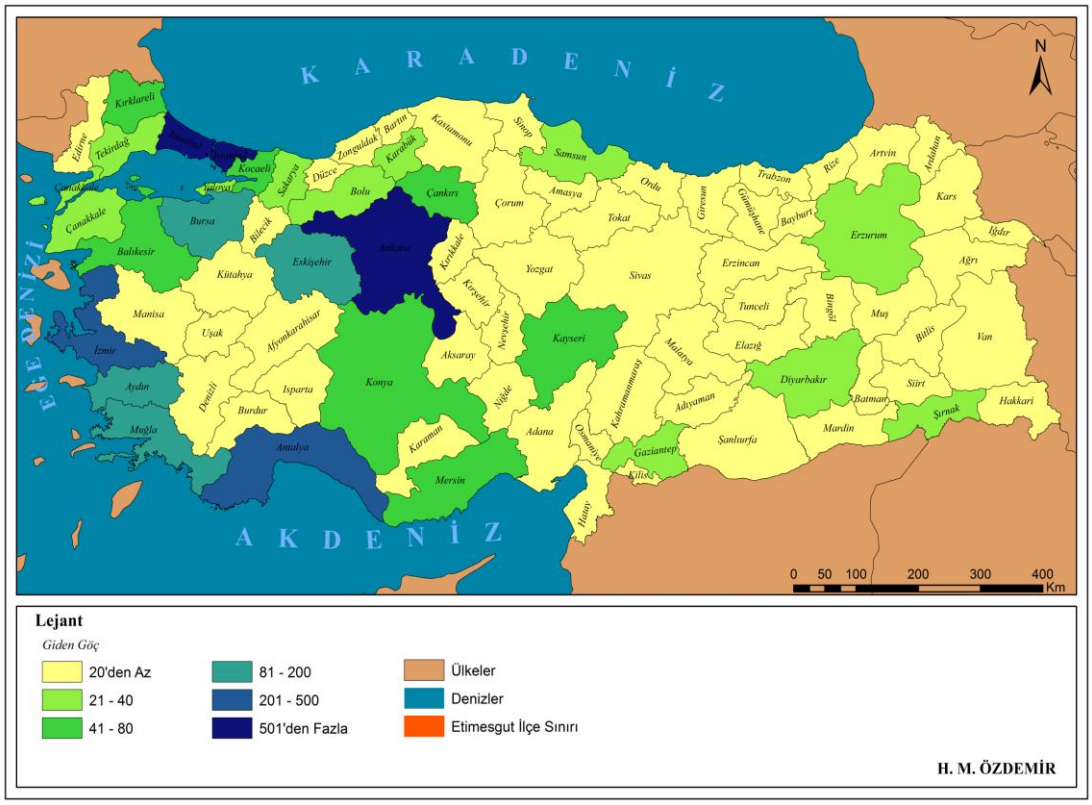
Tablo 20: Etimesgut Nüfusuna Kayıtlı Olup Başka İlde Yaşayan Nüfus

Yaşanan İl	Nüfus (Kişi)	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Göç Eden Nüfus İçerisindeki Payı (%)
İstanbul	555	0,09	20,0
İzmir	322	0,05	11,6
Antalya	246	0,04	8,8
Bursa	153	0,02	5,5
Aydın	95	0,02	3,4
Muğla	95	0,02	3,4
Eskişehir	89	0,01	3,2
Konya	85	0,01	3,1
Kocaeli	74	0,01	2,7
Balıkesir	68	0,01	2,4
Toplam	**1782**	**0,29**	**64,1**

Kaynak: TUİK, ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Nüfusa kayıtlı olunan veriler kapsamında yapılan araştırmaya göre Etimesgut 470322 kişi ile göç alan yerleşme durumundadır. Yerleşme sahip olduğu ekonomik ve sosyal kaynaklar sayesinde hızla göç almaya devam etmektedir. Kırsal alanlardan şehre dahil edilmiş olan mahalle yerleşmelerinin gelişim göstermesi ve imara açılması ile birlikte yeni konut alanları ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu yeni alanların fonksiyonel özellikler bakımından da gelişim göstermesi göçleri çekici bir etki oluşturacaktır. Şehrin kalkınma hızı ile gelen göçler günümüzdeki şeklinde paralellik gösterise planlı bir gelişim söz konusu olacaktır.

Harita 10: Etimesgut Nüfusuna Kayıtlı Olup Başka İlde Yaşayan Nüfus

Kaynak: TUİK, ADNKS verilerinden derlenmiştir.

2.4. NÜFUSUN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Günümüz dünyasında herhangi bir alanda yaşayan nüfusun salt sayısal değerlerinden ziyade nüfusun sahip olduğu nitelikleri önem teşkil eder duruma gelmiştir. Nüfusun yaş gruplarına dağılımı, eğitim durumu, mesleki özellikleri vb özellikler daha ön plana çıkmaktadır. Nüfusun bu özelliklerini detaylı bir şekilde analiz etmek araştırma sahasının sosyo-ekonomik özellikleri hakkında daha sağlıklı bilgiler sunacaktır (Özgür,1998:59).

2.4.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Herhangi bir yerleşim sahasında nüfusun yaş yapısının bilinmesi karar ve strateji geliştirme, plan yapma ve bunların uygulamasında önemli bir husustur. Yaş yapısı en başta ekonomi olmak kaydıyla askeri, toplumsal ve demografik konularla doğrudan ilişkilidir. Nüfusun işgücüne katılımı, toplumun günlük rutinlerde arz ve talepleri ile doğum, ölüm ve göç hadiselerinin hem bugün hem de ilerleyen zamanlardaki hali hakkında fikirler sunabilmektedir (Özgür, 2011:104).

Bir sahada araştırma yaparken nüfus ve özellikleri incelenirken, toplam nüfusa ek olarak yaş gruplarına dağılımının da bilinmesi gerekmektedir. Bu sayede aktif (faal) nüfus, bağımlı nüfus, aile yapısı, doğum ve ölüm oranları ile göçler hakkında daha kapsamlı bilgi sahibi olunabilmektedir (Doğanay, 1983:349). Yerleşmeler için sağlıklı planlamaların yapılması ve planlamaların öngörüldüğü biçimde uygulanabilmesi için nüfusun yaş gruplarına dağılımı dikkatli incelenmelidir. Ayrıca istikrarlı bir ekonomik büyüme için faal nüfusun tespiti mutlaka yapılmalıdır (Tandoğan, 1998:111).

Araştırma sahasına ait 2020 yılı ADNKS verilerine göre; araştırma sahasındaki mevcut nüfusun %50,1'i (298284 kişi) kadın, %49,9'u (297021 kişi) erkek nüfustur (Tablo 21). Nüfusun cinsiyet oranı hesaplanırken belli bir nüfus topluluğunda 100 veya 1000 kadına denk gelen erkek sayısı şeklinde hesaplama yapılmaktadır (Doğanay, 1994:164, Bulut, 1998:14).

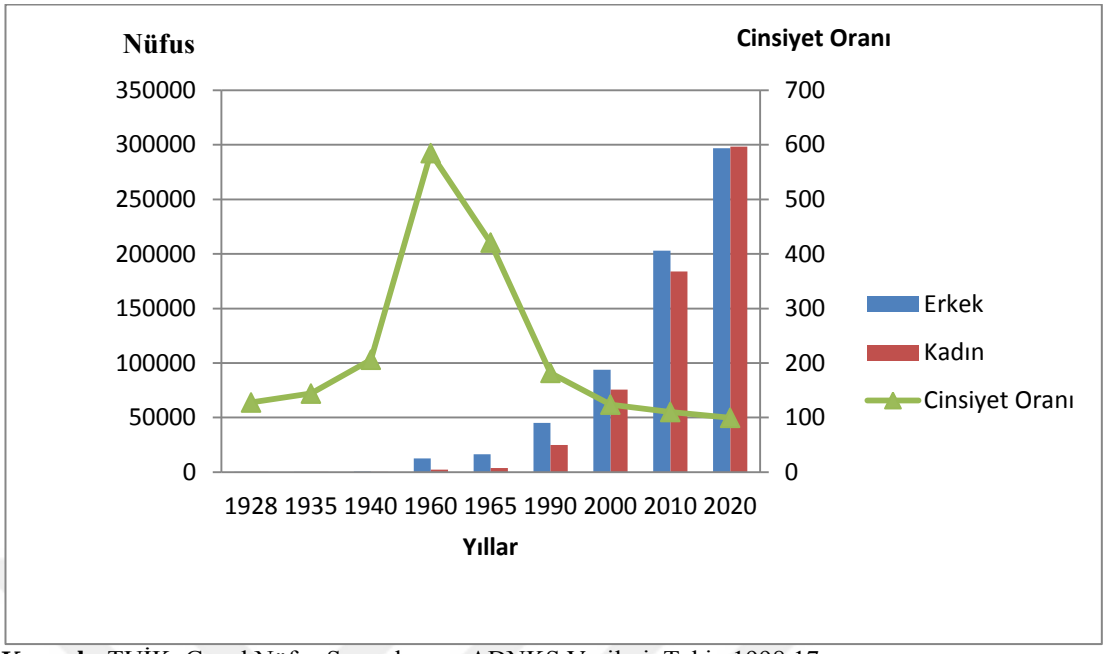
Tablo 21: Sayım Yıllarına Göre Etimesgut Şehrindeki Nüfusun Cinsiyet Durumu

Yıl	Erkek	%'si	Kadın	%'si
1928	189	56,1	148	43,9
1935	363	59,0	252	41,0
1940	672	67,3	326	32,7
1945	*	*	*	*
1950	*	*	*	*
1955	*	*	*	
1960	12588	85,4	2152	14,6
1965	16276	80,8	3867	19,2
1970	*	*	*	*
1975	*	*	*	*
1980	*	*	*	*
1985	*	*	*	*
1990	45153	64,5	24807	35,5
2000	93845	55,3	75770	44,7
2010	202966	52,5	183913	47,5
2020	297021	49,9	298284	50,1

Kaynak: TUİK, Genel Nüfus Sayımları ve ADNKS Verileri, Tekin,1998:17/ * işareti olan yıllara ait Etimesgut nüfusuna ait veri mevcut değildir veya Yenimahalle ilçe nüfusuna dahil edilmiştir.

Etimesgut şehrinin her daim göç alan bir yerleşme olduğunu daha önce belirtmiştik. Göç veren yerleşmelerde kadın nüfus erkek nüfusa baskındır (Tümertekin, 1994:185). Araştırma sahasında 2020 yılında nüfusun cinsiyet oranı % 99,6'dırr (Grafik 10). Etimesgut göç alan bir yerleşme olmasına karşın kadın nüfus erkek nüfustan % 0,2 oranında fazladır. Son 30 yıllık süreçte cinsiyet oranı % 82,4 oranında değişkenlik göstermiştir. Bu periyotta kadın nüfus sürekli olarak artmıştır.

Grafik 10: Sayım Yıllarına Göre Etimesgut Şehrindeki Nüfusun Cinsiyet Durumu

Kaynak: TUİK, Genel Nüfus Sayımları ve ADNKS Verileri, Tekin,1998:17

1928 yılı verilerine göre nüfusun cinsiyet oranı %127,7'dir. İlk yurtdışı göçleri ile gelen nüfusta erkek nüfus sayısı fazladır. 1935 yılında yapılan sayımda %144,0'dır. Kadın nüfus ile erkek nüfus arasındaki farkın ciddi manada ilk açılışı 1940 yılındadır. Bu yılda askeri tesislerin şehirde yer almaya başlaması erkek nüfusun artışında etkendir.

1940'ta cinsiyet oranı %206,1 değerindedir. 1965 yılına gelindiği zaman bu değer %420,9'a ulaşmıştır. Şehirde Ankara Şeker Fabrikası'nın kurulması ve faaliyete geçmesi bu oranda oldukça etkilidir. Fabrikada çalışmak için gelen erkek nüfus kendisini belli etmektedir. 2000 yılına gelindiğinde oran %123,8'e gerilemiştir. Aradaki fark 2010 yılında (%110,3) kapanma noktasına gelmiştir ve nihayet 2020 yılında kadın nüfus erkek nüfusu geçmiştir. Günümüzde kadın nüfusun da çalışma hayatına aktif olarak katılması aradaki farkın kapanmasında etkili olmuştur (Tablo 22).

Geçmiş yıllarda kadının iş hayatında fazla yer almaması göç alan yerleşim birimlerinde erkek nüfusun daha baskın olmasına neden olmaktaydı. Ancak günümüzde kadınların da iş hayatında aktif rol almaları ve gün geçtikçe sayılarının artış göstermesi aradaki farkın kapanmasını sağlamıştır.

Tablo 22: Etimesgut Şehir Nüfusunun Sayım Yıllarına ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

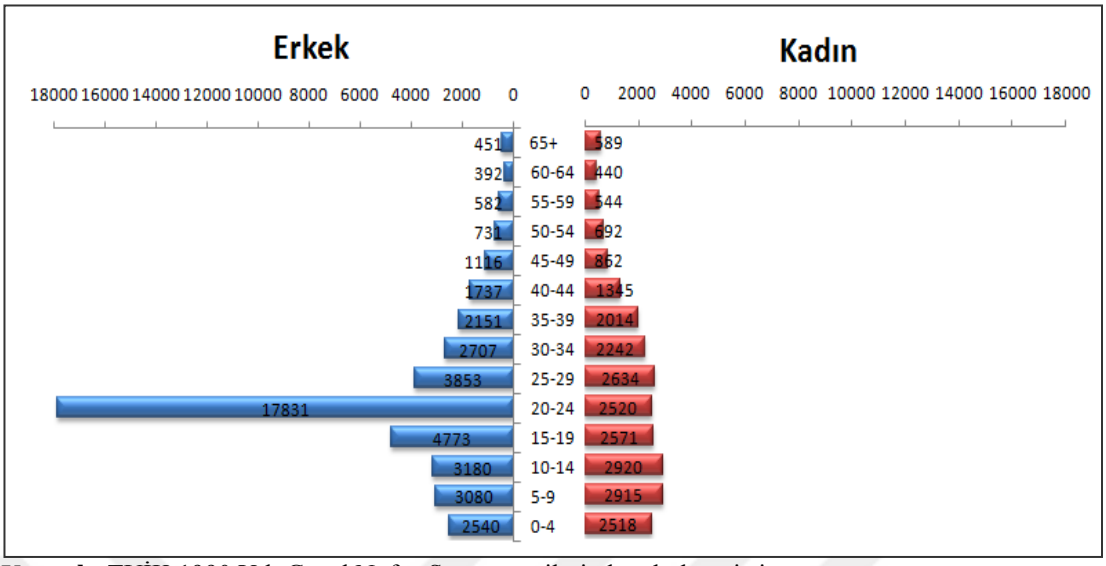
	1990					2000					2020				
Yaş Grubu	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**	**Toplam**	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**	**Toplam**	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**	**Toplam**
0-4	2540	3,6	2518	3,6	5058	6788	4,0	6524	3,8	13312	21321	3,6	20341	3,4	41662
5-9	3080	4,4	2915	4,2	5995	7023	4,1	6651	3,9	13674	23376	3,9	22125	3,7	45501
10-14	3180	4,5	2920	4,2	6100	6977	4,1	6391	3,8	13368	22792	3,8	21210	3,6	44002
15-19	4773	6,8	2571	3,7	7344	8052	4,7	6621	3,9	14673	20334	3,4	19430	3,3	39764
20-24	17831	25,5	2520	3,6	20351	22209	13,1	8155	4,8	30364	22873	3,8	20320	3,4	43193
25-29	3853	5,5	2634	3,8	6487	9277	5,5	8270	4,9	17547	23593	4,0	23741	4,0	47334
30-34	2707	3,9	2242	3,2	4949	7667	4,5	7577	4,5	15244	25786	4,3	27697	4,7	53753
35-39	2151	3,1	2014	2,9	4165	7678	4,5	7299	4,3	14977	27226	4,6	28477	4,8	55703
40-44	1737	2,5	1345	1,9	3082	5853	3,5	5292	3,1	11145	25686	4,3	26395	4,4	52081
45-49	1116	1,6	862	1,2	1978	4371	2,6	3926	2,3	8297	21790	3,7	22148	3,7	43938
50-54	731	1,0	692	1,0	1423	2928	1,7	2847	1,7	5775	17535	2,9	17712	3,0	35247
55-59	582	0,8	544	0,8	1126	1846	1,1	1802	1,1	3648	16178	2,7	16606	2,8	32784
60-64	392	0,6	440	0,6	832	1199	0,7	1473	0,9	2672	11738	2,0	11631	2,0	23369
65+	451	0,6	589	0,8	1040	1952	1,2	2929	1,7	4881	16793	2,8	20451	3,4	37244
Toplam	**45124**	**64,4**	**24806**	**35,6**	**69930**	**93845**	**55,3**	**75770**	**44,7**	**169615**	**297021**	**49,9**	**298284**	**50,1**	**595305**

Kaynak: TUİK, 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları ile 2019 ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut şehrinin idari olarak ilk ilçe statüsü kazanmış olduğu 1990 yılına ait nüfus piramidine göre 0-4 yaş aralığında nüfusun kadın ve erkek olarak birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir. Şehirde doğum oranları yüksek olmasına karşın piramidin taban kısmında görülen daralma şehrin o dönemde göç verdiğini de gösterir niteliktedir.

14-19 yaş grubuna gelene kadar arada çok bariz farklar gözlemlenmemektedir. 20-24 yaş grubunda erkek nüfusun ciddi manada artışı göze çarpmaktadır. Bu yaş grubunda sadece erkek nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %25,5'tir. Kadın ve erkek nüfus toplam oranı ise %29,1'lik bir paya sahiptir (Şekil 1). Erkek nüfusun sahip olduğu bu yüksek oranın nedeni daha önce de belirtildiği gibi şehirde askeri kurumların varlığı ile Ankara Şeker Fabrikası ve Makine fabrikalarının varlığıdır. 25-29 yaş grubundan itibaren piramidin tavan kısmına doğru kadın ve erkek nüfusta bir azalma söz konusudur. Sağlık imkanlarının o dönemde günümüz şartları kadar gelişmemiş olduğu görülmektedir. Bu nedenle ortalama insan ömrü günümüzdeki kadar uzun değildir. Dolayısıyla piramidin üst kısmına doğru çıkıldıkça yaşlı nüfus oranı azalmaktadır.

Şekil 1: Etimesgut Şehri 1990 Yılı Nüfus Piramidi

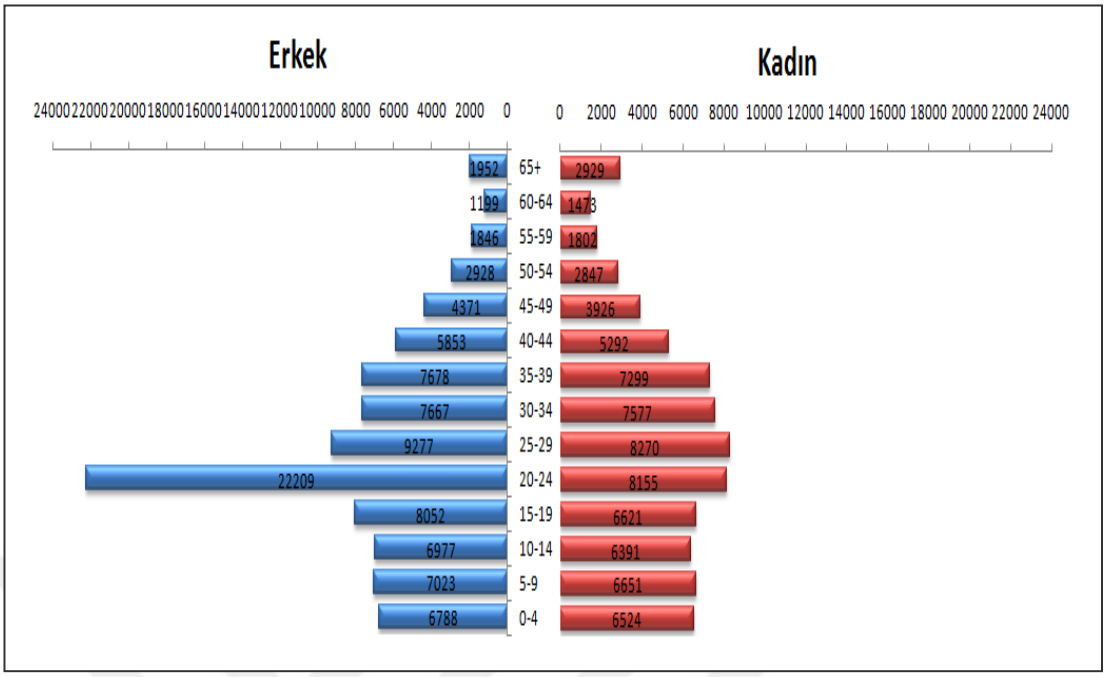
Kaynak: TUİK 1990 Yılı Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Araştırma sahasında aradan geçen 10 yıllık süreden sonra 2000 yılı piramidinde doğum oranlarının artış gösterdiği görülmektedir. 20-24 yaş grubuna kadar kadın ve erkek nüfusta rakamlar birbirine yakın durumdadır. 1990 yılında olduğu gibi 20-24 yaş grubunda erkek nüfus yine bariz şekilde fazladır. Bu yaş grubu erkek nüfus içerisinde %23,6'lık paya sahipken toplam nüfus içerisinde de %13,1 orana sahiptir.

1990 yılında şehrin nüfusunda yer alan 20-24 yaş aralığındaki erkek nüfusun normal şartlarda 2000 yılı piramidinde 30-34 yaş grubunda kendisini belli etmesi gerekmektedir. Ancak böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durum bize şehirde bulunan Etimesgut Zırhlı Birlikleri'nin bünyesinde vatani görevini yapan askerlerin sadece belli bir süre için şehirde bulunduklarını göstermektedir. 20-24 yaş grubu dışında nüfus içerisinde erkek ve kadın nüfusları birbirine yakın değerlerde seyir izlemektedir.

65+ yaş üstü nüfusta kadın nüfusun biraz daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. 10 yıllık süreçte gelişen sağlık hizmetleri ile 1990 yılına nazaran ortalama insan ömrünün biraz daha uzadığı piramidimizin en uç kısmından anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Etimesgut Şehri Nüfus Piramidi (2000)

Kaynak: DİE 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Araştırma sahasının 2020 yılı dar aralıklı yaş grupları dağılımını incelediğimizde piramidin dünya üzerinde Rusya, İrlanda gibi ülkelerde görülen ve "Çan Şeklinde Piramit" olarak adlandırılan şekli aldığını görmekteyiz. 30-35 sene önce düşmeye başlayan ve 15-19 yıl öncesinde en düşük değere inmiş olan nüfus tekrar artmaya başlamıştır (Şekil 3).

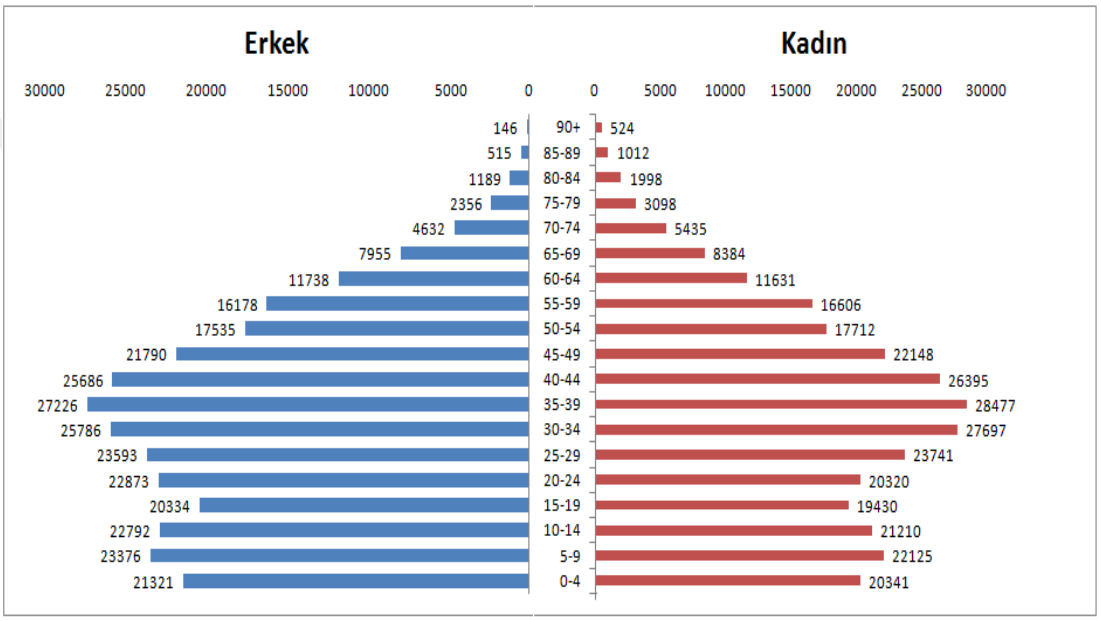
0-4, 5-9, 10-14, 15-19, 20-24 ve 60-64 yaş grupları dışında diğer yaş gruplarında kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu görülür. Her iki cinsiyet grubunda da 40-44 yaş grubundan itibaren nüfusun azalış eğilimine girdiği görülmektedir. 65 yaş üstü nüfusun geçmiş yıllardaki sayımlara göre artış göstermesi ortalama insan ömrünün yıllar geçtikçe uzamaya başladığını göstermektedir. Sağlık hizmetlerinin gün geçtikçe yaygınlaşması ve iyileşmesi ortalama insan ömrünü uzatmaktadır. Ayrıca sağlık hizmetlerindeki bu gelişmeler dünyaya gelen bebeklerin hayatta kalma şansını da artırmıştır. Piramidin taban kısmına baktığımızda doğum oranlarının arttığını görebilmekteyiz.

Şehre ait piramitte geçmiş yıllara ait piramitlere göre tüm yaş gruplarında bir genişleme olduğu göze çarpmaktadır. Doğum oranları geçmiş yıllara göre oldukça artmıştır. Bartlet'ın beher kabı örneği burada da ortaya çıkmaktadır. Bu örneğe göre saat 23.00'da bir beher kabına her dakika bölünerek çoğalabilen bir bakteri koyarsak

saat 23.59'da kap yarısına kadar bakteri ile dolar. Saat 00.00 olduğunda ise kap tamamen dolmuş olur. Günümüzde dünya nüfusu için geçerli olduğu gibi Etimesgut nüfusunda da aynı durum geçerlidir. Yıllar geçtikçe nüfusun katlanma hızı da artmaktadır.

Şehrin nüfusunun giderek artması gelecek yıllar için önemli bir iş gücü kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca genç nüfusta görülen artış ilerleyen zaman içerisinde şehrin yaşlı nüfusunda yaşanacak artışa bir işaret etmektedir.

Şekil 3: Etimesgut Şehri 2020 Yılı Nüfus Piramidi

Kaynak: TUİK 2020 Yılı ADNKS Sonuçları verilerinden derlenmiştir.

Nüfusun yaş yapısı hakkında dar aralıklı yaş gruplarına dağılımı bilgiler verse de geniş aralıklı yaş gruplarına dağılımı daha doğru sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu sayede çocuk nüfusu (0-14 yaş) genç nüfus (15-64yaş) ve yaşlı nüfus (65+ yaş) daha net biçimde ortaya çıkmaktadır (Tümertekin, Özgüç, 2011:266-267). Araştırma sahasında geniş aralıklı piramitler yine üç dönem halinde incelenecektir. Göze çarpan en önemli unsur şehirde her dönemde genç nüfusun oldukça yüksek olmasıdır.

1990 sayımından elde edilen verilere göre şehirde bu yılda 0-14 yaş grubu nüfusun %24,5'ini, 15-64 yaş grubu %74'ünü ve 65 yaş üstü nüfus ise %1,5'lik kısmı oluşturmaktadır (Tablo 23, Şekil 4). 0-14 ile 65+ yaş grubunu bağımlı nüfus olarak kabul etmekteyiz. Şehirde 1990 yılında genel bağımlı nüfus oranı %35,2'dir. Ülke ortalamasının bahsi geçen yılda %64,6, Ankara İli'nde ise %50,9 olduğunu göz önünde bulundurduğumuz zaman şehrin bağımlı nüfus oranı oldukça düşüktür.

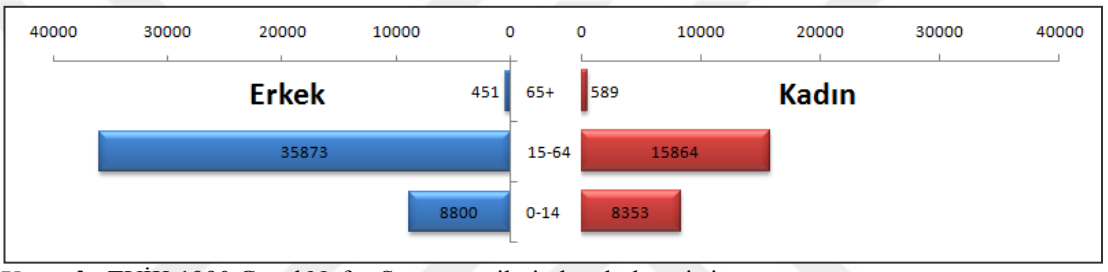
Bağımlı nüfusun üretmeden tüketen nüfus olduğunu düşündüğümüz zaman ekonomik olarak bir yükümlülük oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bir alanda faal nüfusun fazlalığı yatırımların daha sağlıklı bir şekilde yapılabilmesine de olanak sağlamaktadır.

Tablo 23: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (1990)

Yaş Grupları	Erkek (Kişi)	%'si	Kadın (Kişi)	%'si	Toplam	%'si
0-14	8800	12,6	8353	11,9	17153	24,5
15-64	35873	51,3	15864	22,7	51737	74,0
65+	451	0,6	589	0,8	1040	1,5
Toplam	45124	64,5	24806	35,5	69930	100

Kaynak:DİE 1990 Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (1990)

Kaynak: TUİK 1990 Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut'ta 1990 yılında yaşlı bağımlı nüfus oranı %2,0 iken, genç bağımlılık oranı ise %33,2'dir. Bağımlı nüfusun büyük bir kısmı genç bağımlı nüfustan oluşmaktadır. Bu nüfusun ilerleyen yıllarda ekonomiye katkı verecek olması daha olumlu bakılmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde 2000 yılında bağımlı nüfus oranı %55,1'e Ankara genelinde %43,8'e gerilerken araştırma sahamızda genel bağımlılık oranı %36,2'ye yükselmiştir Genel bağımlılık oranı ülke ve Ankara ortalamasının yine altında bir değer göstermesine karşın geçen on yıla göre %1'lik değer artışı göstermiştir (Tablo 24, Şekil 5) .

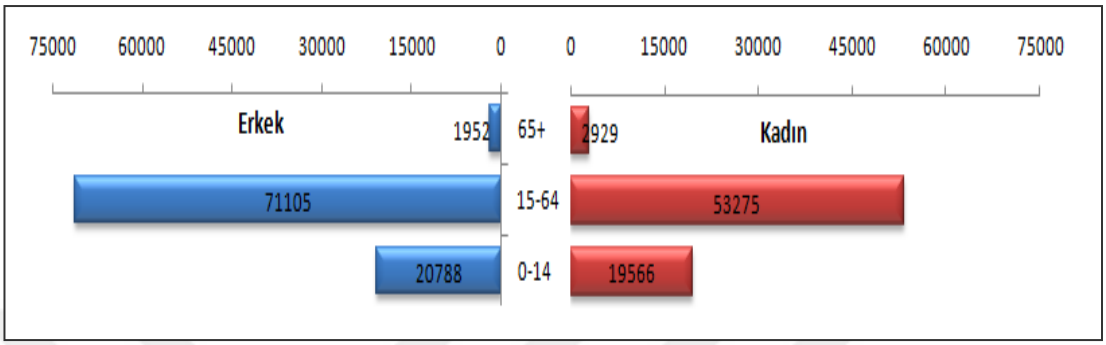
Tablo 24:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2000)

Yaş Grupları	Erkek (Kişi)	%'si	Kadın (Kişi)	%'si	Toplam	%'si
0-14	20788	12,2	19566	11,5	40354	23,7
15-64	71105	41,8	53725	31,6	124830	73,4
65+	1952	1,1	2929	1,7	4881	2,8
Toplam	93845	55,2	76220	44,8	170065	100

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Bağımlılık oranlarının yaşlı ve genç nüfuslarda dağılımlarına baktığımız zaman ülkemizde 2000 yılında genç bağımlı nüfus oranı %46,2 Ankara'da %36,2 iken Etimesgut'ta %32,3'tür. Yaşlı bağımlı nüfus oranı ise Türkiye'de %8,8, Ankara'da %7,6 ve Etimesgut'ta ise %3,9'dur.

Şekil 5: Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2000)

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Şehirde 1990 yılında olduğu gibi bağımlı nüfusun önemli bir kesimi genç bağımlı nüfustan meydana gelmektedir. Şehirde önceki sayıma göre doğum oranının artışı bu farkı daha belirgin hale getirmektedir.

Etimesgut şehrinde 2020 yılı itibariyle genel bağımlılık oranı %39,4 olup bu değer geçmiş yıllarda olduğu gibi hem Ankara İli (%42,2) hem de Türkiye geneline (%47,7) nazaran düşüktür (Tablo25, Şekil 6).

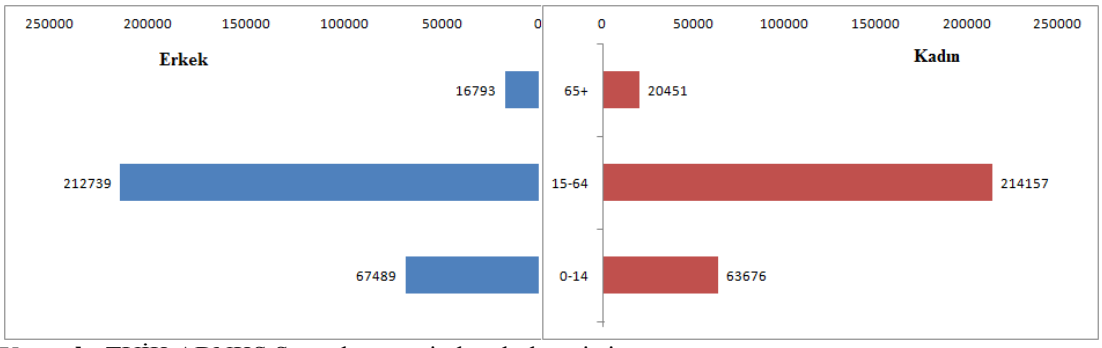
Şehir yerleşmelerinin genel özelliği olan aktif nüfus oranının daha yüksek olma özelliği araştırma sahasında da görülmektedir. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir ki 15-64 yaş grubunda yer alan nüfusun tamamı aktif değildir. İnsanların eğitim seviyesinin artması ve sürenin uzaması, iş imkanlarının eşit dağılmaması ve erkek nüfusun askerlik gibi durumları aktif nüfusa katılımlarını geciktirebilmektedir.

Tablo 25:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2020)

Yaş Grupları	Erkek (Kişi)	%'si	Kadın (Kişi)	%'si	Toplam	%'si
0-14	67489	11,3	63676	10,7	131165	22,0
15-64	212739	35,7	214157	36,0	426896	71,7
65+	16793	2,8	20451	3,4	37244	6,3
Toplam	297021	49,9	298284	50,1	595305	100

Kaynak:TUİK ADNKS Sonuçları üzerinden derlenmiştir.

Şekil 6:Nüfusun Geniş Aralıklı Yaş Gruplarına Dağılımı (2020)

Kaynak: TUİK ADNKS Sonuçları üzerinden derlenmiştir.

Şehirde yer alan genç bağımlı nüfus oranı %30,7 yaşlı bağımlı nüfus oranı ise 8,7'dir. Bağımlı nüfusun oldukça yüksek bir kesiminin genç bağımlı nüfus olması yine gelecekte şehirde aktif nüfusa katılım bakımından pozitif bir sonuçtur.

2.4.2. Hanehalkı Büyüklüğü

Hanehalkı; aralarında akrabalık bağı olsun veya olmasın aynı çatı altında yaşamlarını ikame ettiren ve gelir ile giderlerini bir tutan topluluğa denilmektedir (Özçağlar, Kasarcı, 1996:1). Hanehalkı ölçütleri üyelerinin yararlanabileceği kaynakların dağılımını ve sonuç itibariyle refahlarını etkilemektedir (Başıbüyük, 2005:275).

1990 yılında Etimesgut'ta toplam hane sayısı 11355 ve toplam yerleşik nüfusu 49170 kişidir. Şehrin ortalama hanehalkı büyüklüğü 4,3'tür. Türkiye genelinde 5,0 olan hanehalkı büyüklüğünün altında 4,2 olan Ankara'nın ise üzerinde yer almıştır (Tablo 26).

Tablo 26: Etimesgut Şehir Nüfusunun Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı (1990)

Hanehalkı Büyüklüğü	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10+**	**Toplam Hane Sayısı**
Hanehalkı Sayısı	251	1000	2052	3573	2299	1196	550	203	120	111	11355
%'si	2,2	8,8	18,1	31,5	20,2	10,5	4,8	1,8	1,1	1,0	100
Ort. Hanehalkı Büyüklüğü	**4,3**										

Kaynak: DİE 1990 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Hanehalkı ve Konut Nitelikleri verilerinden derlenmiştir.

2000 yılında şehirde toplam hane sayısı 42577 iken toplam yerleşik nüfus 149655 kişidir. Ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,5'e gerilemiştir (Tablo 27). Aynı yılda ülke genelinde ortalama hanehalkı büyüklüğü 4,5 değerindedir. Ankara genelinde baktığımız zaman ise 3,8'dir. Etimesgut bu değer ile hem ülke hem de Ankara ilinin altında bir ortalama yakalamıştır.

Tablo 27: Etimesgut Şehir Nüfusunun Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı (2000)

Hanehalkı Büyüklüğü	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10+**	**Toplam Hane Sayısı**
Hanehalkı Sayısı	3500	6971	10229	13037	5729	1945	710	245	102	109	42577
%'si	8,2	16,4	24,0	30,6	13,5	4,6	1,7	0,6	0,2	0,2	100
Ort. Hanehalkı Büyüklüğü	**3,5**										

Kaynak: DİE 1990 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Hanehalkı ve Konut Nitelikleri verilerinden derlenmştir

Ülkemizdeki ortalama hanehalkı sayısı şehirleşme ile birlikte azalma eğilimine girmiştir. Hane başına yaşamakta olan aile ferdi sayısında azalma meydana gelmiştir. Bilhassa göç hadisesi ile birlikte aile yapıları bozularak sayısal azalmalar oluşmaktadır. Birleşik aile yapısı yerini çekirdek aile yapısına terk etmektedir (Başıbüyük, 2005:276). 2018 yılında araştırma sahasında ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,1'dir. İdari olarak bağlı bulunduğu Ankara şehri ile aynı ortalamaya sahiptir. Türkiye ortalaması ise 3,8'dir. Ülke ortalamasına göre daha küçük aile yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Hanehalkı büyüklüğünde mutlaka değinilmesi gereken bir diğer konuda şehir merkezlerinden kırsala doğru gidildiği zaman ortalama hanehalkı sayısının büyümesidir. Bu alanlar sosyo-ekonomik açıdan biraz daha geri kaldığı için ortalamanın üzerinde hanehalkı değerleri gözlemlemek olasıdır. Etimesgut'ta mahalli bazda hanehalkı büyüklüklerine baktığımız zaman 2012 yılında 6360 sayılı Büyükşehir Mahalle yasası ile şehre bağlanan Balıkuyumcu ve Fevziye mahallerinde bu durumu gözlemlemek mümkündür (Tablo 28). Ayrıca askeri yapıların yer aldığı Erler mahallesi ve oto tamirine bağlı olarak ticaret kümelenmesi meydana gelen Bahçekapı mahallelerinde de değerler şehir ortalamasının oldukça üzerindedir.

Tablo 28: Etimesgut Şehrinde Mahallelere Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (2018)

Mahalle Adı	Ortalama Hanehalkı	Mahalle Adı	Ortalama Hanehalkı
30 Ağustos	3,4	**Güzelkent**	3,1
Ahi Mesut	3,4	**İstasyon**	3,3
Alsancak	3,5	**Kazım Karabekir**	3,3
Altay	2,5	**Oğuzlar**	3,2
Atakent	3,3	**Orhun**	3,2
Atayurt	2,6	**Piyade**	3,5
Aşağıyurtçu	3,4	**Süvari**	3,6
Ayyıldız	3,4	**Şehitali**	2,9
Bağlıca	2,9	**Şehit Osman Avcı**	2,2
Bahçekapı	6,3	**Şeker**	3,0
Balıkuyumcu	4,5	**Şeyh Şamil**	2,8
Elvan	3,6	**Topçu**	3,5
Erler	5,3	**Tunahan**	2,5
Eryaman	3,1	**Turkuaz**	2,5
Etiler	3,2	**Yapracık**	3,1
Fatih Sultan	3,3	**Yavuz Selim**	3,1
Fevziye	4,7	**Yeşilova**	3,3
Göksu	3,1	**Yukarı Yurtçu**	3,5

Kaynak: https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/etimesgut/demografi

Ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,1 olan şehirde çekirdek aile yapısı hakimdir. Şehir ortalamasının üzerinde olan Balıkuyumcu ve Fevziye gibi mahallelerin şehre kırsal alanlardan yeni dahil edilmiş olmaları ortalama hanehalkı değerlerinin yüksek olmalarında etkendir. Kırsal alanlarda daha ataerkil aile yapısının hakim olması hanehalkı büyüklüğünün artmasında etkilidir.

Eceral ve Uğurlar tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen çalışma içerisinde 68 hanehalkına uygulanan anket sonuçlarına göre; 2013 yılında şehirde ev sahibi hanehalkı ortalaması %65,7, kiracı hanehalkı ortalaması ise %29,5 değerindedir (Eceral ve Uğurlar, 2017:352). Şehirde mülkiyet sahibi hanehalkı sayısının fazla olduğu görülmektedir.

2.4.3. Nüfusun Eğitim Durumu

Bir yerleşme biriminin gelişmişlik göstergelerinden birisi de nüfusun eğitim durumudur. Okur-yazar oranının arttığı, bitirilen eğitim seviyesinin yükseldiği toplumlarda gelişmişlik seviyesinin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Nüfusun eğitim durumu denilince ilk olarak okur-yazar ve okur–yazar olmayan nüfus akla gelmektedir. Daha detaylı bir şekilde bakıldığı zaman ise nüfusun cinsiyete göre, yaş gruplarına göre okur-yazar durumu ile bitirilen eğitim düzeylerinin de bilinmesidir.

Bu kapsamda Etimesgut şehrinde nüfusun eğitim durumu 1990, 2000 ve 2020 olmak kaydıyla üç dönem halinde incelenecektir.

1990 yılında araştırma sahasında okur-yazar olan nüfus %92,5 (59022 kişi)'tir. 6+ toplam nüfusun %7,5'i (4772 kişi)'i okur-yazar olmayan nüfustur (Tablo 29). Şehrin okur-yazar oranı 1990 yılında oldukça yüksektir.

Tablo 29: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (1990)

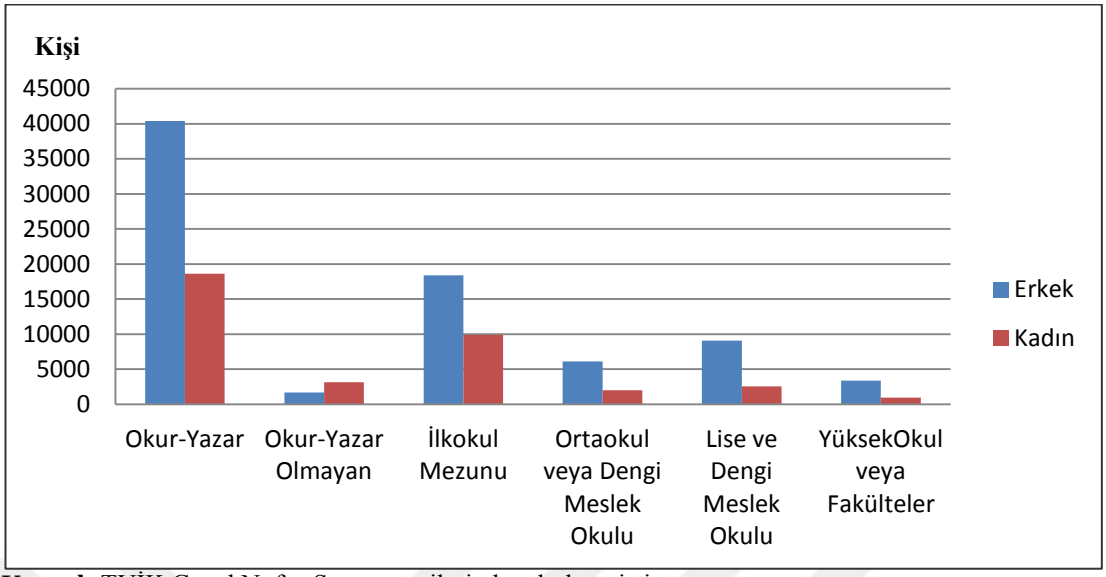
Öğrenim Durumu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	Toplam Nüfus İçerisindeki %'si
Okur-Yazar Olmayan	1658	34,7	3114	65,3	4772	7,5
Okur-Yazar	40387	68,4	18635	31,6	59022	92,5
Bir Okul Bitirmeyen	3444	51,0	3309	49,0	6753	10,6
İlkokul Mezunu	18398	65,1	9878	34,9	28276	44,3
Ortakokul veya Dengi Meslek Okulu	6083	75,4	1985	24,6	8068	12,6
Lise ve Dengi Meslek Okulu	9079	78,3	2518	21,7	11597	18,2
Yüksekokul veya Fakülte	3371	78,2	941	21,8	4312	6,8

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Okur-yazar nüfusun % 68,4 (40387 kişi)'ünü erkek nüfus oluştururken, %31,6 (18635 kişi)'lık kısmını kadın nüfus oluşturmaktadır. Okur-yazar olmayan nüfusun ise %34,7'si (1658 kişi) erkek nüfusken, %65,3'ü (3114 kişi) kadın nüfustan meydana gelmektedir. Şehirde 1990 yılında erkek nüfusun okur-yazar seviyesi oldukça yüksektir (Tablo 29, Grafik 11).

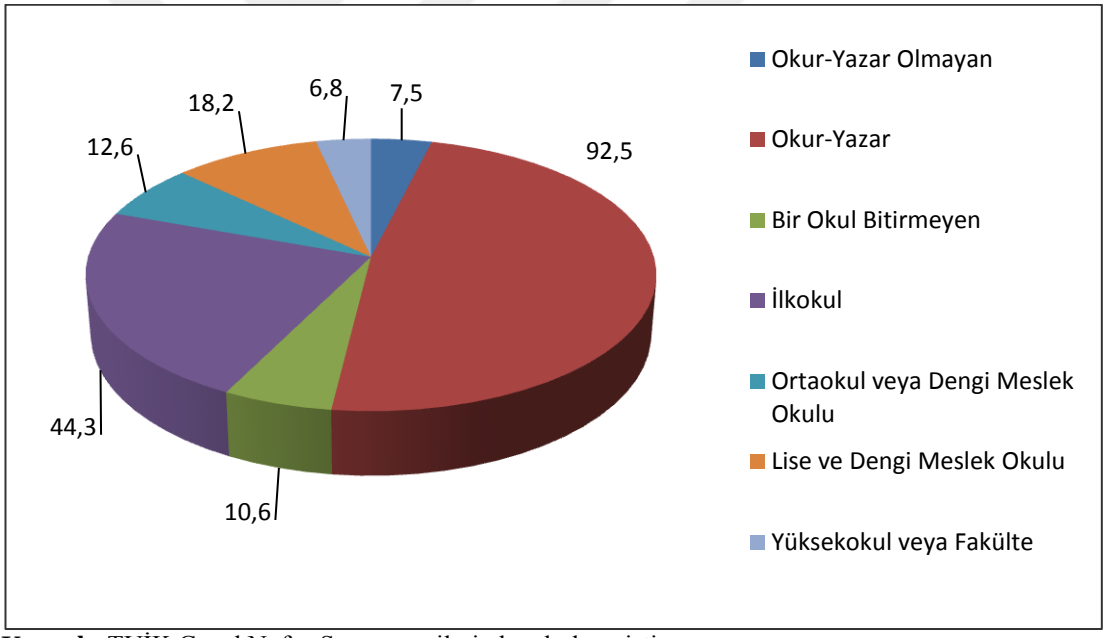
Etimesgut'ta 1990 yılında okur-yazar oranı oldukça yüksek olmakla birlikte bitirilen eğitim düzeyi ise oldukça düşüktür. Nüfusun %44,3'ü (28276 kişi) ilkokul eğitimini tamamlamıştır. En az bitirilen eğitim düzeyi ise %6,8 (4312 kişi) ile yüksekokul veya fakülte düzeyidir (Grafik 12).

Grafik 11: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (1990)

Kaynak:TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Grafik 12: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (1990)

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

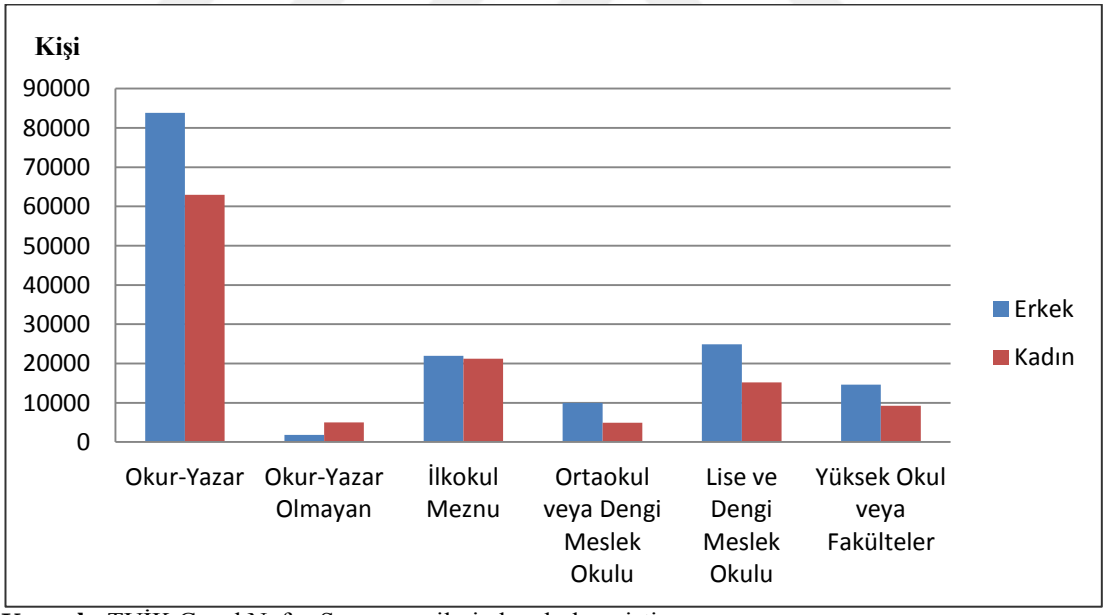
2000 yılında şehirdeki okur-yazar oranı %2,7 artarak %95,2 (146362 kişi) olmuştur. Okur-yazar olmayan nüfusta ise %3,1'lik bir azalma olmuştur ve %4,4 (6800 kişi) oranına gerilemiştir (Tablo 30). Okur-yazar nüfusun %57,3 (83870 kişi)'ü erkek nüfus, %43,0 (62992 kişi)'ı kadın nüfustur. 1990 yılına nazaran okur-yazar olmayan kadın nüfusu artmış ve erkek nüfusla arasındaki fark artmıştır (Grafik 13).

Tablo 30: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2000)

Öğrenim Durumu	Erkek (Kişi)	%'si	Kadın (Kişi)	%'si	Toplam (Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki %'si
Okur-Yazar Olmayan	1829	26,7	4971	73,1	6800	4,4
Okur-Yazar	83870	57,3	62992	43,0	146362	95,2
Bir Okul Bitirmeyen	12401	50,0	12372	49,9	24773	16,1
İlkokul Mezunu	21987	50,8	21258	49,2	43245	28,1
Ortakokul veya Dengi Meslek Okulu	10007	67,0	4927	33,0	14934	9,7
Lise ve Dengi Meslek Okulu	24891	62,1	15166	37,9	40057	26,1
Yüksekokul veya Fakülte	14582	61,2	9226	38,8	23808	15,5

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Grafik 13: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2000)

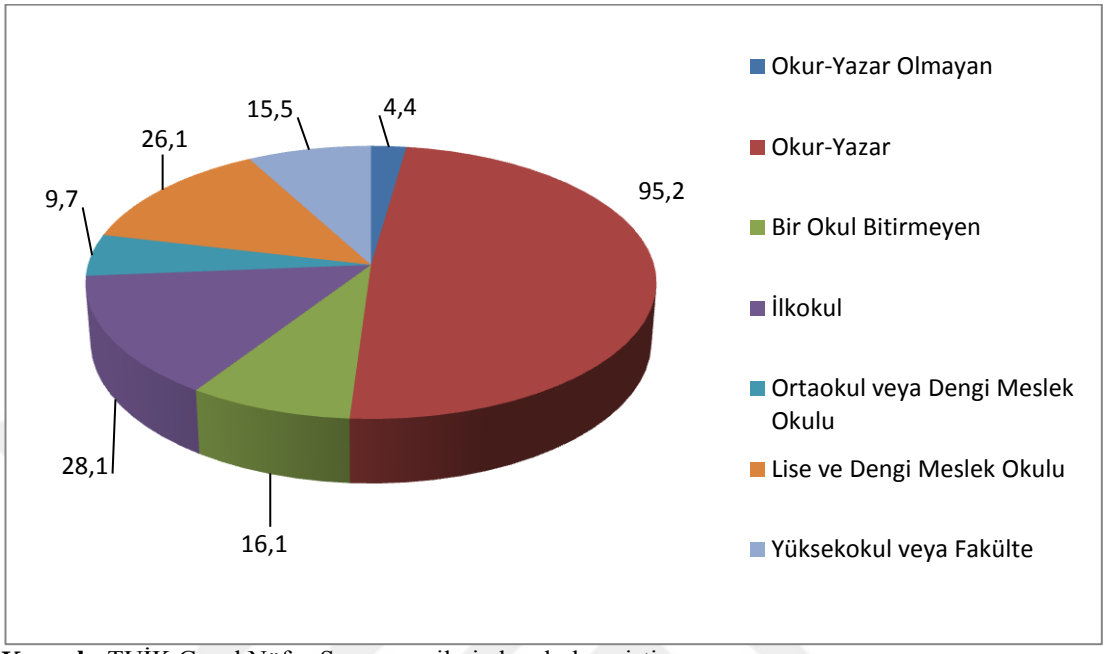

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Şehirde 1990 yılına nazaran bitirilen eğitim düzeyi yükselmiştir. Ancak yine bitirilen eğitim düzeyleri arasında en yüksek değere ilkokul düzeyi %28,1 değere (43245 kişi) sahiptir. İlkokuldan sonra en yüksek değer %26,1 (40057 kişi) ile lise düzeyidir. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan nüfus ise geçen on yıla göre %8.7 artmıştır ve %15,5'e erişmiştir (Grafik 14). Eğitim düzeyinde bitirilen düzey

bakımından bu iyileşme nüfusun sadece artmadığını aynı zamanda nitelik olarak da iyileştiğini göstermektedir.

Grafik 14: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (2000)

Kaynak: TUİK Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

TUİK Ulusal Eğitim İstatistikleri'ne göre Etimesgut'ta 2020 yılı itibariyle okur-yazar oranı %99,2 seviyesine gelmiştir. Şehirde okur-yazar oranı 1990 yılına göre %6,7 artarken 2000 yılına göre %4,0 artmıştır. Okur-yazar olmayan nüfus ise sadece %0,8 oranında kalmıştır. Ayrıca okur-yazar olup herhangi bir okul bitirmeyenlerin oranı 1990 yılına göre %3,7 ve 2000 yılına göre %9,2 azalmıştır. Yine ilkokul mezunu oranı da 1990'a göre %30,7 değerinde 2000'e göre ise %14,5 değerinde azalmıştır. Ortaokul ve dengi meslek okulları düzeyinden itibaren bir artış söz konusudur. En önemli göstergelerden birisi ise şehirdeki bitirilen eğitim düzeyi payına yüksekokul ve fakülte mezunlarının %24,8 oran ile en fazla paya sahip olmasıdır. 1990 yılında en düşük değer bu düzeye aitti ve 2020 yılında %18 artmıştır. 2000'e göre de %9,3'lük bir artış söz konusudur (Tablo 31, Grafik 15, 16).

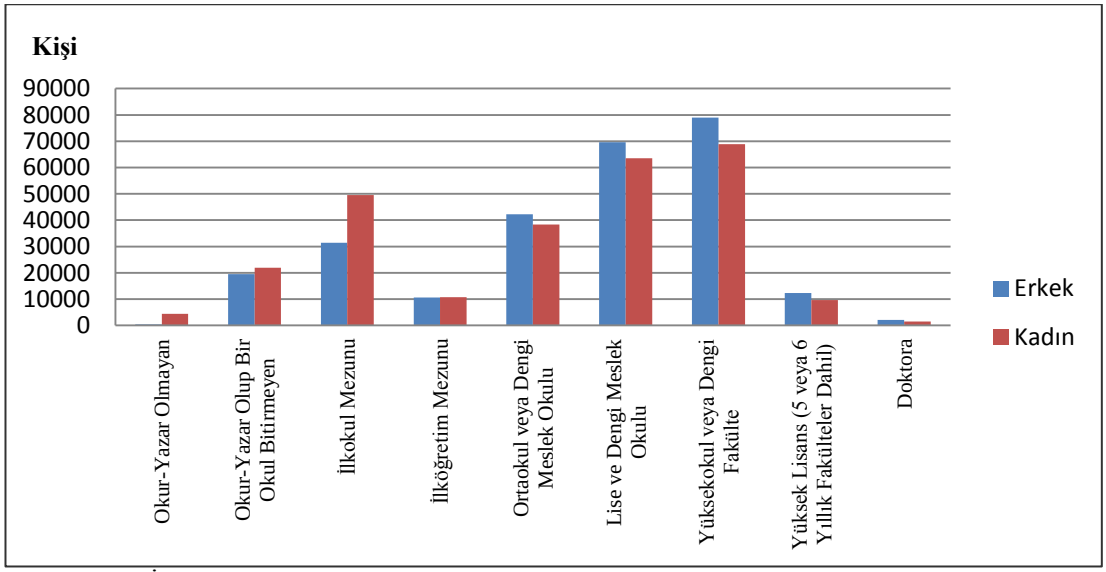
Nüfusun eğitim düzeyi artmasına karşın şehirde hala okur-yazar olmayan nüfusun çok yüksek bir kısmını %90,6 ile (4396 kişi) kadın nüfus oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisinde okur-yazar olmayan nüfus son 30 yıllık süreçte sürekli düşmüştür. Ama maalesef hep en yüksek paya kadın nüfus sahip olmuştur.

Tablo 31: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2020)

Öğrenim Durumu	Erkek (Kişi)	%'si	Kadın (Kişi)	%'si	Toplam (Kişi)	Toplam Nüfus İçerisindeki %'si
Okur-Yazar Olmayan	458	9,4	4396	90,6	4854	0,8
Okur-Yazar	266725	50,2	264139	49,8	530864	89,2
Okur-Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	19461	47,0	21938	53,0	41399	6,9
İlkokul Mezunu	31406	38,8	49581	61,2	80987	13,6
İlköğretim Mezunu	10629	49,8	10726	50,2	21355	3,6
Ortakokul veya Dengi Meslek Okulu	42245	52,4	38366	47,6	80611	13,5
Lise ve Dengi Meslek Okulu	69596	52,3	63537	47,7	133133	22,4
Yüksekokul veya Fakülte	79016	53,4	68897	46,6	147913	24,8
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	12269	56,0	9645	44,0	21914	3,7
Doktora	2103	59,2	1449	40,8	3552	0,6

Kaynak: TUİK ulusal eğitim istatistikleri verilerinden derlenmiştir.

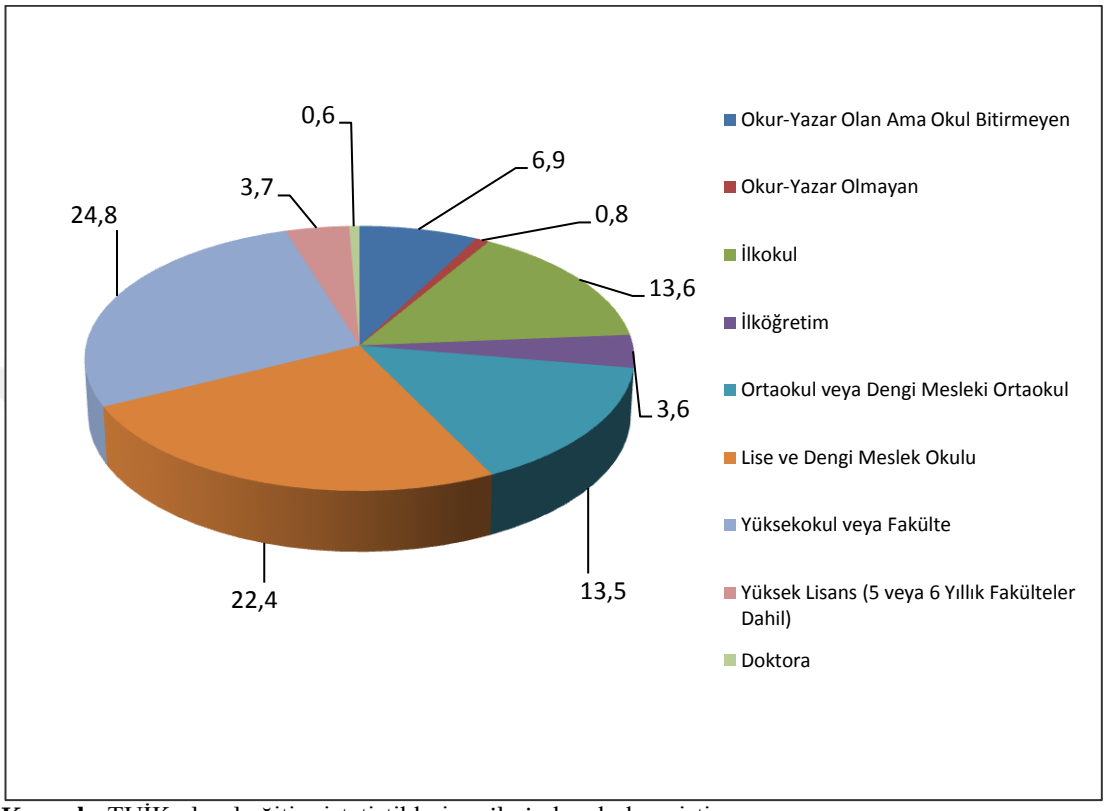
Grafik 15: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumu (2020)

Kaynak : TUİK ulusal eğitim istatistikleri verilerinden derlenmiştir.

Okur-yazar olduğu halde herhangi bir eğitim düzeyini tamamlamamış nüfusta sayısal bazda bir azalmayla birlikte hala varlığını sürdürmektedir. Şehirdeki 6 yaş üstü nüfusun %6,9'u (41399 kişi) bu kategoride yer almaktadır.

Grafik 16: Etimesgut Şehir Nüfusunun Öğrenim Durumunun Yüzdelik Dağılımı (2020)

Kaynak: TUİK ulusal eğitim istatistikleri verilerinden derlenmiştir.

Nüfusun eğitim durumunun yaş gruplarına dağılımını incelendiğinde okur-yazar olmayan nüfusta her iki cinsiyet grubunda da 65 yaş üzeri nüfusta fazladır. Erkek 65+ nüfusta 241 kişi okur-yazar değilken kadın nüfusta 3186 kişi okur-yazar değildir. İlkokul mezunlarında en fazla nüfus hem erkek hem de kadın nüfusta 6-13 yaş (Erkek 16792 kişi-Kadın 15640 kişi) aralığındadır. Ortaokul ve dengi meslek okulu mezunlarının erkek nüfusta 16189 kişisi erkek nüfusta 14-17 yaş aralığındadır. Kadın nüfusta ise 15412 kişisi 14-17 yaş aralığında yer almaktadır. Lise ve dengi meslek okulları düzeyinde erkek nüfusun 18-21 yaş aralığında 12725 kişi mevcutken kadın nüfusta da 12627 kişi ile yine en yüksek oran 18-21 yaş aralığındadır (Tablo 32). İlkokul, ortaokul ve lise mezunu nüfusun bu yaş aralığında fazla olması mevcut eğitim seviyelerini henüz tamamlamamış olmaları ile ilgilidir.

Tablo 32: Etimesgut Şehir Nüfusunun Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Öğrenim Durumu (2020)

Erkek (Kişi)													
Yaş Grupları	**6-13**	**14-17**	**18-21**	**22-24**	**25-29**	**30-34**	**35-39**	**40-44**	**45-49**	**50-54**	**55-59**	**60-64**	**65+**
Okur-Yazar Olan Ama Okul Bitirmeyen	18525	76	60	32	125	91	38	21	15	12	32	53	381
Okur-Yazar Olmayan	1	-	-	1	28	29	28	33	20	21	27	29	241
İlkokul	16792	306	20	14	26	193	999	1211	1320	1406	2057	2125	4937
İlköğretim	-	-	1		544	1923	1468	1419	1651	1567	1290	514	244
Ortaokul veya Dengi Mesleki Ortaokul	879	16189	4012	8	3452	1579	2437	2234	2253	2031	1947	1232	1821
Lise ve Dengi Meslek Okulu	-	24	12725	6362	5553	6888	7740	8368	5983	4604	4472	3326	3551
Yüksekokul veya Fakülte	-	-	485	4583	12538	12282	11154	9510	8417	6343	5211	3786	4707
Yüksek Lisans (5veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	-	-	-	52	946	2268	2644	2267	1617	1071	698	339	372
Doktora	-	-	-	-	6	137	386	424	336	282	228	117	187
Kadın (Kişi)													
Yaş Grupları	**6-13**	**14-17**	**18-21**	**22-24**	**25-29**	**30-34**	**35-39**	**40-44**	**45-49**	**50-54**	**55-59**	**60-64**	**65+**
Okur-Yazar Olan Ama Okul Bitirmeyen	17482	64	46	77	352	200	103	104	121	177	379	541	2292
Okur-Yazar Olmayan	2	-	-	2	46	91	87	71	85	148	315	363	3186
İlkokul	15640	199	16	35	119	778	2836	3493	4212	4374	5464	4330	8085
İlköğretim	-	-	2	13	906	2566	1411	1449	1683	1282	887	336	191
Ortaokul veya Dengi Mesleki Ortaokul	924	15412	1932	1591	2824	1580	2584	2607	2586	2047	1663	1097	1519
Lise ve Dengi Meslek Okulu	-	38	12627	5095	4338	6464	7549	7947	6189	4411	3959	2428	2492
Yüksekokul veya Fakülte	-	-	583	5493	13321	12789	10634	8404	5899	4294	3332	2127	2021
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	-	-	-	91	1299	2373	2398	1574	877	519	239	140	135
Doktora	-	-	-	-	10	200	365	361	191	159	83	39	41

Kaynak: TUİK ulusal eğitim istatistikleri verilerinden derlenmiştir.

Erkek nüfusta yüksekokul veya fakülte mezunu olanların en yüksek olduğu yaş aralığı 12538 kişi ile 25-29 yaş aralığındadır. Kadın nüfusta 13094 kişilik değerle 25-29 yaş aralığındadır. Yüksek lisans ve doktora mezunlarında yaş grupları yine farklılık göstermektedir. Erkek nüfusta en fazla yüksek lisans mezunu verilen yaş aralığı (2644 kişi) 35-39'dur. Doktora mezununda da yine (386 kişi) 35-39 yaştır. Kadın nüfusta yüksek lisansta en fazla mezun verilen yaş aralığı 2398 kişi ile 35-39'dur. Doktora mezunu kadın nüfus ise en yoğun (365 kişi) 35-39 yaş aralığındadır.

2.4.4. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Herhangi bir yerleşim biriminde nüfus yoğunluğu ifadesi hektar başına düşen nüfusu ifade etmektedir (Doğanay, 1983:353). Coğrafya biliminin temel dayanak noktalarından olan insan ile yeryüzü ilişkisini inceleme durumu nüfus yoğunluğu kavramında da ortaya çıkmaktadır. İnsanın mekân üzerinde dağılımı ve nasıl bir etki oluşturduğunu gözlemleme şansı bulunabilmektedir. Ayrıca bir şehir ne kadar büyük ve ne kadar fonksiyonel çeşitliliğe sahipse nüfus yoğunluğunun da o derece arttığını söylemek mümkündür (Doğanay, 2006:58). Etimesgut şehrinde günümüzde toplam

36 mahalle yerleşmesi bulunmaktadır. Bu 36 mahalle yerleşmesi içerisinde ise 587052 kişi yaşamını idame ettirmektedir.

2000 yılında Etimesgut şehrinde 19 mahalle yerleşmesi yer almaktadır. Şehrin sahip olduğu alan 2000 yılında 9890,81 ha.'dır. Şehirde bu dönemde yaşamakta olan 169615 kişi ile toplam yüzölçümünü oranladığımız zaman hektar başına 17,1 kişi düşmektedir (Tablo 33, Harita 11).

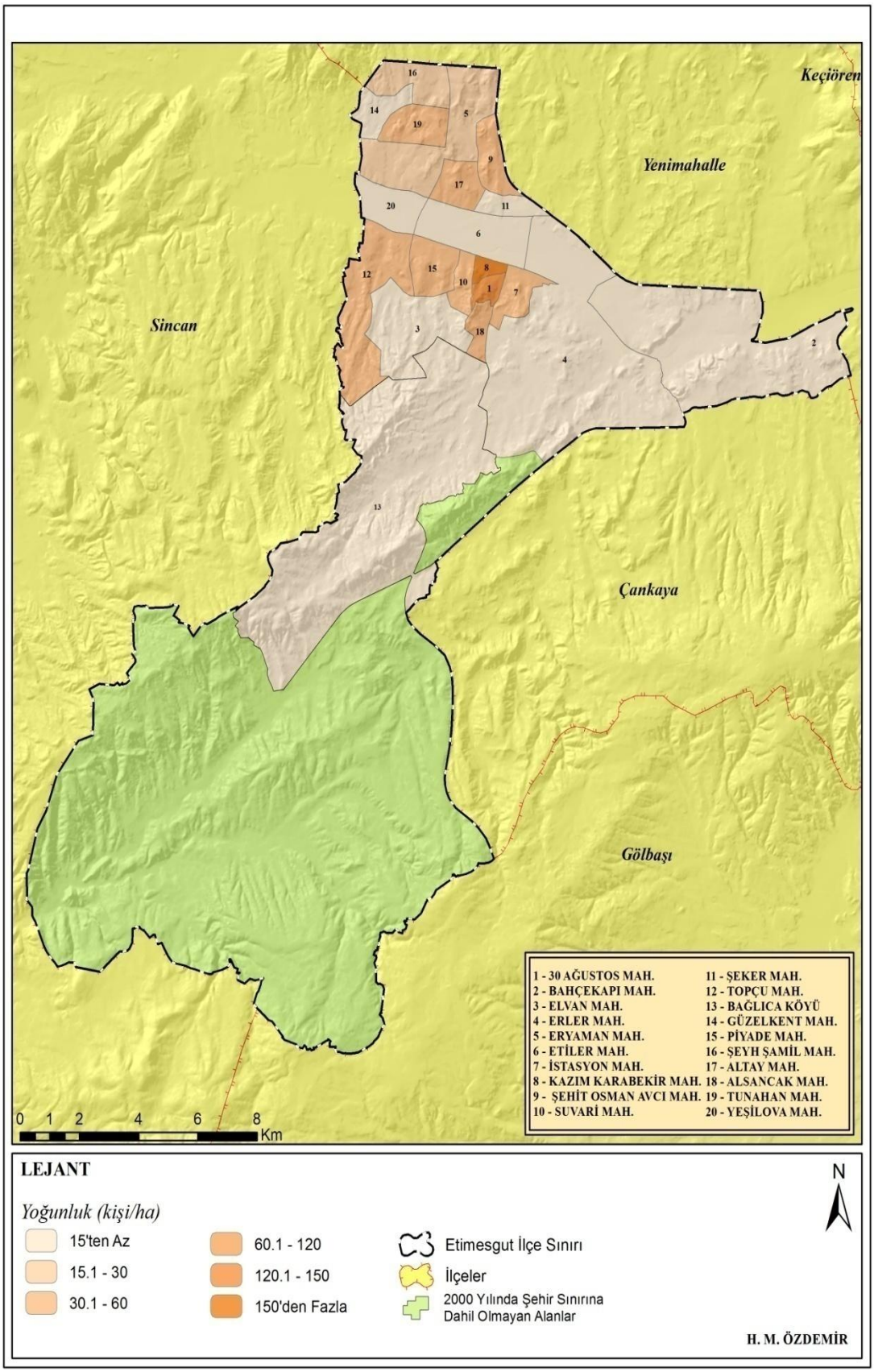
Tablo 33: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000)

Mahalle Adı	Nüfus	%'si	Alan (Ha)	%'si	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ha)
30 Ağustos	9441	5,6	78,19	0,8	120,7
Alsancak	6415	3,8	111,80	1,1	57,4
Altay	11651	6,9	202,68	2,0	57,5
Bahçekapı	8399	5,0	2115,03	21,4	4,0
Elvan	8023	4,7	647,79	6,5	12,4
Erler	16235	9,6	2778,53	28,1	5,8
Eryaman	16861	9,9	775,49	7,8	21,7
Etiler	4336	2,5	497,31	5,0	8,7
Güzelkent	1161	0,7	178,25	1,8	6,5
İstasyon	8628	5,1	190,50	1,9	45,3
Kazım Karabekir	12117	7,1	59,25	0,6	204,5
Piyade	8398	5,0	250,13	2,5	33,6
Süvari	5773	3,4	118,40	1,2	48,8
Şehit Osman Avcı	9318	5,5	206,38	2,1	45,1
Şeker	1274	0,7	131,74	1,3	9,7
Şeyh Şamil	6678	3,9	289,28	2,9	23,1
Topçu	25486	15,0	751,69	7,6	33,9
Tunahan	8783	5,2	243,41	2,5	36,1
Yeşilova	638	0,4	264,96	2,7	2,4
Toplam	**169615**	**100**	**9890,81**	**100**	**17,1**

Kaynak: TUİK 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

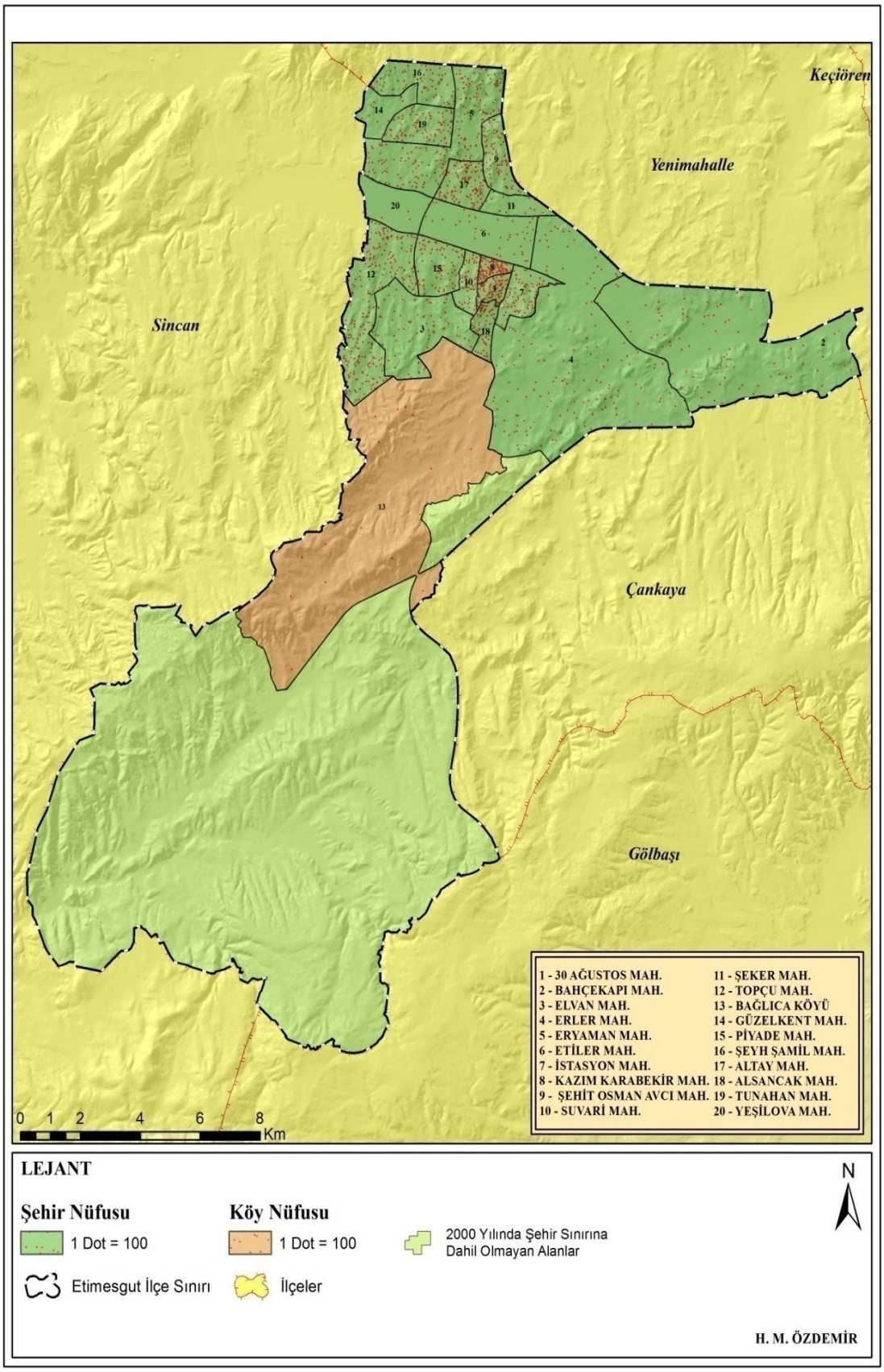
Şehir yerleşmelerinde nüfusun dağılış şekli heterojen yapıya sahiptir (Aliağaoğlu, 2004:86). Gerçekten bu durum nüfusun mahallere dağılımı ve mahallelerde nüfusun yoğunluklarına bakıldığı zaman çok rahat bir şekilde görülebilmektedir. 2000 yılında nüfus yoğunluğu en fazla olan mahalle, şehrin toplam yerleşim sahasında %0,4'lük bir paya sahip olan ve şehrin toplam nüfusunun %4,9'unu bünyesinde barındıran Kazım Karabekir Mahallesi'dir. Mahallede ha başına 319,8 kişi düşmektedir. İkinci sırada ise 78,19 ha'lık alanı ve 288,6 nüfus yoğunluğuyla 30 Ağustos Mahallesi yer almaktadır (Harita 11).

Harita 11: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000)

Kaynak: TUİK 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Harita 12: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2000)

Kaynak: TUİK 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut şehrinde nüfus yoğunluğunun 2000 yılında en az olduğu mahalleye bakıldığı zaman Yeşilova Mahallesi'dir. 264,96 ha alanı bulunan ve 638 kişi nüfusa sahip olan Yeşilova Mahallesi 2,4 kişi/ha nüfus yoğunluğuna sahiptir. Yeşilova Mahallesi'nden sonra 4,0 kişi/ha nüfus yoğunluğu olan Bahçekapı Mahallesi gelmektedir (Harita 12).

Kazım Karabekir ve 30 Ağustos mahallelerinin yoğun nüfusa sahip olmalarında sahip oldukları alanın küçük ve nüfuslarının yoğun olması ile birlikte ulaşım faaliyetlerinin gelişmiş olması da etkilidir. Yeşilova Mahallesi az sayıda nüfus barındırmasından dolayı düşük yoğunluğa sahiptir.

2010 yılında Etimesgut'un toplam alanı 14205,85 ha'a ulaşmıştır. Aynı zamanda mahalle sayısı 23'e yükselmiştir. Bazı mahalleler yeni dahil olurken bazıları da kendi içlerinde bölümleme ile ayrılmıştır. Şehrin toplam nüfusu bu dönemde 386.879 kişidir. Şehirde ortalama nüfus yoğunluğu 27,2 kişi/ha'dır (Tablo 34).

Şehrin sahip olduğu alan 2000 yılına göre % 43,6 oranında artış göstermiştir. Aynı zamanda nüfus ise % 128.1 artış göstermiştir. Buna bağlı olarak şehrin nüfus yoğunluğu artmaya devam etmiştir. Şehirde apartman tipi konutlara sürekli olarak yenilerinin ekleniyor olması insanlara cazip gelmiştir. Konutların yaş bakımından yeni olması, konut fiyatlarının veya kira ücretlerinin uygun olması Etimesgut'ta nüfusu çeken unsurlar olmuşlardır.

Yerleşim sahası içerisinde en fazla nüfus yoğunluğuna 319,8 kişi/ha ile yine Kazım Karabekir Mahallesi sahiptir. Kazım Karabekir Mahallesi'ni 288,6 ha ile 30 Ağustos Mahallesi takip etmektedir (Harita 13). Bu mahallelerin küçük alanlara sahip olmaları 1990 yılında yoğunluklarının yüksek çıkmasını sağlamıştı. Ayrıca aradan geçen 10 yıllık süreçte bu mahallelerde hem doğal nüfus artışı hem de göç yoluyla gelen kişi sayısından dolayı nüfus artışı yaşanmıştır. Dolayısıyla nüfus yoğunlukları giderek artış göstermiştir.

Etimesgut şehrinde 2010 yılında en az nüfus yoğunluğuna sahip mahalle yerleşmesi 0,9 kişi/ha ile Bağlıca Mahallesi'dir. 2007 yılına kadar şehrin kırsal bölümünde yer alan Bağlıca Mahallesi hem nüfusunun az olması hem de sahip olduğu alanın geniş olmasından dolayı düşük nüfus yoğunluğuna sahiptir. Bağlıca

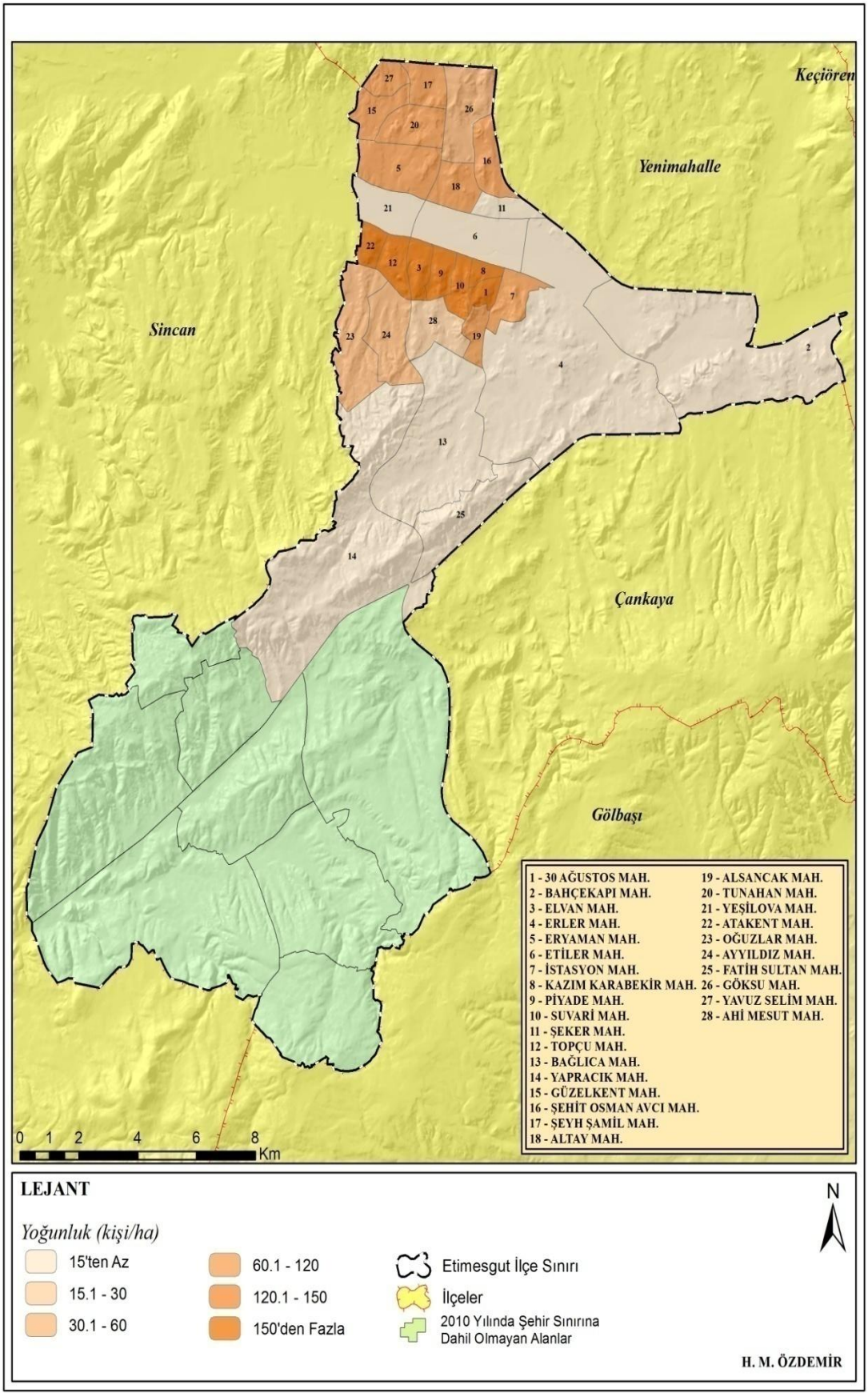
Mahallesi şehirsel alana dahil edildikten sonra konut alanlarının belirlenmesi ve imara açılması ile nüfusu kendisine çekmeye başlamıştır. Ancak 2010 yılında yoğun nüfuslu bir yerleşim alanı olmamıştır.

Tablo 34: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2010)

Mahalle Adı	Nüfusu	%'si	Alan (Ha)	%'si	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ha)
30 Ağustos	22568	5,8	78,19	0,6	288,6
Ahi Mesut	5544	1,4	276,24	1,9	20,1
Alsancak	11560	3,0	111,80	0,8	103,4
Altay	13166	3,4	202,68	1,4	65,0
Atakent	19762	5,1	99,18	0,7	199,2
Ayyıldız	11353	2,9	371,55	2,6	30,6
Bağlıca	1176	0,3	1298,23	9,1	0,9
Bahçekapı	4525	1,2	2115,23	14,9	2,1
Elvan	20475	5,3	130,45	0,9	157,0
Erler	6522	1,7	2778,53	19,6	2,3
Eryaman	38822	10,0	382,38	2,7	101,5
Etiler	6698	1,7	497,31	3,5	13,5
Fatih Sultan	1135	0,3	529,20	3,7	2,1
Göksu	14438	3,7	393,11	2,8	36,7
Güzelkent	16656	4,3	178,25	1,3	93,4
İstasyon	18984	4,9	190,50	1,3	99,6
Kazım Karabekir	18952	4,9	59,25	0,4	319,8
Oğuzlar	16691	4,3	503,76	3,5	33,1
Piyade	25650	6,6	119,68	0,8	214,3
Süvari	22883	5,9	118,40	0,8	193,2
Şehit Osman Avcı	13527	3,5	206,38	1,5	65,5
Şeker	1786	0,5	131,74	0,9	13,5
Şeyh Şamil	17769	4,6	169,21	1,2	105,0
Topçu	26628	6,9	148,74	1,0	179,0
Tunahan	20821	5,4	243,41	1,7	85,5
Yapracık	760	0,2	2487,42	17,5	0,3
Yavuz Selim	7267	1,9	120,07	0,8	60,5
Yeşilova	761	0,2	264,96	1,9	2,9
Toplam	**386879**	**100**	**14205,85**	**100**	**27,2**

Kaynak: TUİK 2010 Yılı ADNKS Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Harita 13: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2010)

Kaynak: TUİK 2010 Yılı ADNKS Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü

2020 yılı itibariyle Etimesgut nüfusu 595305 kişidir. Şehrin toplam yerleşim alanı 28332,02 ha'dır. Ortalama nüfus yoğunluğu şehir genelinde 21,0 kişi/ha olarak hesaplanmıştır (Tablo 35). Şehrin ortalama nüfus yoğunluğu 2000 yılına nazaran 3,9 kişi/ha artmıştır. 2010 yılı ile kıyasladığımızda 6,0 kişi/ ha azalmıştır.

Nüfus olarak sürekli artmasına karşın şehrin ortalama nüfus yoğunluğunun azalışı şehrin yönetim sahasına sonradan kırsaldan ilave edilen mahalle yerleşmeleridir. Henüz yoğun yerleşim görülmeyen yeni yeni gelişime açılan bu sahalar nüfus yoğunluğunu şehir genelinde azaltmaktadır. Etimesgut 2020'de 36 mahalle yerleşmesine sahip konuma gelmiştir.

Etimesgut'ta 2020 yılında en yoğun nüfuslu mahalle 18365 kişi nüfusu ve 59,25 ha alana sahip olan Kazım Karabekir Mahallesi'dir. Kazım Karabekir'de ha başına 309,9 kişi düşmektedir. İkinci sırada 309,6 kişi/ha ile 30 Ağustos Mahallesi, üçüncü sırada da 300,9 kişi/ha ile Süvari Mahallesi gelmektedir (Harita 14-15). Bu mahallelerin sahip oldukları alanın küçük ve nüfuslarının fazla olması nüfus yoğunluklarının yüksek çıkmasında önemli bir etkendir. Buna ek olarak bu mahallelerde yer alan konutların kat sayıları, bir binada kaç daire bulunduğu mahalle bazında ne kadar apartman yapısı olduğu da önemlidir.

Şehir yatay gelişim gösterirken dikey yapılaşmalar da ortaya çıkmaktadır. Örneğin Etimesgut Belediyesi'nin, İmar Müdürlüğü departmanı verilerine göre 30 Ağustos Mahallesi'nde 2020 yılında toplam 731 konut, 6361 daire ve toplam 1851 kat bulunmaktadır. Bir apartman dairesi mahalle ortalamasında 3 kattan oluşmaktadır ve yine ortalama olarak bir apartmanda 9 daire yer almaktadır. Kazım Karabekir Mahallesi'nde toplam 618 konut, 5196 daire, 1737 kat bulunmaktadır. Konutlar ortalama 3 kat ve 8 daireden meydana gelmektedir.

2020 yılında en az nüfus yoğunluğuna sahip mahalle 0,1 kişi/ha ile Orhun Mahallesi'dir. Orhun Mahallesi şehir arazisi içerisinde en yüksek alana sahip yerleşmedir. Toplam alanın %13'ü (3688,37 ha) bu mahalleye aittir. Buna ek olarak Etimesgut nüfusu içerisinde en az nüfusa sahip olan mahalle yerleşmesidir. Toplam nüfusu 357 kişdir ve toplam şehir nüfusunun %0,1'ine tekabül etmektedir. Bunların her birisi mahalle nüfus yoğunluğunun az olmasına birer sebeptir. Ek olarak Orhun Mahallesi'nin 2016 yılında Etimesgut yerleşmesine dahil edilmesi, imar planlamalarının yeni oluşturulması, şehrin ilk yerleşim alanı, ulaşım olanakları ve

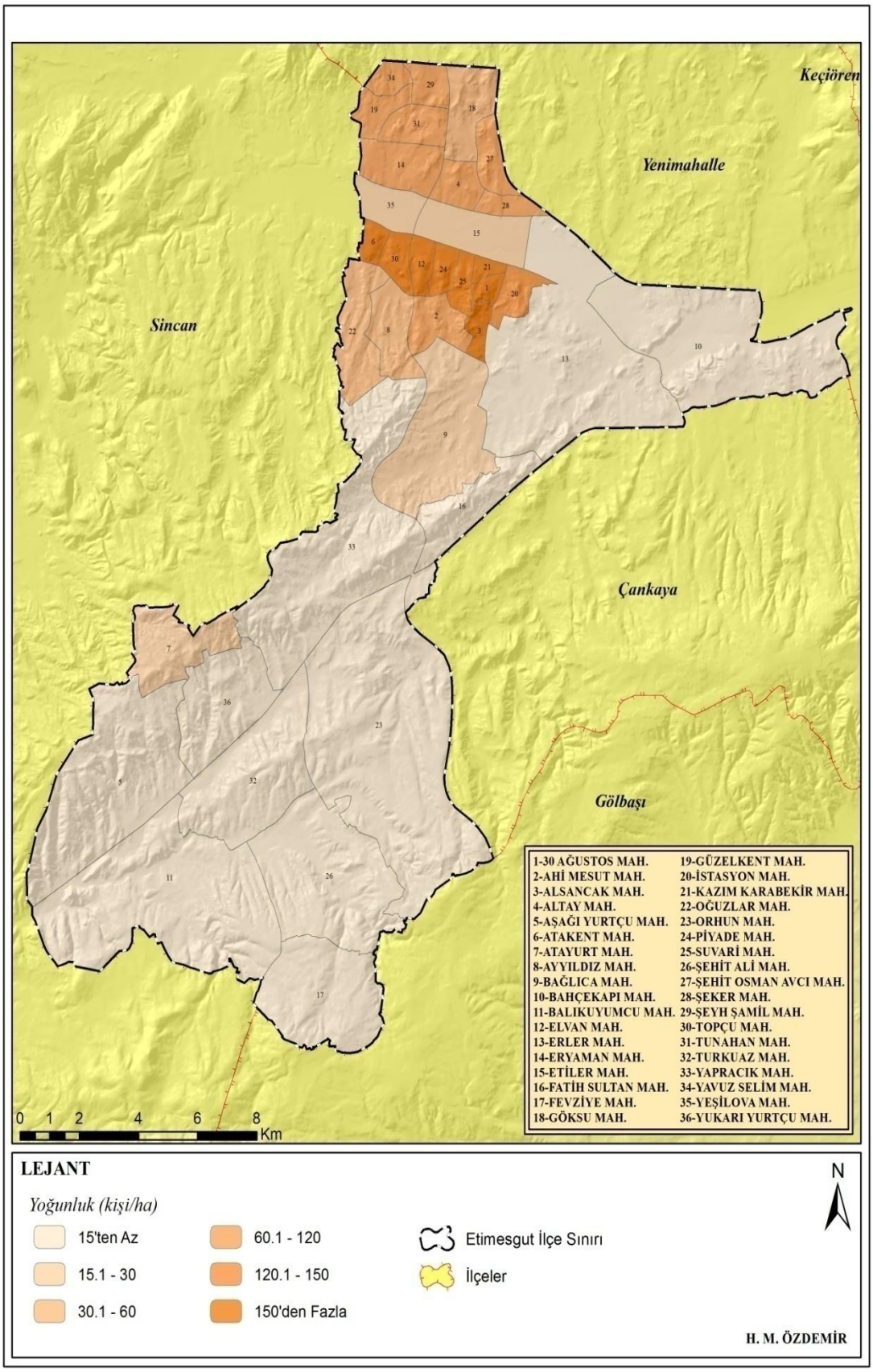
merkezi iş alanlarına uzak oluşu da nüfusun ve nüfus yoğunluğunun az olmasına sebeptir. Orhun Mahallesi'nde halihazırda toplam 289 konut ve 569 kat sayısı tespit edilmiştir. Ortalama kat sayısı ise 2 olarak belirlenmiştir.

Tablo 35: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020)

Mahalle Adı	Nüfusu (Kişi)	%'si	Alan (Ha)	%'si	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ha)
30 Ağustos	24209	4,1	78,19	0,3	309,6
Ahi Mesut	32199	5,4	276,24	1,0	116,5
Alsancak	27812	4,7	111,80	0,4	248,7
Altay	13246	2,2	202,68	0,7	65,3
Aşağı Yurtçu	675	0,1	2043,9	7,2	0,3
Atakent	17871	3,0	99,18	0,4	180.2
Atayurt	16125	2,7	614,77	2,2	26,2
Ayyıldız	16375	2,7	371,55	1,3	44,1
Bağlıca	37542	6,3	1298,23	4,6	28,9
Bahçekapı	4790	0,8	2115,03	7,5	2,3
Balıkuyumcu	618	0,1	2765,31	9,8	0,2
Elvan	25267	4,2	130,45	0,5	193,6
Erler	9939	1,7	2778,53	9,8	3,5
Eryaman	43763	7,4	382,38	1,3	114,4
Etiler	8531	1,4	497,31	1,8	17,1
Fatih Sultan	4028	0,7	529,20	1,9	7,6
Fevziye	401	0,1	1170,84	4,1	0,3
Göksu	27767	4,7	393,11	1,4	70,6
Güzelkent	15414	2,6	178,25	0,6	86,4
İstasyon	25102	4,2	190,50	0,7	131,7
Kazım Karabekir	18365	3,1	59,25	0,2	309,9
Oğuzlar	15766	2,6	503,76	1,8	31,2
Orhun	357	0,1	3688,37	13,0	0,1
Piyade	32598	5,5	119,68	0,4	272,3
Süvari	35634	6,0	118,40	0,4	300,9
Şehitali	535	0,1	1664,95	5,9	0,3
Şehit Osman Avcı	23675	4,0	206,38	0,7	114,7
Şeker	9812	1,6	131,74	0,5	74,4
Şeyh Şamil	18650	3,1	169,21	0,6	110,2
Topçu	31139	5,2	148,74	0,5	209,3
Tunahan	21885	3,7	243,41	0,9	89,9
Turkuaz	10026	1,7	1306,42	4,6	7,6
Yapracık	6862	1,1	2487,42	8,8	2,7
Yavuz Selim	10947	1,8	120,07	0,4	91,1
Yeşilova	5704	1,0	264,96	0,9	21,5
Yukarıyurtçu	1676	0,3	871,60	3,1	1,9
Toplam	**595305**	**100**	**28332,02**	**100**	**21,0**

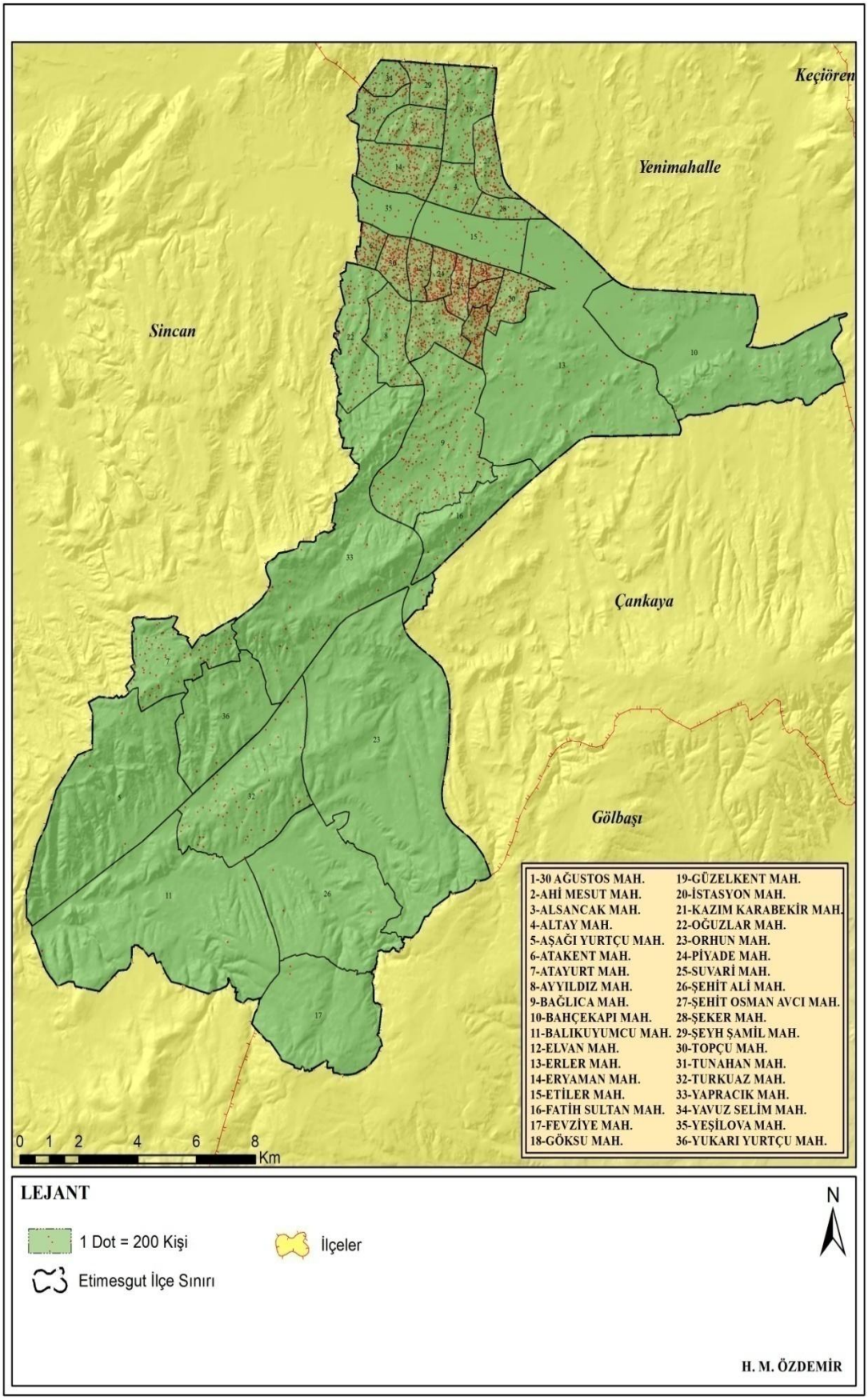
Kaynak: TUİK 2020 Yılı ADNKS Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü

Harita 14: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020)

Kaynak: TUİK 2020 Yılı ADNKS Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü

Harita 15: Etimesgut Şehrinin Mahalle Bazında Nüfus Yoğunlukları (2020)

Kaynak: TUİK 2020 Yılı ADNKS Sonuçları, Etimesgut Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü

Genel olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse şehrin nüfus yoğunluğunun büyük bir kısmı şehir özeği ile yakın çevresinde yer almaktadır. Bu mahalleler 30 Ağustos, Alsancak, Ahi Mesut, Bağlıca, Elvan, İstasyon, Piyade ve Süvari, Topçu mahalleleridir. Bu mahallelerde nüfusun %48,7'si (289867 kişi) yaşamaktadır. Buna ek olarak şehrin kuzey kesimindeki mahallelerde de nüfus yoğundur. Şehrin doğusunda güvenlik güçlerine ait alanların varlığı nüfusun seyrek olmasına neden olmuştur. Ayrıca güney kesimine doğru gidildikçe nüfus yoğunluğu oldukça azalmaktadır. Bu alanların yakın zamana kadar kırsalda yer alması, imkanlarının yeni gelişmeye başlaması buna sebep olmaktadır. Ancak buradaki mahallelerinde Bağlıca Mahallesi gibi kısa bir zaman içerisinde yoğun nüfuslu alanlardan olacağı tahmin edilmektedir.

III. BÖLÜM

ŞEHİRSEL FONKSİYONLAR VE FONKSİYON ALANLARI

3.2. ETİMESGUT'UN ŞEHİRSEL FONKSİYONLARI

Etimesgut şehri kuruluş amacı bakımından tarımsal bir köy yerleşmesi olarak planlanmıştır. Ancak şehrin Ankara'nın merkez yerleşim kesimine yakınlığı, şehrin kuruluş sahasında yer alan tren istasyonunun varlığı, tarımsal üretime bağlılığın süresinin çok uzun olmamasına neden olmuştur. 1940 yılından itibaren askeri ve sanayi fonksiyonları gibi fonksiyonların hemen ortaya çıkışı ve hizmet sektörünün de hızlı büyümesi şehrin primer faaliyetlerden oldukça erken sıyrılmasına neden olmuştur.

3.2.1. İdari Fonksiyon

İdari fonksiyonun bir yerleşim birimine merkeziyet niteliği kazandırma özelliği vardır. İdari fonksiyona sahip bir sahada idari fonksiyona dahil olan tüm kurumlar bir araya gelir. Ayrıca kurumlarda yer alacak devlet görevlileri de o sahaya yerleşirler. Kamu kurum ve kuruluşları ile yöneticilerin varlığı şehrin karakter ve görünümünde köklü değişimlere sebep olurlar (Avcı, 2004:28).

Ankara şehri Cumhuriyet'in ilanından sonra başkent oluşu ve idari bir fonksiyona sahip olması nedeniyle hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. İdari fonksiyon bir şehrin ön plana çıkmasına, gelişmesine veya bu fonksiyonun ortadan kalkması ile durağan bir yapıya bürünmesine neden olabilmektedir. Ülkemizdeki Edirne ve Ankara şehirleri buna güzel birer örnektir (Göney, 1977:77).

Türkiye Cumhuriyeti sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle ne tam manasıyla bir doğu ülkesi ne de batılı ülkedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Ankara'nın başkent ilan edilmesi ise doğulu dünyadan sıyrılıp akılcı dünya yapısına uyum sağlamak isteyen yönetim anlayışının bir yansımasıdır. Ankara salt başkent olarak bir sembol değil aynı zamanda çağdaş dünyanın gerekliliklerini yerine getirmesi beklenen modern bir şehir hayalidir (Tankut, 1993:44).

20. yüzyılda dünya üzerinde dört yeni başkent inşa edilmiştir. Bunlardan ikisi yüzyılın ilk yarısında başkent olan Ankara ve Canberra (Avustralya)'dır. İkinci Dünya Savaşı'nı takiben ise Brezilya'da Brasilia ve Pakistan'da İslamabad başkent

seçilmiştir (Whittick, 1974:264). Bu dört şehrin ortak kaderi devlet eliyle oluşturulmuş birer şehir olmalarıdır.

Ankara özelinde bakıldığında başkent fonksiyonunu kazanmasından sonra ülkenin dört bir yanından devlet kademelerinde görev almak üzere gelen yönetici veya memurlara ev sahipliği yapmıştır. Bu duruma bir nevi iç kolonizasyon hareketi denilebilir. Şehrin aldığı bu göç hareketi inşaat sektörünün gelişmesine ve ayrı bir istihdam alanının açılmasına neden olmuştur. Özetle Ankara küçük tarihsel bir çekirdekle organik bütünleşme dahilinde planlanmıştır (Tankut, 1993:21-37).

Etimesgut şehrinin kuruluş zamanlaması Ankara'nın başkent oluşunun hemen akabinde olmuştur. Şehir tarihsel süreçte ve Cumhuriyet Dönemi'nde idari bir görev üstlenmemiştir. Kuruluşunda Ankara şehrinin kırsalında yer alan bir tarım köyü yerleşmesi hüviyetindedir.

16 Mayıs 1928 yılında 6577 sayılı kararname ile Ahi Mesut Çiftliği'nin satın alınarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk örnek köy yerleşmesinin kuruluş kararı alınmıştır (Tekin, 1998:14). 1 Haziran 1928 tarihinde Ahi Mes'ud adı ile nahiye kurulmuştur. Örnek nahiyenin kuruluşu öncesinde doğrudan Ankara merkezine bağlı olan Ergazi, Yuva, Karacakaya köyleri ile Ergazi'ye bağlı bulunan Güvercinlik ve Macun çiftlikleri, Yuva Köyü'ne bağlı olan Çakırlar Çiftliği, Zir (Yenikent) Nahiyesi'ne bağlı bulunan Alacaatlı, Bağlıca, Dodurga, Eryaman, Elvan, Fevziye, Kütüğün (Çayyolu), Saraycık, Sincan, Susuz ve Şehitali köyleri örnek nahiyeye bağlanmıştır. Ahi Mes'ud Nahiyesi ise Ankara Merkez Kazası'na bağlanmıştır (Başköy vd, 2003:35).

Etimesgut şehri 1928 yılından 1955 yılına dek geçen süreçte sınırlarını muhafaza etmiştir. 1955 yılında günümüzdeki adıyla Çimşit olarak geçen Zirçimşit Etimesgut sınırlarına dahil edilmiştir. Asıl önemli gelişme ise 1960 yılında gerçekleşmiştir. 1960 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında Sincan ve Yenimahalle yerleşmeleri ilçe statüsüne kavuşmuştur. Bu zamana kadar Etimesgut Nahiyesi'ne bağlı bulunan Çimşit, Saraycık ve Eryaman köylerinin yönetimi Sincan ilçesine geçmiştir. 1965 yılına gelindiği zaman Etimesgut yerleşmesi ise bu dönemde kendisine bağlı bulunan köyleri de dahil olmak üzere Yenimahalle ilçesine bucak statüsünde bağlanmıştır (Tekin, 1998:27).

1968 yılında alınan ani bir kararla Etimesgut bucak statüsünden mahalle statüsüne düşürülmüş ve köyleri ile beraber Yenimahalle ilçesine bağlanmıştır. 20 Mayıs 1990 tarihine kadar Etimesgut mahalle statüsünde kalmıştır. 20525 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 3644 sayılı kanun ile birlikte Etimesgut ilçe statüsüne geçirilmiştir. Ayrıca Eryaman ve Elvan köyleri mahalle statüsüne alınarak Etimesgut ilçesine bağlanmıştır. Yine aynı tarihte Bağlıca ve Yapracık köyleri de Etimesgut kırsalında yerini almıştır (Tekin, 1998:27-28).

Köy ve şehir arasında kalmış hem kırsal hem de şehirsel özelliklerden bünyesinde barındıran yerleşmeleri bir sınıflandırmaya tabi tutmak önemli bir sorunsaldır. Aslında bu tarz yerleşmeler tam olarak ne şehir ne de köy kategorisine girmektedir. Bu tarz yerleşim birimleri geçiş bölgesi özelliği göstermektedir (Chalil, 2018:41). Bu duruma sahip geçiş bölgelerini "Ekoton" kavramı ile nitelendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Yunanca bir terim olan ekoton kavramı ekolojide mekân bakımından yan yana yer almakta olan birbirinden farklı ekosistemlerin geçiş sahası manasına gelmektedir (Yücel ve Konuk 2013:90). Etimesgut yerleşmesi 1928-1990 yılları arasında bir nevi ekoton özelliği göstermiştir. Ankara şehir merkezinden kırsala geçişin ekoton bölgesini oluşturmuştur.

Araştırma sahası 1990 yılında idari bakımdan ilçe statüsüne kavuştuğu zaman 16 mahalle ve 2 köyden oluşmakta idi. Bu mahalleler 30 Ağustos, Alsancak, Altay, Bahçekapı, Elvan, Erler, Eryaman, Etiler, İstasyon, Kazım Karabekir, Piyade, Süvari, Şehit Osman Avcı, Şeker, Topçu ve Yeşilova mahalleleridir. Zaman içerisinde değişen kanunlar ve belediye teşkilatının tasarrufuna bağlı olarak mahalle ve ilçe sınırlarında değişmeler meydana gelmiştir. Mahalle sayısında sürekli bir artış olmuştur. Bu artışlar kimi zaman dışarıdan mahalle eklenmesi ile olurken kimi zamanda mahallelerin kendi içerisinde bölümlenmesi ile meydana gelmiştir.

Etimesgut örnek nahiye olarak kurulurken Ankara şehrinin batısındaki mülki ve idari ihtiyaçları gidermek maksadıyla planlanmıştır. Örnek nahiye kurulduğu zaman Nüfus Memurluğu, Sulh Hukuk Hakimliği, Tapu Sicil Muhafızlığı, Jandarma Karakol Komutanlığı, PTT Müdürlüğü, İstasyon Gar Müdürlüğü, Orman Dairesi Memurluğu vb kamu kurum ve kuruluşlarına sahip konumda idi (Tekin, 1998:83).

2000 yılında yapılmış olan genel nüfus sayımında Etimesgut şehrinde mahalle sayısı 19'a yükselmiştir. Mevcut mahallelere ilaveten Güzelkent, Tunahan ve Şeyh

Şamil mahalleleri eklenmiştir. 2003 yılında belediye çalışmaları ile mahallelerde bazı değişmeler yaşanmıştır. Elvan Mahallesi; Elvan ve Ayyıldız olmak üzere ikiye bölünmüştür. Eryaman Mahallesi; Güzelkent ve Eryaman olarak ayrılırken, Topçu Mahallesi'de Topçu, Atakent ve Oğuzlar olmak üzere bölümlemeye tabi tutulmuştur.

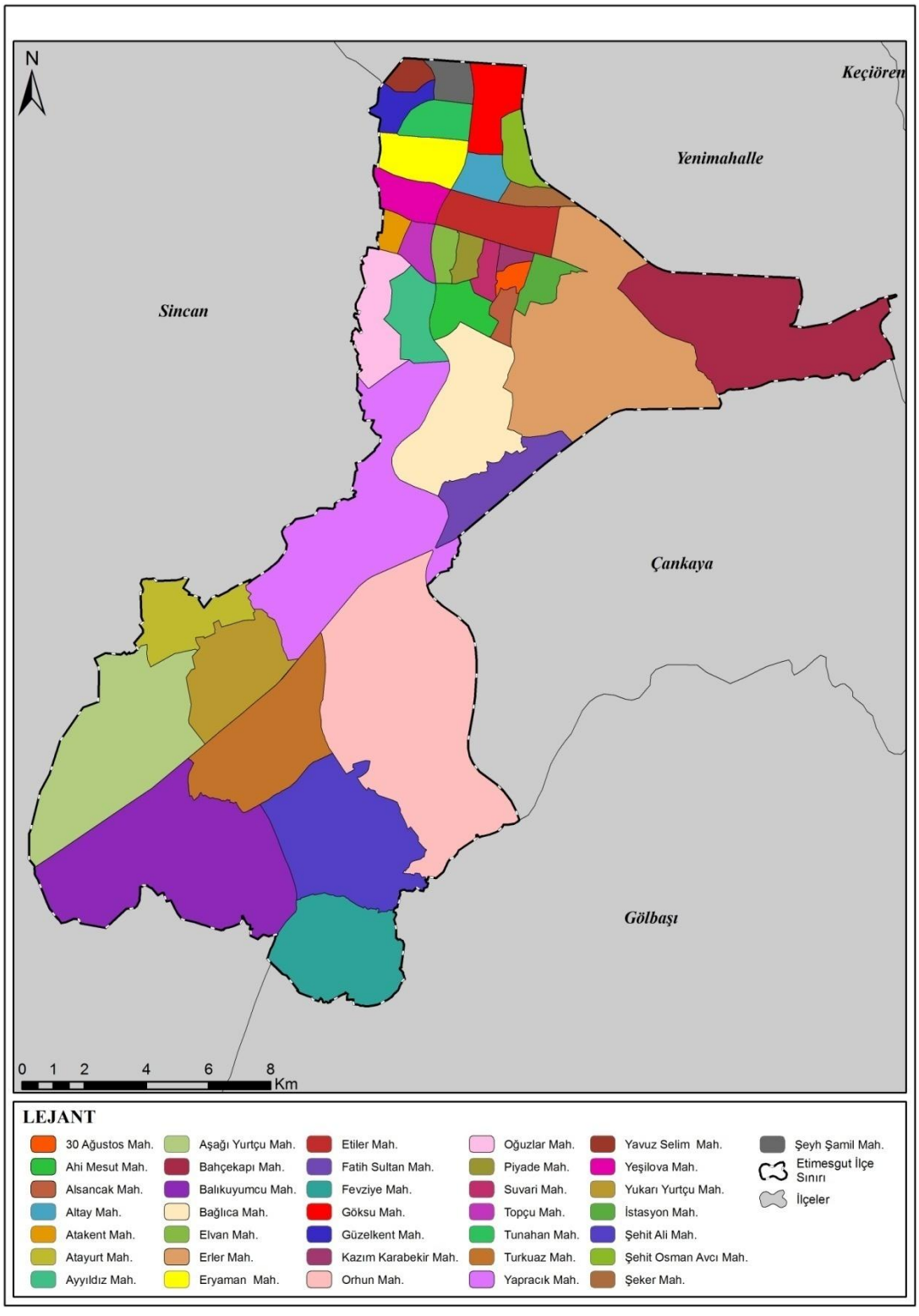
2004 yılı itibariyle Etimesgut'ta mahalle sayısı 22'ye ulaşmıştır. Bağlıca ve Yapracık yerleşmeleri ise köy statüsünde Etimesgut şehrine bağlı konumdadır. 2008 yılına kadar durum böyle devam etmiştir. 2008 yılında en başta Bağlıca ve Yapracık köyleri belediye kararı ile mahalle yapılmıştır. Toplam mahalle sayısı 27'ye ulaşmıştır. Yeni eklenen mahalleler Bağlıca, Fatih Sultan, Göksu, Yapracık ve Yavuz Selim mahalleleridir. 2010 yılında ise o dönemin mevcut Elvan Mahallesi; Ahi Mesut olarak değiştirilmiş ve Piyade Mahallesi; Elvan ve Piyade olmak üzere ikiye bölünmüştür.

Kır ve şehir ayrımında Coğrafya, Sosyoloji ve Şehir Bölge Plancısı araştırmacıların görüşlerine yer verilmişti. Ancak 06.12.2012 tarihinde çıkarılan 6360 sayılı yasa düzenlemesi ile birlikte kır ve şehir ayrımı yeniden muğlak bir hal almıştır. 6360 sayılı yasanın açılımı, büyükşehir belediyelerine bağlı bulunan ilçelerin mülki sınırlarında yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak köy yerleşmelerinin mahalle statüsünde, belde belediyelerinin ise belde isimleriyle ilçelere bağlanmasıdır. Bu çalışma ile kırsal yerleşmeler bir anda kendisini şehir yerleşmelerine dahil bulmuştur. Fakat gerek tarihsel açıdan gerekse bazı koşulları barındırması gerektiğinden bir şehir yerleşmesinin oluşumunun uzun yıllarda meydana geldiği düşünülecek olursa gerçeklerle bağdaşmadığı görülmektedir. 'On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' ile birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal problemlerin doğmasına sebebiyet verebilecek kır-şehir kavramlarının muğlak bir hal almasına neden olabilecek bir düzenleme olmuştur (İrdem ve Mutlu, 2016:1-2).

2012 yılında araştırma sahasında 6360 sayılı yasa ile Aşağıyurtçu, Ballıkuyumcu, Fevziye, Şehitali ve Yukarıyurtçu köyleri mahalle statüsüne geçerek şehirsel alana dahil edilmiştir. 2016 yılında ise Aşağıyurtçu, Ballıkuyumcu, Şehitali ve Yukarıyurtçu mahallelerinin sınırları değiştirilmiş ve belediye teşkilatının 15/11/2016 tarihli ve 600 sayılı kararı ile Turkuaz Mahallesi kurulurken yine aynı

karara bağlı olarak Şehitali, Yapracık ve Yukarıyurtçu mahallelerinin sınır değişiklikleri ile Orhun Mahallesi kurulmuştur. Etimesgut şehri bu son düzenlemeler ile günümüzdeki güncel sınırlarını oluşturmuştur (Harita 16).

Harita 16: Etimesgut Şehri İdari Bölünüş Haritası (2020)

Kaynak: Etimegut Belediyesi AKOS verilerinden derlenmiştir.

3.2.2. Kültürel ve Sosyal Fonksiyonlar

Kültürel fonksiyonların kuruluş ve gelişmesi şehirlerde daha kolay olmaktadır. Kırsal alanlar sahip oldukları imkanlar bakımından kültürel fonksiyonların ortaya çıkışına ve gelişimine uygun yerleşim sahaları değildir. Nitekim üniversite, yüksekokul gibi eğitim kurumları şehirsel alanlarda yer almaktadır. Ek olarak tiyatro, sanat galerileri, opera vb kültürel aktiviteler ve aktivitelerin yapıldığı yapılar şehirlerde bulunur. Bu tür aktivitelerden faydalanmak isteyen insanların yolu şehirlerle kesişmek zorundadır (Göney, 1977:83-84).

Kurtuluş mücadelesi yıllarında dahi yeni kurulacak devletin yeni bir eğitim politikasına sahip olması gerektiği fikri hakimdi. Bu noktadan hareketle 16 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da Maarif Kongresi toplanmıştır. Toplantı içerisinde Mustafa Kemal Atatürk, halkın yaklaşık olarak %80'lik kesimini oluşturan köylülerin eğitilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise köylerde eğitim vermesi için öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. Ülke genelinde eğitim konusunda yapılan bu çalışmalardan örnek nahiye olan Etimesgut'ta o dönemde nasibini almıştır. 10.10.1928 tarihli ve 7210 sayılı kararname ile Etimesgut'a yatılı bir okul yapılmaya karar verilmiştir. Okul etki alanı bakımından sadece Etimesgut'a değil çevre köylere de hizmet verecek şekilde planlanmıştır (Fotoğraf 1)..Yatılı okul 1929 yılında faaliyete girmiştir ve 1930 yılında okulun yan tarafına öğretmen lojmanlarının yapılmasına karar verilmiştir (Fotoğraf 2) (Başköy vd, 2003:59-63).

Fotoğraf 1: Etimesgut Yatı Okulu'ndan Bir Görünüm

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Fotoğraf 2: 1930'lu Yıllarda Etimesgut Yatı Mektebi Bahçesinde Oynayan Çocukların Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

1996 yılında şehirde 2 okul öncesi, 21 ilköğretim okulu, 7 lise ve dengi okul (3 genel lise, 1 kız meslek lisesi, 1 Anadolu lisesi, 1 Sağlık Meslek Lisesi), 1 Halk Eğitim Merkezi ve 1 Çıraklık Eğitim Merkezi olmak kaydıyla 32 okul hizmet vermektedir. Ayrıca 1 sürücü kursu, Özel THK Pilot Kursu, Özel Dershane, Merkez Cami Öğrenci Yurdu ve Zırhlı Birlikler Motorlu Taşıtlar Sürücü Kursu yer almakta idi. Aynı dönemde Etimesgut'ta 815 öğretmen görev yaparken, toplam öğrenci sayısı ise 15244'tür. Şehir 344 dersliğe sahipti. İlköğretim bazında 41 öğrenciye 1 derslik düşmektedir. Lise bazında ise 47 öğrenciye 1 derslik düşmektedir. Bu dönemde toplam nüfusun %30'luk dilimini öğretmen ve öğrenci nüfusu oluşturmaktadır (Tekin, 1998:85-87), (Tablo 36).

Tablo 36: Etimesgut Şehrinde Eğitim Kurumları, Öğrenci, Derslik ve Öğretmen Sayısı (1996)

Eğitim Düzeyi	Öğrenci			Derslik Sayısı	Öğretmen
	Kız	Erkek	Toplam		
Okul Öncesi	-	-	-	15	27
İlköğretim 1. Kademe	3407	3759	7166		325
İlköğretim 2. Kademe	1999	2345	4344	271	230
Lise ve Dengi Okullar	1316	1414	2730	58	210
Yaygın Eğitim	242	762	1004	-	23
Toplam	6964	8280	15244	344	815

Kaynak: Tekin, 1998:85-87

Günümüzde araştırma sahasında 83 okul öncesi (18 resmi, 65 özel), 76 ilkokul (31 resmi, 45 özel), 82 ortaokul (28 resmi, 54 özel) 6 bağımsız imam hatip

ortaokulu (6 resmi), 68 Anadolu lisesi (10 resmi, 58 özel), 14 meslek lisesi (9 resmi, 5 özel), 5 imam hatip lisesi (5 resmi), 2 Akşam ve Güzel Sanat Lisesi (2 özel), 3 özel eğitim okulu (3 resmi), bağlı kurum (RAM, HEM, BİLSEM, MESEM) (5 resmi), Fen lisesi 17 (1 resmi, 16 özel) 18 rehabilitasyon merkezi (18 özel), 27 motorlu taşıtlar sürücü kursu (27 özel), 67 muhtelif kurs-özel öğretim kursu (67 özel), 11 öğrenci yurdu (11 özel) olmak üzere toplamda 484 eğitim alanında hizmet veren okul veya kurum bulunmaktadır (Tablo 37, Harita 17).

Tablo 37: Etimesgut Şehrinde Okul, Kurum, Özel Kurs, Yurt Sayıları (2020)

Okul Kurum Türü	Resmi	Özel	Toplam
Okul Öncesi	18	65	83
İlkokul	31	45	76
Ortaokul	28	54	82
Bağımsız İ.H.O	6	0	6
Anadolu Lisesi	10	58	68
Meslek Lisesi	9	5	14
İmam Hatip Lisesi	5	0	5
Özel Eğitim Okulu	3	0	3
Bağlı Kurumlar	5	0	5
Fen Lisesi	1	16	17
Akşam ve Güzel Sanat Lisesi	-	2	2
Rehabilitasyon Merkezi	-	18	18
MTSK	-	27	27
Muhtelif Kurslar	-	67	67
Öğrenci Yurtları	-	11	11
Toplam	**116**	**368**	**484**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

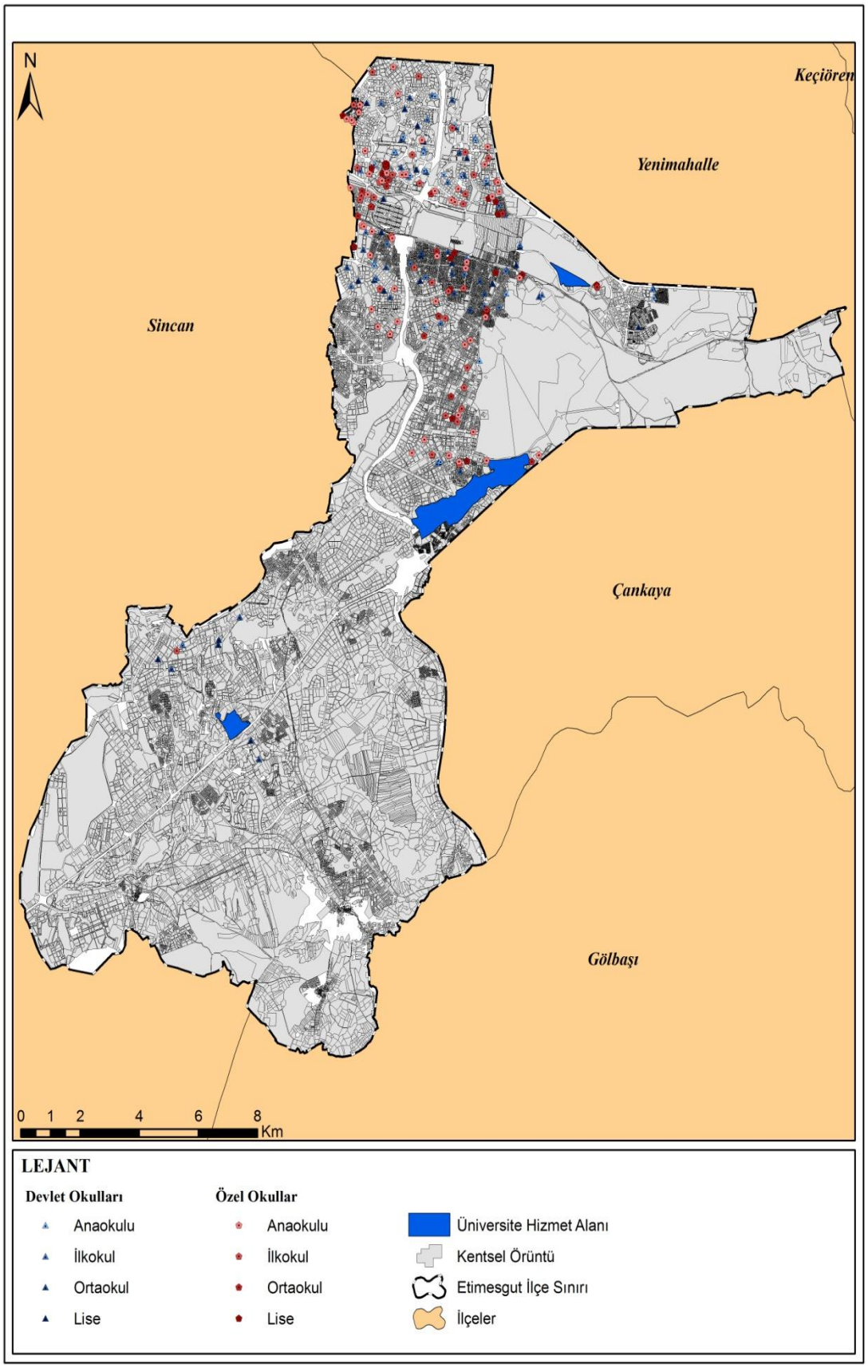
2019-2020 eğitim öğretim yılında şehirde 107.197 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 84.475'i resmi okullarda eğitim alırken, 22.722'si özel okullarda eğitim almıştır (Tablo 38).

Tablo 38: Etimesgut Şehrinde 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılında Öğrenim Gören Öğrencilerin Sayısal Dağılımı

Okul Türü	Resmi	Özel	Toplam	Okul Türü	Resmi	Özel	Toplam
Okul Öncesi	7398	4108	11506	**İmam Hatip Lisesi**	1383	0	1383
İlkokul	29286	4107	33393	**Fen Lisesi**	481	980	1461
Ortaokul	28290	5495	33785	**Akşam ve Güzel Sanatlar**	0	166	166
Özel Eğitim Okul ve Sınıfları (1.ve 2. Kademe	523	0	523	**Özel Eğitim Okul ve Sınıfları**	170	0	170
Anadolu Lisesi	10030	7044	17074	**Mesleki Eğitim Merkezi**	627	0	627
Toplam	75527	20754	96281		2661	1146	3807

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Harita 17: Etimesgut Şehrinde Eğitim Kurumlarının Dağılışı (2020)

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Saha Araştırmaları

Temel eğitim kurumlarında 2019-2020 eğitim-öğretim sezonunda resmi ve özel okullar dahil olmak üzere 9515 şubede (2536 resmi, 6979 özel) 79.207 öğrenci (65.497 resmi, 13.710 özel) öğrenim görmüştür(Tablo39).

Tablo 39: Etimesgut Şehrinde Temel Eğitim Kurumları Sınıf ve Öğrenci Sayıları(2019-2020)

Öğrenci Sayıları			**Şube Sayıları**	
Sınıflar	**Resmi**	**Özel**	**Resmi**	**Özel**
Okul Öncesi	7398	4108	364	458
1.Sınıf	7329	1230	278	812
2.Sınıf	7393	1055	275	796
3. Sınıf	7319	998	277	757
4.Sınıf	7255	866	282	688
5.Sınıf	6754	1358	260	772
6.Sınıf	6645	1153	258	776
7. Sınıf	6543	1238	255	797
8.Sınıf	8861	1704	287	1123
Toplam	65497	13710	2536	6979
Genel Toplam	**79207**		**9515**	

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

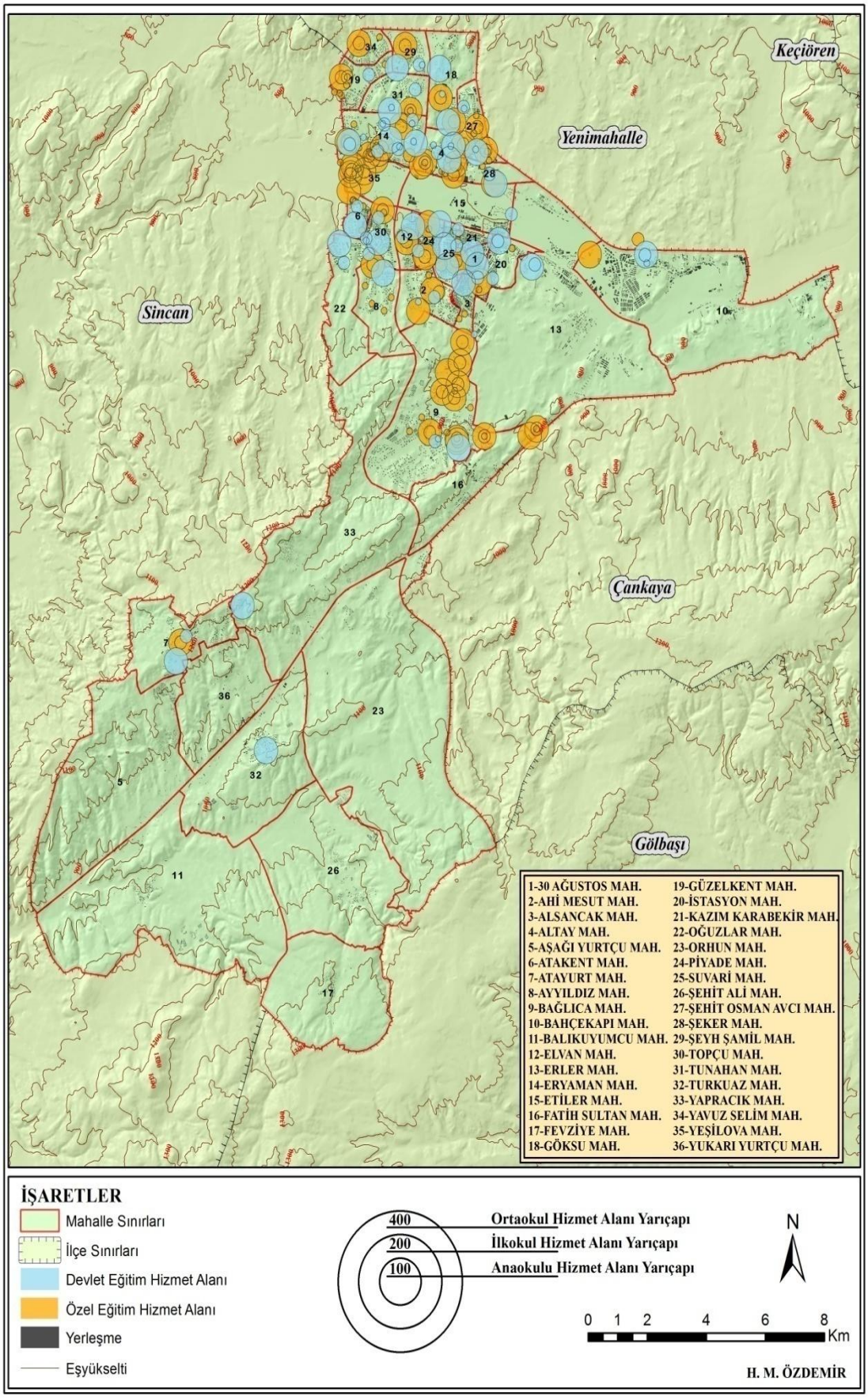
Temel eğitimde okulların sahip oldukları şube sayıları ve öğrenci sayılarına baktığımız zaman resmi kurumlarda en yüksek sınıf ortalamaları ortaokullara (26,68 kişi) aittir. Özel okullarda da yine sınıf ortalaması en yüksek olan okullar ortaokullardadır (27,20 kişi) (Tablo 40).

Tablo 40: Etimesgut Şehrinde Temel Eğitim Şube Sayıları ve Sınıf Ortalamaları (2019-2020)

Resmi Okullar	**Öğrenci Sayısı**	**Şube Sayısı**	**Sınıf Ortalaması**	**Özel Okullar**	**Öğrenci Sayısı**	**Şube Sayısı**	**Sınıf Ortalaması**
Okul Öncesi	7398	364	20.32	**Okul Öncesi**	4108	184	22.32
İlkokul	29286	1112	26.33	**İlkokul**	4107	203	20.23
Ortaokul	28290	1060	26.68	**Ortaokul**	5495	202	27.20
Özel Eğitim (1.ve 2. Kademe)	523	92	5.68	-	-	-	-
Toplam	**65497**	**2536**	**25,82**	**-**	**13710**	**589**	**23,27**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Harita 18: Şehirde Yer Alan Anaokulu, İlkokul ve Ortaokul Kurumlarının Etki Alanları

Ortaöğretim kurumlarında 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde resmi ve özel kurumlarda 1113 şubede (484 resmi, 629 özel), 22.196 öğrenci (18.978 resmi, 9012 özel) öğrenim görmüştür. Ortaöğretim düzeyinde en fazla öğrencinin bulunduğu şube 9. sınıflardır (Tablo 41).

Tablo 41: Etimesgut Şehrinde Ortaöğretim Kurumları Sınıf ve Öğrenci Sayıları (2019-2020)

Kurum Şube Sayıları			**Öğrenci Sayıları**	
Sınıflar	**Resmi**	**Özel**	**Resmi**	**Özel**
9.Sınıf	177	115	6715	1600
10.Sınıf	131	112	5181	1579
11.Sınıf	92	172	3914	2615
12.Sınıf	84	230	3168	3218

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

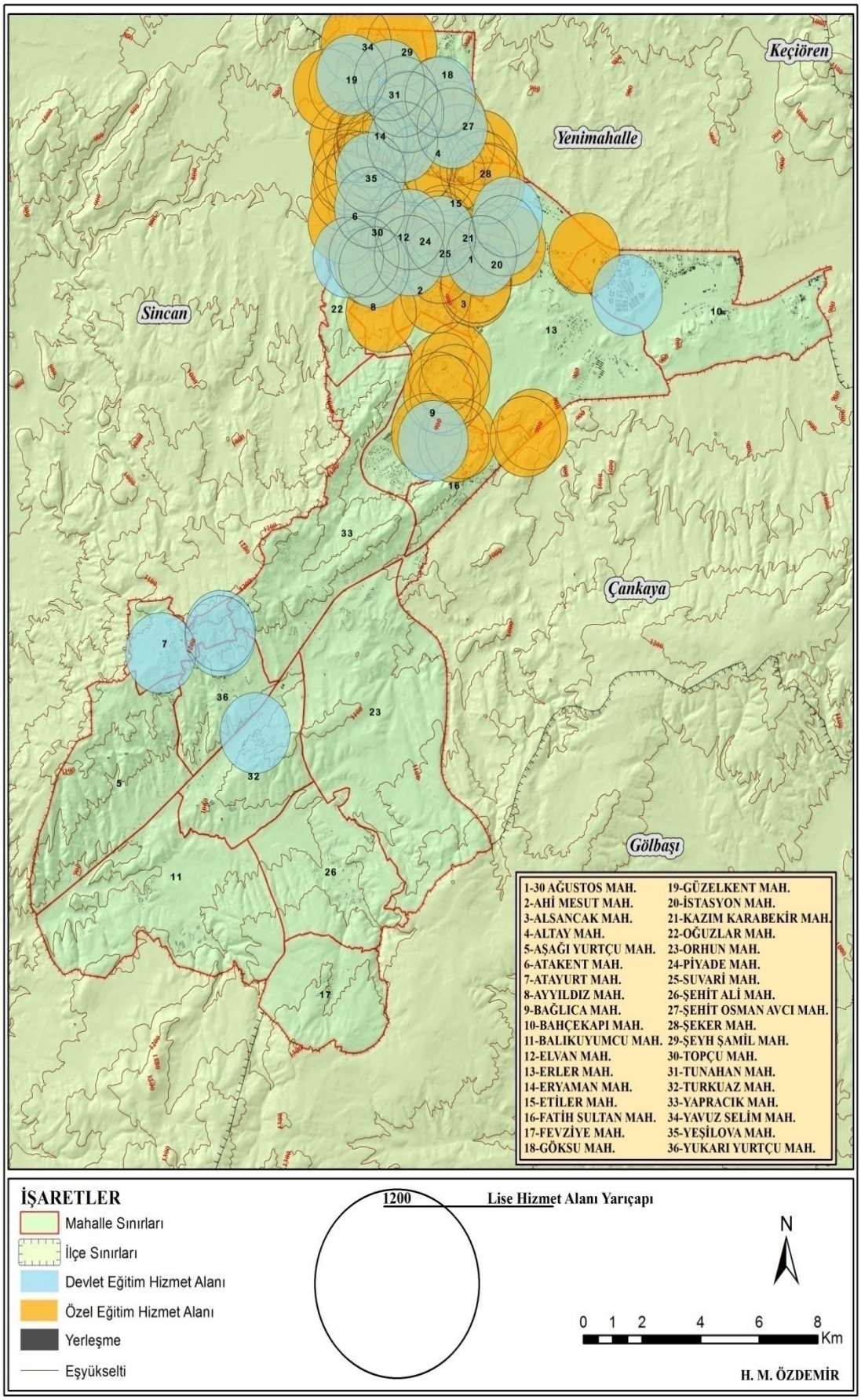
Şehirdeki mevcut ortaöğretim kurumlarında en fazla şube ve öğrenci Anadolu liselerindedir. En az şubeye ve öğrenci sayısına ise akşam ve güzel sanatlar liseleri sahiptir. Sınıf ortalamaları en yüksek olan kurum Fen liseleridir (24,05 kişi), (Tablo 42).

Tablo 42: Etimesgut Şehrinde Ortaöğretim Şube Sayıları ve Sınıf Ortalamaları (2019-2020)

Kurum	**Resmi Kurum Öğrenci Sayısı**	**Resmi Kurum Şube Sayısı**	**Sınıf Ortalaması**	**Özel Kurum Öğrenci Sayısı**	**Özel Kurum Şube Sayısı**	**Sınıf Ortalaması**
Anadolu Lisesi	10030	464	21.6	7044	483	14.58
Mesleki ve Teknik Liseler	6287	284	22.13	822	52	15.8
İmam Hatip Lisesi	1383	126	10.97	0	0	0
Fen Lisesi	481	20	24.05	980	69	13.9
Mesleki Eğitim Merkezi	627	40	15.67	-	-	
Özel Eğitim (3. Kademe)	170	45	3.77	-	-	
Akşam ve Güzel Sanatlar Lisesi	-	-	-	166	8	18.37
Toplam	**18978**	**979**	**19,38**	**9012**	**612**	**14,72**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Harita 19: Şehirde Yer Alan Lise Düzeyindeki Eğitim Kurumları ve Etki ve Alanları

Araştırma sahasında çeşitli rahatsızlıkları bulunan öğrencilere yönelik eğitim hizmetleri de oldukça iyi durumdadır. Şehirde özel eğitime devam eden 557 öğrenci bulunmaktadır. Okul öncesi eğitimden lise düzeyine kadar özel durumu bulunan öğrencilere eğitim sağlanmaktadır (Tablo 43).

Tablo 43: Etimesgut Şehrinde Özel Eğitim Sınıflarında Devam Eden Öğrenci Sayıları (2019-2020)

Eğitim Kademeleri	Özel Eğitim Sınıfı Bulunan Okul Sayısı	Özel Eğitim Sınıfı Sayısı	Yetersizlik Türleri					
			İşitme Engelli Öğrenci Sayısı	Görme Engelli Öğrenci Sayısı	Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Bulunan Öğrenci Sayısı	Orta ve Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Bulunan Öğrenci Sayısı	Hafif Düzeyde Otizmli Olan Öğrenci Sayısı	Ağır Düzeyde Otizmli Olan Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	4	4	8	3	-	7	-	-
İlkokul	22	44	29	21	87	31	55	19
Ortaokul	16	35	30	3	123	31	23	10
Lise	4	7	25	22	12	17	1	-
Şehir Toplamı	**46**	**90**	**92**	**49**	**222**	**86**	**79**	**29**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Etimesgut şehrinde 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 772 yabancı uyruklu öğrenci eğitim almıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler içerisinde Iraklı öğrenci sayısı (382 kişi) oldukça fazladır. Eğitim düzeyi açısından ise ilkokul düzeyinde (428 kişi) en fazla olandır. Sayıca en az olan öğrenci grubu (48 kişi) ana sınıfı düzeyindedir (Tablo 44).

Tablo 44: Etimesgut Şehrinde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları (2019-2020)

Uyruğu	Okullar				
	Ana Sınıfı	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
Irak	7	251	99	25	382
Suriye	12	96	47	26	181
Diğer	29	81	65	34	209
Toplam	**48**	**428**	**211**	**85**	**772**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Etimesgut'ta 3 adet pansiyonlu okul bulunmaktadır. Şehit Ömer Halis Demir Anadolu Lisesi, Cezeri Yeşil Teknoloji Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Özkent Akbilek Fen Lisesi pansiyona sahip olan okullardır. Bu okulların toplam kapasitesi 611 kişidir. Yatılı öğrenci sayısı 2020 yılında toplamda 78 öğrencidir. Yatılı olarak

eğitim alan öğrencilerde erkek öğrencilerin daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 45).

Tablo 45: Etimesgut Şehrinde Bulunan Pansiyonlu Okullar ve Öğrenci Sayıları

Kurum Adı	Toplam Kapasite			Yatılı Öğrenci Sayısı			Doluluk Oranları (%)		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Şehit Ömer Halis Demir AL	140	81	221	7	10	17	5	12,31	7,69
Cezeri Yeşil Teknoloji MTAL	90	-	90	9	-	9	10	-	10
Özkent Akbilek FL	150	150	300	24	28	52	16	18,66	17,33
Toplam	**380**	**231**	**611**	**40**	**38**	**78**	**10,52**	**16,45**	**12,76**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Araştırma sahasında yaygın eğitimde toplam 5556 kişi eğitim görmektedir. Bu kişilerin 3049'u açık ortaokul öğrencisi iken 2507'si açık lise öğrencisidir(Tablo 46).

Tablo 46: Etimesgut Şehrinde Yaygın Eğitimde Öğrenim Gören Nüfus Bilgileri (2020)

Okul Türü	Öğrenci Sayıları (Kişi)
Açık Ortaokul Öğrenci Sayısı	3049
Açık Lise Öğrenci Sayısı	2507
Toplam	**5556**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Şehirde artan nüfusun eğitim ihtiyacına cevap verebilmek adına okul binalarının yapımlarına devam edilmektedir. Hali hazırda yapımı devam eden 20 okul binası vardır. Yapımı 2020 yılında tamamlanmış olan okul sayısı ise 12'dir (Tablo 47).

Tablo 47: Etimesgut Şehrinde Yıl İçerisinde Yapımı Tamamlanan ve Devam Eden Okul Sayıları

Yapımı Devam Eden Okul Sayısı	20 Okul Binası
Yapımı Tamamlanan Okul Sayısı	12 Okul Binası
Toplam	**32 Okul Binası**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Günümüzde şehirlerde Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla insanlara çeşitli kurslar verilmektedir. Kursların temel amacı ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimi teşvik etmektir. Etimesgut şehrinde 2019-2020 sezonunda 1691 adet kurs açılmıştır.

Yıl içerisinde 33.295 kursiyer eğitim almıştır. Genel, mesleki, okuma-yazma, engelli bireylere yönelik ve yabancılar için kurslar açılmıştır. Bunlar içerisinde en fazla rağbet gören kurslar mesleki (16.934 kişi) kurslar olmuştur. Eğitim sezonu sonunda 16.015 kişi sertifika almaya hak kazanmıştır (Tablo 48).

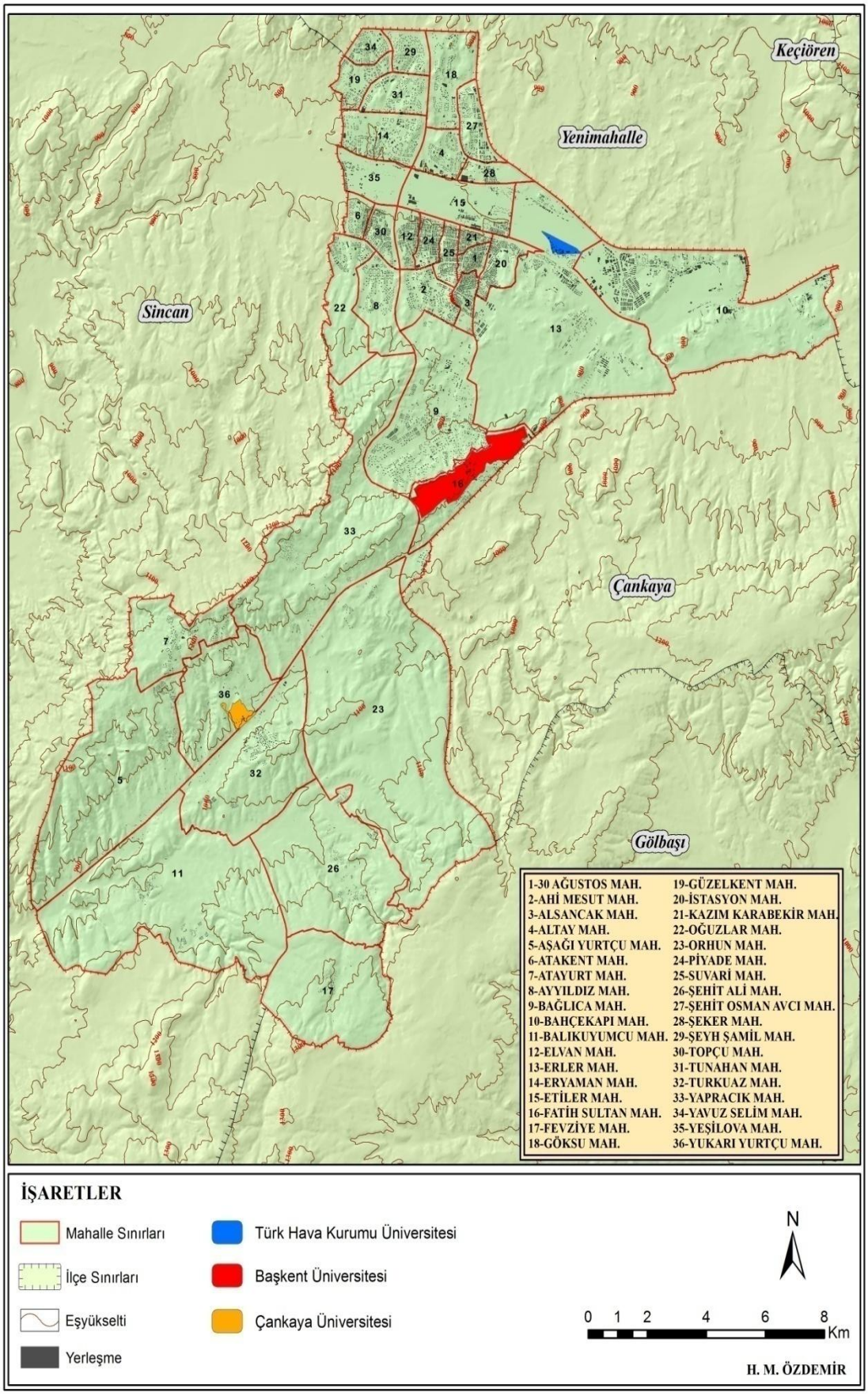
Tablo 48: Etimesgut Şehrinde Açılan Kurslar ve Katılım Gösteren Kursiyer Sayıları (2019-2020)

Kurs Türü	Açılan Kurs Sayısı	Kursa Kayıtlı Kursiyer Sayısı			Sertifika Alan Kursiyer Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Genel Kurslar	766	5315	10122	15437	1331	4153	5484
Mesleki Kurslar	697	5030	11904	16934	3940	6152	10092
Okuma Yazma Kursu	75	51	393	444	25	148	173
Engelli Bireylere Yönelik Açılan Kurslar	12	19	34	53	8	22	30
Yabancılara Yönelik Açılan Kurslar	141	163	264	427	85	151	236
Genel Toplam	**1691**	**10573**	**22717**	**33295**	**5389**	**10626**	**16015**

Kaynak: Etimesgut İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Şehirde 3 farklı üniversite eğitim vermektedir. Bu üniversiteler Bağlıca'da yer alan Başkent Üniversitesi, Yukarıyurtçu Kampüsü'nde eğitim veren Çankaya Üniversitesi ve Bahçekapı Mahallesi'nde bulunan Türk Hava Kurumu Üniversitesi'dir (Harita 20).

Harita 20: Etimesgut Şehrinde Bulunan Üniversitelerin Kampüs Alanlarını Gösterir Harita

Başkent Üniversitesi 13 Ocak 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 3961 sayılı kanun ile kurulmuştur. 1995-1996 eğitim-öğretim yılında Bağlıca Kampüsü'nü faaliyete sokmuştur. Üniversite günümüzde 12 fakülte, 1 Devlet Konservatuarı, 7 meslek yüksekokulu, 8 enstitü ve 1 yabancı diller yüksekokulu ile eğitim faaliyetlerini devam ettirmektedir .

Çankaya Üniversitesi 09.07.1997 yılında 4282 sayılı kanun ile kurulmuştur. Üniversite 1997-1998 eğitim-öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır. İlk eğitim vermeye başladığında 4 fakülte, 2 enstitü, 1 meslek yüksekokulu ve 4 araştırma-uygulama merkezi ile eğitim faaliyetlerine başlamıştır (Günümüzde Etimesgut, 2018:155). Günümüzde üniversite bünyesinde 5 fakülte, 2enstitü ve 2 meslek yüksekokul faaliyet göstermektedir. Mevcut 5 fakültede 23 bölüm yer almaktadır. Sosyal bilimler enstitüsünde 11 yüksek lisans, 4 doktora programı bulunurken, Fen bilimleri enstitüsünde 16 yüksek lisans ve 6 doktora programı bulunmaktadır.

Türk Hava Kurumu Üniversitesi ülkemizdeki ilk havacılık ve uzay bilimleri ihtisas üniversitesidir. Üniversite 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Etimesgut şehrinde Bahçekapı Mahallesi'nde eğitim hizmeti vermeye başlamıştır. Türk Hava Kurumu Üniversitesi'nin en önemli özelliklerinden birisi 2 şehirde ve 3 yerleşkede birden eğitim hizmeti vermesidir. Bu sayede karşılıklı eğitim uçuşları yapılabilmektedir (Günümüzde Etimesgut, 2018:156). Üniversite bünyesinde 77 adet uçak bulunmaktadır. 4 fakültesi olan üniversitede 15 bölüm yer almaktadır. Ayrıca 2 meslek yüksekokulu ve 3 enstitüye sahiptir.

Araştırma sahasında yerel yönetim tarafından yapılmış kültürel hizmet veren birçok yapı vardır. Kent konseyi, sürekli eğitim merkezi, kültür merkezi, hanımlar konağı vb yapılar şehirde kültürel hizmet vermektedir. Bahsi geçen yapılarda bilgisayar işletmenliği kursundan, çeyiz ürünleri hazırlamaya varana dek çeşitli kurslar verilmektedir.

Etimesgut şehrinde kültürel faaliyet olarak bazı istisnalar haricinde 20 yıldır düzenlenen bir kültür ve sanat festivali bulunmaktadır. İlk olarak 1999 yılında hemşehri dernekleri katılımı ile gerçekleştirilen Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali günümüzde Türk cumhuriyetlerinin de katılımı ile uluslararası boyut kazanmış bir kültürel etkinliktir. Ülkemizin farklı coğrafi

bölgelerinin kültürlerini tanıtması ve tüm Türk Dünyası'nı Etimesgut'a tanıtması sebebiyle önemli bir etkinliktir.

3.2.3. Sağlık Fonksiyonu

Şehir yerleşmeleri ile kır yerleşmelerinin ayrımının yapılabildiği ve şehir yerleşmelerine merkeziyet özelliği katan bir diğer fonksiyon da sağlık fonksiyonudur. Çünkü şehirsel alanlar doktor, eczane, dispanser ve hastane yapıları ile belli bir etki alanına sağlık hizmeti sunmaktadırlar (Özçörekçi, 1944:71). Ayrıca şehirde yaşamlarını idame ettiren insanların gerek bedensel gerekse ruhsal sağlıklarını koruyabilmeleri sağlık kurumlarının varlığı ve bu kurumların gerekli donatılara sahip olması ile doğrudan ilişkilidir (Doğanay, 1983:177).

Sağlık kurumlarının sayısal durumu ve dağılışı ülkelere göre farklılık arz etmektedir. Ancak en temelde benimsenmiş olan anlayış ise olası bir durumda ilk müdaheleyi yapabilecek sağlık kurumlarının mahalle bazında yer alması, ilk müdahele yaptıktan veya tanıyı koyduktan sonra gerekli donanımlara sahip sağlık merkezlerine gönderebilmesidir (Ersoy, 2015:105). Şehirsel planlamalarda yapılacak olan yatırım veya yapılarda nüfus her daim ön planda tutulmaktadır. Nüfusun mevcut durumu artış seyrine bakılarak gelecekte de hizmet verebilecek kapasitede yapılar inşa edilmektedir. Sağlık kurumlarının sayısı ve sahip olması gereken özellikler yerleşmelerin sahip oldukları nüfusa göre belirlenmektedir (Tablo 49).

Tablo 49: Yerleşim Birimlerinin Sahip Oldukları Nüfusa Göre Sahip Olması Gereken Sağlık Kurumları

Yerleşme Nüfusu Aralığı (Kişi)	**Sahip Olması Gereken Sağlık Kurumları**
2000-10000	Ana Çocuk Sağlığı Merkezi, Sağlık Merkezi, Mediko-Sosyal Merkez
10000-25000	Ana Çocuk Sağlığı Merkezi, Sağlık Merkezi, Mediko-Sosyal Merkez, Sağlık Evi, Dispanserler, Küçük Bir Hastane veya Klinik
25000-60000	Ana Çocuk Sağlığı Merkezi, Sağlık Merkezi, Mediko-Sosyal Merkez, Sağlık Evi, Dispanserler, Küçük Bir Hastane veya Klinik, 160 Yataklı Bir Hastane, Ruh Hastalıkları Kliniği, Doğumevi, Verem Savaş Merkezi, Ambulans Servisi

Kaynak: Çetiner 1972'den Aktaran Ersoy, 2015: 105

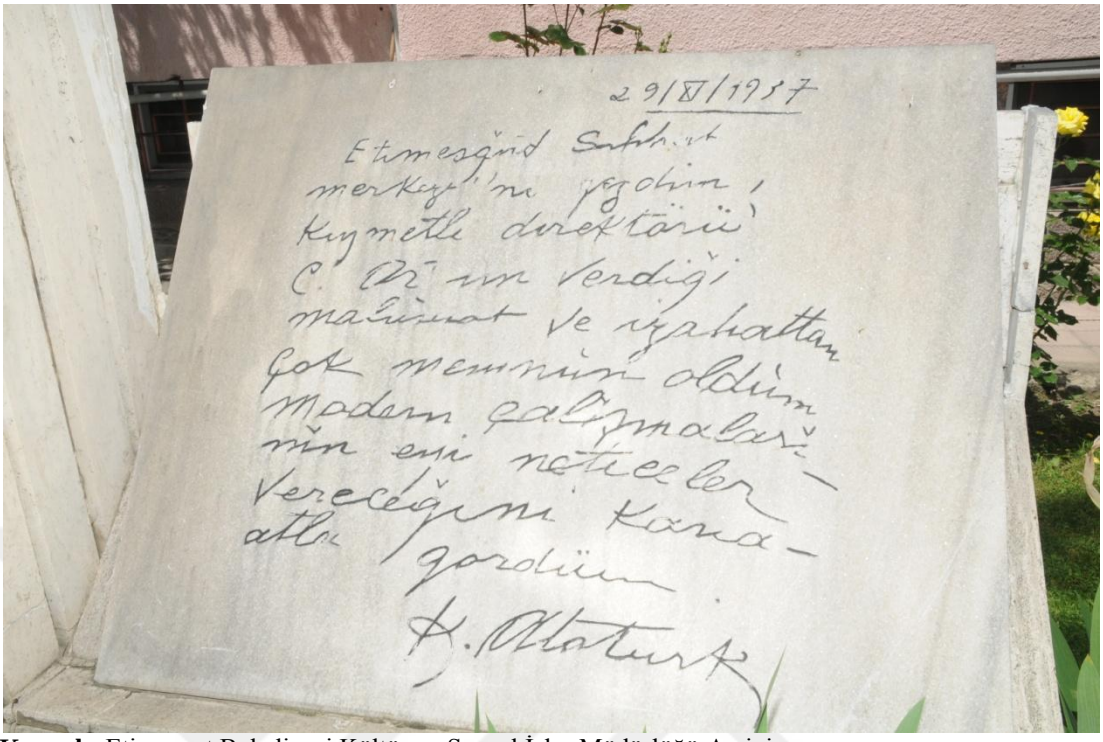
Etimesgut'ta sağlık alanında yapılan ilk atılım 1929 yılında Eti Mes'ut İçtimai Hıfzısıhha Numune Dispanseri binasının yapımına başlanmasıdır. Dispanser 1930 yılında hizmete açılmıştır. Örnek nahiye ve 19 köye hizmet etmesi amaçlanmıştır (Başköy vd, 2003:64).

Dispanserin görev tanımı şu şekilde yapılmıştır:

- Merkez ve köylerde hasta muayenesi,
- Maddi durumu yeterli olmayan hastalara ilaç sağlamak,
- Sıtma, frengi, verem ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile mücadele,
- Bebeklerin ve okul öncesi çağında çocukların takibi ve çocuk ölümlerinin azaltılması,
- Okul sağlığı,
- Aşılama,
- Muhtaçlara sosyal yardım,
- Köy yerleşmelerinde çevre sağlığı şartlarının iyileştirilmesi,
- Sağlık eğitimi vermek,
- Sağlık ile ilgili istatistiki verilerin temini ve değerlendirilmesi,
- Dispanserde yapılamayacak olan doğumların Ankara doğum evine sevkini yapmak,
- Maddi durumu yeterli olmayan hastaların ücretsiz bakımı, hastalığı bir haftadan uzun süren veya bulaşıcı hastalığı olan hastaların Ankara Numune Hastanesi'ne sevkini yapmak (Tekin, 1998: 88).

1936 yılında Dr Cemal OR'un Etimesgut Dispanseri'ne atamasının yapılması ile dispanserin çehresi değişmiştir. Dispanser sahip olduğu fonksiyonlarına ek olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı hekimleri ile diğer sağlık personeli yetiştiren kurumların öğrencilerine de Köy Sağlığı Eğitim Merkezi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk dispanserin çalışmalarını yakından takip etmiş, ziyaretlerde bulunmuştur. Bir ziyaretinde kendisine sıtma testi yaptırmış ve kendi el yazısı ile bir not bırakmıştır. Bu not günümüze kadar ulaşmıştır (Tekin, 1998:89), (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Mustafa Kemal Atatürk'ün 29.11.1937 Tarihinde Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni Ziyaretinden Sonra Bırakmış Olduğu Not

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Arşivi

1963 senesinde Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu karar ile Etimesgut Sağlık Grup Başkanlığı kurulmuştur. Kurulan Sağlık Grup Başkanlığı'nın Etimesgut ve yakın çevresindeki 55.000 civarında bir nüfusa hizmet vermesi amaçlanmıştır. 1964 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ile gerçekleştirilen bir protokol anlaşması ile bölgenin sağlık hizmetlerini Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi devralmıştır. Bu dönemde Etimesgut Sağlık Bölgesi'ne bağlı olarak hizmet veren 6 adet köy sağlık ocağı bulunmaktaydı. Mevzu bahis sağlık ocakları Ergazi, Kazan, Ortabereket, Sincan, Yapracık ve Yenikent sağlık ocaklarıdır. 7 Ağustos 1990 yılında sağlık kurumu Etimesgut Devlet Hastanesi olarak Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir (Tekin, 1998:90-92).

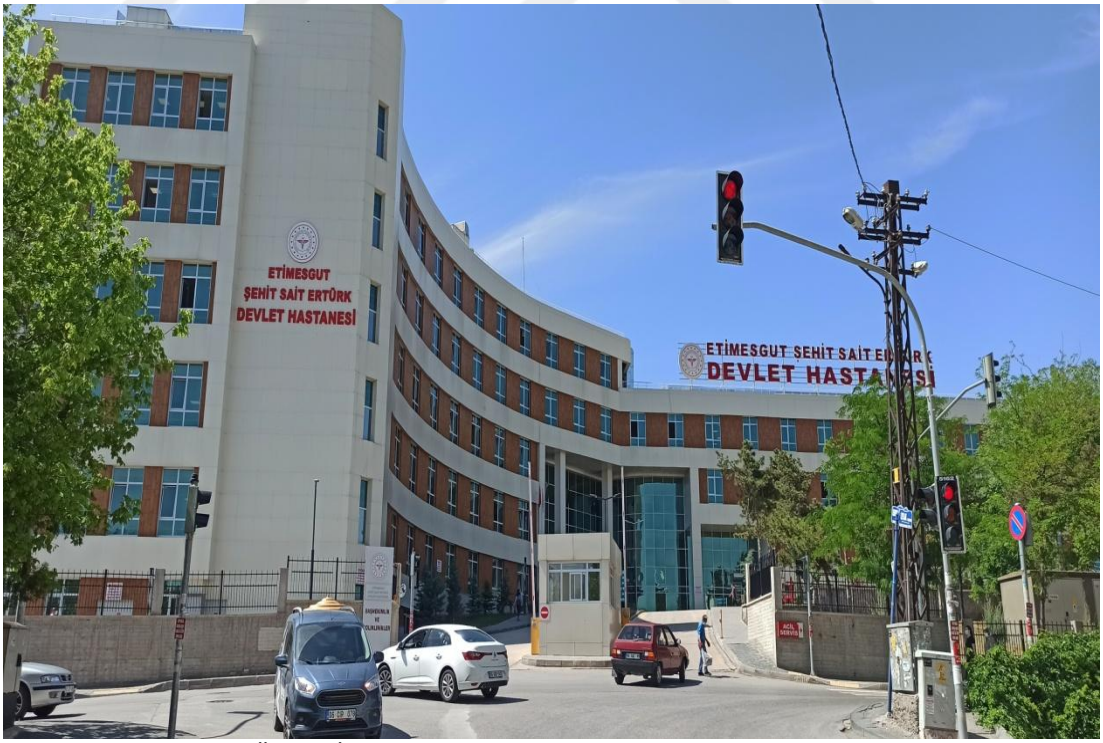
1996 yılı itibariyle şehirde bulunan Etimesgut Devlet Hastanesi'nde toplam 228 sağlık çalışanı ve diğer personel hizmet vermiştir. Çalışanların dağılımı; 26 uzman doktor, 21 pratisyen hekim, 11 diş hekimi, 3 eczacı, 2 mikrobiyoloji uzmanı, 1 sosyal çalışma uzmanı, 1 psikolog, 1 biyokimya uzmanı, 1 diyetisyen şeklindedir. Ek olarak 1 müdür, 4 müdür yardımcısı, 52 ebe-hemşire, 103 idari ve yardımcı personel bulunmaktadır. Hastane kapasitesi ise 2 ameliyathane, 50 büyük ve 16 küçük yatak durumundadır. Hastanenin günlük ortalama hizmet verme kapasitesi ise

350-400 hasta civarındadır (Tekin, 1998:92). Etimesgut'ta bu dönemde bulunan bir diğer sağlık kurumu da askeri personellere hizmet sunmakta olan 600 yatak kapasiteli Hava Hastanesi'dir.

Etimesgut'ta sağlık hizmetleri 2020 yılı itibariyle 1 devlet hastanesi, 2 özel hastane, 4 tıp merkezi, 43 aile sağlığı merkezi, 54 muayenehane ve poliklinik ile 137 eczane ile yürütülmektedir (Harita 21). Günümüzde teknolojik gelişmelerin her geçen gün daha ileriye gitmesi, şehirde yaşamakta olan nüfusun sürekli artış göstermesi gibi unsurlar sağlık hizmetlerinin artışını sağlamaktadır.

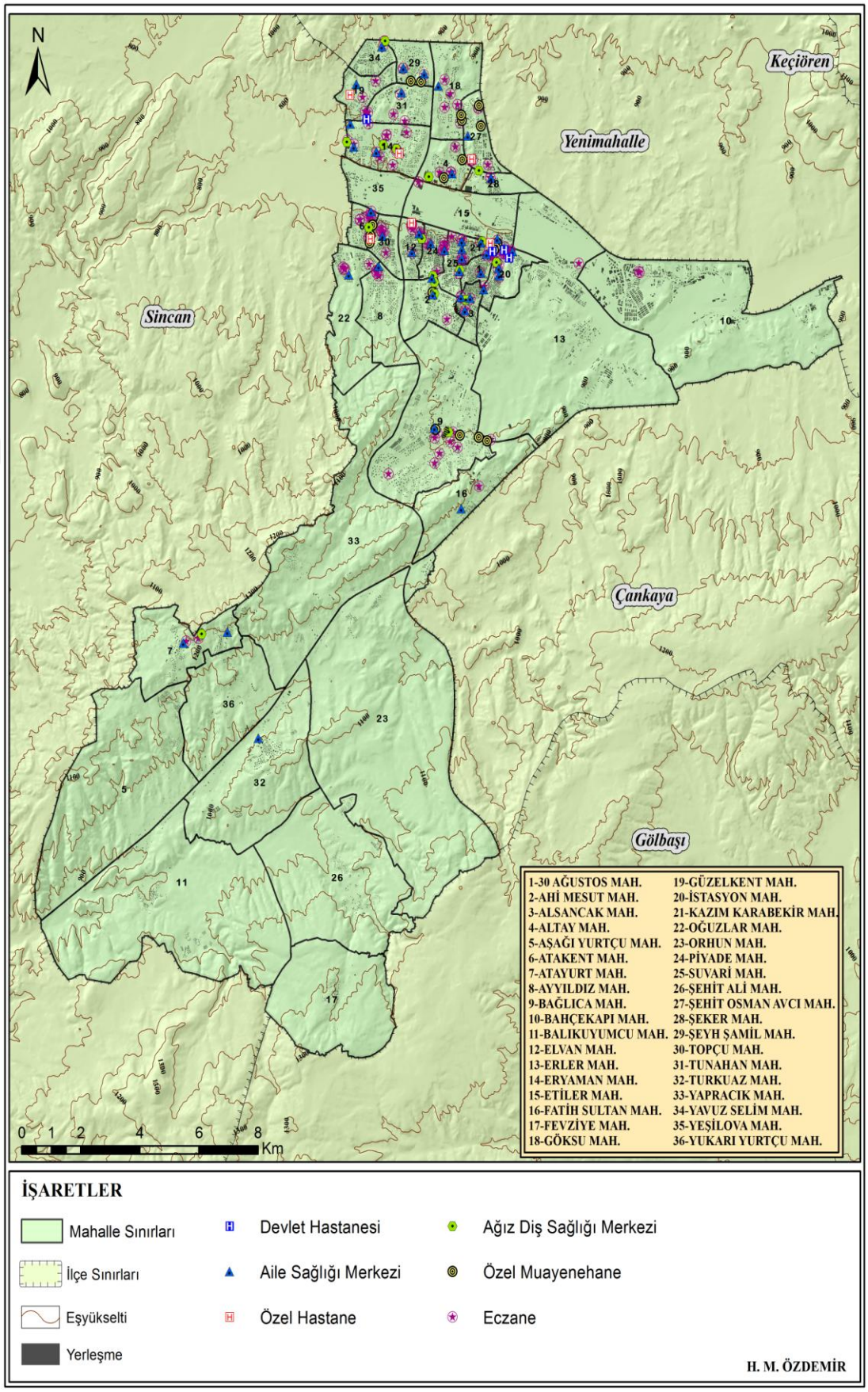
Şehirde en büyük sağlık kurumu Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi'dir. Devlet hastanesi yerleşim sahasında faaliyet göstermekte olan en eski devlet kurumlarından birisidir. 15 Şubat 2019 tarihinde yeniden inşa edilmesinin ardından teslim edilen binasında hizmet vermeye başlamıştır (Fotoğraf 4). Hastanenin toplamda sahip olduğu arazi 37.181 m² iken kapalı alanı ise 36.222 m²'dir. Hastanede 250 adet yatak,7 ameliyathane, 82 adet poliklinik yer almaktadır.

Fotoğraf 4: Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi'nin Yakından Görünümü

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Harita 21: Etimesgut'ta Sağlık Fonksiyonunda Hizmet Veren Kurumlar

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı İlçe Sağlık Müdürlüğü

Hastane bünyesinde 70 uzman hekim, 6 pratisyen hekim, 165 hemşire-ebe, 197 diyetisyen, biyolog, psikolog ve sağlık teknisyeni, 107 genel idari hizmetler personeli, 70 yardımcı hizmetler personeli, 24 teknik hizmetler personeli 68 temizlik personeli, 41 güvenlik personeli, 40 hasta kayıt-kabul personeli ve 20 yemekhane personeli hizmet vermektedir. Etimesgut genelinde sadece devlet hastanesini baz alındığında hekim başına 7724,3 hasta düşmektedir.

Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi tüm dünyayı saran COVID-19 salgını sebebiyle pandemi hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Normal şartlarda ise hastane, acil servis, ağız ve diş sağlığı, anestezi ve reanimasyon, beyin ve sinir cerrahi, çocuk sağlığı ve hastalıkları, deri ve zührevi hastalıklar, enfeksiyon hastalıkları ve klinik mikrobiyoloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon, genel cerrahi, göğüs hastalıkları, göz hastalıkları, iç hastalıkları, kadın hastalıkları ve doğum, kardiyoloji, kulak-burun ve boğaz hastalıkları, nöroloji, ortopedi ve travmatoloji, radyoloji, ruh sağlığı ve hastalıkları, üroloji, tıbbi patoloji, tıbbi mikrobiyoloji, tıbbi biyokimya, palyatif bakım merkezi ve engelli diş merkezi gibi birimler yer almaktadır. İstasyon Mahallesi'nde yer almakta olan hastane Etimesgut halkının ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeydedir.

Araştırma sahasında yaşayan nüfusun sağlık ihtiyacına hizmet verebilecek olan devlet kurumları devlet hastanesi ile sınırlı değildir. Etimesgut Belediyesi Tıp Merkezi ve her mahallede bulunan Aile Sağlığı Merkezleri diğer kurumlardır. Bunlardan Etimesgut Belediyesi Tıp Merkezi, belediye hizmet binasının alt kısmında hizmet vermektedir. Tıp merkezi bünyesinde 9 uzman hekim, 6 pratisyen hekim, 8 hemşire, 7 laborant, 3 radyoloji uzmanı görev yapmaktadır. Merkezde ağız ve diş sağlığı, iç hastalıkları, nöroloji, kulak-burun-boğaz, cildiye, göz hastalıkları, kadın hastalıkları ve çocuk hastalıkları alanlarında hizmet verilmektedir. Ayrıca laboratuar ve radyoloji alanlarında da sağlık hizmeti sunulmaktadır. Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi'nin inşaat faaliyetlerinin devam ettiği süreç boyunca belediye istatistiklerine göre günlük ortalama 600 kişiye hizmet vermiştir.

Devlete ait sağlık kurumlarının bir diğeri ise mahalle bazında hizmet vermekte olan Aile Sağlığı Merkezleridir. Şehrin genelinde 42 adet ASM sağlık alanında faaliyettedir. Bu merkezlerde toplamda 182 aile hekimi ve 188 aile sağlığı elemanı bulunmaktadır. Etimesgut genelinde ASM'ler bazında hekim başına düşen

hasta sayısı 3225,5'tir. Ancak her ASM'yi hizmet verdiği mahalle bazında değerlendirmek daha sağlıklı bir sonuç verecektir(Tablo 50).

Tablo 50: Etimesgut'ta Bulunan Aile Sağlığı Merkezleri, Personel Sayıları ve Hizmet Kapasiteleri (2020)

Aile Sağlığı Merkezi Adı	Bulunduğu Mahalle	Aile Hekimi Sayısı	Aile Sağlığı Elemanı Sayısı	Mahalle Nüfusu	Hekim Başına Düşen Hasta Sayısı (Kişi)
30 Ağustos ASM-Etimesgut 7 ASM	30 Ağustos Mahallesi	3+2	3+2	24759	4951,8
Ahi Mesut ASM-Ahi Mesut 2 ASM	Ahi Mesut Mahallesi	3+3	3+3	30959	5159,8
Alsancak ASM-Alsancak ASM 2-Orhan Gazi ASM	Alsancak Mahallesi	4+3+4	4+3+4	28156	2559,6
Ayyıldız ASM	Ayyıldız Mahallesi	10	10	16317	1631,7
Bağlıca ASM-Bağlıca ASM 2	Bağlıca Mahallesi	5+3	5+3	33375	4171,8
Elvankent ASM	Atakent Mahallesi	8	9	18127	2265,8
Eryaman 1 ASM	Altay Mahallesi	6	6	13295	2215,8
Eryaman 2 ASM	Şehit Osman Avcı Mahallesi	7	7	23720	3388,5
Eryaman 3 ASM-Eryaman 6 ASM-Etimesgut 6 ASM	Şeyh Şamil Mahallesi	8+4+2	9+4+2	18732	1338
Eryaman 4 ASM	Tunahan Mahallesi	8	8	21717	2714,6
Eryaman 5 ASM-Huzur ASM-Eryaman 8 ASM	Eryaman Mahallesi	5+2+2	5+2+2	43678	4853,1
Etiler ASM	Etiler Mahallesi	2	2	7972	3986
Etimesgut 1 ASM- Etimesgut 4 ASM- İstasyon ASM- Mimar Sinan ASM	İstasyon Mahallesi	8+2+8+2	9+2+9+2	25335	1266,7
Etimesgut 2 ASM- Kazım Karabekir ASM	Kazım Karabekir Mahallesi	9+8	9+9	18675	1098,5
Etimesgut 3 ASM- Süvari ASM	Süvari Mahallesi	9+3	9+3	35972	2997,6
Etimesgut 5 ASM- Piyade ASM	Piyade Mahallesi	3+8	3+9	32782	2980,1
Fatih Sultan ASM	Fatih Sultan Mahallesi	1	1	3980	3980
Göksu ASM	Göksu Mahallesi	2	2	23282	11641
Güzelkent ASM	Güzelkent Mahallesi	2	2	15499	7749,5
Şehit Murat Üçöz ASM	Oğuzlar Mahallesi	2	2	15944	7972
Şehit Mustafa Solak ASM	Topçu Mahallesi	4	4	31030	7757,5
Şeker ASM	Şeker Mahallesi	2	2	9688	4844
Şerafettin Sabuncuoğlu ASM	Elvan Mahallesi	3	3	25730	8576,6
Turkuaz ASM	Turkuaz Mahallesi	3	3	9824	3274,6
Yapracık ASM	Yukarı Yurtçu Mahallesi	4	4	1839	459,7
Yapracık 2 ASM	Atayurt Mahallesi	2	2	15572	7786
Yavuz Selim ASM	Yavuz Selim Mahallesi	3	3	10881	3627

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı İlçe Sağlık Müdürlüğü

Etimesgut sınırları içerisinde devlet hastanesi haricinde 2 adet özel hastane ve 4 adet tıp merkezi bulunmaktadır. Bu sağlık kurumları Özel A Life Park Hospital, Özel Eryaman Hastanesi, Lider Tıp Merkezi, Ümit Tıp Merkezi, Özel Ortadoğu ASG Tıp Merkezi ve Özel Diafiz FTR Tıp Merkezi'dir.

A Life Park Hospital 54 doktor, 194 personel ile 11700 m²'lik bir alanda Elvan Mahallesi'nde sağlık hizmeti vermektedir. Hastane 5 ameliyathane, 1 doğumhane, 4 sancı odası, 4 yoğun bakım ünitesi ve 141 yatak kapasitesine sahiptir. Etimesgut genelinde hastanede doktor başına 10871,3 hasta düşerken, yatak başına ise 4163,4 hasta düşmektedir. Hastanede acil servis, ağız ve diş sağlığı, anestezi ve reanimasyon, beslenme ve diyetetik, beyin ve sinir cerrahisi, biyokimya, çocuk sağlığı ve hastalıkları, dahiliye (iç hastalıkları), dermatoloji, endokrinoloji ve metabolizma hastalıkları, enfeksiyon hastalıkları ve klinik mikrobiyoloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon, gastroentoloji, genel cerrahi, göğüs hastalıkları, göz hastalıkları, kadın hastalıkları ve doğum, kalp ve damar cerrahisi, kardiyoloji, kulak-burun-boğaz hastalıkları, nöroloji, ortopedi ve travmatoloji, onkoloji, plastik cerrahi, psikiyatri, radyoloji, ürüoloji ve yeni doğan yoğun bakım servislerinde faaliyet gösterilmektedir.

Şehirdeki bir diğer özel hastane Şehit Osman Avcı Mahallesi'nde bulunan Özel Eryaman Hastanesi'dir. Hastane 9000 m² alanda 78 yatak ile faaliyettedir. Sağlık kurumunda 34 doktor ve 151 personel çalışmaktadır. Hastanede 4 ameliyathane, dahili yoğun bakım ünitesi, koroner yoğun bakım ünitesi, yeni doğan yoğun bakım ünitesi ve 3 adette yoğun bakım ünitesi bulunmaktadır. Etimesgut genelinde bakacak olursak hastane bulunan hekim başına 17266 hasta düşmektedir. Kurumda acil servis, ağız ve diş sağlığı, anestezi ve reanimasyon, beyin ve sinir cerrahisi, beslenme ve diyetetik, laboratuar, çocuk sağlığı ve hastalıkları, dermatoloji, enfeksiyon hastalıkları, genel cerrahi, gastroentoroloji, göz hastalıkları, iç hastalıkları, kadın hastalıkları ve doğum, kardiyoloji, kulak-burun-boğaz hastalıkları, nöroloji, ortopedi, radyoloji, psikiyatri, üroloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon, göğüs hastalıkları ve plastik ve rekonstrüktif cerrahisi alanlarında hizmet sunulmaktadır.

Araştırma sahasında 4 adet tıp merkezi yer almaktadır. Bunlardan Lider Tıp Merkezi 2010 yılından beri Topçu Mahallesi'nde 2300 m² kapalı alanda faaliyetini sürdürmektedir. Tıp merkezi kadrosunda 13 doktor ve 45 personel bulunmaktadır. Acil servis, dahiliye (iç hastalıkları), genel cerrahi, kadın hastalıkları ve doğum, çocuk sağlığı ve hastalıkları, ağız ve diş sağlığı, kulak-burun-boğaz, göz hastalıkları, fizik tedavi ve rehabilitasyon, psikiyatri, diyetisyen ve dermatoloji alanlarında hizmet sunmaktadır.

Özel Orta Doğu ASG Tıp Merkezi Eryaman Mahallesi'nde 12 doktor ve 45 personeli ile çocuk psikiyatri, fizyoterapi, kadın hastalıkları ve doğum, ortopedi, çocuk hastalıkları, radyoloji, genel tababet, psikiyatri, nöroloji, fizik tedavi, kulak-burun-boğaz, göz hastalıkları, genel cerrahi, dermatoloji ve dahiliye bölümlerinde sağlık hizmeti sunmaktadır. Özel Etimesgut Ümit Tıp Merkezi, Kazım Karabekir Mahallesi'nde 5 doktor ve 30 personeli ile fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında sağlık hizmeti vermektedir. Özel Diafiz FTR Tıp Merkezi, Güzelkent Mahallesi'nde 6 doktor ve 25 personel aracılığıyla fizik tedavi, rehabilitasyon ve kaplıca hizmeti vermektedir.

Şehirde ağız ve diş sağlığı alanında özel kurum olarak 20 ağız ve diş sağlığı polikliniği 24 adet muayenehane ve 9 adette poliklinik olmak üzere toplamda 53 adet kurum yer almaktadır. Bu kurumlarda 109 diş hekimi, 27 hemşire, ebe, hasta bakıcı ve 86 diğer görevli personel çalışmaktadır (Tablo 51). Etimesgut şehrinde özel kurumlarda diş hekimi başına 5385,7 hasta düşmektedir.

Tablo 51: Etimesgut'ta Ağız ve Diş Sağlığı Poliklinikleri ve Çalışan Sayıları

Sıra No	Tesisin Adı	Sağlık Tesisinin İhtisası	Çalışan Personel Sayısı		
			Doktor	Hemşire, Ebe Hasta Bakıcı	Diğer Görevli Personel
1	Arel ADSP	ADSP	4	2	2
2	Özel Ankara Mavi ADSP	ADSP	3	0	3
3	Ozel Uygar ADSP	ADSP	3	0	1
4	Ozel Dentist Grup ADSP	ADSP	4	0	2
5	Etimesgut ADSP	ADSP	4	3	6
6	Elvankent ADSP	ADSP	3	0	7
7	Özel Alyadent Yapracık ADSP	ADSP	2	0	5
8	Özel Eradent ADSP	ADSP	2	0	3
9	Özel Tebessüm				

	Etimesgut ADSP	ADSP	3	1	2
10	Özel Eryadent ADSP	ADSP	3	0	1
11	Nar ADSP	ADSP	3	0	6
12	Özel Duru ADSP	ADSP	2	0	2
13	Durudent ADSP	ADSP	3	0	2
14	Özel Ankara ADSP	ADSP	2	2	2
15	Etimesgut ADSP	ADSP	3	1	2
16	Alyadent ADSP	ADSP	4	5	2
17	Özel Hayal ADSP	ADSP	3	0	2
18	Özel B Dental ADSP	ADSP	3	2	2
19	Özel Miadent Kaşmir ADSP	ADSP	5	0	2
20	Özel Başkent ADSP	ADSP	5	4	2
21	DT Adem ATMACA	Muayenehane	1	0	1
22	DT Sultan Burcu AYDOĞDU	Muayenehane	1	0	0
23	DT Gülsema ÖZCAN	Muayenehane	1	0	0
24	DT Sevil BACAK	Muayenehane	1	0	1
25	DT Müzeyyen Büşra ÖZDEMİRAY	Muayenehane	1	0	1
26	DT Sultan Büşra ÇINAR	Muayenehane	1	0	0
27	DT Hasan Hüseyin ÖZDEMİR	Muayenehane	1	0	0
28	DT Mesut GÜLVER	Muayenehane	1	0	1
29	DT Asya TÜRKER	Muayenehane	1	0	0
30	DT Zeynep BOYACIYILMAZ	Muayenehane	1	0	0
31	DT Hasan IŞIKLI	Muayenehane	1	0	2
32	DT Nilüfer AYDEMİR	Muayenehane	1	0	1
33	DT Nakiye İLİK	Muayenehane	1	0	1
34	DT Ali Cenap ATMACA	Muayenehane	1	0	1
35	Doç Dr Serkan GÖRGÜLÜ	Muayenehane	1	0	1
36	DT Ayzer BAL	Muayenehane	1	0	1
37	DT Şakir BACAK	Muayenehane	1	0	1
38	DT Aylin KATAR BALABAN	Muayenehane	1	0	0
39	DT Tolga Vedat ONGUN	Muayenehane	1	0	1
40	DT Ayşe KÜÇÜKER	Muayenehane	1	0	0
41	DT Nuray TEKİN KAR	Muayenehane	1	0	1
42	DT Ayşegül GÜRLER	Muayenehane	1	0	0

43	DT Tolga Tigin GÜNGÖR	Muayenehane	1	0	1
44	DT Ufuk BÜLBÜL	Muayenehane	1	0	1
45	Özel İmpladent ADSP	Poliklinik	2	1	1
46	DT Abdulkkayum KARAHAN- Beyhan ŞADUMAN	Poliklinik	2	1	1
47	Özel Kırkkonaklar ADSP	Poliklinik	3	2	2
48	Özel Alsancak ADSP	Poliklinik	2	1	2
49	DT Zehra ERKUŞ	Poliklinik	1	0	1
50	Özel Nehir ADSP	Poliklinik	3	1	1
51	Özel Denplant ADSP	Poliklinik	2	0	1
52	Özel APEX ADSP	Poliklinik	3	1	2
53	Özel Smile Zone ADSP	Poliklinik	2	0	1
TOPLAM			**109**	**27**	**86**

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı İlçe Sağlık Müdürlüğü

Araştırma sahasındaki sağlık fonksiyonuna baktığımız zaman genel hatlarıyla sağlık hizmetlerinin yeterli olduğunu görmekteyiz. Şehirde toplamda 703 doktor görev yapmaktadır. Şehrin toplam nüfusu ile oranladığımızda doktor başına 835 kişi düşmektedir. Hastanelerde toplamda 469 yatak kapasitesi mevcuttur. Yatak başına 1251,7 kişi düşmektedir.

3.2.4. Ticaret Fonksiyonu

Şehir yerleşmeleri tarihi hemen hemen her döneminde ticari faaliyetlerin merkezi konumunda yer almıştır. Günümüzde de ülkemizde ticaret alanları ve ticari fonksiyonlar şehirlere merkeziyet özelliği kazandıran fonksiyonların başında gelmektedir (Akçura, 1971:192). Şehir yerleşmeleri eski çağlarda kuruluş safhasında yer seçimi olarak deniz veya akarsu kenarlarını tercih etmişlerdir. Ancak ticari faaliyetlerin yaygınlık kazanması ile beraber merkezlerin birbiri ile etkileşiminin artması sonucu yeni şehirler meydana gelmiştir (Karatepe, 1996:302). Ticaret merkezlerinin günümüzde yer seçiminde veya dağılışında en önemli unsur ulaşım fonksiyonudur (Ersoy, 2015:129).

Araştırma sahasında ticari faaliyetlerin geçmişi çok eski zamanlara dayanmamaktadır. Şehrin örnek nahiye olarak kuruluşu ile birlikte tarımsal projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. İlerleyen zamanda şehirde ve yakın çevresinde

kurulan sanayi tesisleri ile birlikte hem nüfus artışı hızlanmıştır hem de ticari faaliyetler yoğunluk kazanmaya başlamıştır.

Şehirde 2020 yılı itibariyle aktif olarak hizmet veren 3278 adet ticarethane yer almaktadır. Tarımsal fonksiyona bağlı olarak kurulan yerleşmede zaman içerisinde alım gücünün artış göstermesi ve tarımsal fonksiyona ek olarak diğer ekonomik faaliyetlerin artış göstermesi ticari çeşitliliğin artış göstermesine yol açmıştır.

Tablo 52: Etimesgut Şehrinde Yer Alan Ticari İş Yerleri ve Sayıları (2020)

İş Yeri Türü	Sayısı	İş Yeri Türü	Sayısı	İş Yeri Türü	Sayısı
Akaryakıt İstasyonu	41	Finansal Danışmanlık	5	Oto Görüntü, Ses Sistemleri	4
Aktar ve Baharatçılar	8	Fotoğraf Stüdyosu	22	Oto Yıkama	13
Alarm, Kamera ve Güvenlik Sistemleri	7	Ganyan Bayii	5	Oyuncakçı	4
Ambalajcı	18	Gelinlik ve Moda Evi	12	Paintball Oyun Alanı	1
Asansörcü	12	Gıda Toptancısı	12	Pansiyon ve Apartlar	2
Av Malzemeleri	1	Giyim Aksesuar	16	Pastane ve Tatlıcılar	39
AVM	6	Grafik Tasarım	1	Perde ve Mefruşat	26
Avize ve Aydınlatma	12	GSM Bayii	34	Pet Shop	22
Avukatlık Bürosu	51	Gübre ve Tohum	9	Pide ve Lahmacun	60
Ayakkabıcı	32	Güneş Enerjisi Sistemleri	4	Pizzacı	74
Bakkal	145	Güvenlik Hizmeti	14	Playstation Salonu	17
Balıkçı	11	Güzellik Merkezi	18	PVC Doğrama ve Alüminyum	19
Balık Restoranları	4	Hafriyatçı	4	Raf Sistemleri	1
Bankalar	57	Halıcı	21	Reklam Ajansı	3
Banyo-Mutfak	9	Halı Saha	7	Rent A Car	23
Bayan Giyim Mağazası	64	Halı Yıkama	43	Restoranlar	38
Bayan Kuaförü	76	Hamam	1	Saatçi	4
Bebek Giyim	11	Hamburgerci	7	Sayısal Loto Bayii	2
Berber	82	Haritacı	2	Sıhhi Tesisatçı	5
Beyaz Eşya Mağazası	29	Hediyelik Eşya	2	Sigorta Acentesi	55
Beyaz Eşya Teknik Servis	43	Hırdavatçı	30	Sigorta Toptan Satış	1
Bilardo Salonu	1	Hububat	2	Simitçi	6
Bilgisayar Donanım	11	Işık, Görüntü, Ses Sistemleri	1	Sinema	3
Bijuteri	5	İç Giyim-Pijama	12	Spor Giyim	12
Billuriye	1	İddia Bayii	5	Spor Salonu	15
Boya Dükkanı	7	İklimlendirme-Klima-Havalandırma	11	Spotçu	5
Börekçi	3	İnşaat Makineleri Satış	12	Su Bayisi	47
Büro Mobilyaları Satış	3	İnşaat Şirketleri	134	Süpermarket	66
Büfe	14	İnternet Kafe	16	Süt ve Süt Ürünleri	8
Camcı	25	Jeneratöecü	1	Şarküteri	9
Çamaşırhane-Kuru Temizleme	4	Kafeterya	63	Tabelacı	11

Çantacı	4	Kapı-Pencere	10	Tadilat Onarım	1
Çatı Kaplama-Onarım	4	Kargo Şirketi	21	Tarım İlaçları Satış	6
Çay Bahçesi	13	Kasap	20	Tarım Makineleri Satış	3
Çevre Düzenleme ve Peyzaj	11	Kaynakçı	3	Tavukçu	18
Çeyiz Mağazaları	2	Kırtasiye	31	TCDD Bilet Satış	1
Çiçekçi	19	Klima Servisi	8	Teknik Soğutma	5
Çiğ Köfteci	21	Kombi-Şofben-Termosifon	18	Temizlik Şirketi	14
Çilingir ve Anahtarcı	13	Konfeksiyoncu	2	Tercüme Bürosu	2
Çorbacı	7	Kozmetikçi	17	Terzi	22
Dekorasyoncu	88	Köfteci	31	Tuğla-Kiremit	5
Derici	2	Kömürcü-Oduncu	2	Tuhafiye	5
Doğalgaz Tesisatçısı	10	Kuruyemişçi	16	Turizm Acentası	11
Dönerci	30	Kuyumcu	23	Tüpçü	9
Döşemeci	24	Lokantalar	44	Türk Telekom Bayii	4
Döviz Bürosu	1	Manav		Uydu Sistemleri	10
Duşakabinci	2	Manifaturacı	1	Yapı Denetim	34
Düğün Salonları	23	Marangoz	4	Yapı Malzemeleri	40
Elektrikçi	18	Matbaa	14	Yayınevi	8
Elektrik Motorları ve Bobinaj	3	Mermerci	4	Yemek Firması	25
Emlak Komisyoncusu	287	Mobilyacı	68	Yüzme Havuzu	2
Endüstriyel Soğutma	3	Muhasebe-Mali Müşavir	19	Zemin Kaplama Döşeme	7
Enerji Firmaları	2	Müzik Market	4	Züccaciye	9
Erkek Giyim	22	Nakış İşleri	1	Web Tasarım	3
Ev Yemekleri	7	Otel	2		
Fırın	35	Oto Galeri	17		
Toplam:3278					

Perakende olarak hizmet veren ticarethanelerin büyük bir çoğunluğu bakkal, pastane, fırın ve tatlıcılardan oluşmaktadır. Ayrıca şehirde en fazla ticarethane sayısına sahip olan sektörler ise inşaat şirketleri ve emlak komisyoncularıdır (Tablo 52). Şehrin yakın tarihlerde morfolojik bir dönüşüm geçirmiş olması bu durumda en önemli faktördür.

3.2.5 Tarım Fonksiyonu

Şehirler içerisinde şehri tanımlarken de belirtildiği gibi hizmet ve sanayi fonksiyonları daha ön plandadır. Ancak günümüzde dahi içerisinde tarımsal faaliyetin hiç bulunmadığı bir şehir yerleşmesi neredeyse yoktur (Tolun Denker, 1976:28).

Etimesgut, Atatürk Orman Çiftliği ile eş zamanlı kırsal nüfusun iyileştirilmesine ek olarak Ankara'nın çevresindeki sahanın kültürel gelişimini sağlama, Ankara'nın coğrafi gelişimine katkıda bulunma ve kültürel yayılımı

gerçekleştirme gibi amaçlarla kurulmuştur (Cengizkan, 2004:14). 1920 yılı öncesinde Ankara'da şehir ekonomisinin temelini tarım ürünleri ile tarımsal üretime dayalı ticaret oluşturmaktaydı (Şenyapılı, 2016:22). Tarımsal üretim sahasının başkent Ankara içerisinde o dönemdeki ismiyle Ahi Mesud olarak seçilmesi tesadüfi değildir. Yeni kurulan Cumhuriyet yönetiminin başkentine İstanbul güzergâhından demiryolu vasıtasıyla yolculuk yapacak olan insanlara örnek köy projesi adeta bir marka yüzü olarak sunulmak istenmiştir. Buna ek olarak tüm ülke genelinde tarımsal üretimde uygulanması düşünülen reformlarında öncüsü olması planlanmıştır (Kaçar, 2015:18).

Kurtuluş mücadelesinin akabinde Türkiye genelinde 1923-1934 yılları arasında Rumeli, Kafkasya, Suriye ve Irak'tan gelen göçmenlere 6.000.000 dekar ve ihtiyaç sahibi çiftçilere de 730.000 dekar olmak üzere toplamda 6.730.000 dekar arazi dağıtımı yapılmıştır (Başköy vd, 2003:69, Baydan ve Arslanbaş, 2018:161). Ülke genelinde dağıtılan bu topraklar ve Atatürk Orman Çiftliği'nin tarımsal ve kırsal kalkınmaya örnek model oluşturması hedeflenmiştir (Kaçar, 2015:142).

Etimesgut'ta tarımsal üretim çalışmalarına Balkanlar'dan getirilip yerleştirilen köylülere 150'şer dekar arazi dağıtılarak başlanmıştır. Dağıtılan arazilerin 27'şer dekarlık alanı günümüz Şeker Fabrikası alanı içerisinde, 14'er dekarı tren istasyonunun etrafında, 16'şar dekarı ise Elvanköy olarak tabir edilen sahada Kepir Deresi'nin çevresinde verilmiştir (Başköy vd, 2003:71).

Etimesgut toprağının oldukça verimsiz ve işlenmemiş oluşu projenin başlangıçta başarısız olmasına sebep olmuştur. Hatta dönemin Tarım Bakanlığı yabancı uzmanlarından Schmid durumun vahametini "Bu öyle bir teşebbüstür ki, elverişsiz toprak ve iklim şartları altında ya sabır tükenir, yahut para" kelimeleri ile açıklamıştır. Ancak projede ısrarcı olunarak toprak tahlili yapma, uygun ağaç ve hububatların yetiştirilmesi gibi bir dizi önlemler alınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bizatihi Etimesgut Devlet Hastanesi bahçesinde bulunan bir fidanı örnek olarak dikmiştir (Başköy vd, 2003:69-71), (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5: Atatürk'ün Örnek Köy Ziyaretinde Dikmiş Olduğu ve Halen Varlığını Muhafaza Eden Ağaç

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Mustafa Kemal Atatürk kendi kişisel çiftliğini 13 yıl bizzat işletmiştir. Proje başarıya ulaştıktan sonra arasında Balgat, Etimesgut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tahar ve Yağmurbaba gibi sahaları içerisine alan 102 km²'lik şahsi çiftliğini 11 Haziran 1937 itibariyle hazineye bağışlamıştır. Bağış esnasında yazdığı bir mektup ile bu alanların ilerleyen süreçteki ne amaçla kullanılması ve neler yapılması gerektiğini şu 4 madde ile açıklamıştır:

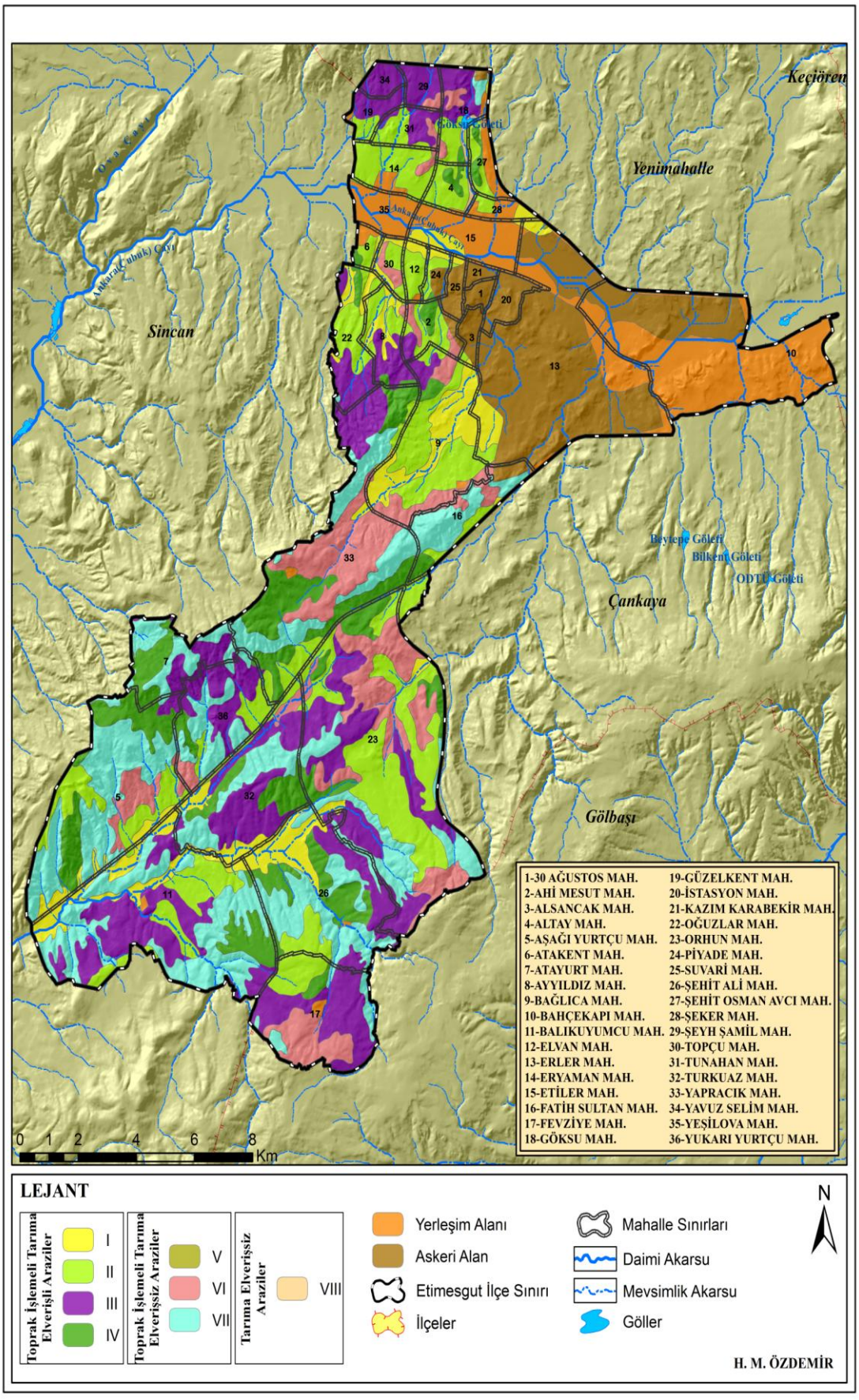
- Araziyi ıslah ve tanzim etmek,
- Muhitlerini güzelleştirmek,
- Halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sıhhi yerler, hiylesiz ve nefis gıda maddeleri temin eylemek,
- İhtikârla fiili ve muvaffakiyetli mücadelede bulunmak (Kaçar, 2015:142).

Örnek nahiyede tarım arazilerinin sulanabilmesi için 3 Mart 1929 tarihinde açılan ihale ile kanal, gidiş ve dağıtım kanaletleri yaptırılmıştır. Tahıl üretiminde göçmenlere her türlü yardımda bulunabilecek Ziraat Teknisyenliği kurulmuştur. Dönemin modern tarım aletleri olan pulluk ve mibzer gibi aletler halka ücretsiz verilmiştir. Daha önce dağıtılan arazilere ek olarak bağcılık faaliyetleri yapılması maksadıyla 6500 m² daha arazi dağıtımı yapılmıştır. Bu arazilerde bağların batı yönünde kalması sebebiyle başarı sağlanamamıştır. Bağcılık üzerinde ısrarcı olunarak günümüzde 30 Ağustos Mahallesi sınırları içerisinde kalan arazilerden 50 haneye 1500'er m² arazi kura yöntemi ile dağıtılmıştır. Nihayet bağcılıkta da istenen verime ulaşılmıştır (Başköy vd, 2003:72-75). 30 Ağustos Mahallesi'nde 1970'li yıllar ile yapılmaya başlanan ve varlığını 2000'li yılların başlangıcına kadar koruyan gecekondu yapılarının önünde yer alan hemen hemen her bahçede bir üzüm asması muhakkak yer almakta idi. Hatta bu gecekonduların yerine inşa edilen apartmanların çevresinde hala bu asmalardan az sayıda da olsa varlığını devam ettirenler mevcuttur.

Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluşundan sonra Etimesgut Japon Gülyağı Tesisleri kurulmuştur (Ülkenli, 2017:47). Tesis, Etimesgut Japon Gül Bahçesi ve Gülyağı İmalat Tesisleri şeklinde Etimesgut Askeri Havaalanı yanında kurulmuştur. Gülyağı imalatının 1950'li yıllarda bırakıldığı düşünülmektedir. O dönemde 800 dönüm kadar bir tarlada gül yetiştiriciliği yapılmıştır. Günümüzde ise arazi işçi lojmanları olarak kullanılmaktadır (Ülkenli 2016'dan aktaran Ülkenli, 2017:53-54). Orman Çiftliği kuruluş yıllarında konum olarak kentin çeperleri dışında yer alırken Ankara'nın hızlı büyüme evresinde yeni konut ve endüstri alanları ile çevrelenmiştir (Kaçar, 2015:18).

Etimesgut arazi bakımından incelendiği zaman tarımsal üretime elverişli arazi miktarı oldukça düşüktür. 2020 yılı Etimesgut'unda toplamda 31027,186 dekarlık tarım arazisi mevcuttur. Bu arazilerin 28.821,603 dekarı tarla arazisi, 76 dekarı sebze arazisi, 98,307 dekarı meyvelik, 321,276 dekarı nadasa bırakılmış arazi ve 2000 dekarı ise tarıma elverişli fakat kullanılmayan arazidir (İlçe Tarım Müdürlüğü 2020), (Tablo 53), (Harita 22).

Harita 22: Etimesgut Şehri Arazi Kullanım Kabiliyeti Haritası

Tablo 53: Etimesgut Şehrinde Tarım Arazilerinin Genel Dağılımı (2020)

Cinsi	**Tarım Alanı (da)**
Tarla Arazisi	28.821,603
Sebze Arazisi	76
Meyvelik	98,307
Nadas	321,276
Tarıma Elverişli Kullanılmayan Alan	2000
Toplam	**31027,186**

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Şehirde 2020 yılında toplamda 1417 m² alanda sebze üretimi yapılmıştır. Sebze üretim çeşitliliği oldukça dardır. Sebze olarak sadece domates (sofralık), balkabağı ve kavun üretimi yapılmaktadır. En geniş ekim alanına sahip olan ürün 683 m² ile kavundur. Domates üretimine 600 m² alan ayrılmıştır. En az üretim alanına sahip ürün balkabağıdır. Balkabağı üretebilmek için 134m² alan kullanılmaktadır.

Etimesgut'ta en fazla tarımsal üretimi yapılan ürünler tarla bitkileridir. Tarla bitkileri arasında gerek ekim alanı olarak gerekse üretim bakımından en fazla paya sahip olan ürün arpadır. Arpa üretimi için 8.463,420 dekar alan kullanılmaktadır. Geniş alanda üretimi gerçekleştirilen arpanın üretimi ise 3.006,00 tondur.

Şehirde en az üretim sahasına sahip olan tarla bitkisi yonca (61,92 dekar) iken en az üretimi olan tarla bitkisi ise 63 ton ile yulaf (dane)'tır. Bahsi geçen bitkileri haricinde yetiştirilen tarla bitkileri buğday, fiğ yeşil ot, nohut, şeker pancarı, silajlık mısırdır (Tablo54).

Tablo 54: Etimesgut Şehrinde Tarla Bitkilerinin Ekiliş Alanları ve Verimleri (2020)

Ekili Ürün Çeşidi	**Ekiliş Alanı (da)**	**Verimi (kg/da)**	**Üretim (ton)**
Arpa	8.463,420	400(sulu)-350 (kuru)	3.006,00
Buğday	7.998,740	450 (sulu)-350 (kuru)	2.875,00
Fiğ Yeşil Ot	179,80	700	126
Nohut	3.656,620	200	732
Silajlık Mısır	121,770	6.000	731
Şeker Pancarı	72,04	8.000	576
Yonca	61,92	1200	74
Yulaf (dane)	284,840	220	63
Toplam	**20.839,15**		**8.183**

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

İklim ile ilgili bölümde de belirtildiği gibi şehirde Karasal İklim şartları hakimdir. Şehrin yıllık ortalama yağış miktarı 385,8 mm'dir. Şehrin büyük toprak

grupları dağılımına bakıldığında ise en geniş alan sahip toprak türü kahverengi topraklardır. Kahverengi topraklar düşük yağış miktarı ve buna bağlı olarak da yıkanmanın az olması sebebiyle yüzeyinde tuz ve kireç birikimi meydana gelen topraklardır. Böyle bir özelliğe sahip olan topraklar üzerinde doğal yollardan çok çeşitli tarım ürünleri yetiştirebilmek çok mümkün olmamaktadır. Yüzeyde birikmiş olan tuz ve kireç çiftçi tabiri ile bitkilerin yanmasına sebebiyet vermektedir. İklim ve toprak şartları şehirde daha çok tarla bitkileri yetişmesine bunlar arasında ise tahılların daha kolay ve verimi yüksek yetiştirilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Araştırma sahasında toplamda 98,307 da.'lık bir alana sahip olan meyvelik arazisinde armut, elma, kayısı, kiraz, vişne, ceviz, badem ve sofralık üzüm yetiştirilmektedir. 2020 yılında bu meyvelerin toplam üretim miktarı 276 ton idi. Bu meyveler arasında en fazla üretimi yapılan 62,16 ton ile elmadır. Aynı yıl elma ürününü 61,85 ton ile badem takip ediyordu. En az üretimi yapılan ürün ise 5,22 ton ile kiraz meyvesidir (Tablo55).

Etimesgut'ta yer alan toplam tarım arazileri içerisinde 2020 yılında 321,276 da. nadasa bırakılan ve 2000 dekar da tarıma elverişli olup fakat kullanılmayan arazi mevcuttur. Boş bırakılmış olan bu alanlar maalesef erozyona maruz bırakılmıştır. Şehirde erozyonun en şiddetli olduğu kesim güney ve güneydoğu kısmıdır (Harita 23).

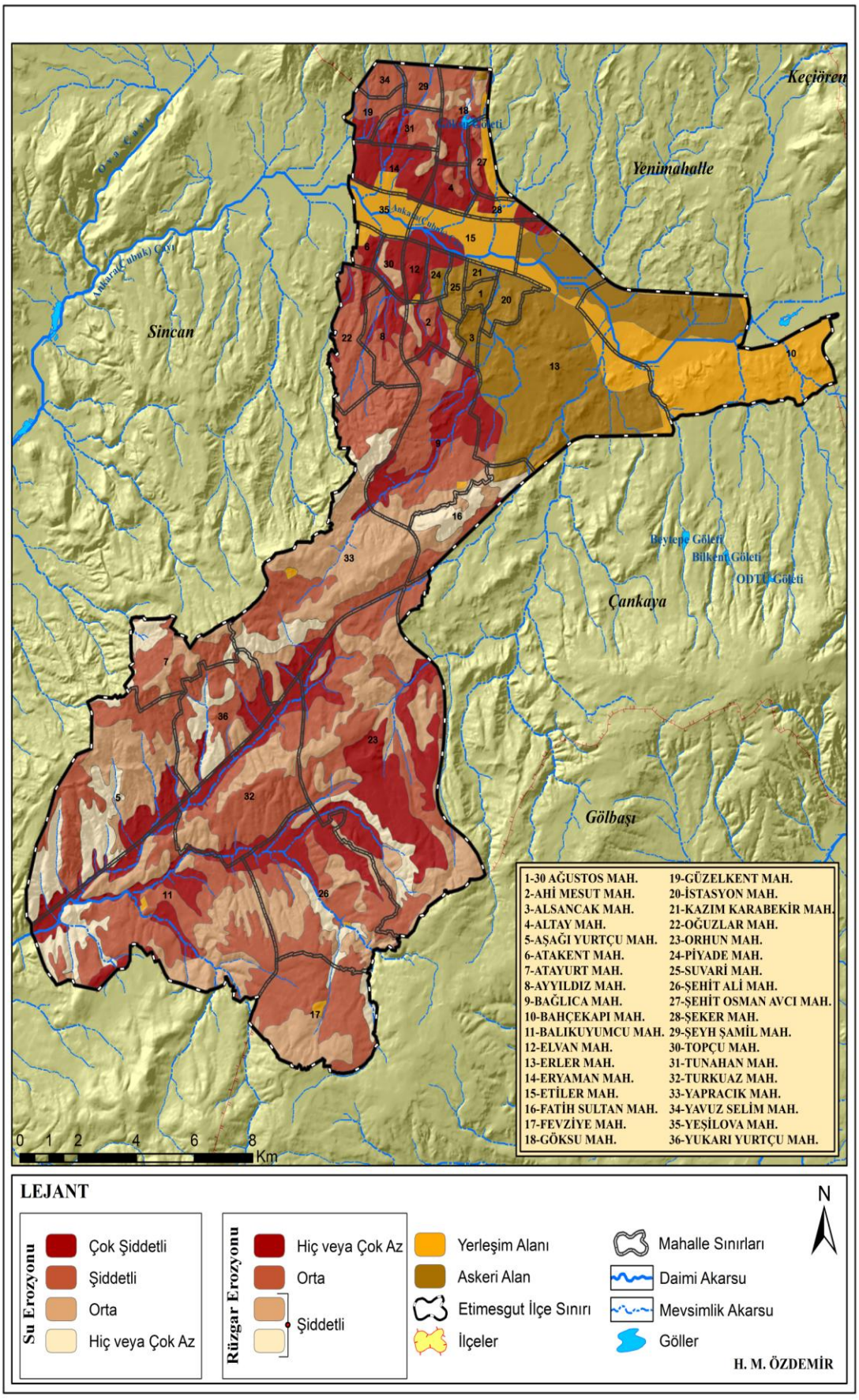
Tablo 55: Etimesgut Şehrinde Üretilen Meyveler ve Üretim Miktarları

Meyve Çeşidi	Ortalama Verim (Kg/Ağaç)	Üretim (Ton)
Armut	22	30,44
Elma	350	62,16
Kayısı	215	22,72
Kiraz	750	5,22
Vişne	23	27,16
Ceviz	60	24,65
Badem	20	61,85
Üzüm(Sofralık)	285	42,00
Toplam		**276**

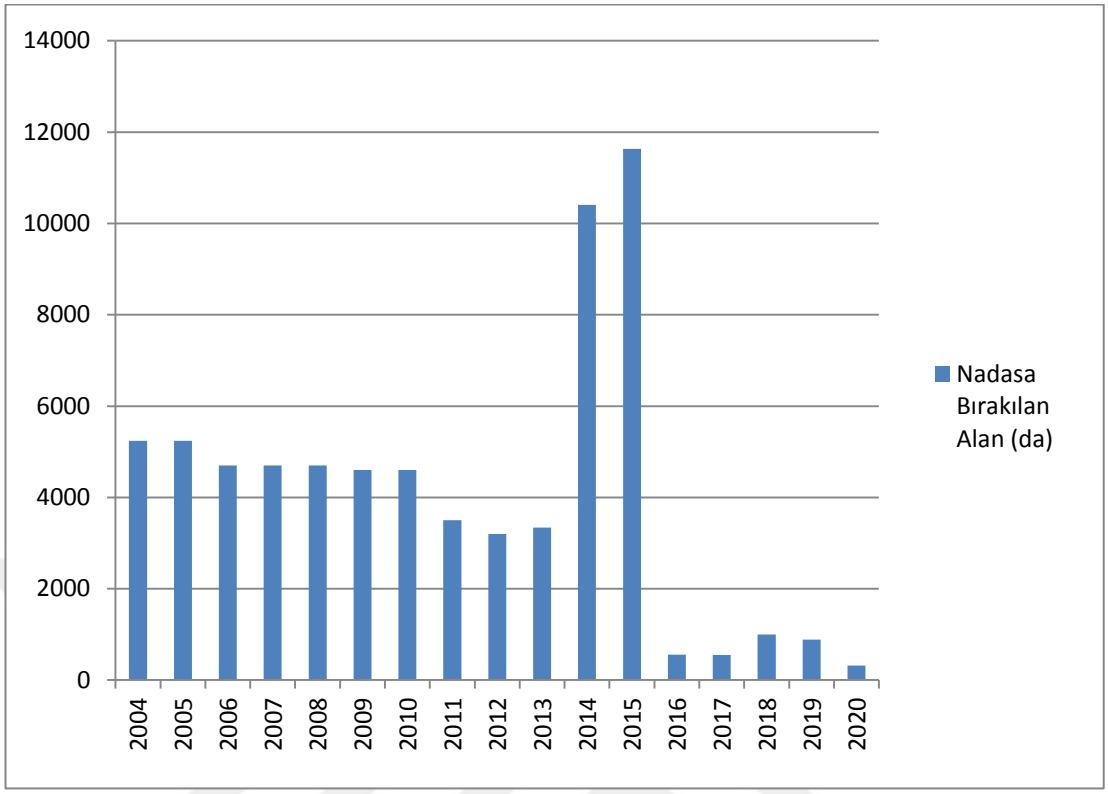
Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü

Şehirde nadasa ayrılan alanların miktarında yıllara göre değişim söz konusudur. 2004 yılından günümüze kadar incelendiği zaman en düşük nadas alanı 2020 yılında bırakılmıştır. Nadasa bırakılan alanlarda en yüksek miktara 2015 yılında (11.636 dekar) ulaşılmıştır (Grafik 17).

Harita 23: Etimesgut Şehri Erozyon Durum Haritası

Grafik 17: Etimesgut Şehrinde Nadasa Brakılan Alan Miktarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: Etimesgut Kaymakamlığı, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü- TUİK

3.2.6. Ulaşım Fonksiyonu

Şehir yerleşmeleri ile ulaşım faaliyetleri arasında sıkı ve çok yönlü ilişkiler söz konusudur (Tümertekin, 1987:54). Şehirlerin ortaya çıkışı ve yayılışı ulaşım hizmetleri ile yakından birbirine bağlıdır. Sunmuş oldukları hizmetler bakımından etrafında yer alan yerleşmelerin de merkezi konumunda yer alan şehirler, bu hizmetleri kendisinden lokasyon olarak uzak kalan yerleşmelere ne derece ulaştırabilirse kendisinin önemi de o derece artış gösterecektir. Bu hizmetlerin yakın veya uzak konumlara ulaştırılması ise doğru planlanmış ulaşım ağları ile mümkün olacaktır (Karaboran, 1989:82). Herhangi bir şehrin yaşam kalitesi, erişilebilirliği ve trafik güvenliği ile yol bağlantılarının nasıl kurgulandığı arasında önemli bir bağlantı söz konusudur (Ersoy, 2015:229).

Etimesgut'un günümüzdeki ulaşım faaliyetleri ile ilgili bilgilerden önce Ankara şehrinde ulaşımın gelişimi ile ilgili bilgiler paylaşmak faydalı olacaktır. Bilindiği üzere tarihi dönemlerde de Kral Yolu üzerinde yer alan Ankara'nın ulaşım fonksiyonu önemli olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra devletin idari merkezi konumuna gelen şehir için ulaşım faaliyetleri ayrı bir öneme sahip olmuştur.

Ankara 1920'lerde Ankara Kalesi ve yakın çevresinde nüfusu yoğunlaşmış bir şehirdir. Bu dönemde ulaşım yaya olarak gerçekleştirilmekteydi. Sınırlı sayıda arabalar ile yolculuk yapılmaktaydı. 1930 yılından itibaren şehrin Yenişehir, Cebeci ve Bağlar bölgelerine doğru yayılması sonucu araç ile yolculuk yapma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda kaptı-kaçtılar Ulus merkez olmak üzere 12 hat üzerinde belediye yönetimine bağlı olarak hizmet vermekteydi. Şehir içi ulaşımda kamunun tek desteği 1929 yılındaki Ankara-Kayaş arasındaki demiryolu üzerinde banliyö seferlerini başlatmak olmuştur. 22.01.1930 tarihli Bakanlar Kurulu kararına bağlı olarak otobüs, minibüs ve elektrikli tramvay işletme yetkisi belediye teşkilatına verilmiştir. Fakat bu konuda 1935 yılına kadar herhangi bir atılım yapılmamıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı dahilinde SSCB'den alınmış olan kredinin kullanılmamış olan miktarı ile 24 kişi taşıma kapasitesi olan ZİS marka otobüsten 100 adet getirilmiştir. 1935 yılında Ankara Belediyesi Otobüs İdaresi kurulmuş ve 6 km uzunluğa sahip 15 hatta 40 otobüs ile hizmete başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yedek parça temininde yaşanan sıkıntılar otobüslerin hepsinin kullanılabilmesini engellemiştir (Tekeli, 1986:65).

1950 yılında Ankara Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletmesi kurulmuştur. 1950-1954 yılları arasında EGO'nun yolcu taşıma kapasitesi 2,7 kat artış göstermiştir. Artışın en önemli sebeplerinden birisi beş yıllık periyotta hat sayısının 28'e hat uzunluğunun ise 171 km'ye ulaşması etkendir. Bu dönemin en önemli olaylarından birisi EGO'nun yeni ulaşıma açılan sahalara hizmet verirken şehrin merkezi alanlarını özel girişimcilere daha fazla emanet etmesidir. 1960-1968 yılları arasında EGO hatlarının ve araç sayısının stabil bir süreç yaşadığı dönemdir. 1969 yılında önemli sayıda otobüs alımı yapan EGO 1977 yılına kadar yine bu sayıyı korumuştur. Şehirdeki bir diğer önemli ulaşım aracı olan banliyö tren hattı ise 1970 yılında Ankara-Kayaş hattında çift hatta ve 1972 yılında ise elektrikli çekişe geçmiştir. Buna bağlı olarak taşıdığı yolcu sayısında bir artış gözlemlenmiştir.1980 yılında EGO'nun hat sayısı 88 ve hat boyları 20 km'ye gelmiştir (Tekeli, 1986:67-70).

Ankara şehir merkezinde ulaşımın gelişimi ile ülkemizin ekonomik gelişimi birbirine paralel bir seyir izlemiştir. Etimesgut özelinde ulaşımın gelişimine bakıldığında Ahi Mesut örnek nahiyesinin kuruluş sahasının belirlenmesinde tarihi tren istasyonun rolü belirleyici olmuştur. Bayındırlık Bakanlığı Demiryolları Genel

Müdürlüğü 2922/6040 sayılı yazı ile Haydarpaşa-Ankara demiryolu hattının 486+558. km'sinde Sincan Köyü ile Gazi İstasyonu arasında Ahi Mes'ud adında yeni bir durak kurulmasına karar vermiştir. 10.08.1926 tarihinde faaliyete geçerek yolcu ve yük taşımacılığında kullanılması planlanmıştır (Başköy vd, 2003:53).

Örnek köy olarak kurulan ve günümüze kadar geçen süreçte idari manada nahiye, mahalle ve ilçe gibi statülerde yer alan Etimesgut hizmet almak konusunda 1990 yılına kadar şanssız bir grafik çizmiştir. Ankara şehir merkezinden uzakta yer alması, çok gelişmiş bir yapıya sahip olmayışı gibi faktörler bu duruma etkendir. 1990 yılında ilçe statüsüne geçip belediye teşkilatı kurulduktan sonra her alanda olduğu gibi ulaşım alanında da birtakım gelişmeler olmuştur.

Şehir ilçe statüsü aldıktan sonra ulaşım açısından en önemli sorunlardan birisi Ankara-İstanbul demiryolunun şehri ortadan ikiye ayırmasıdır. Karayolu ulaşımında birbirinden ayrılan şehrin iki tarafının birleşimi hemzemin geçit ile sağlanmakta idi. Kazalara da sebebiyet vermesi sebebiyle bu sorunun bir çözüme kavuşturulması gerekmekteydi. Bu problemi çözmek amacıyla hemzemin geçit üzerine köprülü kavşak yapılmasına karar verilmiştir. Turgut Özal Köprüsü 29 Ekim 1993 tarihinde faaliyete geçmiştir (Fotoğraf 6). Köprü sayesinde şehrin İstanbul, Eskişehir ve Sincan-Ayaş bağlantıları da yapılmıştır (Tekin, 1998:49-50),

Fotoğraf 6: Turgut Özal Köprüsü'nün Yapım Aşamasından Bir Fotoğraf

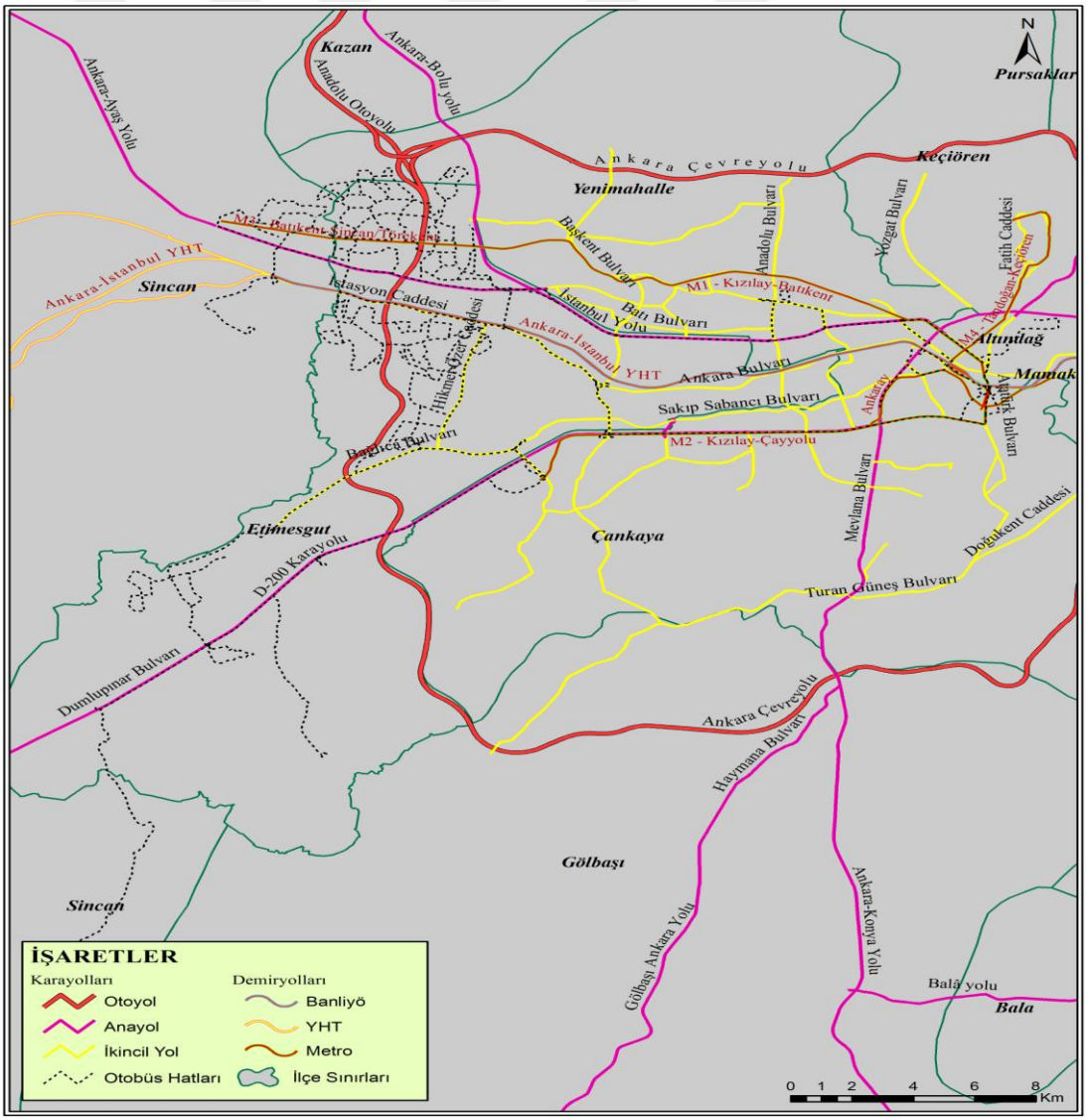

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

1994-1997 yılları arasında İstasyon Mahallesi ıslah çalışmaları ile trafiğe açılmıştır. Ayrıca yine aynı dönemde imar planları ile paralel bir şekilde cadde ve sokaklar açılmış, asfalt çalışmalarına başlanmış 70.819 m stabilize yol, 295.935 m asfalt kaplaması yapılmıştır. Ek olarak trafiğin yoğun seyretmiş olduğu caddelerde sinyalizasyon sistemi yerleştirilmiştir (Tekin, 1998:54-55).

Şehrin günümüzdeki ana ulaşım yolları Ankara Bulvarı, İstanbul Yolu, Eskişehir Yolu, Bağlıca Bulvarı gibi yollardır. Kendi bünyesinde ise Ahimesut Bulvarı, Bağlıca Bulvarı, Şaşmaz Bulvarı, Fatih Sultan Mehmet Bulvarı, Hikmet Özer Caddesi, Ankara Çevre Yolu, Zirve Caddesi, Cengiz Aytmatov Caddesi, İstasyon Caddesi, Türk Kızılayı Caddesi, Ayaş-Ankara Yolu, Ankara-Eskişehir Yolu en önemli ulaşım yollarıdır (Harita 24).

Harita 24: Etimesgut Ulaşım Yolları ve Hatları Haritası (2020)

1929 yılında Anadolu-Bağdat Demiryolu'nun hazırda bulunan altyapısı üzerinde Sincan-Kayaş Banliyö Hattı kullanıma sunulmuştur. Bu hamle, Ankara şehir makroformunun şekillenmesinde dönüm noktalarından birisi olmuştur (Bütüner vd, 2017:74). Demiryolu ulaşımı günümüzde şehirdeki en önemli ulaşım araçlarından birisidir. Sincan-Kayaş arasında faaliyet gösteren banliyö treni toplamda 23 durağa sahiptir. Bu duraklardan 7 tanesi (Marşandiz, Behiçbey, Havadurağı, Etimesgut, Özgüneş, Eryaman YHT ve Elvankent) Etimesgut sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu duraklardan Etimesgut Durağı en eski ve şehir için ayrı bir öneme sahiptir (Fotoğraf 7-8). Ayrıca Eryaman YHT Durağı ile şu anda İstanbul, Eskişehir ve Konya illerine ulaşım sağlanmaktadır. Ankara-İzmir arası hızlı tren yol yapım çalışmaları devam etmektedir.

Altaban vd 1986 yılında hazırlamış oldukları 2015 yılı için Ankara makroform önerisinde Ankara-İstanbul yüksek hızlı tren hattının gündeme alındığını ama henüz somut adım atılmadığını bildirmişlerdir. Proje tamamlanırsa Ankara Garı ile Batı İstasyonu'nun öneminin artacağını belirtmişlerdir. Ayrıca projenin Ankara Batı Gelişme Koridoru'nda ağırlıklı bir değişim odağı oluşturacağından bahsetmişlerdir (Altaban vd, 1986:191). Proje tamamlanmış ve Eryaman YHT Durağı kurulmuş, şehrin hareketlilik kazanmasında etkili olmuştur. Hızlı tren teknolojisinin ülkemizde yaygınlaşması ile birlikte şehirlerarası ulaşımda zaman kaybı ortadan kalkmaya başlamıştır.

YHT seferleri ilk olarak Ankara-Eskişehir arasında denenmiştir. 13 Mart 2009 tarihinde faaliyete geçen hat ile birlikte Ankara-Eskişehir arası yolculuk 80 dakikaya inmiştir. 23 Ağustos 2011 tarihinde Ankara-Konya YHT hattı faaliyete girmiştir. Bu hat ile birlikte Ankara-Konya arası ulaşımın süresi 1 saat 20 dakika civarındadır. 29 Ekim 2013 tarihinde faal olmaya başlayan Ankara-İstanbul YHT hattı ise ulaşım süresini 3 saat 30 dakika dolaylarına getirmiştir. Eryaman YHT Durağı vasıtasıyla bu şehirlere yolculuk yapılabilmektedir.

Etimesgut'ta banliyö tren hattı haricinde EGO otobüsleri, dolmuşlar ve kısmen de metro araçları ile şehiriçi ulaşım yapılabilmektedir. EGO otobüsleri ilk olarak 530 numaralı hat ile hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde hizmet vermeye devam eden EGO otobüslerinin yeri Ankara'da şehiriçi ulaşımda ve dolayısıyla Etimesgut içinde oldukça önemlidir.

2020 yılı itibariyle Etimesgut şehrinde EGO'ya ait otobüsler 44 hat üzerinde 160 solo, 23 körüklü otobüs ile hizmet vermektedir. Solo otobüslerin 46 tanesi özel otobüstür (Tablo 56). Bu otobüsler İstanbul Yolu ve Eskişehir Yolu güzergahlarını kullanarak Etimesgut-Ulus-Kızılay hattında ring yapmaktadırlar.

Fotoğraf 7: Tarihi Etimesgut Tren Durağının Eski Halinin Görünümü (2000'li Yıllar)

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Fotoğraf 8: Etimesgut Tren İstasyonu'nun Günümüzdeki Görünümü

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

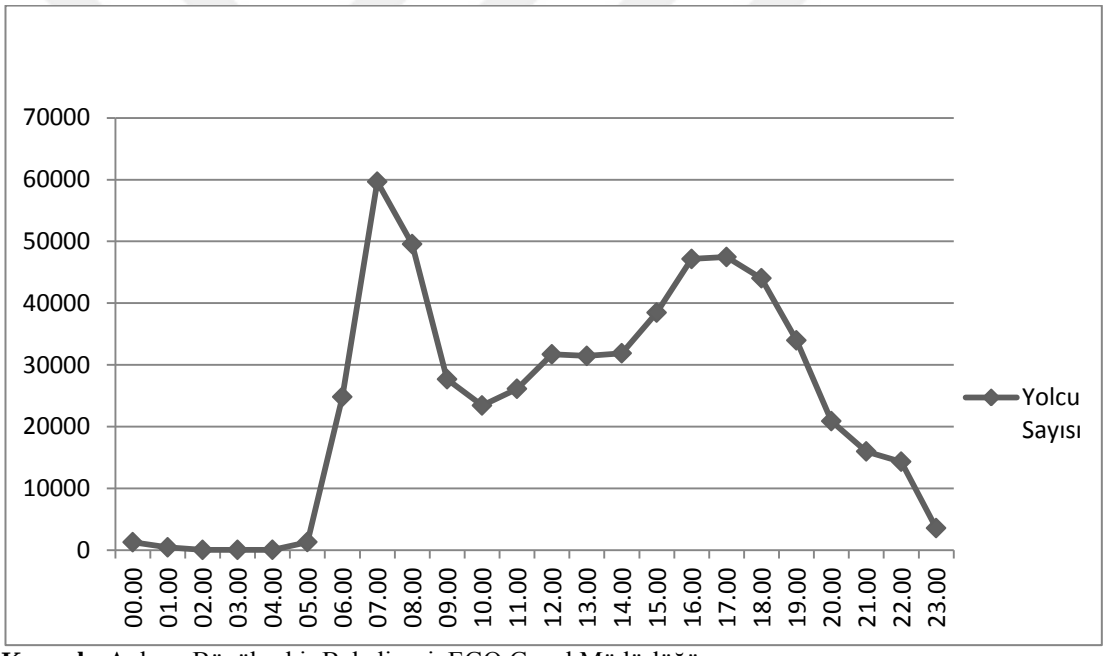
Tablo 56: Etimesgut'ta EGO'ya Ait Hizmet Veren Otobüs Türleri, Otobüs Sayıları, Hat Bilgileri

Solo Araç Sayısı	Körüklü Araç Sayısı	Hat Numarası	Hattın Adı
4	1	531	Etimesgut-Sincan-Fatih-Eryaman (1.Hat)
4	1	561	Eryaman-Fatih-Sincan-Elvankent
5	1	540	Eryaman-Sıhhiye
2	1	540-2	Eryaman-Sıhhiye
2		540-6	Eryaman-Sıhhiye (Gece Servisi)
4	1	541	Eryaman-Ümitköy Metro İstasyonu
3		541-1	Fatih (GOP)-Eryaman-Ümitköy Metro İstasyonu
3		541-2	Eryaman-Ümitköy Metro İstasyonu
3	3	542	Eryaman III. Etap-Sezenler
1	2	543-1	Eryaman-Beşevler
3		543-2	Beşevler-Eryaman
2		545	Eryaman-Güzelkent-Ümitköy Metro İstasyonu
1	1	580	Susuz Mah-Göksu Mah-Eryaman 1. 2. Etap Metro İstasyonu
3		580-1	Susuz Mah-Göksu Mah-Yavuz Selim Mah-Eryaman 1. 2. Etap Metro
6		532	Elvankent-Ümitköy Metro İstasyonu
9		533	Elvankent -Sıhhiye
2		534	Ayyıldız Mah-Ahimesut Mah-Bağlıca Mah-Koru Metro İstasyonu
6	4	536	Süvari Mah-Sıhhiye
5	4	537	Topçu Mah-Koru Metro İstasyonu
2		547	Topçu Mah-Ulus-Sıhhiye
3		552	Elvankent-Eryaman 1. 2. Etap Metro İstasyonu
4		567	Ayyıldız Mah-Ümitköy Metro İstasyonu
1		571	Sincan Adliye Sarayı-Sıhhiye Adliye Sarayı
3		530	Etimesgut-Ümitköy Metro İstasyonu
3		530-2	Etimesgut-Hikmet Özer Cad-Ümitköy Metro İstasyonu
0	4	535	Etimesgut-İstanbul Yolu-Ulus
2		538	Etimesgut-Hikmet Özer Cad-Ümitköy Metro İstasyonu
1		546	Etimesgut-Yapracık TOKİ Konutları
2		553	Etimesgut-Eryaman 1. 2. Etap Metro İstasyonu
1		569	THK Üniversitesi-Eskişehir Yolu-Ümitköy Metro İstasyonu
1		559	YHT Eryaman Garı-Eryaman-Fatih
1		549	Devlet Mah-Metro İstasyonu-Eryaman Evleri
1		575	Lalekent-Şeker Mah-1.Etap-Göksu Mah-Eryaman 1. 2. Etap Metro
4		588	Koru Metro İstasyonu-Yapracık TOKİ
0		588-1	Koru Metro İstasyonu-Turkuaz TOKİ Konutları-Yapracık TOKİ
1		582	Koru Metro İstasyonu-Şehitali Mah
5		589	Koru Metro İstasyonu-Turkuaz TOKİ
4		594	Koru Metro İstasyonu-Yapracık 1.Bölge
4		595	Koru Metro İstasyonu-Yapracık 2.Bölge
3		597	Bağlıca Mah-Koru Metro İstasyonu
1		583	Koru Metro-Balıkuyumcu-Hisarlıkaya Mah-Ücret Mah
16		530-5	Etimesgut-Kızılay-Ulus-Örnek(Özel)
15		532-5	Elvankent-Kızılay (Özel)
15		541-5	Eryaman-Kızılay (Özel)

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi, EGO Genel Müdürlüğü

Araştırma sahasında toplu taşıma hizmeti veren EGO otobüslerinin 1 haftalık ortalama istatistiklerine göre toplamda 564.109 kişi EGO araçlarını kullanmıştır. Gün içerisinde kullanımın zaman aralıklarına göre dağılımına baktığımızda sabah 06.00 dolaylarında yolcu yoğunluğu artmaya başlamaktadır (Grafik 18). Günün toplu taşımaya en fazla rağbet gösterilen saati 07.00 (59.664 kişi)'dır. Takip eden saatlerde de yoğunluk olsa da bu rakamlara erişememektedir. Saat 10.00 civarında yoğunluk oldukça azalmaktadır. Akşam üzeri 16.00 gibi taşınan yolcu sayıları tekrar artışa geçmektedir. Bu yoğunluk saat 20.00'ye kadar devam etmektedir. Günün sabah ve akşam olmak üzere belli saatlerinde meydana gelen bu yoğunluğun sebebi işe gidiş-geliş için toplu taşımanınn kullanımdır. En düşük yolcu yoğunluğu 39 kişi ile saat 02.00'dır.

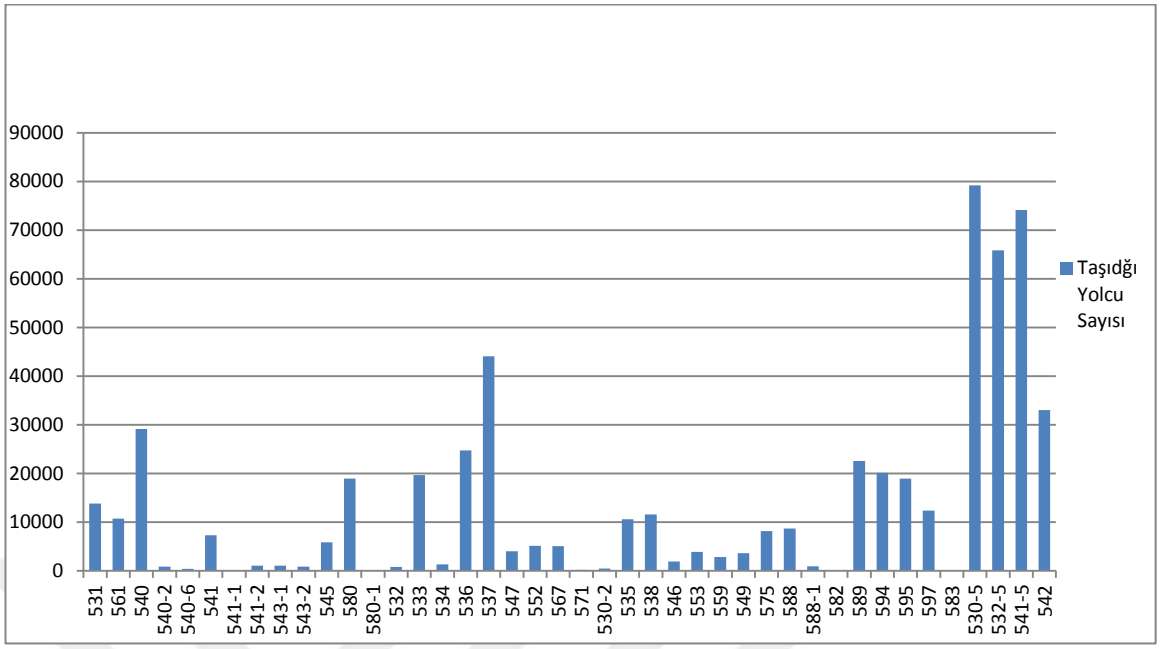
Grafik 18: Etimesgut'ta Hizmet Veren EGO Otobüslerinin Saatlere Göre Yolcu Yoğunluğu (2020)

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi, EGO Genel Müdürlüğü

Şehirde toplu taşımada hizmet veren otobüslerin hatlarına göre yolcu yoğunluklarında en fazla yolcu taşıyan 3 hat ön plana çıkmaktadır. Bunlardan 530-5 hattı (79.208 kişi) bir gün içerisinde en fazla yolcu taşıyan hattır. Bu hattı 74.146 kişi ile 541-5 takip ederken, üçüncü sırada 65.824 kişi taşıyan 532-5 hattı vardır. En az yolcu taşıyan hat ise 39 kişi taşıyan 541-1'dir (Grafik 19).

Grafik 19: EGO Otobüslerinin Bir Gün İçerisinde Taşıdıkları Yolcu Sayısı (2020)

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi, EGO Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Yolcu yoğunluğu fazla olan hatlar ile dolaşmış oldukları güzergah arasında doğrudan ilişki vardır. En yoğun yolcu taşıyan 530-5 hattı 5 tanesi Etimesgut sınırları içerisinde olmak üzere Ankara içerisinde 26 mahalleden geçmektedir. 541-5 hattı Sincan'dan yola çıkarak 10 tanesi Etimesgut'a ait mahalleden geçtikten sonra 9 tane de Ankara'nın çeşitli noktalarında bulunan mahallelerini geçmektedir. 532-5 Elvankent hattı ise 12 tanesi Etimesgut sınırlarında olmak kaydıyla Ankara içerisinde gezdiği mahalleler ile beraber toplamda 30 mahalle dolaşmaktadır. Şehiriçi ulaşımda bir diğer alternatif taksilerdir. Şehirde toplamda 28 adet taksi durağı yer almaktadır.

Etimesgut'ta hava yolu ulaşımı için sadece askeri pistler mevcuttur. Bu alanlar eğitim uçuşları ve askeri amaçlarla kullanılmaktadır. Şehirlerarası ulaşımda havayolu tercih edilecekse Esenboğa Havalimanı kullanılmaktadır. Şehir ile havalimanı arasında yaklaşık 50 km'lik bir mesafe bulunmaktadır. Havalimanına ait HAVAŞ servisleri 30 dk aralıklarla sefer düzenlemektedir. Etimesgut'ta İstasyon Caddesi ve Eryaman YHT durağından yolcu almaktadır.

Şehirde ulaşım fonksiyonu için ayrılmış alanlar 2673,51 ha'dır. Ulaşım alanlarını hızlı tren garı, banliyö tren durakları, EGO otobüsleri durakları ve garajı gibi alanlar oluşturmaktadır.

3.2.7. Sanayi Fonksiyonu

Şehir yerleşmeleri ortaya çıkışlarından Sanayi Devrimi'ne kadar geçen sürede daha durağan bir yapıda gelişim gösterirken, Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra oldukça hızlı bir gelişim süreci yaşamıştır. Bir başka söylemle şehirler ortaya çıkışlarından Sanayi Devrimi'ne kadar işlevsel ve yapısal olarak ciddi bir dönüşüm göstermemiştir. Sanayi Devrimi'nin akabinde şehirler hızla büyürken, şehirleşmenin bir olgu olarak ortaya çıkışını sağlamıştır. Kısacası şehirleşme sanayi fonksiyonunun çekmiş olduğu nüfus ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır (Yılmaz, 2004:252).

Etimesgut şehri tarımsal üretim için kurulmuş fakat hakim ekonomik fonksiyonu tarımsal üretim fonksiyonundan çok kısa bir süre içersinde sanayi fonksiyonuna geçmiştir. Günümüzde ise sanayi fonksiyonu hizmet fonksiyonunun gerisinde kalmıştır.

Şehirde sanayi alanında atılan ilk adım 1939 yılında kurulmuş olan Etimesgut Uçak Fabrikası'dır. Yaklaşık olarak 14.000 m²'lik bir alanda kurulan fabrikada 1941 yılı itibariyle 113 mühendis, 221 teknisyen ve işçi görev almıştır. Fabrika 1951 yılına kadar uçak üretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1951 yılında ise çıkarılan bir kanun ile birlikte Makine ve Kimya Endüstrisi'ne devredilmiştir (Yavuz, 2013:32-36).

1955 yılında, Yücel-Uybadin planı olarak bilinmekte olan Ankara Nazım Planı 1957 yılında onaydan geçmiştir. Plana göre Ankara'nın sanayi aksının batı yönünde konumlandırılması öngörülmüştür. Aynı tarihlerde eski şeker fabrikalarının modernize çalışmaları ve yeni fabrikalar kurma ihtiyaçları doğmuştur. Bu kapsamda Ankara Şeker Fabrikası, Ankara Nazım Planı'na uygun olarak batı aksında kurulmuştur (Gültekin, 2016:911). Etimesgut'un asıl şehirsel gelişimine yol açan sanayi atılımı Ankara Şeker Fabrikası'nın şehirde kurulması ile gerçekleşmiştir. Fabrikanın temeli 20 Ekim 1961 yılında 4.215.423 m²'lik bir alanda atılmıştır. Faaliyete geçiş tarihi ise 15 Ekim 1962 yılı olmuştur.

Geniş bir alanda hizmet veren şeker fabrikası sadece şeker üretimi tesislerinden ibaret değildir. Makine Fabrikası, Tohum İşleme Fabrikası, Elektromekanik Aygıtlar Fabrikası, Şeker Enstitüsü, Eğitim Daire Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı gibi birimler Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ'ye bağlı olarak hizmet

vermektedir. Fabrikada 1998 yılında 290 memur 70 hizmetli ve 500 sürekli işçi olmak üzere 860 kişi çalışmıştır. Ayrıca kampanya dönemlerinde bu sayı 650 geçici işçi alımı ile birlikte 1510 kişilere ulaşmıştır. Ek olarak fabrika çalışanlarının %48'lik kısmının ikamet adresi Etimesgut'tur. Fabrika bu dönemde 3600 ton/gün kapasite ile hizmet vermiştir (Tekin, 1998:104-106). Ankara Şeker Fabrikası günümüzde halen üretim faaliyetlerine devam etmektedir. Fabrikada günümüzde 95 memur, 309 daimi işçi ve 24 geçici işçi olmak üzere toplamda 428 kişi çalışmaktadır. 2018-2019 döneminde fabrika 3779 ton/gün kapasite ile çalışmıştır (Fotoğraf 9).

1968 yılında Ankara Şeker Fabrikası'na ek olarak yerleşke içerisinde Ankara Makine Fabrikası kurulmuştur. Günümüzde halen faal olarak varlığını devam ettirmektedir (Gültekin, 2016:918). Makine fabrikası 500.000 m² fabrika sahasına ve 32.000 m² kapalı sahaya sahiptir. Fabrika'nın temeli 22 Eylül 1966'da atılmış, 1 Temmuz 1968'de ise 1 hol ile açılışı gerçekleştirilmiştir. 1 Ocak 1976 tarihinde ikinci ve üçüncü hollerin ilave edilmesi çalışmalarına devam etmiştir. 1982 senesinde iki hol eklemesi daha yapılarak makine fabrikası 5 hol ile çalışır duruma getirilmiştir (Tekin, 1998:107). Ankara Makine Fabrikası günümüzde halen çalışır durumdadır.

Fotoğraf 9: Ankara Şeker Fabrikası 2020 Yılındaki Görünümü

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

17 Ekim 1957 tarihinde Bahçekapı Mahallesi'nde Milli Savunma Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün hafif mühimmat talebine cevap verebilmek amacıyla Gazi Fişek Fabrikası kurulmuştur. Fabrikanın adı 1 Ocak 1991'den sonra Fişeksan AŞ olarak güncellenmiştir. Kurum MKE kurumuna bağlı olarak faaliyet göstermektedir. 1990'lı yıllarda fabrika bünyesinde 1000 personel istihdam edilirken bunların yaklaşık %30'u Etimesgut'ta ikamet etmiştir (Tekin, 1998:108-109). Fabrika günümüzde 5,56 mm, 7,62 mm, 9 mm, 12,7 mm ve 20 mm fişek üretimi yapmaktadır.

Ankara'da otomotiv bakım ve tamiratına yönelik olarak 1989 yılında Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi kurulmuştur. Site bünyesinde her model araca yönelik hizmet sunulmaktadır. Otomobil bakım ve tamirine dair her türlü işletme bulunmaktadır (Fotoğraf 10). Günümüzde siteye bağlı olarak farklı branşlarda olmak üzere 503 firma hizmet vermektedir (Tablo 57). Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi aynı zamanda bir ticari kümelenme örneğidir. Site; İstanbul Yolu, Fatih Sultan Mehmet Bulvarı yanında Bahçekapı Mahallesi'nde konumlanmıştır (Şekil 7). Ankara geneline hizmet vermesi planlanarak kurulan Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi bugün ülke çapında hizmet vermektedir. Etki alanını bu denli genişletmesinde çıraklıktan yetişerek ustalığa kadar erişen ve alanında ciddi anlamda uzmanlaşmış ustaların fazlalığı ve parça temini konusunda ürün yelpazesinin oldukça geniş olması etkildir.

Fotoğraf 10: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'nin Bir Sokağından Görünüm

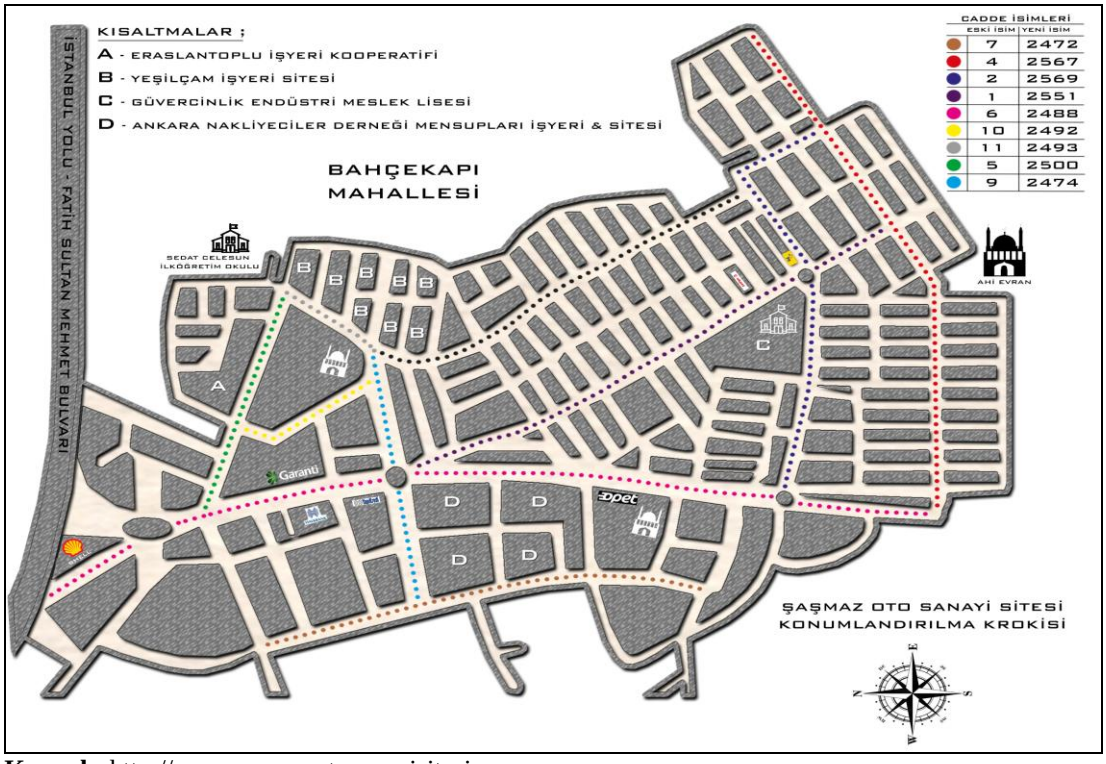
Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Tablo 57: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'nde Yer Alan Firma Türleri ve Sayısal Dağılımı

Firma Türü	Firma Sayısı
Oto Tamir/Servis	106
Yedek Parça/Aksesuar	96
Kaporta/Boya/Şase	64
Elektrik/Akü/Elktronik	56
Öndüzen-Lastik/Amartisör	32
Araç Tasarım-Döşeme	25
Oto Kurtarma/Vinç	18
Radyatör/Klima	17
Diğer	16
Egzoz/Torna/Kaynak	13
Civata-Boya-Hırdavat	10
Fren/Şaft/Compu-Test	10
Kayış/Rulman/Yağ	10
Cam/Kilit/Anahtar	8
Rektefiye/Turbo/Pompa	7
Otogaz LPG Montaj	6
Oto Alım-Satım/Kiralama	4
Banka/Sigorta	3
Çıkma Yedek (Hurdacı)	2
Toplam	**503**

Kaynak: http://www.sasmazotosanayisitesi.com / https://www.otosanayi.org/Sasmaz-Oto-Sanayi-Sitesi-b40 ve saha araştırmaları

Şekil 7: Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi'ne Ait Kroki

Kaynak: http://www.sasmazotosanayisitesi.com

Ankara genelinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Halk Ekmek Fabrikası, halka en uygun maliyet ile ekmek üretip market ve bakkallarda satılan ekmeklere nazaran daha uygun fiyata ekmek satmaktaydı. Fiyatından dolayı oldukça yüksek talep görmüş özellikle 1990'lı yıllarda Ankara'nın oldukça hızlı bir şekilde artan nüfusuna hizmet vermekte zorlanır duruma gelmişti.

Sınırlı sayıda mevcut olan ekmek satış bayileri önünde uzayan ekmek sıraları oluşmaktaydı. Etimesgut'ta yerel yönetim tarafından artan bu talebe yeterli hizmet verebilmek amacıyla Büyükşehir Belediyesi'ne alternatif olarak bir Halk Ekmek Fabrikası yapımına karar verilmiştir. 2002 yılında toplam 5000 m² alana sahip 3000 m² kullanım alanı olan bir fabrika kurulmuştur. Fabrika günümüzde aktif durumdadır ve şehir halkının ekmek ihtiyacını karşılamaktadır (Fotoğraf 11-12).

Fotoğraf 11: Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası Giriş Kısmı

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Fotoğraf 12: Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası Genel Görünümü

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

3.2.8. Askeri Fonksiyon

Şehir yerleşmeleri sahip olduğu bir fonksiyona bağlı olarak ortaya çıkarken ilerleyen zamanda insanoğlunun mekân üzerindeki yoğun faaliyetleri neticesinde birçok sosyal ve ekonomik fonksiyon şehrin ortaya çıkışında etken olan fonksiyona eklemlenmektedir. Fakat insanların faaliyetleri ile ortaya çıkan fonksiyonlar her zaman sosyal ve ekonomik değildir. Bazı şehirlerde idari, adli ve askeri fonksiyonlar da ortaya çıkabilmektedir (Özgür, 2000:125). Etimesgut şehri Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarımsal fonksiyon üzerine kurulu bir yerleşim birimi iken 15 Mayıs 1944 tarihinde Hava Kuvvetleri Komutanlığı İrtibat Kıtası kurularak şehre askeri fonksiyon eklenmiştir. Zaman içerisinde kadro ve uçak sayısının artması sonucunda 1 Mart 1948 tarihinde ismi Hava Nakliye Alayı olarak değiştirilmiştir. Üssün sancak alması ve Kayseri Erkilet'e intikalinden sonra Hava Ulaştırma Grup Komutanlığı olarak son halini almıştır (Tekin, 1998:99-100).

Şehirde askeri fonksiyon ilerleyen süreçte kendi içerisinde gelişimine devam etmiştir. 1920 yılında Güvercinlik'te Alman hükümeti tarafından Kara Havacılık Okulu binası ve bir hangar yapılmıştır. Bu bina 1920-1948 yılları arasında Hava Yolları Terminal Binası olarak hizmet vermiştir. 1948-1961 yılları arasında ise 12'nci Üs Karargahı olarak kullanılmıştır. Nitekim 1948 yılında Ankara Polatlı'da bulunan Topçu Okulu'na bağlı Kara Havacılık Okulu 1958'de Güvercinlik'teki üsse intikal etmiştir (Tekin, 1998:101). Dönemin Milli Savunma Bakanlığı Zırhlı Tugay için

6238 sayılı yasa kapsamında Atatürk Orman Çiftliği arazilerinden 1965 yılında 51 ha, 1968'de 74 ha ve 1970'de 130 ha alan almıştır (Tekeli, 1986:95). Askeri fonksiyonun şehirde büyüyüp gelişmesi nüfus bakımından gelişimine katkı sunmuştur. Şehirde askeri fonksiyona dahil edilebilecek bir diğer hamle 30 Aralık 1988 yılında Genelkurmay Başkanlığı tarafından kuruluşuna izin verilen ve 3 Nisan 1989 yılında aktif hale getirilen Hava Lojistik Komutanlığı'dır.

Etimesgut'ta bulunan Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı şehirde en fazla araziye sahip alanlardan birisidir. 15 Temmuz sonrasında birliğin bir kısmı Şereflikoçhisar'a taşınırken bir kısmı da Burdur'a taşınmıştır. Birliğin sahip olduğu araziler üzerine kesin olmamakla birlikte tüm kuvvet komutanlıklarının bir araya getirilerek kullanılacağı düşünülmektedir.

Erler Mahallesi'nde yaklaşık olarak 5000 dönümlük bir arazi üzerinde kurulan Milli İstihbarat teşkilatı şehirde askeri fonksiyona dahil edilen en son oluşumdur. 6 Ocak 2020 tarihinde faaliyete giren ve "Kale" olarak nitelendirilen yapı şüphesiz şehrin gelişim yönünde ve gelişim hızı üzerinde oldukça etkili olacaktır.

Şehirde yer alan askeri kuruluşlar ile birlikte askeri fonksiyon yerleşmeyi çok yönlü olarak etkilemiştir. En başta askeri eğitimler için kullanılmak üzere ve askeri personel için inşa edilen lojmanlar şehir içi arazi kullanımının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Şehrin doğusunda yoğunlaşmış askeri araziler ve hemen yakınında yer alan AOÇ arazileri şehrin bu yönde gelişimini engellemiştir. Askeri fonksiyona bir diğer açıdan bakacak olursak şehre eğitim için gelen er askerler ve askeriyede görevli subaylar dolayısıyla bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Ek olarak bu nüfusun ekonomik olarak katkısı da şehrin gelişiminde rol oynamıştır.

Etimesgut'ta konut alanlarından sonra en fazla alan kaplayan fonksiyon alanı askeri alanlardır. Askeri alanların şehir içerisinde kapladığı alan 2732,186 ha'dır. Askeri alanların büyük bir çoğunluğu Erler Mahallesi'nde yer almaktadır. Erler Mahallesi'nde Hava Lojistik Komutanlığı- 3. Hava İkmal Merkezi, Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı, General Cavit Erol Kışlası, 45. Bakım Merkezi Komutanlığı, İstasyon Mahallesi'nde Şehit Yüzbaşı Ersan Dağ Kışlası, Kara Kuvvetleri Komutanlığı-Ulaştırma Ağır Oto Alay Komutanlığı, Bahçekapı

Mahallesi'nde Jandarma Havacılık Komutanlığı, Fatih Sultan Mahallesi'nde Etimesgut Jandarma Komutanlığı ve Bağlıca Mahallesi'nde Kara Kuvvetleri Komutanlığı 4. Ana Bakım Merkezi Komutanlığı bulunmaktadır. Ayrıca Bağlıca Mahallesi'nde bulun Milli İstihbarat Teşkilatı'na ait alanlarda bu kapsamda değerlendirilmiştir.

3.2.9. Turizm Fonksiyonu

Şehir yerleşmeleri sadece ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü veya yoğun nüfus kitlelerinin yaşamlarını idame ettirdikleri sahalar değillerdir. Şehirle ilişkisi olan insanlar o mekânı tarihi, turistik, kültürel veya alışveriş şehri olarak sınıflandırmaya tabi tutabilmektedir (Shaw-Williams, 1996:201).

Turizm kavramı yakın zamana kadar sadece deniz-kum- güneş üçlüsüne bağlı olarak büyük girdiler sağlamaktaydı (Doğanay ve Zaman, 2014). Son zamanlarda turizm aktiviteleri çeşitlilik gösterirken bu çeşitlilik yoğun talep görür olmuştur.

Şehirler birçok turizm faaliyetine ev sahipliği yapar duruma gelmiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse tarihi turizm, iş-konferans turizmi ve şehir turizmi bunlardan bazılarıdır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2012:179). Etimesgut turizm kaynakları bakımından oldukça kısıtlı bir şehirdir. 1999 yılından günümüze kadar bazı beklenmedik olaylar haricinde günümüze kadar düzenli bir şekilde düzenlenen Etimesgut Uluslararası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivali en önemli turizm kaynağıdır.

Festival etkinliği şehir turizminin önemli bir örneğini göstermektedir. Günümüze kadar büyüyüp gelişerek ulaşan festival 20 hemşehri derneği ve vakıf ile 12 Türk Devleti ve topluluğunun katılımı ile düzenlenmektedir. Ağustos ayının sonu ile Eylül ayının ilk haftasında düzenlenen etkinlik kendisi için yapılan Türk Beyleri Kent Meydanı'nı kullanmaktadır (Yasak, Özdemir, 2019:1581-1598). Bu turizm aktivitesi ile şehir, Türk Kültürü ve Anadolu şehirlerinin tanıtımı yapılmaktadır. Ekonomik yönden ise konaklama, gıda gibi alanlarda önemli bir ekonomik girdi sağlamaktadır (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13: Etimesgut Türk Beyleri Kent Meydanı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Osmanlı Devleti döneminde Anadolu topraklarında ticaret ve toplumsal yapıda Ahi Teşkilatı oldukça önemli bir rol oynamıştır. Etimesgut'ta da şehre adını veren Ahi Mesut ile Emir Yaman ve Ahi Elvan gibi Ahi büyükleri yaşamışlardır. Adı geçen Ahi büyüklerinin günümüzde araştırma sahası sınırları içerisinde kalan cami ve türbeleri dini turizm kapsamında ziyaret edilen mekânlardır.

Ahi Mesud 1400'lü yılların başlarında Ankara'da yaşamış, debbağlık yapan, hem Kırşehir hem de günümüz Etimesgut Bağlıca'sında zaviyeleri bulunan Ahi reisidir. Ankara'ya Kırşehir'den geldiği bilinmektedir (Hacıgökmen 2014:135 ve Şahin 2014:134-135). Osmanlı Devleti arşiv kayıtlarına göre Etimesgut toprakları 1400'lü yıllarda bir vakıf arazisidir ve Ahi Mesud'a aittir. Bu arazide tarım ve hayvancılık faaliyetleri yapılmıştır (Maden, 2015:138).

Ahi Mesud'un ölüm tarihi net olarak bilinmemektedir. 1460'larda vefat ettiği tahmin edilmektedir. Günümüzde Bağlıca Mahallesi'nde mezarının bulunduğu alan yerel yönetim tarafından 2018 yılında açık bir türbe olarak restore edilmiştir. Haftanın her günü ve her saati ziyarete açıktır.

Araştırma sahasında yaşamış olan bir diğer Ahi büyüğü günümüz Elvan Mahallesi'ne adını vermiş olan Ahi Elvan'dır. Ahi Elvan Anadolu'nun Türkleşmesi hareketlerinde gerek tımar yönetme, gerekse savaş zamanında askerleri ile birlikte bizatihi savaşa katılma özellikleriyle çok önemli vazifeler üstlenmiştir. 1382 veya 1383 yılında Ankara'da vefat ettiği düşünülmektedir. Ahi Elvan yaşadığı dönemde kendi köyüne Elvan Cami'ni yaptırmıştır. Cami günümüze kadar bakım ve onarımlar ile ulaştırılmıştır. Cami avlusu içerisinde kendisi ve kardeşine ait olan 2 adet mezar bulunmaktadır (Günümüzde Etimesgut, 2018:145).

Yerel yönetim tarafından 2018 yılında Ahi Elvan Cami'si ve mezarı, Ahi Elvan'ın yaşadığı dönemin mimari özellikleri göz önünde tutularak restore edilmiştir. Cami ve türbe günümüzde dini turizm kapsamında ziyarete açık durumdadır.

Oğuz boylarında birisi olan İmir/Eymür/Emir boyu Anadolu'nun Türkleşmesinde aktif rol oynamıştır. Günümüzde Etimesgut sınırlarında Eryaman olarak bildiğimiz sahanın bu dönemde Emiryaman Köyü olarak kurulduğu bilinmektedir (Günümüzde Etimesgut, 2018:150). Köyün kurucusu olduğu düşünülen Emir Yaman hazretlerinin kabri ve burada bulunan cami yerel yönetim tarafından 2018 yılında Emir Yaman hazretlerinin yaşadığı döneme bağlı kalınarak restore edilmiştir. Kabri üzeri açık bir şekilde anıt mezar olarak inşa edilmiştir. Dini turizm kapsamında ziyarete açık durumdadır.

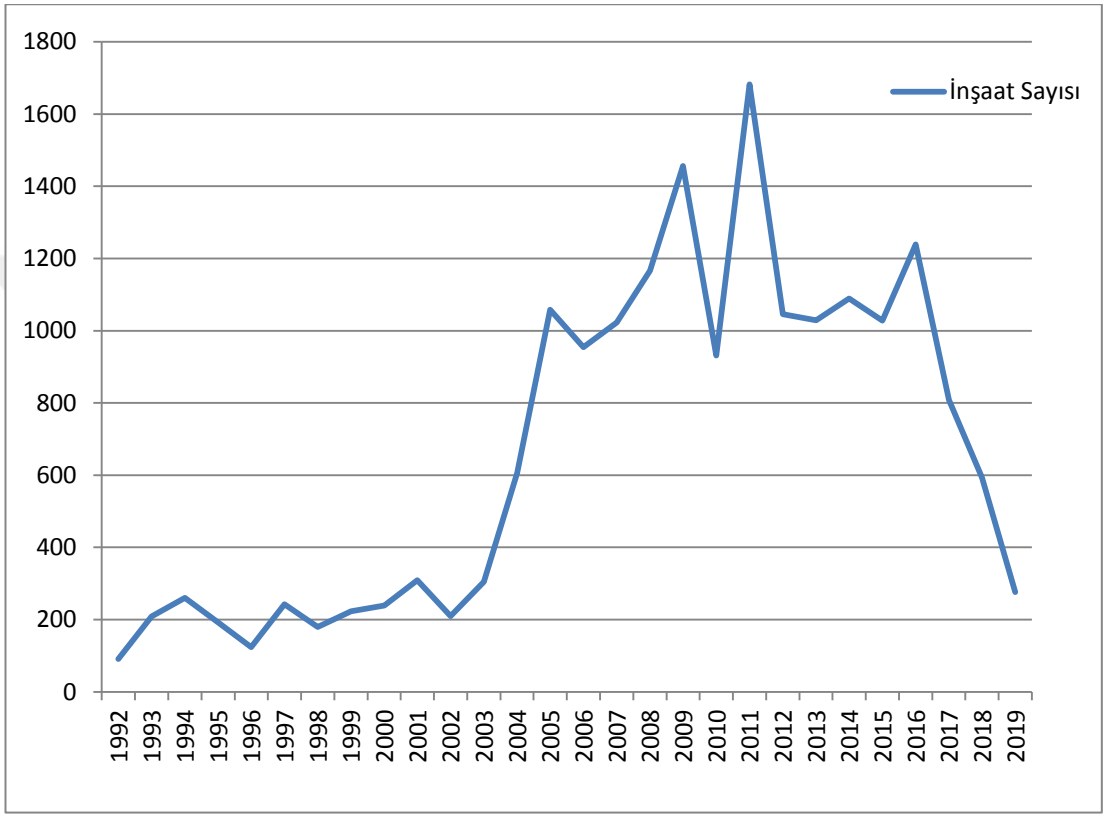
3.2.10. İnşaat Sektörü

Şehirleşme hızının yüksek olduğu yerleşmelerde inşaat sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal, endüstriyel veya hizmetlere yönelik gerçekleştirilen inşaat yatırımlarına ek olarak altyapı hizmetlerine bağlı yatırımlar şehrin gelişiminde önemli bir paydaştır (Tümertekin, 1973:51).

Etimesgut'ta şehrin eski sakinleri ile gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde şehirde 1970 yılına kadar yerleşme faaliyetlerinin oldukça durağan olduğu tespit edilmiştir. 1970-1990 yılları arasında ise yapılan yapılar müstakil gecekondulardır. 1990 yılında şehrin mahalle statüsünden idari olarak ilçe kimliğine kavuşması ile birlikte inşaat sektörü kendisine yer bulmaya başlamıştır. İlk çok katlı binalar tren istasyonu çevresinde yapılmaya başlanmıştır.

Etimesgut Belediyesi'nden elde ettiğimiz verilere göre ilk olarak 1992 senesinde yapı ruhsatı verilmiştir. Bu yılda 91 adet bina yapılmıştır. Bir sonraki yıl ise ani bir artışla 209 adet bina için yapı ruhsatı verilmiştir. 2000'li yıllara kadar şehirde inşaat sektörü yaklaşık olarak bu seyirde devam etmiştir (Tablo 61, Grafik 20).

Grafik 20: Etimesgut'ta Yıllara Göre Verilen Yapı Ruhsatları Sayısı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi- İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Etimesgut'ta inşaat sektöründe 2004 yılında bir ivme yakalanmıştır. 2005 yılında ise artarak devam etmiştir. Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak için yapılan bina sayısı artarken yeni yapılan bina sayısının artışı da şehrin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Nitekim nüfus artışı hızlanarak devam etmiştir. Şehirde bir yıl içerisinde en fazla bina yapımına 2011 yılında (1682 bina) ulaşılmıştır. Şehirde 2020 yılına kadar toplamda 18570 bina yapılmıştır (Tablo 58). 2015 yılından sonra şehirdeki birçok alanın konut bakımından doygunluk aşamasına gelmesi inşaat sektörünün yavaşlamasına yol açmıştır. Gecekonduların dönüşümü büyük oranda tamamlanmıştır. İnşaat faaliyetleri şehre yeni eklemlenmiş olan ve konut alanı olarak ayrılan boş arazilere sahip olan sahalarda devam etmektedir.

Tablo 58: Etimesgut Şehrinde Yıllara Göre Verilen Yapı Ruhsatları Sayısı

Yıllar	VerilenYapı Ruhsatı Sayısı
1992	91
1993	209
1994	260
1995	192
1996	124
1997	243
1998	180
1999	223
2000	239
2001	309
2002	210
2003	305
2004	606
2005	1058
2006	954
2007	1023
2008	1166
2009	1456
2010	931
2011	1682
2012	1046
2013	1029
2014	1089
2015	1028
2016	1239
2017	808
2018	594
2019	276
Toplam	**18570**

Kaynak: Etimesgut Belediyesi- İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

3.3. ŞEHİRSEL FONKSİYONLARIN DAĞILIMI VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI

Şehir yerleşmelerinin kuruluş ve gelişimleri belirli bir plan dahilinde yapılmaktadır. Bu planlar dahilinde fonksiyon alanlarının ayrımı da gerçekleştirilmektedir. Fakat günümüzde dikey yönde gelişen şehirlerde bir bina dahilinde birden fazla fonksiyona hizmet veren konutların varlığı kesin sınırlar ile ayrımı engellemektedir (Özav, 2002:130). Etimesgut şehrinin 2014 yılındaki Çevre Düzeni Planı'na göre toplam planlı alanı 12416,45 ha'dır (Tablo 59). Toplam şehir arazisinin %43,8'i planlı durumdadır. Bu alan içerisinde en fazla paya sahip olarak konut alanları görülmektedir. 6024,54 ha alana konut alanları sahiptir. Burada dikkat

edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Konut alanlarının içerisine planlaması yapılmış ancak henüz konut olmayan alanlar da dahil edilmiştir.

Tablo 59: Etimesgut Şehrinde 2014 Yılı Fonksiyonel Arazi Kullanımı

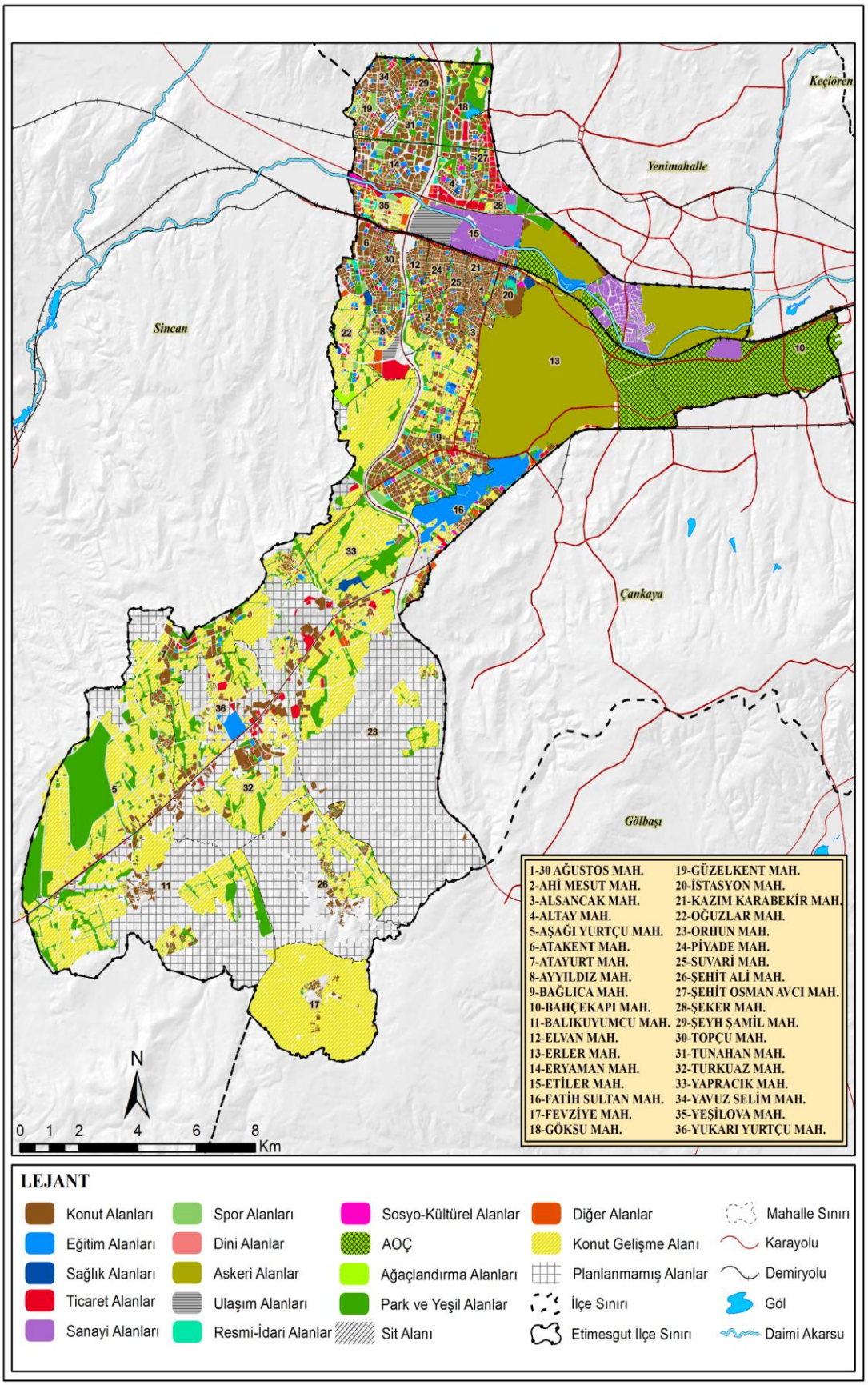
Kullanılan Alanın Türü	Alanı (Ha)
Eğitim Tesis Alanı	588,44
Sosyal Açık ve Yeşil Alan	2279,99
Sağlık Tesis Alanı	74,66
Sosyal ve Kültürel Tesis Alanı	199,14
İbadet Alanı	55,63
Konut Alanı	6024,54
Çalışma Alanı	226,59
Üniversite Alanı	250,29
Resmi Kurumlara Ait Alan	33,96
Askeri Alan	2722,14
Yollar	2523,13
Diğer Alanlar	160,28
Toplam Planlı Alan	**12416,45**
Planlı Alanın İlçe Alanına Oranı	**% 43,8**

Kaynak: 2038 Yılı 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Etimesgut şehrinin günümüzde sınırları 28342,629 ha'lık bir alana yayılmış durumdadır. Şehrin 6570,05 ha'lık alanının imar planı yapılmış olmakla beraber üzerinde henüz yapılaşma mevcut değildir. Fonksiyonel kullanım açısından baktığımızda en geniş alan 2782,615 ha ile askeri alana aittir (Tablo 60, Harita 25).

Şehrin güney ve güneydoğu kesimleri konut gelişim alanlarıdır. Kuzey kesimi ilk yerleşim alanını oluşturması sebebiyle doygunluğa ulaşmıştır denilebilir. Şehre 2016 yılında eklenen kısımların ise gelecek süreçte üzerinde yapılaşmanın yoğunlaşacağı kısımlar olacağı düşünülmektedir. Ankara şehrinin yeni gelişim alanları olarak şehrin bu kesimine yönelmiş olması bu görüşü destekler niteliktedir. Şehirde ulaşım olanaklarının gelişmiş ve çeşitli olması ile özel araç sahipliğinin artması günümüzde şehir merkezlerinden uzak bir alanda ikamet etmek konusunda sorun teşkil etmemektedir. Bu nedenle Ankara şehir merkezinde iş sahibi olan insanlar Etimesgut'un da yeni konut alanlarını tercih edebilmektedirler. Konutların yaşının küçük olması ve günümüz ihtiyaçlarına göre dizayn edilen yapılar olması bu tercihte etkili olmaktadır.

Harita 25: Etimesgut Şehrinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı Haritası

Kaynak: Etimesgut Belediyesi 1/5000 Ölçekli Şehir Planı

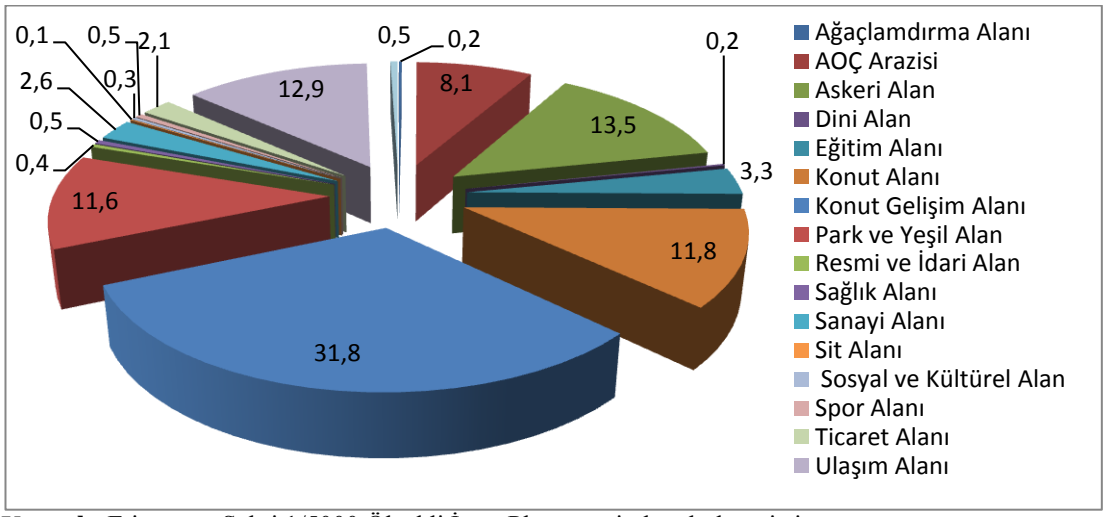
Tablo 60: Etimesgut Şehrinde Fonksiyonel Arazi Kullanımı

Fonksiyon Türü	Alanı (Ha)	Toplam Planlı Alanlar İçerisindeki %'si
Ağaçlandırma Alanı	50,542	0,2
AOÇ Arazisi	1670,746	8,1
Askeri Alan	2782,615	13,5
Dini Alan	31,379	0,2
Eğitim Alanı	674,849	3,3
Konut Alanı	2432,919	11,8
Konut Gelişim Alanı	6570,05	31,8
Park ve Yeşil Alan	2343,463	11,6
Resmi ve İdari Alan	80,486	0,4
Sağlık Alanı	98,381	0,5
Sanayi Alanı	538,207	2,6
Sit Alanı	20,729	0,1
Sosyal ve Kültürel Alan	59,156	0,3
Spor Alanı	107,999	0,5
Ticaret Alanı	427,927	2,1
Ulaşım Alanı	2673,51	12,9
Diğer Alanlar	101,119	0,5
Toplam Planlı Alan	20664,077	100
Şehir Toplam Alanı	**28342,551**	
Planlı Alanın İlçe Alanına Oranı	**%72,7**	

Kaynak: Etimesgut Şehri 1/5000 Ölçekli İmar Planı

Şehirde fonksiyonel arazi kullanımında en fazla paya (%31,8) sahip olan konut gelişim alanlarıdır. Halihazırda kullanılmakta olan alanlar içerisinde ise %13,5 ile askeri bölgeler en büyük alana sahiptir. Askeri alanları %12,9 ile ulaşım alanları ve %11,8 payı olan konut alanları takip etmektedir. Park ve yeşil alanların ise % 11,6'lık oran ile neredeyse konut sahaları kadar kullanım alanı mevcuttur (Grafik 21).

Grafik 21: Etimesgut Şehrindeki Fonksiyon Alanlarının Yüzdelik Dağılımı

Kaynak: Etimesgut Şehri 1/5000 Ölçekli İmar Planı üzerinden derlenmiştir.

Araştırma sahasındaki fonksiyonel arazi kullanımında üzerinde en çok durulması gereken konu örnek köy yerleşmesi olarak kurulan ve tarımsal üretimde ülkemize öncülük etmesi planlanan yerleşmede günümüzde tarımsal alanların varlığını devam ettirememesidir. Oldukça kısıtlı alanlara sahip olan tarımsal alanlar gün geçtikçe küçülmeye devam etmektedir. Aslında modern şehir olarak tanımladığımız günümüz yerleşmelerinde sanayi ve hizmet fonksiyonlarının hakim ekonomik fonksiyonlar olmaları ile birlikte tarım alanları yerini diğer fonksiyonel alanlara teslim etmektedirler.

3.3.1. Ticaret Alanları

Şehir arazisinin %2,1'i (427,927 ha) ticaret fonksiyonuna bağlı faaliyetlerde kullanılmaktadır. Şehrin merkezi kısmında ruhsat kayıtlı 3268 ticarethane bulunmaktadır. Şehrin kuruluş yıllarında ticaret alanları çok geniş değildi. İlk yapılmış olan 52 hanenin bulunduğu sahada (günümüzdeki kaymakamlık binası ve çevresi) bir çarşı yer almakta ve insanlar ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bu alanda gidermekteydi (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14: Etimesgut Tarihi Çarşı Binasının Yıkılmadan Önceki Son Hali

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Arşivi

1950'li yıllarla birlikte şehirdeki ticari hareketlilik günümüz İstasyon Caddesi'nden Etimesgut'a girilen Şehit Hikmet Özer Caddesi üzerinde yoğunlaşmaya

başlamıştır. Aynı zamanda bu yıllarda şehrin nüfus olarak gelişmeye başlaması da ticari çeşitliliği beraberinde getirmiştir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15: Etimesgut Şehri İlk MİA Günümüzdeki Görünümü

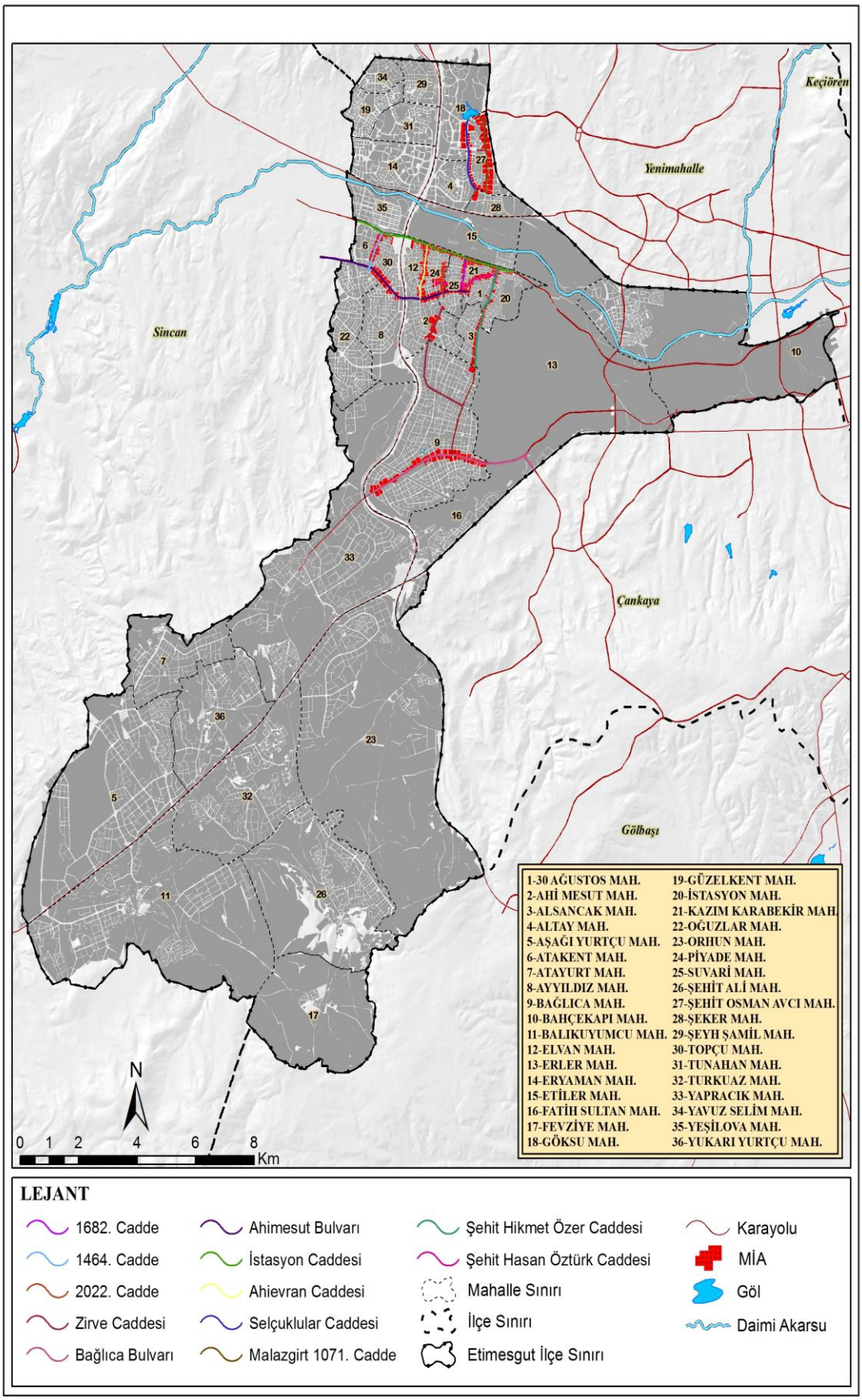

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

"Ticaretin özünü metaların mübadelesi oluşturduğuna göre, ticaret merkezleri, eski zamanlardan beri, her zaman ulaşımın merkezileştiği, ulaşılabilirliğin en yüksek olduğu mekânlarda yer almıştır" (Ersoy, 2015:129). Günümüzde şehirdeki ticaret fonksiyonuna ait alanların toplandığı sahalar şehrin farklı alanlarına dağılmış durumdadır. Ulaşım faaliyetlerinin de yoğun olduğu alanlar ticaretin gelişim gösterdiği sahalar olmuşlardır.

Arazi çalışmaları sırasında yapılan gözlemler neticesinde cadde bazında ön plana çıkan sahalar bulunmaktadır. Bu alanların en başında 1682. Cadde, 1464. Cadde, 2022. Cadde, Ahi Evran Caddesi, Ahi Mesut Bulvarı, Bağlıca Bulvarı, İstasyon Caddesi, Malazgirt 1071. Cadde, Selçuklular Caddesi, Şehit Hasan Öztürk Caddesi, Şehit Hikmet Özer Caddesi ve Zirve Caddesi'dir (Harita 26). Bu alanlar dışında da şehirde ticaretin yapıldığı sahalar mevcuttur. Ancak insanların gündelik hayatta en yoğun kullandıkları ve ticari alanların yoğunlaştığı alanlar bahsi geçen yerlerdir. İlerleyen zamanlarda şehrin güney yönüne doğru gelişimi arttıkça bu sahalar da kendi merkezi iş alanlarını ortaya çıkaracaktır.

Harita 26: Etimesgut Şehri Merkezi İş Alanları

Etimesgut'ta ticaret fonksiyonuna ait işletmeler genellikle konutların alt katlarında yer almaktadır. Gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin önemli bir kısmı perakende şeklinde yapılmaktadır. Şehirde aktif olarak hizmet veren 14 adet pazar yeri bulunmaktadır (Tablo 61). Haftanın her günü şehrin farklı bir noktasında en az bir adet pazar kurulmaktadır. Şehrin muhtelif alanlarına yeni kapalı pazar alanları yapımı devam etmektedir. Kapalı pazar alanları kurulmuş oldukları gün bulunduğu alana ticari hareketlilik kazandırmaktadır (Fotoğraf 16-17).

Fotoğraf 16: Etimesgut Şehrinde 1990'lı Yıllarda Kurulan Pazar Yeri

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Fotoğraf 17: Alsancak Mahallesi Kapalı Pazar Alanı

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Tablo 61: Etimesgut Şehrinde Kurulan Pazarların Yerleri ve Günleri

Pazar Yeri Adı	Kurulduğu Alan	Kurulduğu Gün
Elvankent Pazarı	Ayyıldız Mahallesi 143. cadde ile 1621. sokak arası	Cuma
Alsancak Mahallesi Pazarı	2151. sokak, 2155. sokak, 2150. sokak ve Alsancak sokaklar arası	Cumartesi
Eryaman 1. Etap Toplu Konut Bölgesi	Eryaman Altay Mahallesi Orhan Bey Caddesi üzeri	Pazar
Eryaman 3. Etap Toplu Konut Bölgesi	Şeyh Şamil Mahallesi Orhan Bey Caddesi Üzeri	Çarşamba
Eryaman Güzelkent Gecekondu Önleme	Güzelkent Mahallesi	Cumartesi
Etiler Mahallesi Pazar Yeri	Etiler Mahallesi tren istasyonu yanı	Perşembe
Salı Pazarı (Piyade Mahallesi)	Atilla Eşer Caddesi ile 1965. sokak ve 1974. sokak üzeri	Salı
Kazım Karabekir Mahallesi Pazarı	2053. sokak, Oyuncak Sokak ve 1974. sokak üzeri	Pazar
Süvari Mahallesi Pazarı	1685, 1712, 1711, 1685 ve Temel Reis sokakları arası	Pazartesi
Topçu Mahallesi Pazarı	1517, 1519 ve 1514 sokakları arası	Çarşamba
Eryaman Köy İçi Pazarı	Eryaman köy içi 329 sokak ve 326 ve 325 sokakları arası	Cuma
Elvan Mahallesi Pazarı	1952 sokak, 1951/1 sokak, 1951 sokak ve 1937. cadde arası	Cumartesi
Yapracık Pazarı (Atayurt Mahallesi)	Atayurt Mahallesi 4448. cadde ve 4460. cadde arası	Pazar
Ahimesut Mahallesi Pazarı	1774. cadde, 1771. cadde, 1769 sokak ve 1772 sokakları arası	Perşembe

Kaynak: http://www.etimesgut.bel.tr/hizmetlericerik/Pazar-yerleri-63.aspx

Fotoğraf 18: Ahimesut Kapalı Pazar Alanı

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Şehirde ticaret gün geçtikçe gelişimini sürdürmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarihi çarşıda başlayan ticaret faaliyetleri günümüzde farklı alanlara doğru dağılmıştır. Etimesgut'un ilk esnafları ile yapılan görüşmelerde tarihi çarşıda birkaç fırın ve bakkal gibi esnafların olduğu öğrenilmiştir. Ticaretin gelişimine paralel

olarak ticaret alanlarının mekânsal dağılımı da farklılık göstermeye başlamıştır. Şehirdeki geleneksel kümelenme alanları artık gözlemlenmemektedir.

3.3.2. Konut Alanları

Etimesgut'un şehir içi arazi dağılışı içerisinde en fazla payı konut ve konut gelişim alanları oluşturmaktadır. Nitekim yaklaşık olarak 28342,55 hektar olan şehir arazisinin %11,8'i (2432,91 ha) konut alanı , %31,8'i (6570,05 ha) ise konut gelişim alanından oluşmaktadır. Toplamda şehir arazisinin %43,6'sı (9002,96 ha) konut alanlarına ayrılmış durumdadır.

Genel olarak Etimesgut'un halihazırdaki konut yerleşimi şehrin kuzey alanlarında toplanmıştır. Şehrin kuzey alanının doyum noktasına doğru yaklaşması ile birlikte güneye doğru gelişim göstermeye başlamıştır. Şehrin kuruluşundan 1980 yılına kadar konut gelişimi yavaş bir seyir izlemiştir. İstasyon Caddesi'nden 30 Ağustos Mahallesi'ne doğru uzanan bir konut gelişimi varken 1980'li yıllarda Eryaman ve yakın çevresinde uygulamaya konulan toplu konut projeleri ile şehrin konut gelişimi bu alana doğru yönelmiştir (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19: Etimesgut Şehri 1990'lı Yıllarda Genel Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Şehirde 2020 yılı itibariyle 23.861 konut binası ile 248.695 konut yer almaktadır. Konutların mahallelere göre dağılımı homojen değildir. En fazla binanın

bulunduğu mahalleler Bağlıca (2591 bina), Bahçekapı (2403 bina), Süvari (1183 bina), Yavuz Selim (1057 bina) ve İstasyon (1015 bina) mahalleleridir. 139 binaya sahip olan Yukarıyurtçu ile 201 bina bulunan Fevziye mahalleleri ise en az bina bulunan mahallelerdir (Tablo 62).

Fotoğraf 20: İstasyon, Kazım Karabekir, 30 Ağustos ve Alscancak Mahalleleri Genel Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Tablo 62: Etimesgut Şehrinde Mahalleler Bazında Bina ve Konut Sayıları

Mahalle Adı	Konut Binası Sayısı (Adet)	Konut (İkametgah) Sayısı (Adet)	Mahalle Adı	Konut Binası Sayısı (Adet)	Konut (İkametgah) Sayısı (Adet)
30 Ağustos	754	8920	**Güzelkent**	879	6033
Ahi Mesut	411	10646	**İstasyon**	1015	10131
Alsancak	845	10080	**Kazım Karabekir**	657	7320
Altay	524	7472	**Oğuzlar**	370	5739
Aşağı Yurtçu	488	595	**Orhun**	310	414
Atakent	595	7042	**Piyade**	994	11777
Atayurt	260	8437	**Süvari**	1183	12296
Ayyıldız	520	5428	**Şehitali**	633	713
Bağlıca	2591	17325	**Şehit Osman Avcı**	451	14897
Bahçekapı	2403	4964	**Şeker**	293	4404
Balıkuyumcu	395	543	**Şeyh Şamil**	447	8390
Elvan	796	8742	**Topçu**	845	11038
Erler	274	2667	**Tunahan**	469	11205
Eryaman	771	16627	**Turkuaz**	424	5440
Etiler	564	3494	**Yapracık**	467	3026
Fatih Sultan	233	1849	**Yavuz Selim**	1057	4322
Fevziye	201	245	**Yeşilova**	262	2928
Göksu	341	12514	**Yukarıyurtçu**	139	1032
Toplam	**12966**	**127590**	**Toplam**	**10895**	**121105**

Kaynak: Etimesgut Belediyesi AKOS, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Bağlıca Mahallesi özellikle 2008 yılından itibaren popülaritesi artan ve günümüze kadar gelişimi sürekli olan mahalle yerleşmesi olmuştur. Diğer mahallelere göre daha yakın zamanda yapılaşması, daha planlı olarak imara açılmış olması, MİT binasına yakınlığı gibi unsurlar yükselen bir değer olmasında etkilidir. Bahçekapı Mahallesi'nin varlığının daha uzun bir süreye dayanması bina sayısının fazla olmasında etkendir. Yukarı Yurtçu ve Fevziye mahallelerinin konut sayısının az olmasının sebebi yerel yönetim alanlarına yakın zamanda dâhil edilmeleri ve köy statüsünden mahalle statüsüne henüz yeni geçmiş olmalarıdır.

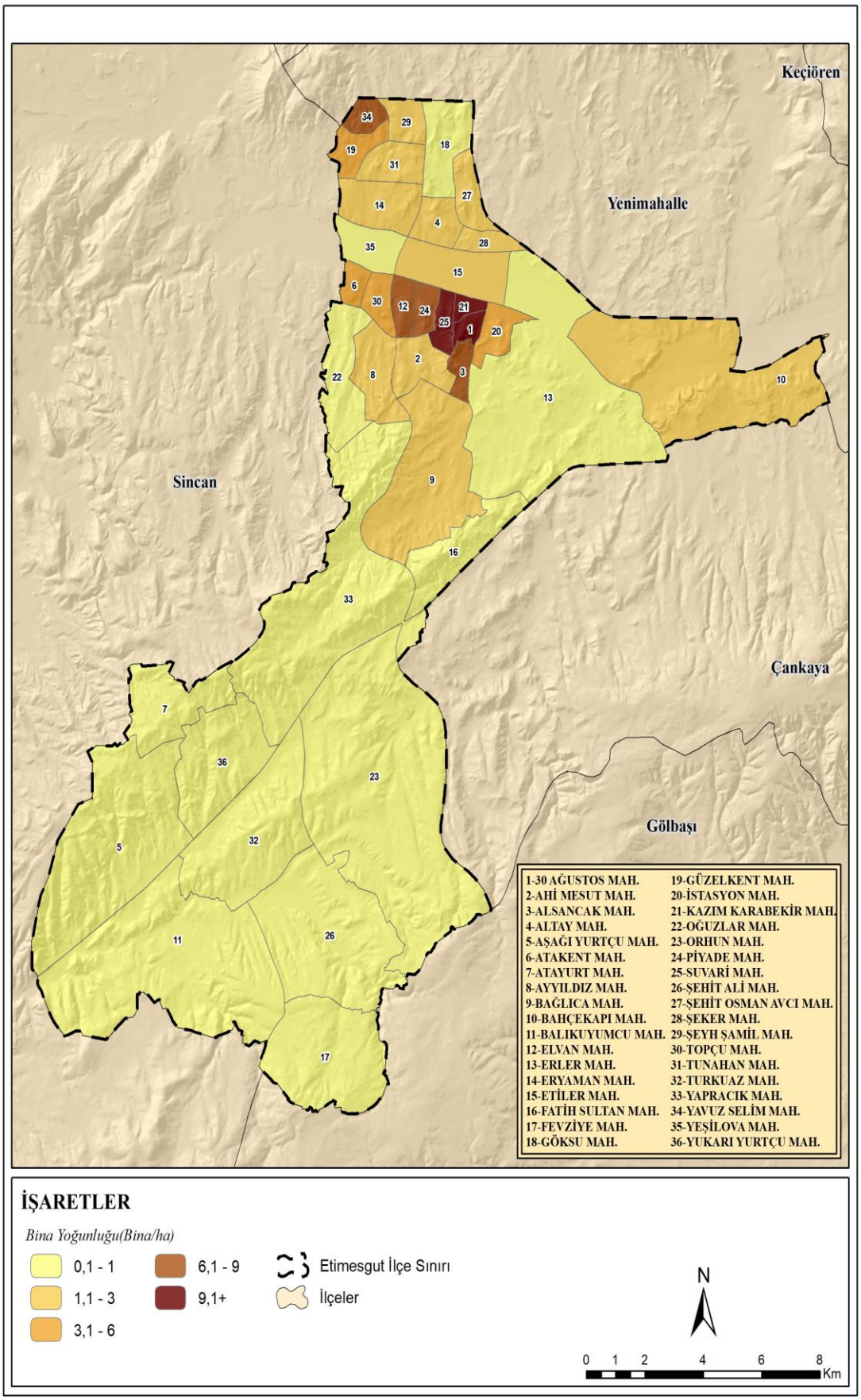
Bina yoğunluğuna göre mahalleler incelendiğinde mahalle alanlarının küçük veya büyük olması yoğunlukların değişiminde birinci faktördür. Ayrıca park ve yeşil alanların kaplamış olduğu alanlar ile askeri alanların varlığı da mahallelere göre bina yoğunluğunu etkilemiştir. Mahalle bazında bina yoğunluğunun en fazla olduğu mahalleler, Kazım Karabekir (% 11,1), 30 Ağustos (% 9,6), Yavuz Selim (% 8,8) ve Piyade (% 8,3) mahalleleridir. Yoğunluğun az olduğu mahalleler ise Fevziye (% 0,2), Aşağı Yurtçu (% 0,2) ve Balıkuyumcu (% 0,1) mahalleleridir (Tablo 63, Harita 27).

Tablo 63: Etimesgut Şehrinde Mahallelere Göre Bina ve Konut Yoğunluğu

Mahalle Adı	Alan (ha)	Bina Yoğunluğu	Konut Yoğunluğu	Mahalle Adı	Alan (ha)	Bina Yoğunluğu	Konut Yoğunluğu
30 Ağustos	78,19	9,6	114,1	**Güzelkent**	178,2	4,9	33,8
Ahi Mesut	276,2	1,4	38,5	**İstasyon**	190,5	5,3	53,1
Alsancak	111,8	7,5	90,1	**Kazım Karabekir**	59,2	11,0	123,5
Altay	202,6	2,5	36,8	**Oğuzlar**	503,7	0,7	11,3
Aşağıyurtçu	2043,9	0,2	0,2	**Orhun**	3688,3	0,1	0,1
Atakent	99,1	5,9	70,9	**Piyade**	119,6	8,3	98,4
Atayurt	614,7	0,4	13,7	**Süvari**	118,4	9,9	103,8
Ayyıldız	371,5	1,3	14,6	**Şehitali**	206,3	2,1	72,1
Bağlıca	1298,2	1,9	13,3	**Şehit Osman Avcı**	1664,9	0,3	0,4
Bahçekapı	2115,0	1,1	2,3	**Şeker**	131,7	2,2	33,4
Balıkuyumcu	2765,3	0,1	0,1	**Şeyh Şamil**	169,2	2,6	49,5
Elvan	130,4	6,1	67,0	**Topçu**	148,7	5,6	74,2
Erler	2778,5	0,1	0,9	**Tunahan**	243,4	1,9	46,0
Eryaman	382,3	2,0	43,4	**Turkuaz**	1306,4	0,3	4,1
Etiler	497,3	1,1	7,0	**Yapracık**	2487,4	0,1	1,2
Fatih Sultan	529,2	0,4	3,4	**Yavuz Selim**	120,1	8,8	35,9
Fevziye	1170,8	0,1	0,2	**Yeşilova**	264,9	0,9	11,0
Göksu	393,1	0,8	31,8	**Yukarıyurtçu**	871,6	0,1	1,1

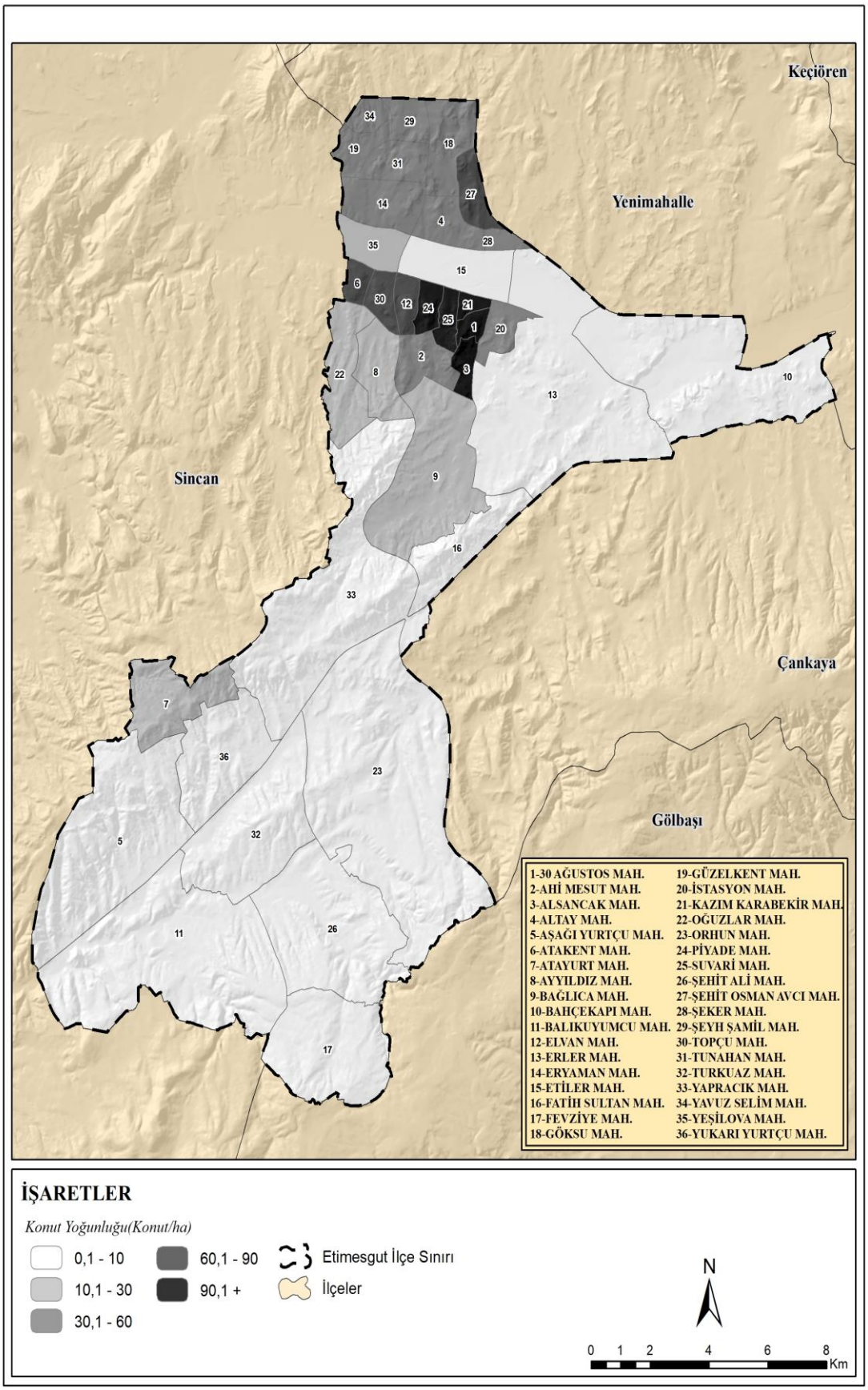
Kaynak: Etimesgut Belediyesi AKOS, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Harita 27: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Bina Yoğunluğu (2020)

Kaynak: Etimesgut Belediyesi AKOS, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Harita 28: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Konut Yoğunluğu (2020)

Kaynak: Etimesgut Belediyesi AKOS, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Kazım Karabekir Mahallesi 59,2 hektarlık alan ile araştırma sahasında yer alan en küçük alana sahip mahalledir. Ayrıca şehrin en eski mahallelerinden olması bina yoğunluğunun en fazla olduğu alan olmasında etkilidir. Aynı şekilde 30 Ağustos Mahallesi de (78,1 ha) alan bakımından şehrin genelinde yer alan mahallelere nazaran oldukça küçüktür ve yerleşime açılışı eskidir.

Şehirde uzun yıllardır ikamet eden vatandaşlar ile yapılan görüşmelerde 1970'li yıllarda 30 Ağustos Mahallesi'nin yoğun bir gecekondu istilasına uğradığını öğrenilmiştir. Zaten günümüzde var olan çoğu binaların yapımı bilhassa 2000'li yılların başından itibaren gecekonduların yıkılıp yerine yenilerinin inşa edilmesi ile olmuştur.

Bina yoğunluğunun az olduğu Aşağı Yurtçu, Fevziye ve Balıkuyumcu mahalleleri alan bakımında oldukça büyüktür. Şehrin yeni yapılaşmaya başlamış ve yakın gelecekte yapılaşmanın hız kazanması beklenen mahalleleridir.

Konut yoğunluğu konusu ayrıca ele alınması gereken bir husustur. Konutların mahallelere göre dağılışında mahallelerin alanları ile sahip oldukları bina sayısı, kont yoğunluklarının değişkenlik göstermesinde etkili olmuştur. Şehirde en fazla konutun bulunduğu mahalleler Bağlıca (17325 adet), Eryaman (16627 adet), Şehit Osman Avcı (14897 adet) mahalleleri iken en az olduğu mahalleler Fevziye (245 adet), Orhun (414 adet) ve Balıkuyumcu (543 adet) mahalleleridir. Mahalle alanına göre konut yoğunluğunda Kazım Karabekir Mahallesi (123,5) ve 30 Ağustos Mahallesi (114,1) en yoğun mahallelerdir. Konut yoğunluğunun az olduğu mahalleler ise Balıkuyumcu (0,1), Aşağıyurtçu (0,2) ve Fevziye (0,2) mahalleleridir (Tablo 66, Harita 28).

3.3.3. Sanayi Fonksiyon Alanları

Sanayi fonksiyonu şehirlerin mekânsal kullanımında kapladıkları alan ile beraber sanayi tesislerinde çalışan nüfusun belli bir kısmının şehirde yaşamını idame ettirmesinden dolayı konut kullanımında da dolaylı bir etkiye sahiptir (Ertin, 1994:161). Nitekim Etimesgut'ta 1964 yılında Ankara Şeker Fabrikası'nın faaliyete geçmesi ile birlikte nüfus artışı hızlanmıştır. Ayrıca fabrikanın kapladığı alan şehrin gelişim yönünde de etkiye neden olmuştur.

Etimesgut'ta şehiriçi arazi kullanımında sanayi alanları toplamda 538,207 ha'lık alan kaplamaktadır. Bu alan şehrin %2,6'lık küçük bir bölümüne denk gelmektedir. Sanayi fonksiyonunda hizmet veren birimlerin şehirsel mekândaki dağılımı Şaşmaz Oto Sanayi Sitesi haricinde dağınık bir durumdadır. Günümüzde yer alan en önemli sanayi tesisi Ankara Şeker Fabrikası ve Ankara Makine Fabrikası'dır. Şeker ve makine fabrikaları İstasyon Caddesi ile Ankara-Ayaş Bulvarı arasında geniş bir alanda yer almaktadır. Buna ek olarak şehrin ekmek ihtiyacını karşılamakta olan Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası da şehirdeki bir diğer önemli sanayi tesisidir. Halk Ekmek Fabrikası Alsancak Mahallesi'ndedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte şehirleşme kavramı da değişime uğramıştır. Hızlı bir sanayileşme sürecinin yaşanması ile birlikte sanayi tesisleri için geniş alanlar ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ayrıca sanayileşme gerçekleşirken doğal çevrenin korunması gerekliliği ortaya çıkmış ve sanayi tesislerinin şehirsel alanların dışında kalacak şekilde konumlandırılması gerektiği düşünülmüştür (Özdeş, 1974:129). Etimesgut'ta Ankara Şeker ve Ankara Makine fabrikaları günümüzde şehrin içerisinde kalmış durumdadır (Fotoğraf 21). Fabrikalar kurulduğu yıllarda şehir bu kadar gelişmiş değildi ve boş araziler bol miktarda bulunmaktaydı. Ancak zaman içerisinde şehrin hızlı bir gelişim göstermesi ile birlikte fabrikalar şehrin içerisinde kalmıştır. Özellikle şeker fabrikası gürültü, görüntü ve hava kirliliğine neden olmaktadır. Etimesgut Halk Ekmek Fabrikası da yine sahip olduğu konum ile yerleşim alanları içerisinde kalmıştır.

Ankara Şeker ve Makine fabrikalarının, şehrin dışına taşınması durumu birçok kez gündeme gelmiştir. Fabrikaların taşınması ve yerine Dünya Ticaret Merkezi veya büyük bir mesire alanı yapımı gibi fikirler ortaya atılmıştır. Günümüze kadar bu fikirler hakkında herhangi bir somut adım atılmış değildir. Ancak fabrikaların bulunduğu alanın çevresinde şehirleşmenin artması hatta doygunluk seviyesine kadar gelmiş olması birtakım problemleri ortaya çıkarmaktadır. Bu neden tesisin şehrin dışında Ankara içerisinde daha uygun bir lokasyona taşınması ve yerine yeşil alan çalışması yapımı ile Etimesgut'un hava kalitesinin artırılacağı ve şehirde yaşayan nüfusa bir dinlenme alanı oluşturacağı düşünülmektedir.

Fotoğraf 21: Ankara Şeker ve Makine Fabrikaları

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

3.3.4. Resmi Kurumlara Ait Alanlar

Etimesgut'ta resmi kurumlara ait alanlar 80,486 ha'dır ve toplam alanlar içerisindeki payı %0,4'tür. Resmi kurumların yer aldığı alanlar genel itibariyle yerleşimin ilk kurulduğu ve gelişim göstermeye başladığı sahalar olmuştur. İstasyon Mahallesi ve 30 Ağustos Mahallesi idari görevlerde önde gelen kurumların yer aldığı mahalleler olmuştur.

İstasyon Mahallesi'nde yer alan Etimesgut Kaymakamlığı binası bünyesinde, İlçe Jandarma Komutanlığı, İlçe Emniyet Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Müftülüğü, İlçe Kadastro Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, İlçe Mal Müdürlüğü, İlçe Sağlık Müdürlüğü, İlçe Tapu Müdürlüğü, İlçe Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, İlçe Sosyal Güvenlik Merkezi Müdürlüğü, İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Gençlik Hizmetleri ve Spor İlçe Müdürlüğü birimleri yer almaktadır (Fotoğraf 22). Buna ek olarak 30 Ağustos Mahallesi'nde Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi, Etimesgut Bölge Müdürlüğü binası bulunmaktadır.

Fotoğraf 22: Etimesgut Kaymakamlığı

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Şehirde yer alan idari kurumlar arasında şehrin yönetim ve planlamasını gerçekleştiren Etimesgut Belediyesi'nin önemi büyüktür. Şehrin idari olarak ilçe statüsü aldığı ilk yıllarda belediye binası olarak Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından uzun yıllar kullanıldıktan sonra boşaltılan bina kullanılmıştır. 1998 yılında yeni yapılan ve günümüzde hizmet vermekte olduğu 30 Ağustos Mahallesi'nde yer alan hizmet binasına geçmiştir (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23: Etimesgut Belediyesi Hizmet Binası

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

3.3.5. Parklar ve Yeşil Alanlar

Parklar ve yeşil alanlar rekreatif ve sportif faaliyetlere ev sahipliği yapması sebebiyle insanların ruhsal ve bedensel olarak gelişimlerini sağlamaktadır (Ersoy, 2015:151). Araştırma sahasında park ve yeşil alanlara ayrılan alan konut, askeri ve ulaşım alanlarına ayrılan alanlardan sonra büyüklük bakımından üçüncü sırada gelmektedir. Toplam planlı alanlar içerisinde 2343,463 ha'lık bir saha park ve yeşil alanlara ayrılmıştır. Park ve yeşil alanların toplam planlı alanlar içerisindeki payı %11,6'lık bir değere denk gelmektedir.

Bir şehir yerleşmesinde oluşturulan yeşil alanlar, ülkeden ülkeye veya bir şehir yerleşmesinden diğerine farklılıklar gösterebilmektedir. Park ve yeşil alanların tipleri, barındırdıkları içerikleri ve bu alanların büyüklükleri;

1) Hizmet edilen nüfusun büyüklüğüne,

2) Yerleşmenin özelliklerine,

3) Topografya, toprak kabiliyeti ve bitki örtüsü gibi şehrin sahip olduğu doğal özelliklerine,

4) Yerleşme ve yakın çevresinde görülen iklim koşullarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Ersoy, 2015:151).

Yeşil alanların bir çok etki ve işlevi bulunmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse:

- Rekreasyon işlevi,
- Ekolojik işlevi,
- Arazi organizasyonu işlevi,
- Estetik,
- Çevresel koruma,
- Doğa koruma,
- Havanın serinletilmesi,
- Bağıl hava neminin artışı,
- Temiz hava temini,
- Havanın filtrelenmesi,
- Gürültünün absorbsiyonu,

- Oksijen üretimi,
- Sera etkisinin azaltılması,
- Enerji tasarrufu şeklinde belirtebiliriz (Bilgili, 2009:27).

Etimesgut doğal bitki örtüsü bakımından zengin olmayan bir sahada yer almaktadır. Yukarıda insan ve doğal çevre açısından faydalarından bahsedilmiş olan park ve yeşil alanlar oldukça büyük öneme sahiptir. Doğal bitki örtüsünün azlığından kaynaklanan boşluk, yerel yönetim tarafından park ve yeşil alanlar oluşturularak giderilmeye çalışılmaktadır. Şehirde 2020 yılı itibariyle 2.973.186 m²'lik park ve yeşil alan bulunmaktadır. Bu alanlar içerisinde 294 park, 15 ağaçlandırma alanı, 12 hatıra ormanı, 9 tesis, 6 yeşil alan, 5 koşu yolu, 2 spor kompleksi, 2 meydan, 1 anıt ve 1 kültür merkezi yer almaktadır (Tablo 64).

Etimesgut sınırları içerisinde sayısal bakımdan en fazla park ve yeşil alana sahip olan mahalle 30 park, 4 tesis, yeşil alan, 1 adet ağaçlandırma alanı ile Eryaman Mahallesi'dir (Fotoğraf 24). Eryaman Mahallesi'nden sonra 25 park, 4 ağaçlandırma alanı, 1 hatıra ormanı ve 1 spor tesisi ile Bağlıca Mahallesi gelmektedir. Balıkuyumcu, Fevziye, Orhun, Şehitali ve Turkuaz mahallelerinde park ve yeşil alan bulunmamaktadır (Tablo 67, Harita 29).

Fotoğraf 24: Göksu Parkı Genel Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Tablo 64: Etimesgut Şehrindeki Park ve Yeşil Alanlar ile Alanları

Mahalle Adı	Park	Ağaçlandırma Alanı	Hatıra Ormanı	Tesis	Yeşil Alan	Koşu Yolu	Spor Kompleksi	Meydan	Anıt	Kültür Merkezi	Müze Park
30 Ağustos	10	1			2						
Ahi Mesut	18	2	5								
Alsancak	9										
Altay	4			1		1		1			
Atakent	1					1	1				
Atayurt	4			1							
Ayyıldız	20	2		1		1					
Aşağı Yurtçu	1	1									
Bağlıca	24	3		1							1
Bahçekapı	2										
Elvan	8					1					
Erler			1								
Eryaman	30	1	4	2							
Etiler	6										
Fatih Sultan	3	1									
Göksu	14							1			
Güzelkent	16										
İstasyon	10	1			1	1			1		
Kazım Karabekir	10										
Oğuzlar	7										
Piyade	9				1		1				
Süvari	16	1				1					
Şehit Osman Avcı	8			1						1	
Şeker	3										
Şeyh Şamil	12										
Topçu	12		1								
Tunahan	16	2	3			1					
Yapracık	4	1									
Yavuz Selim	5										
Yeşilova	2										
Yukarı Yurtçu	4										
Toplam	288	16	10	9	6	7	2	2	1	1	1

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Şehirde alansal olarak park ve yeşil alana sahiplik açısından Tunahan Mahallesi (491778 m²) ilk sırada gelmektedir (Fotoğraf 25). Tunahan Mahallesi'ni, Ahi Mesut Mahallesi (273693 m²) ve Eryaman Mahallesi (234202 m²) takip etmektedir. Mahallelerde park alanlarının dağılışında sahip oldukları alansal büyüklüklere ek olarak planlama unsuru da etkili olmuştur. Küçük alanlara sahip ve gecekondu yapılarının yerine yapılaşan mahallelerde park ve yeşil alanlar daha az yer kaplarken, alansal olarak büyük ve daha sağlıklı planlamaya sahip mahallelerde park ve yeşil alanlar geniş alan kaplamaktadır.

Fotoğraf 25: Tunahan Mahallesi'nde Yer Alan 15 Temmuz Şehitleri Hatıra Ormanı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Bağlıca Mahallesi'nde 2021 yılında yapımı gerçekleştirilen Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın şehre çok büyük katkı vereceği beklenilmektedir. 60.000 m² park alanı ve 7000 m² kapalı müzesi ile örnek bir projedir. Park içerisinde 200 heykel, 650 kişi kapasiteli konferans salonu ve 10.000 kitap kapasiteli kütüphane yer almaktadır (Fotoğraf 26-27).

Fotoğraf 26: Türk Tarih Müzesi ve Parkı Genel Görünüm

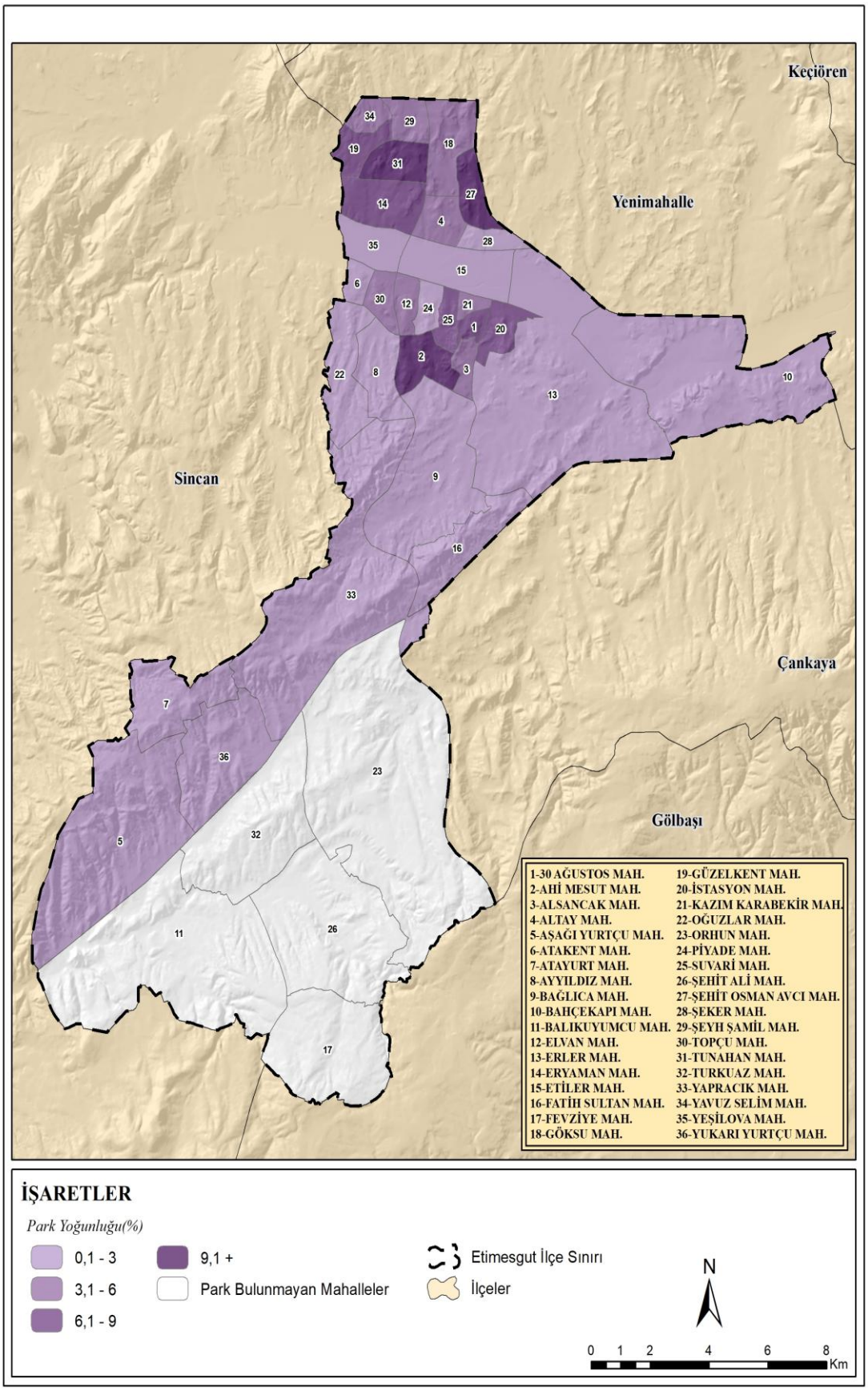
Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Fotoğraf 27: Türk Tarih Müzesi ve Parkı, Büyük Türk Düşünürleri Alanından Bir Görüntü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Harita 29: Etimesgut'ta Mahalle Bazında Park Yoğunluğu (2020)

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

3.3.6. Diğer Alanlar

Etimesgut'ta her alanın planlaması yapılmış durumdadır. Fonksiyonel arazi kullanımında her bir alan titizlikle ayrılmıştır. Diğer fonksiyonlara ait alanlar 101,119 ha'dır. Bu alanlar içerisinde mezarlıklar ve altyapı hizmetlerine ait sahalar yer almaktadır.

IV. BÖLÜM

KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

4.1. ANKARA ŞEHRİNİN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDEKİ MORFOLOJİK GELİŞİMİ

Etimesgut şehrinde morfolojik dönüşümden önce Türkiye'nin kentleşme dönemlerini ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'yı incelemek faydalı olacaktır. Türkiye'de şehirleşme hareketleri ülkenin tamamında eşit şekilde gerçekleşmemiştir. Özellikle 1960 yılından sonra şehirleşme hareketleri büyük şehirler yönünde olmuştur.

1980 yılında yapılan nüfus sayımında ülkemizdeki şehirsel alanlarda yaşayan nüfusun %63'ünün nüfusu 100.000'den fazla olan şehirlerde ikamet ediyor olması bunun bir göstergesidir. Bu oran ilerleyen yıllarda artmaya devam etmiştir ve 2000 yılında nüfusun %70'i bu alanları tercih ederken, 2010 yılında nüfusun %77'si büyük şehirlerde yer almıştır. Bahsi geçen büyük şehirler İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'dır. Bu şehirler şehirsel nüfusun hemen hemen yarısını bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle son 50 yıllık süreçte beklenenin üzerinde bir büyüme eğilimi göstermişlerdir (Keleş, 2019:63-65).

Ankara şehrinin şehirleşme süreci Türkiye'nin şehirleşmesinde ayrı bir öneme sahiptir. Cumhuriyet'in ilanından sonra ülke çapında şehirleşme eğilimleri başkent olması dolayısıyla Ankara'dan etkilenmiştir. Şehirleşme alanındaki bütün yenilikler ve başarılara ek olarak başarısızlıklar da Ankara kaynaklı olmuştur. Ankara; Türkiye'de şehirleşmede birçok alanda ilklerin şehri olmuştur. Bu yönüyle başkent, Cumhuriyet'in ilk modern şehir planına, ilk yapı kooperatifine, ilk kamu konutlarına, ilk yaya bölgesine sahip şehirdir. Ayrıca ilk düzensiz şehirleşme, ilk gecekondu yapıları ve ilk gecekondu affıyla da Ankara'da karşılaşılmıştır. Bu özelliklerinden dolayı ülkemizdeki ve Etimegut şehrindeki şehirsel gelişimin tüm aşamalarını anlayabilmek için Ankara'nın şehirleşme tecrübelerini incelemek faydalı olacaktır (Keleş, Duru, 2008:27).

Ankara'nın başkent olmasının Türkiye'de yerleşme kademelenmesi için ayrı bir önemi vardır. İstanbul şehri dışında yeni bir çekim özeği meydana getirerek, kırdan şehre göçlerde diğer şehirlere yığılmanın önüne geçerek dengeleyici unsur olmuştur. Bu açıdan Ankara ülkemizin doğu kesiminden batı kesimine, bilhassa

İstanbul'a doğru yönelen nüfus selini 500 km kadar Doğu'da tutmaya çalışan baraj veya set vazifesi görmüştür (Keleş, 2019:84).

Şehrin tarihsel süreç içerisindeki şehirleşme alanındaki grafiğine bakıldığı zaman stabil bir durumda olmadığı görülür. Ankara, iskân tarihi boyunca üç kere yükselişe geçmiştir. İlk olarak Roma döneminde yükselişe geçen şehir bir süre gerileme yaşadıktan sonra, ikinci olarak Osmanlı Devleti'nin hüküm sürmüş olduğu süreçte 17. yüzyılda bir yükseliş dönemi daha yaşamıştır (Bakırer ve Madran, 2000:105-107). Ankara'nın üçüncü zirve dönemi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edilmesi ile başlamıştır ve halen devam etmektedir (Tankut, 1993:16). Ankara; Osmanlı Devleti döneminde sof dokumasına dayalı bir ticaret merkeziydi. Türkiye Cumhuriyeti, Ankara'yı Osmanlı Devleti'nden 20.000 nüfuslu bir Anadolu kasabası olarak devralmıştır ve başkent olgusu Ankara'yı hızlı bir gelişime açık hale getirmiştir (Keleş, 2019:81).

1923 yılında Cumhuriyet ilan edildiği zaman Ankara şehri, Ankara Kalesi'nin eteklerinden başlamak kaydıyla batı yönünde günümüzdeki Atatürk Bulvarı, güney kesimde ise tren yoluna kadar uzanmakta olan 140 ha'lık bir sahada yerleşim alanına sahipti. Kale ve çevresindeki Hisar Mahallesi'ndeki ve Atpazarı, Koyunpazarı, Samanpazarı gibi hayvansal ürünler satan pazarlar ile şehrin diğer eski mahalleleri bulunmaktaydı. Batı kesiminde ise Kızılbey, Hatuniye ve Hacı Doğan gibi mahalleler yer alıyordu. (Şenyapılı, 2016:15). Yakup Kadri Karaosmanoğlu Cumhuriyet'in ilk yıllarında Tacettin Dergahı'nın bulunduğu Tacettin Mahallesi'nde (Hamamönü) Falih Rıfkı Atay ile birlikte aynı evde kalmıştır. "Ankara" romanında Ankara'nın bu dönemdeki şehirsel gelişimi için "baş döndürücü bir hızda gelişiyor" ifadesinde bulunmuştur. "Taşhan'ın önünden Samanpazarı'na, Samanpazarı'ndan Cebeci'ye, Cebeci'den Yenişehir'e, Yenişehir'den Kavaklıdere'ye uzanan sahalar üzerinde, apartmanlar, evler, resmi binalar, sanki yerden fışkırırcasına yükseliyordu" (Karaosmanoğlu, 2018:127) şeklindeki açıklaması bu durumu ortaya koymaktadır.

Başkentin makroform oluşumunda en kritik etken jeomorfolojik yapıdır. Ankara Kalesi ve çevresinde bulunan tarihi şehrin bulunduğu alan batı-doğu yönünde uzanan Engürü Ovası'nın bittiği alandadır. Bu ovanın kuzeyinde Karyağdı tepeleri, güney kısmında Meşe Dağı ve Dikmen-Çankaya sırtları ile doğu kesiminde Hüseyin Gazi Dağı Ankara çanağını meydana getirmektedir (Günay, 2006:65-66).

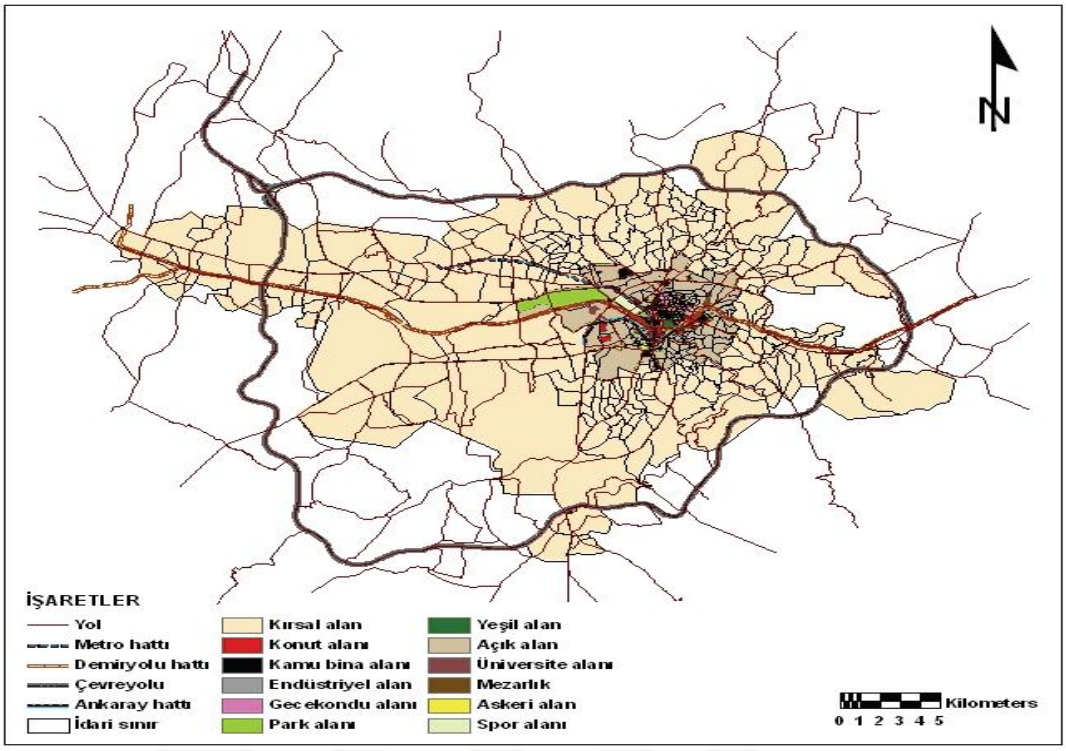
Ankara'nın coğrafi mekân üzerinde gelişimi jeomorfolojik yapıya uygunluk göstermiştir. Şehir; yerleşmeye uygun alanlarda gelişim gösterirken gecekondu alanlarının ortaya çıktığı sahalara baktığımız zaman yerleşime elverişli olmayan sahaları seçmiştir. Şehrin topografik eşikleri:

- 800-850 metre arasındaki vadi ve ova tabanı düzlükleri,
- 850-900 metre arasındaki alçak sekiler,
- 900-1000 metre arasındaki yüksek sekiler,
- 1000-1100 metre arasındaki alçak platolar,
- 1100-1200 metre arasındaki orta platolar,
- 1200-1500 metre arasındaki yüksek platolar (Tunçer, 2015:169).

Ankara şehri bir taraftan tarihi merkez çevresinde gelişim gösterirken diğer taraftan şehrin çevresinde yer alan kırsal sahalar üzerinde gelişim meydana gelmekteydi. Araştırma sahamızı oluşturan Etimesgut şehri Ankara çanağının dışında 790-800 m kotları arasında 1950'li yıllardan itibaren gelişim göstermeye başlamıştır (Harita 29). 1962'de açılan Ankara Şeker Fabrikası'nın bu dönemde yapılan tesis ve lojmanları bu alanlar üzerinde gelişim göstermiştir. Bu alanlar vadi tabanı üzerinde yerleşime elverişsiz sahalardı (Altaban, 1986:12).

Tekeli'ye göre 1923-1950 arası dönem "Batı'ya rağmen Batılılaşma" dönemidir. Cumhuriyet yönetimini ilan eden Türkiye iki büyük problem ile karşılaşmıştır. Birincisi Yunan ordusunun Anadolu topraklarından çıkarken bilhassa Batı Anadolu'da bıraktığı yoğun tahribattır. Bir diğer problem ise başkent olarak ilan edilen Ankara'nın örnek bir şehir planlamasına sahip olması zorunluluğuydu. Zira Ankara'nın şehirsel planlamasında yaşanacak olası bir planlama başarısızlığı yeni rejimin başarısızlığı olarak adledilecekti (Tekeli, 2013:110). Keleş'e göre de 1923-1950 arası plansız dönemdir. Bu periyotta kalkınma hareketleri Ankara'da yoğun, ülke çapında ise yaygın olarak yürütülmüştür. Devlet ülkedeki birçok kasaba ve şehrin ulaşım bağlantılarını Ankara ve İstanbul ile kurmaya çalışmıştır (Keleş, 2017:381).

Harita 30: Ankara Şehirsel Arazi Kullanımı (1942)

Kaynak: Aydın, 2011:147

1920'li yılların sonuna doğru Ankara için imar planı yarışmaları yapılırken, en önemli problemlerden birisi konut problemiydi. Konut problemini en güzel nüfus artışı ile konut arzı arasındaki orana bakıldığında görülmektedir. Örneğin; 1927 yılında Ankara nüfusu %6 oranında artış gösterirken aynı yıl yapılan ruhsatlı konut sayısı 1700 civarındadır (Şenyapılı, 2016:70).

Konut için gerekli olan alanların temini için merkezdeki arsa fiyatları artışı merkezin çevresinde yer alan arazilerde de kendisini göstermiştir. Şehrin batı yönünde bataklıklar, bağlar, bağ konutları, bostanlar ve çiftlikler yer almaktaydı. Mustafa Kemal Atatürk'ün şehrin bu bölgesinde bir örnek çiftlik kurmak fikri vardı. Eski şehir merkezinde yaşayanlar için bir dinlenme sahası olması da düşünülmekteydi. Bu amaçla önce Abdi Paşa ailesinden 20.000 dönüm arazi satın alındı, daha sonra bu arazinin yetersiz görülmesinden dolayı daha sonra 150.000 dönüm alana çıkarıldı. Çiftlik arazisi için satın alınan alanlar içerisinde Balkat, Ahi Mesut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tahar, Yağmur Baba çiftlikleri ve çok sayıda tarla bulunmaktadır. Bu dönemde Atatürk'ün konutunu Çankaya bağlarında seçmesi, Yenişehir'in kamulaştırılması ve batıda inşa edilen Gazi Çiftliği, şehrin kuzey-güney doğrultusunda gelişmesine neden olmuştur (Tekeli, 1986:91-92). Ankara'nın

batısında yer alan Etimesgut, 1944 yılında belediye sınırları içerisine alınmıştır. Bu dönemde Etimesgut'un bulunduğu alanda un ve unlu mamüller üreten imalathaneler yer almaktadır (Şenyapılı, 2016:150).

1940-1950 döneminde ülkemizde şehirleşme hareketlerini etkileyen önemli unsurlardan birisi de Marshall yardımıdır. Özellikle ülkemizde gecekondulaşma olgusunun ortaya çıkışı yardımdan sonraya denk gelmektedir. Bu yardımın öncelikli amacı Türkiye'nin askeri yapısını kuvvetlendirmekti. Fakat beklenenin dışında sonuçlar da doğurmuştur. Yardımın %22'lik kısmı tarımsal ürünler ve makinelere ayrılmıştır. Kırsal alanlardaki tarım emekçileri makineleşmenin artışı ile birlikte sektörün dışına itilmiştir. Bu gelişmelerin tabii sonucu olarak kırsal alanlarda işsiz kalan kesim şehirlere yönelmiştir (Şenyapılı, 2016:118).

1950-1960 yılları arası Türkiye'de yine plansız şehirleşme dönemidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Türkiye'de şehirleşme hızı ivme kazanmıştır. Bir önceki dönemde sadece Ankara'da gözlemlenen yıllık % 6'lık nüfus artışı ülkenin tamamına yayılmıştır. Bu dönemde şehirler için bazı planlamalar yapılmış olsa da karar uygulayıcılarının pasif kalması ile birlikte şehirleşme büyük oranda gelişigüzel olmuştur (Tekeli, 2013:117).

Ankara'nın başkent oluşunun farklı iş sektörlerine ev sahipliği yaptığı fikri ile kırdan kopan nüfusun ciddi bir kısmı şehre yönelmiştir. Kırsal alanlardan gelen nüfusun bu baskısını yıllara göre incelediğimizde çok rahat bir şekilde görülmektedir. Şehirde 1935-1940 döneminde nüfus artış hızı %29 iken, 1940-1945 periyodunda %44'e ulaşmıştır. Asıl nüfus artışı patlaması ise 1945-1950 yılları arasında %89'luk artış ile olmuştur (Şenyapılı, 2016:119).

"Modernist meşruiyet çerçevesinin talepleri karşısında en çok zorlanan kesim kırdan koparak kente gelen kitlelerdi. Devletin kabul ettiği regülasyonlar onların kentlerdeki varlığını suçlu durumuna düşmeden sürdürmelerine olanak vermiyordu. Bunun sonucu kentlerin çevresini gecekondu kuşaklarının sarması oldu" (Tekeli, 2006:14). Yeterince gelişim gösterememiş veya gelişim evresinde olan ülkelerde şehrin sınırlarında ya da sınırların dışında kalan sahalar kırdan şehre göç eden insanlar için fırsat alanları olabilmektedir. Bu sahalar kamu kurumlarının direnci ile karşılaşmadan ucuz toprak elde edip gecekondu yapılabilen alanlar oldukları için hızlı gelişim gösterebilmektedir (Keleş,2019:92). 31 Mart 1951 tarihine ait Hürriyet

gazetesi haberine göre Ankara şehri rastgele bir şekilde büyümeye başlamıştır. Doğuda Kayaş, batıda Etimesgut ve tarihi şehir merkezine yakın bir sahada Keçiören yönlerinde yayılmaya başlamıştır. Şehir bu alanlarda gecekondu yapıları ile yayılmış ve belediye hizmetlerinden mahrum kalmışlardır. Mevcut gelişmeler belediye teşkilatının yeni bir imar planı hazırlamasını zorunlu kılmıştır (Şenyapılı, 2016:197).

Şehir merkezine yakın bir konumda bulunan ve kendi kendine yeterlilik gösteremeyen yerleşmelere "uydu kent" tanımı yapılmaktadır. Uydu kentlerde yaşayan nüfus gündüz saatlerinde çalışmak için şehir merkezine giderken akşam saatlerinde tekrar ikamet adreslerine dönmektedirler. Şehir merkezi ile uydu kent arasındaki bağlantı toplu taşıma araçları ile sağlanabilmektedir. Uydu kentlere bazı kaynaklarda "yatakhane kent" denildiği de bilinmektedir (Keleş,2019:208). Etimesgut 1990'lı yıllara kadar uydu kent görünümü vermiştir. Ekonomik fonksiyonlarının gelişmesi şehre kendi kendine yeterlilik kazandırmıştır. Fakat halen çalışan nüfusun önemli bir kısmının şehir merkezine veya Ankara'nın diğer alanlarına gitmesine ve akşam saatlerinde şehre dönmesine bakılırsa bu kapsamda uydu kent denilebilir. Yıldırım'ın 2013 yılındaki araştırmalarına göre OSTİM OSB'de (Yenimahalle) çalışanların %11,5'i, ASO I. OSB'de (Sincan) çalışanların %19,4'ü ve İVEDİK OSB'de çalışanların ise %21,6'sı Etimesgut'ta ikamet etmektedir (Yıldırım, 2013:10-11). Şehrin sakinlerinin gündüz şehir dışında istihdam edildiklerini görüyoruz.

Gecekondu kavramının hayatımıza yerleşmesi 1940'lı yıllarda olmuştur ve çeşitli tanımlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Birleşmiş Milletler tanımına göre gecekondu; illegal yer işgali veya gelir seviyesi düşük kesimin inşa etmiş olduğu barınaklara verilen isimdir (Karpat, 1976:15). İmar ve yerel yönetim yasalarına uygunsuz, kırsal kesimden koparak şehre gelen kimselerin şahıslarına ait olmayan araziler üzerinde kaçak yollardan kısa sürede inşa ettikleri ve sağlık koşullarına uymayan konutlara gecekondu denilmektedir (Çakır, 2011:213, Keleş, 2019:365). Gecekondu alanları hızlı şehirleşen ülkelerdeki büyük şehirlerin eski tarihi dokusu ile yeni gelişime açılan alanları arasında geçiş (tansitional) alanlarıdır. Bu geçiş maddi ve sosyal olmak üzere kendisini rahatlıkla göstermektedir (Keleş, 2018:167).

Türkiye'de 1950'li yıllarda Ankara'ya yönelik yaşanan yoğun göçler ve gecekondulaşmanın yoğunlaşması sonucunda yeni bir imar planı yapma gereksinimi doğmuştur (Yıldırım, 2013:4). 1957 yılında Yücel-Uybadin Planı hazırlanmıştır ve bu plan Löcher ve Jansen planlarının aksine biçim arama kaygısında bulunmamıştır (Günay, 2006:80). Yücel-Uybadin Planı'nda Ankara şehrinin batısına doğru uzanan bir aks tanımlanmıştır ve bu yönde gelişeceği öngörülmüştür (Yıldırım, 2013:4). Yücel-Uybadin Planı'nın önemi daha önceki planlar ile kuzey-güney doğrultusunda gelişen Ankara'nın topografik çanak dışarısına çıkarak batı koridoru dahilinde gelişimine olanak sağlamasıdır (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 65).

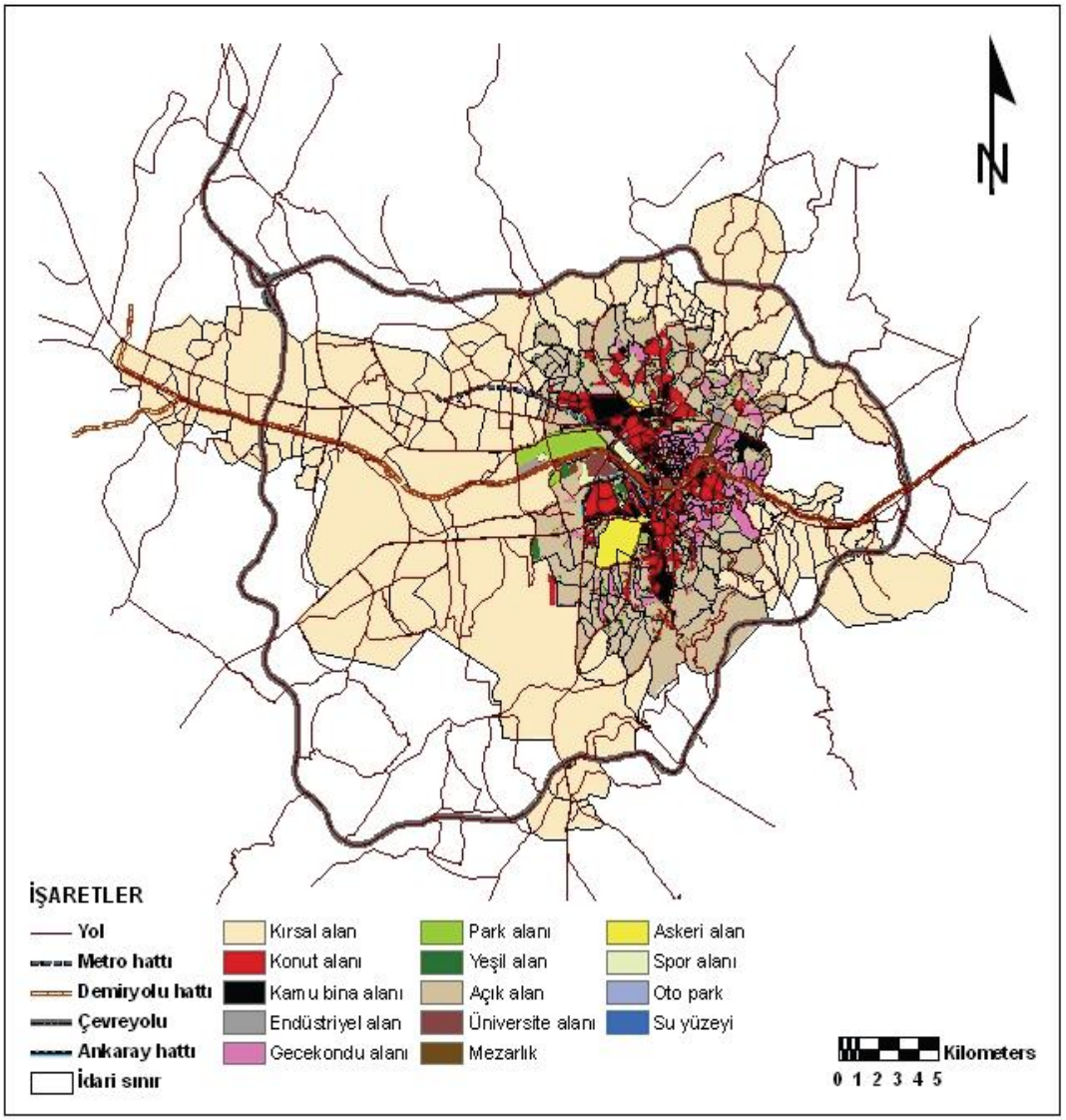
1960-1965 yılları arasında Ankara şehir merkezinin etrafı gecekondular ile kuşatılmış durumdadır. 1965-1970 yılları arasında şehrin yönetsel gelişimi tamamen çevresine sıçramıştır. 1970-1975 döneminde ise bu alanlarda gecekondu alanlarının gelişimi devam etmektedir (Şenyapılı, 2016:244).

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "konutu olmayana konut" politikası gündeme alınmıştır. 1948 yılında bu amaçla 5218 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu kanun belediyelere ucuza arsa üretme imkanı tanımıştır. Kanunun Ankara Belediyesi tarafından uygulanması ile Yenimahalle ortaya çıkmıştır (Tunçer, 2015:94). Yenimahalle Cumhuriyet tarihinin planlı olarak kurulan ilk ilçelerinden birisidir. Kuruluşu; kaçak inşaatı önlemek, plansız mahalleleri imar planına göre düzenlemek, ucuz ve sağlıklı konut üretimine imkan sağlamak gibi amaçlara hizmet etmektedir. 1957 yılında Yenimahalle merkezden ayrılmış ve ilçe statüsüne alınmıştır (Cantek, 2017:44).

Yenimahalle'nin ilçe statüsüne kavuşması Etimesgut'u da etkilemiştir. 1968 yılına kadar nahiye olarak varlığını devam ettiren Etimesgut bu yıl itibariyle "İstasyon Mahallesi" adıyla mahalle statüsünde Yenimahalle'ye bağlanmıştır. Bu durum 20 Mayıs 1990 tarihine kadar devam etmiştir. Bahsi geçen tarihte yerleşim sahası ilçe statüsüne kavuşmuştur (Başköy vd, 2003: 22). Etimesgut'un bu şekilde Yenimahalle'ye bağlanmasının altında bu alanda gecekondu yapılarının hızlı bir şekilde artıyor olması ve gecekondulaşmayı kontrol altına almak isteği yatmaktadır.

Ankara Nazım Plan Bürosu'nun verilerine göre 1970 yılında Ankara nüfusu 1,2 milyona erişmiştir. Nüfusun sadece %48'i imarlı alanlarda ikamet etmektedir. Geriye kalan %52'si ise imarsız alanlarda yaşamaktadır. İmarsız olarak yaşanılan alan ise Ankara'da yerleşilmiş olan arazilerin %60'ına tekabül etmektedir (Altaban, 1986:135). 1970 yılına ait verilere göre Ankara'da yaşamakta olan insanlardan yüksek gelire sahip olanlar merkeze yakın semtleri tercih ederken, alt gelir grupları şehrin etrafını saran gecekondu bölgelerini tercih etmişlerdir (Harita 31), (Türel, 1986:165).

Harita 31: Ankara Kentsel Arazi Kullanımı (1968)

Kaynak: . Aydın, 2011:147

1979 yılında "Ankara Yeni Yerleşim Alanı Projesi" kapsamında Eryaman civarında 1200 ha'lık bir alanda kamulaştırma uygulanmıştır. Ankara Nazım Bürosu bu alanda 210.000 kişinin yaşamasına uygun bir plan hazırlamıştır. Ancak plan o dönemde uygulanmamıştır (Altaban vd, 1986:193).

1950 yılında Türkiye'de şehirlerde 5.244.337 kişi ikamet ederken 1980 yılında 19.645.007 kişi şehir yerleşmelerinde yaşamaya başlamıştır. 1927-1950 periyodunda ülkemizde şehirsel nüfus %59'luk bir artış gösterirken, 1950-1980 yılları arasında %275 artış göstermiştir . Bu süreçte 1970-1980 yılları arasındaki döneme ayrı bir parantez açmak gerekmektedir.

1970 yılından sonra kalkınma hızında meydana gelen düşüş, yatırımların yavaşlaması gibi olaylar tarım dışı sektörlerde iş gücü ihtiyacını düşürmüştür. 1970'li yıllarda ülkemizden Almanya başta olmak üzere yurtdışına yapılan işçi göçleri meydana gelmiştir. Aynı yıllarda tarımda destekleme alımları artmıştır. Şehirlerdeki altyapı hizmetleri ve konutlar yetersizlik göstermeye başlamıştır. Tüm bu olayların sonucunda şehirlere doğru yönelen yoğun göç hareketleri yavaşlamıştır ve şehirleşme hızında bir düşüş meydana gelmiştir (Işık, 2005:61-63).

Ülkemizdeki şehirleşme hareketleri ile gelişmiş ülkelerdeki şehirleşme hareketleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde şehirleşme sanayileşme ile başlayıp sanayileşmenin gelişimi ile artış göstermiştir. Ülkemizde ise şehirleşme hareketlerinin ortaya çıkış noktasını genel olarak tarımda makineleşme ve kırdan çözülen nüfusun şehirsel alanlarda toplanması olarak almaktayız (Yılmaz ve Çiftçi, 2011:253). 1980 sonrasında Türkiye'de şehirleşmenin coğrafi boyutunda bazı değişmeler meydana gelmiştir. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa gibi şehirler kendi iç dinamikleri ve aldıkları göçler ile nüfuslarını arttırmaya devam etmiştir. Fakat bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, Akdeniz kıyı kesimleri ve Marmara Bölgesi'nde şehirleşmenin hız kazandığı görülmektedir. Bu alanlarda şehirleşmenin hız kazanmasında ülkemizde artık şehirleşmede sadece tarımsal üretimde makineleşmeye geçiş değil, terör olayları, turizm ve sanayinin de pay sahibi olması etkilidir (Işık, 2005:65).

1982 yılında Ankara 1990 Nazım Planı onaylanarak yürürlüğe sokulmuştur. Ankara'da 1983 yılı sonrasında 3030 sayılı kanun kapsamında düzenlemelere

gidilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi kurulmuş ve Ankara'nın metropoliten alanından sorumlu hale getirilmiştir. 1990 yılında Etimesgut belediye teşkilatı kurulmuştur (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 45).

1980'lerin sonu 1990'ların başında Eryaman toplu konut projeleri uygulamaya konulmuştur. Eryaman ve çevresinde 4050 adet konut inşa edilecek şekilde tasarlanmıştır (Özdemir ve Uzarkol, 2014:367). 1990 yılında Ankara için yeni bir nazım imar planı yapılmıştır. Bu plan ile bu zamana kadar kuzey-güney yönlü devam eden gelişim batı koridoru oluşturularak şehrin batısına doğru kaydırılmaya çalışılmıştır. Batıkent, Eryaman, Sincan gibi toplu konut alanları tasarlanmıştır. Amaç Ankara'nın merkezindeki yığılma ve kirliliği dağıtmaktır (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 45).

1997 yılında Ankara için bir arazi kullanım çalışması yapılmıştır. Şehir 1997 yılı itibariyle 45.000 ha alana yayılmış durumdadır. 1985'ten 1997 yılına kadar Eryaman, Batıkent, Elvankent, Sincan Gecekondu Önleme Bölgeleri gibi alanlarda yaklaşık 1.000.000 kişilik bir nüfus ikamet etmeye başlamışlardır. Bu alanlar 1997 arazi kullanım çalışmasında mevzi nitelikli az yoğun, kopuk kopuk veya ikinci konut niteliğinde sahalar olarak tanımlanmıştır (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 66).

2005 yılı itibariyle Ankara metropoliten alanı 61.000 ha alana çıkmıştır. Şehrin 16.000 ha'lık bir alanı konut sahasıdır ve bu alanın sadece 11.000 ha alanı yani % 70'i düzenli konut alanlarından oluşmaktadır (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 67).

Özetle Cumhuriyet'in ilanından önce yaklaşık 20.000 nüfusa sahip olan Ankara başkent misyonunu üstlendikten sonra hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Ankara'nın başarılı bir şekilde planlanması gerek Cumhuriyet yönetimini temsil etmesi gerekse ülkenin diğer şehirlerine emsal teşkil edeceğinden dolayı ayrı bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle farklı dönemlerde, dönemin şartlarına göre planlar hazırlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır (Tablo 65).

Tablo 65: Ankara Üst Ölçekli Planlarına İlişkin Özet Bilgiler

Plan Adı	Plan Onay Yılı	Mevcut Nüfus (Kişi)	Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	Plan Hedef Yılı	Nüfus Öngörüsü (kişi)	Toplam Plan Alanı (ha)	Temel Makroform Yönelinimi-Stratejisi
Lörcher Planı	1925	65.000	280	-	150.000	700	Güney aksına (Yenişehir) sıçrama, Ankara Garı çevresinde ticaret oluşumu
Jansen Planı	1932	75.000	300	1978	300.000	1.500	Yenişehir gelişimi korunuyor, Doğu (Cebeci), Batı (Maltepe-Tandoğan) işçi mahalleleri-bahçekent/güzelkent gelişimi
Yücel-Uybadin Planı	1957	455.000	5.720	1987	750.000	12.000	Kompakt bir gelişim kaçak yapılaşma alanlarında düzenli konut olarak yoğunlaşma, Etimesgut, Keçiören, Yıldız, Yenimahalle yönlerine büyüme
1990 Nazım Planı (1970-1975)	1982	120000	22.500	1990	2,8-3,6 milyon arası	43.250	"Batı Koridoru" desantralizasyon stratejisi, Batıkent, Eryaman, Sincan yönlerine büyüme, "koruma" iş-iskan ilişkisi kurma, koridor gelişimi, yeşil kuşak öngörüsü
2015 Yapısal Plan Şeması (1985)	Onaysız	2.300.000	31.000	2015	4,5-5,5 milyon arası	210.000	Elmadağ-Kırıkkale, Kazan, Temelli, Ahiboz odalarına "ana çanak" dışına yeşil kamalarla desantralizasyon, koridorlar boyunca ışınsal gelişme öngörüsü, çevre yolu tanımlama
2025 Planlama Çalışması (1998)	Onaysız	2.800.000	45.000	2025	6,5-8 milyon arası	200.000	Mücavir alan sınır içinde konut gelişme eğilimlerini yönlendirme çabası, güneybatı koridoruna genişleme yayılma

Kaynak: 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 65

4.2. ETİMESGUT'TA KONUT ALANLARININ MORFOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

Araştırmanın morfoloji kısmında Etimesgut'un kuruluşu ve kuruluşundan bu zamana kadar geçirmiş olduğu gelişim evreleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu açıklamaları yaparken şehrin kuruluş noktasında önemli olan bazı morfolojik bölgeler üzerinden açıklamalar yaparak şehrin tamamına doğru bir gelişim süreci incelemesi gerçekleştirilecektir.

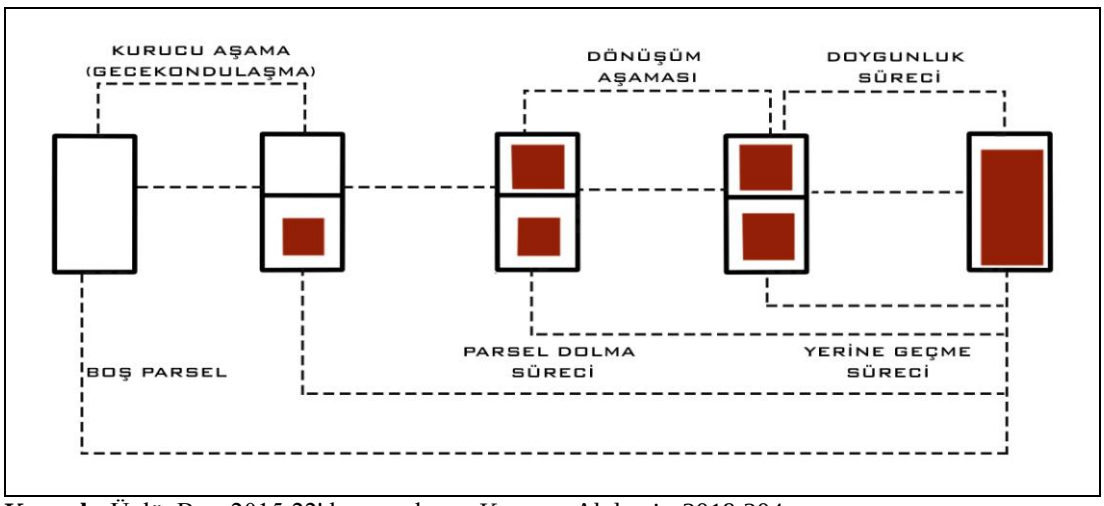
Şehirsel mekânın oluşumunda kırsal yapıdan şehirsel yapıya geçiş belli bir süreç dahilinde gerçekleşmektedir. Genellikle birbirinden bağımsız parçalar halinde gelişim gösteren şehirsel mekân morfolojik açıdan da birbirinden farklılıkları içerisinde barındırmaktadır. Bu durum şehrin dönüşüm aşamasına geldiğinde her bir aşamasının gözlemlenebilmesine ve bir sonraki dönüşüm sürecine dair görüşler geliştirilebilmesine imkan vermektedir (Sarıkaya Levent, 2015:402).

Morfolojik bölgeler, tarihsel-coğrafi yaklaşım içerisinde parsel, bina yapı adası, sokak özelliklerindeki benzerlikler üzerinden şehrin içerisinde boyut olarak birbirinden farklı ama benzerlik gösteren homojen sahalar olarak tanımlanabilir (Conzen, 1960, Moudon, 1997:4, Ünlü ve Baş, 2015:22).

Morfolojik dönüşümü sadece tarihsel-coğrafi yaklaşım ile ifade etmek yeterli olmayacaktır. 20. yüzyılın ortalarında İtalyan Okulu'nda öncülüğünü Saverio Muratori ve akabinde gelen Gianfranco Caniggia'nın yapmış olduğu süreç tipolojisi bir başka deyimle tipomorfolojik yaklaşım görüşü ortaya çıkmıştır. Tipomorfolojik yaklaşım konutların parsellerle ilişkilerini, geçirmiş olduğu evrimsel süreçleri temele alarak incelemektedir (Moudon, 1994).

Etimesgut şehrinde tarihsel-coğrafi yaklaşım perspektifinde benzer morfolojik bölgeler incelenirken tipomorfolojik yaklaşım kapsamında bina parsel ve değişim süreçleri de ele alınacaktır. Morfolojik bölgelerin oluşum safhaları Birikim Dönemi (Accumulation), Dönüşüm Dönemi (Transformation) ve Yerine Geçme Dönemi (Replacement) şeklindedir (Ünlü ve Baş, 2015:22), (Şekil 8).

Şekil 8: Morfolojik Değişim Modeli ve Bina-Parsel Kullanımı

Kaynak: Ünlü, Baş, 2015:22'den uyarlayan Kaya ve Akdemir, 2019:204

Etimesgut şehrindeki morfolojik dönüşüm gerçekleşirken üç morfolojik dönemin hepsi yaşanmıştır. Şehirde tarihi dönemlere ait iskan emarelerine rastlanıyor olsa da günümüz Etimesgut şehrinin oluşumu Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kurulan 52 haneden oluşan "örnek köy" yerleşmesi ile olmuştur. Tren istasyonu yakınında kurulan örnek köy aslında Etimesgut'un kurucu aşamasını oluşturmaktadır ve bu oluşum sayesinde gelecekte şehirleşme sürecine girecek bir bölgenin ilk temelleri atılmıştır.

21. yüzyılda şehir planlamalarında iki tür şehirsel gelişim tartışma konusu olmaktadır. Bunlardan ilki şehirsel saçaklanma (urban sprawl) diğeri ise kompakt büyüme (compact development) biçimidir. Şehirsel saçaklanma biçimindeki büyümenin birtakım sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yol açması nedeniyle kompakt gelişme biçiminin daha sürdürülebilir bir büyüme modeli olduğu düşünülmektedir (Kaya vd., 2009:162). Yücel-Uybadin Planı ile Ankara şehir merkezinden çevreye doğru bir yayılım gerçekleşmiştir. 1990 Nazım Planı ile birlikte İstanbul Yolu'nun kuzeyinde kalan verimli topraklar tarım dışı kullanıma açılmıştır. Etimesgut-Sincan-Yenikent bölgesinde kalan verimli topraklar da bu durumdan etkilenmiştir. 1985 yılında Ankara şehri mekân üzerinde büyümeye devam ederken halen ana çanak içerisinde yer aldığı gözlemlenmektedir. 1990 Nazım Planı'nda öngörülen Batı Koridoru tam olarak hayata geçmemiş olsa da Ankara şehrinden saçaklanma sonucunda Etimesgut ve yakın çevresinde kalan verimli tarım alanlarının amaç dışı kullanıma açıldığı görülmektedir (Sezgin ve Varol, 2012:276-281).

Şehirlerin yayılmasının bazı ölçütleri vardır, bunlar yoğunluk, saçılma, yerleşmeden kopuk gelişme ve ulaşılabilirliktir (Torrens ve Alberti, 2000). Etimesgut şehri, 1990 yılına kadar düşük bir yoğunluk ile Ankara şehrinden kopuk bir yerleşme özelliği göstermektedir. 1990 Nazım Planı ile uygulamaya geçen Batı Koridoru ile birlikte Ankara şehrinin lineer gelişim göstermesi sonucu Etimesgut bağlantısı kurulmuştur.

Birikim dönemi olarak ele alacağımız dönemde genel olarak Ankara şehir merkezinde konut edinememiş ve/veya göç yoluyla gelen nüfusun boş araziler üzerinde inşa etmiş oldukları gecekonduların oluşturduğu bir şehirsel doku görmekteyiz. Bu gecekonduların inşası birikim döneminde şehrin yatay yönde gelişmesine yol açmıştır. İlk gecekondular örnek köy etrafında yapılarak zamanla

çevreye doğru yayılım göstermiştir. Yani şehir birikim döneminde örnek köy çevresinde şehirsel saçaklanma biçiminde gelişim göstermiştir.

Şehirde modern olarak nitelendirebileceğimiz konut yapıları çok yaygın olmamakla birlikte 1960'lı yıllarda sayısal olarak oldukça az sayıda bulunan 2 katlı yapılardır. Modern konut yapımının şehirde asıl ortaya çıktığı süreç 1990'lı yıllar ile birlikte başlamıştır.

Morfolojik dönüşümde ikinci dönem olan doygunluk aşamasında şehirdeki boş araziler üzerinde inşa edilen gecekondu yapılarının yerlerini betonarme apartman yapılarına bırakmaya başladığını görülmektedir. Şehir içerisindeki morfolojik bölgelerin birikim aşamaları farklı dönemlere tekabül etse de doygunluk aşamaları birbirine yakın zamanlarda meydana gelmiştir. 1990'lı yıllar ile birlikte şehirde yap-satçı müteahhitler tarafından yıkılan gecekonduların yerine apartman yapıları inşa edilmiştir. Bu hızlı dönüşüm ile birlikte plansız bir şehir silüeti yavaş yavaş belirmeye başlamıştır.

Zirve aşamasında şehirde tek aile tipinin ikamet etmiş olduğu konutlar ortadan kalkarken şehir yatay yönde büyümeye devam eder ve bir yandan da daha çok dikey yönde gelişimine devam etmektedir. Şehirleşmenin etkisi ile birlikte halihazırda bulunan parseller üzerindeki yapılaşma en üst düzeye ulaşmaktadır. (Kaya ve Akdemir, 2019:203).

Şehirleşme ile aile yapısı arasında doğrudan ilişki vardır. Kırsaldan şehirsel alanlara doğru göç hareketine katılan aileler parçalanarak göç etmektedirler. Ayrıca sanayileşmenin ihtiyaç duymuş olduğu iş gücü gereksinimi de ailenin küçülmesini gerekli kılmaktadır. Yani kırsalda ikamet etmekte olan bir aile hem şehre göç ederken hem de şehirde küçülmek durumunda kalmaktadır (Kandiyoti, 1984:17).

Etimesgut'ta 2000'li yıllarla birlikte hız kazanan yıkıp yeniden yapma süreci 2010 ve sonrasında artık zirve aşamasına geçmeye başlamıştır. Şehirsel değişim döneminin en hızlandığı dönem 2000 yılı sonrasıdır. Bilhassa 2004 yılından sonra bu dönüşüm süreci zirve yapmıştır. Ankara şehri metropoliten sahasında yapılan araştırma neticesinde 2000 yılı sonrasında inşa edilmiş olan yeni bina sayısının en yüksek olduğu yerleşmeler Etimesgut ve Keçiören olarak tespit edilmiştir (Uğurlar vd., 2018:826), (Tablo 66).

Şehirdeki gecekondu yapıları yap-satçı müteahhitler tarafından ortadan kaldırılmış ve gecekondu parselleri üzerinde apartman yapıları inşa edilmiştir. Bu sürecin sonucunda nihai dönüşüm tamamlanmıştır. Şehirdeki parsel bazında yoğunlaşmaya baktığımız zaman doygunluk aşamasına geçen ilk alanların şehrin ilk iskana açılmış olan İstasyon Mahallesi ve Kazım Karabekir Mahallesi gibi morfolojik alanları olduğu görülmektedir.

Tablo 66: Ankara Metropoliten Alanında İlçelere Göre Konutların Yaşları (2018)

İlçeler	0-1	%	2-10	%	11-20	%	21-30	%	31+	%	Toplam
Altındağ	2032	64,2	586	18,5	133	4,2	249	7,9	164	5,2	3164
Çankaya	4565	16,7	9580	35,1	8446	30,9	3263	11,9	1462	5,4	27316
Etimesgut	**10355**	**56,8**	**5541**	**30,4**	**2261**	**12,4**	**84**	**0,5**	**0**	**0**	**18241**
Gölbaşı	498	36,5	686	50,3	170	12,5	10	0,7	0	0	1364
Keçiören	10964	46,6	6436	27,3	4723	20,1	1333	5,7	85	0,4	23541
Mamak	5540	50,4	4316	39,3	751	6,8	284	2,6	92	0,8	10983
Sincan	1109	30,3	1236	33,7	1286	35,1	25	0,7	10	0,3	3666
Yenimahalle	7152	49,6	4069	28,2	2323	16,1	780	5,4	107	0,7	14431
Toplam	**42215**	**41,1**	**32450**	**31,6**	**20093**	**19,6**	**6028**	**5,9**	**1920**	**1,9**	**102706**

Kaynak: Uğurlar vd., 2018:812

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan 2000 yılı Batı Planlama Bölgesi Nüfus, Konut ve Onaylı Plan Analizi'ne göre İstasyon ve Kazım Karabekir mahallelerinin dönüşümü 2000 yılı itibariyle tamamlanmış görünmektedir. Bu dönemde şehirde 995 ha yapılaşmış alan mevcuttur ve 676 ha alan ise plansız durumdadır. Ayrıca şehirde 4172 adet gecekondu tespit edilmiştir ve bunların kapladığı alan 228 ha'dır (Tablo 67), (2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 519).

Tablo 67: Etimesgut Şehri Konut ve Onaylı Plan Analizi (2000)

Mahalle Adı	**Alanı (ha)**	**Yapılaşmış Alan (ha)**	**Plansız Alan (ha)**	**İmar Planlı Konut Dışı Alan (ha)**	**İmar Planlı Konut Alanı (ha)**	**Gecekondu Adedi**	**Gecekondu Alanı (ha)**
30 Ağustos	78	53	9	0	0	312	16
Alsancak	348	15	0	0	252	1624	81
Altay	333	92	172	64	0	95	5
Bahçekapı	2098	0	0	2098	0	Askeri Lojmanlar	
Elvan	290	40	72	0	176	45	2
Erler	3025	65	0	2960	0	Askeri Lojmanlar	
Eryaman	846	170	0	376	300	Gecekondu Yok	
Etiler	499	22	0	474	0	60	3
İstasyon	441	68	46	326	0	Dönüşüm Tamamlanmış	
Kazım Karabekir	63	44	19	0	0	Dönüşüm Tamamlanmış	
Piyade	171	54	0	114	0	387	37
Süvari	223	18	0	0	166	773	39
Şehit Osman Avcı	421	95	0	155	171	Gecekondu Yok	
Şeker	177	4	107	56	0	210	11
Şeyh Şamil	84	58	0	0	84	Gecekondu Yok	
Topçu	143	120	0	0	0	427	23
Tunahan	158	77	0	0	81	Gecekondu Yok	
Yeşilova	263	0	251	0	0	239	12
Toplam	**9662**	**995**	**676**	**6623**	**1230**	**4172**	**228**

Kaynak: 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2013: 519

Kırsal yerleşmeden şehirsel yerleşmeye geçiş gösteren Etimesgut'ta, konut alanlarının oluşumu ve morfolojik dönüşümünün üç aşamada gerçekleştiği söylenebilir:

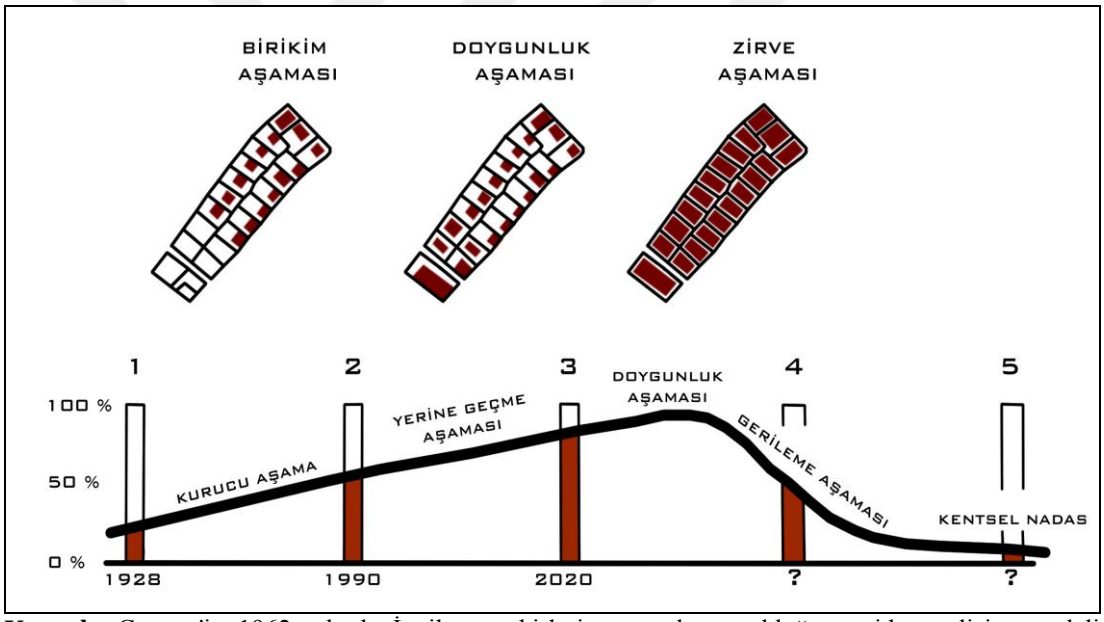
1928 Örnek Köy ile yerleşmenin özeğinin oluştuğu dönem (Kurucu Aşama)

1990'a kadar boş parsel veya tarım arazilerinin gecekondular tarafından istila edilerek şehrin oluştuğu dönem (Kurucu Aşama)

1990-2010 yılları arasında gecekondu yapılarının apartman yapılarına dönüşmesi (Dönüşüm Aşaması)

2010-2020 şehirsel mekândaki boşlukların dolması (Doygunluk Aşaması) (Şekil 9).

Şekil 9: Etimesgut'ta Bina-Parsel Kullanımı

Kaynak: Conzen'in 1962 yılında İngiltere şehirlerine uygulamış olduğu yeniden gelişim modeli üzerinden Etimesgut şehri için uyarlanmıştır. Aynı model Ünlü ve Baş 2015, Kaya ve Akdemir 2019 çalışmalarında da uyarlanarak kullanılmıştır.

Morfolojik dönemlerin ayrımı yapılırken konutlar öncelikli kriter olarak ele alınmıştır. 1928 yılında başlayan kurucu aşama, 1990 yılına kadar alınmıştır. Bu süreçte konut yoğunluğu düşük seviyededir ve kat sayısı azdır. Birikim aşamasında tek katlı müstakil konut tipi yapımı devam etmiştir. Konutların sayısının artması bu dönemde konut yoğunluğunu arttırmıştır. Dönüşüm aşaması olarak ele almış olduğumuz dönemde ise müstakil konut yapıları yerine veya boş parseller üzerinde

apartman yapıları inşa edilmiştir. Dönüşüm aşamasında konut yapıları kat yüksekliği ve konut yoğunluğu bakımından artış göstermiştir.

Şehirlerin sahip oldukları alanların dağılımına baktığımız zaman yoğunluk olarak baskın imar unsuru olarak konut dokuları ilk göze çarpan yapılar olmaktadırlar. Bu nedenle konut alanlarındaki gerek parsel bazında gerekse bütüncül olarak gerçekleşen değişimler şehirlerin değişiminde başlıca etkendirler (Dikici Köseoğlu ve Aydın, 2009:111). Morfolojik değişim tarihi bir süreçte meydana gelir ve her morfolojik birimin ayrı bir hikayesi bulunmaktadır (Kaya ve Akdemir, 2019:205). Etimesgut şehrinde morfolojik dönüşüme bütüncül bir açıdan yaklaşmadan önce şehrin kuruluşunda ve gelişiminde önem arz eden 5 morfolojik birimin gelişimini detaylı olarak ele almak faydalı olacaktır. Bu kapsamda tespit edilen morfolojik bölgeler;

- İstasyon Mahallesi
- Kazım Karabekir Mahallesi
- 30 Ağustos Mahallesi
- Alsancak Mahallesi
- Süvari Mahallesi'dir.

Şehirsel morfoloji çalışmaları ile herhangi bir şehrin fiziksel yapısı veya şehirsel yapısı araştırılmaktadır. Morfolojik analiz yapılarak yerleşme sınırlarındaki binalar, bahçeler, sokaklar parklar vb noktalardan yola çıkılarak şehrin fiziksel gelişim evreleri tespit edilebilmektedir (Kubat ve Topçu, 2009:336). Bu kapsamda Etimesgut şehrine baktığımız zaman Cumhuriyet öncesi dönemde Anadolu'nun ortasında muhtelif noktalarında az sayıda yapının bulunduğu ve genel hatlarıyla boş arazilerden oluşan bir sahadır. 1928'de şehre ilk yerleşenlerin anlatımına göre bataklık sahaların oldukça yaygın olduğu alanlardan meydana gelmekte idi. Örnek köy projesi ile kurulan Etimesgut zaman içerisinde örnek köy etrafında kaçak yapılaşmalar ile gelişim göstermeye başlamıştır. İstasyon Mahallesi'nden etrafına doğru 1950'lerde 30 Ağustos Mahallesi, Kazım Karabekir Mahallesi'ne doğru gelişim göstermiştir. 1970'lerde ise Alsancak Mahallesi'ne doğry şehir yayılmıştır. Kaçak yapılaşmaların yasallaştırılmasına yönelik farklı dönemlerde çıkarılan yasalar ile birlikte gecekondu yapıları meşruiyet kazanmışlardır. Araştırma sahasında

dönüşümün en net şekilde gözlemlenebildiği sahalar olması dolayısıyla bu alanlar üzerinde bilhassa durulmuştur.

Şehirde 2010'lu yıllarda dönüşüm büyük oranda tamamlanmıştır. Gecekondu yapılarından oluşan konutlar çeşitliliğe sahip olmuşlardır. 2018 yılında Etimesgut'ta konutların %95'i (19632 adet) apartman dairesi, % 2,48'i (512 adet) villa, %2,10'u (434 adet) rezidanslardan oluşmaktadır. Ayrıca şehirde % 0,15 oranında (31 adet) müstakil konut kalmıştır (Uğurlar vd., 2018:807), (Tablo 68).

Tablo 68: Etimesgut Şehrinde Konut Türleri (2018)

Konut Türü	**Sayısı**	**%'si**
Apartman Daire	19632	95,0
Rezidans	434	2,10
Villa	512	2,48
Müstakil	31	0,15
Komple Bina	16	0,08
Diğer *	27	0,13
Toplam	**20652**	**100**

Kaynak: Uğurlar vd., 2018:807, *Loft daire, çiftlik evi, köy evi, dağ evi, köşk/konak, yazlık, kooperatif

Şehirde gecekondu yapılarının olduğu morfolojik bölgelerde dönüşüm genelde gecekondudan 4-5 katlı apartman dairelerine doğru olmuştur. Fakat boş parselleri planlanarak oluşturulan morfolojik bölgelerde boş parsellerin dönüşümü site tarzı yapılaşma, villa veya rezidanslar şeklinde olmuştur. Özellikle son yıllarda rezidans yapıları ülkemizde çok fazla yaygınlaşmaya başlamıştır. Alkan'ın 2014 yılındaki çalışmasına göre Etimesgut'ta 17 adet rezidans yapısı bulunmaktadır. Bu yapılar en fazla Şehit Osman Avcı Mahallesi'nde bulunmaktadır (Alkan, 2014:8), (Tablo 69). Rezidansların sayısı 2018 yılında 434'e çıkmıştır.

Tablo 69: Etimesgut Şehrinde Mahalle Bazında Rezidans Sayıları

Mahalle Adı	Rezidans Sayısı
Altay	2
Bağlıca	2
Göksu	2
Şehit Osman Avcı	6
Şeker	3
Tunahan	1
Yavuz Selim	1
Toplam	**17**

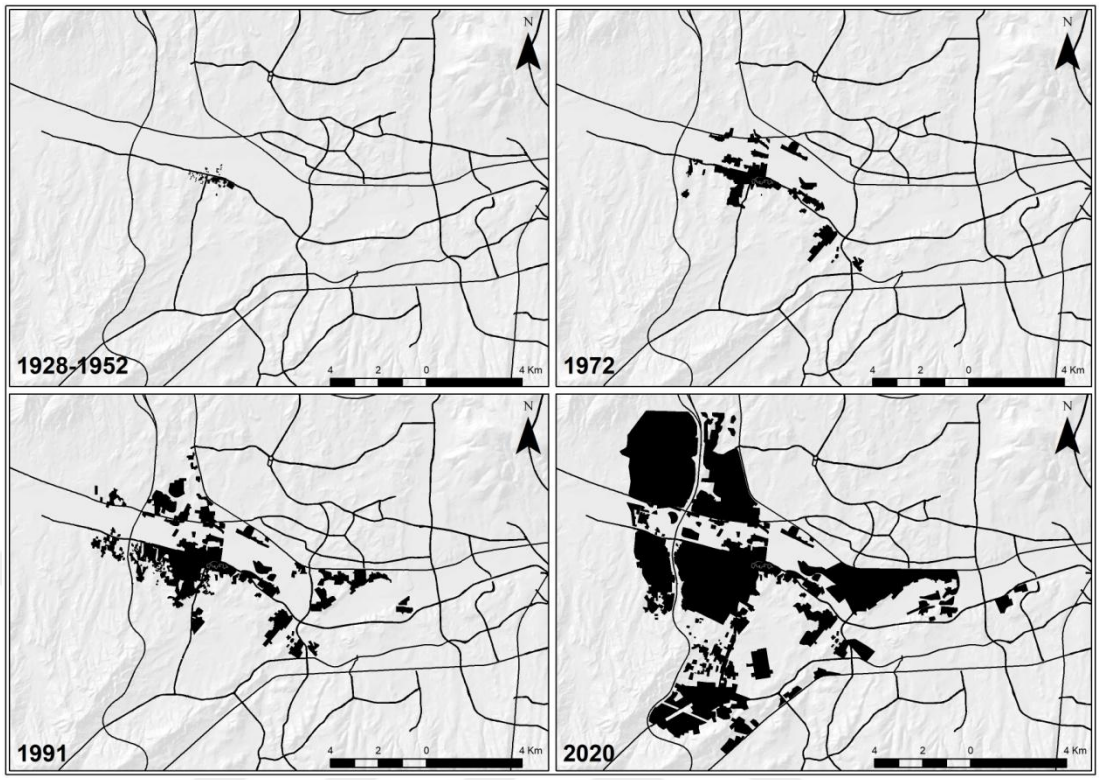
Kaynak: Alkan, 2014:8)

4.2.1. İstasyon Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları

Etimesgut şehri için İstasyon Mahallesi ayrı bir öneme sahiptir. İstasyon Mahallesi Etimesgut şehrinin kurucu aşamasını meydana getiren ilk morfolojik bölgedir. Dolayısıyla 1928 yılı hem İstasyon Mahallesi'nin hem de Etimesgut şehrinin kurucu aşamasının başlangıcıdır (Harita 31). Şehrin Cumhuriyet Dönemi içerisindeki en eski yerleşim alanı bu morfolojik bölgedir. İstasyon Mahallesi kuruluş tarihi 06.03.1957'dir (Şenyapılı, 2016:354). Burada bahsedilen kuruluş tarihi Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine alınıp mahalle statüsü verildiği tarihi kapsamaktadır.

Cumhuriyet ilanından sonra Silifke, Tarsus, Yalova ve Ankara gibi ülkenin birçok yerinde tarımda makineleşmeyi yaygınlaştırmak gibi amaçlarla çiftlikler kurulmuştur (Kaçar, 2015:47). 1928 yılında Ernst Arnold Egli tarafından Ahi Mesud örnek köyü 52 parselde 52 adet tek katlı kerpiç yapılar olarak 1000'er m²'lik alanlar üzerine denk gelecek şekilde planlanmışlardır (Fotoğraf 28-29-30). Konutların 1000 m² (birer dönüm) araziler üzerine inşa edilmeleri ile 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında uygulanan "göçmen köyü" prototiplerine uygun olarak planlama yapıldığını görmekteyiz. İlk planda Etimesgut Yatı Mektebi, Asri Hamam, bir Çarşı ve Han yer almaktadır. 1925 yılında inşa edilen Gazi Köşkü'de aynı alanda yer almaktadır (http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/), (Şekil 10).

Harita 32: Etimesgut Şehrinde Şehirsel Örüntünün Kuruluşundan Günümüze Gelişimi

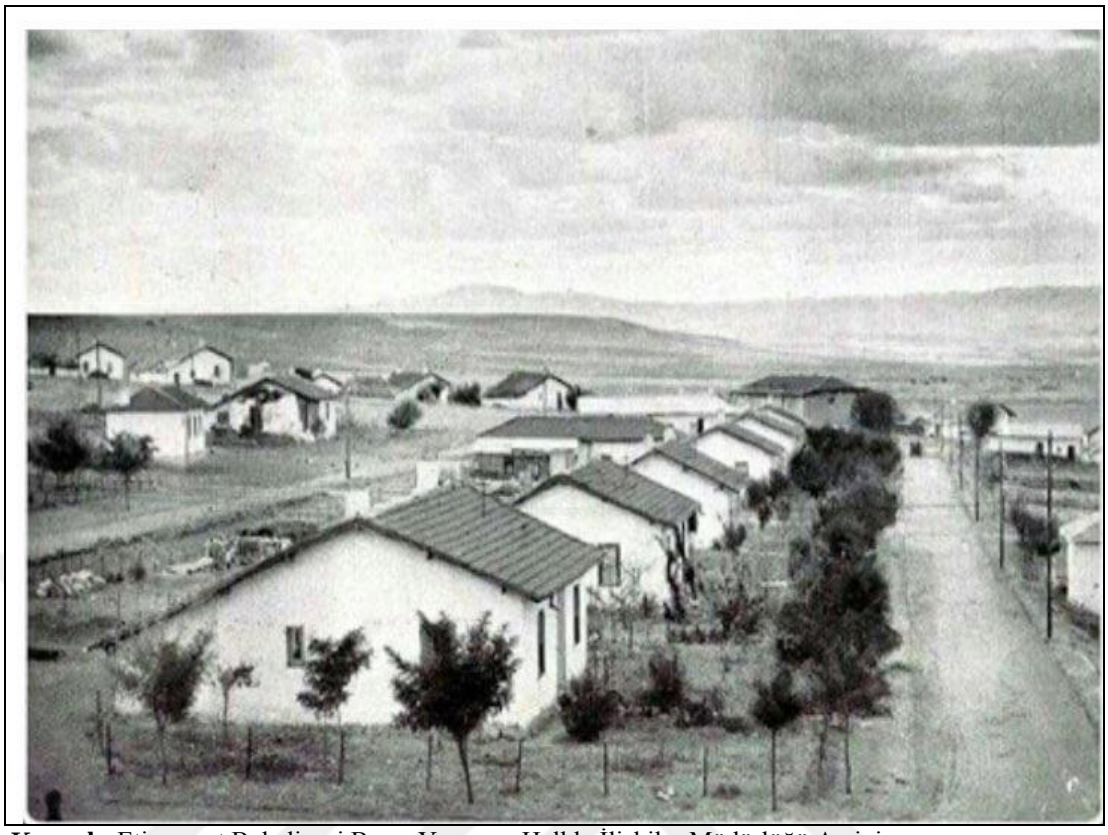
Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1940, 1952, 1970, 1978, 1991 Yıllarına Ait Ortofotolar ve Etimesgut Belediyesi AKOS Verileri Kapsamında Yazar Tarafından Üretilmiştir.

Fotoğraf 28: Etimesgut Örnek Köyü 1929 Yılına Ait Hava Fotoğrafı

Kaynak: Gönül Genç Atatürk Orman Çiftliği Koleksiyonu'ndan Aktaran Çavdar Sert, 2017:241

Fotoğraf 29: Etimesgut Örnek Köyü'nde İnşa Edilen 52 Konutun Görünümü (1928)

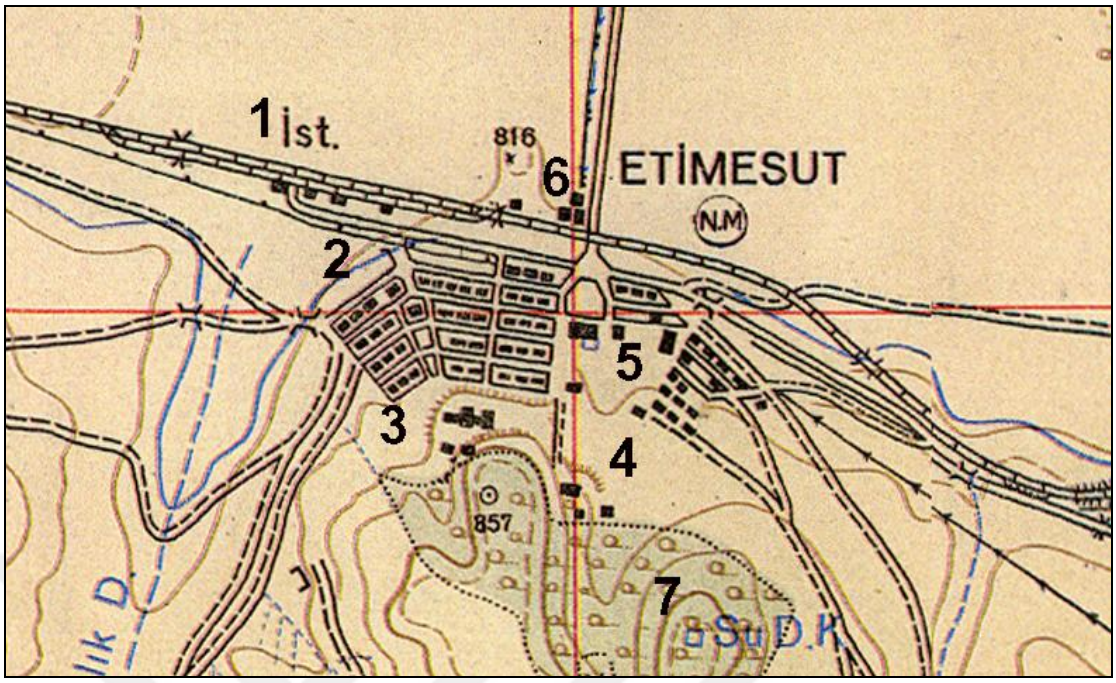
Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Fotoğraf 30: Örnek 52 Hanenin Kurulduğu Sahanın Günümüzdeki Görünümü (2020)

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Şekil 10: Ernst Arnold Egli Tarafından Yapılan Etimesgut'a Ait İlk Plan

Kaynak: http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/

İlk planda yer almakta olan yapılar;

1) İstasyon Yapısı (1929)

2)Asri Hamam (1929)

3)Yatı Mektebi (1930)

4)Devlet Hastanesi (1925)

5)Gazi Köşkü, Çarşı ve Han (1925, 1928)

6)Ahi Mes'ud Höyüğü (Frig ve Hitit Çağları)

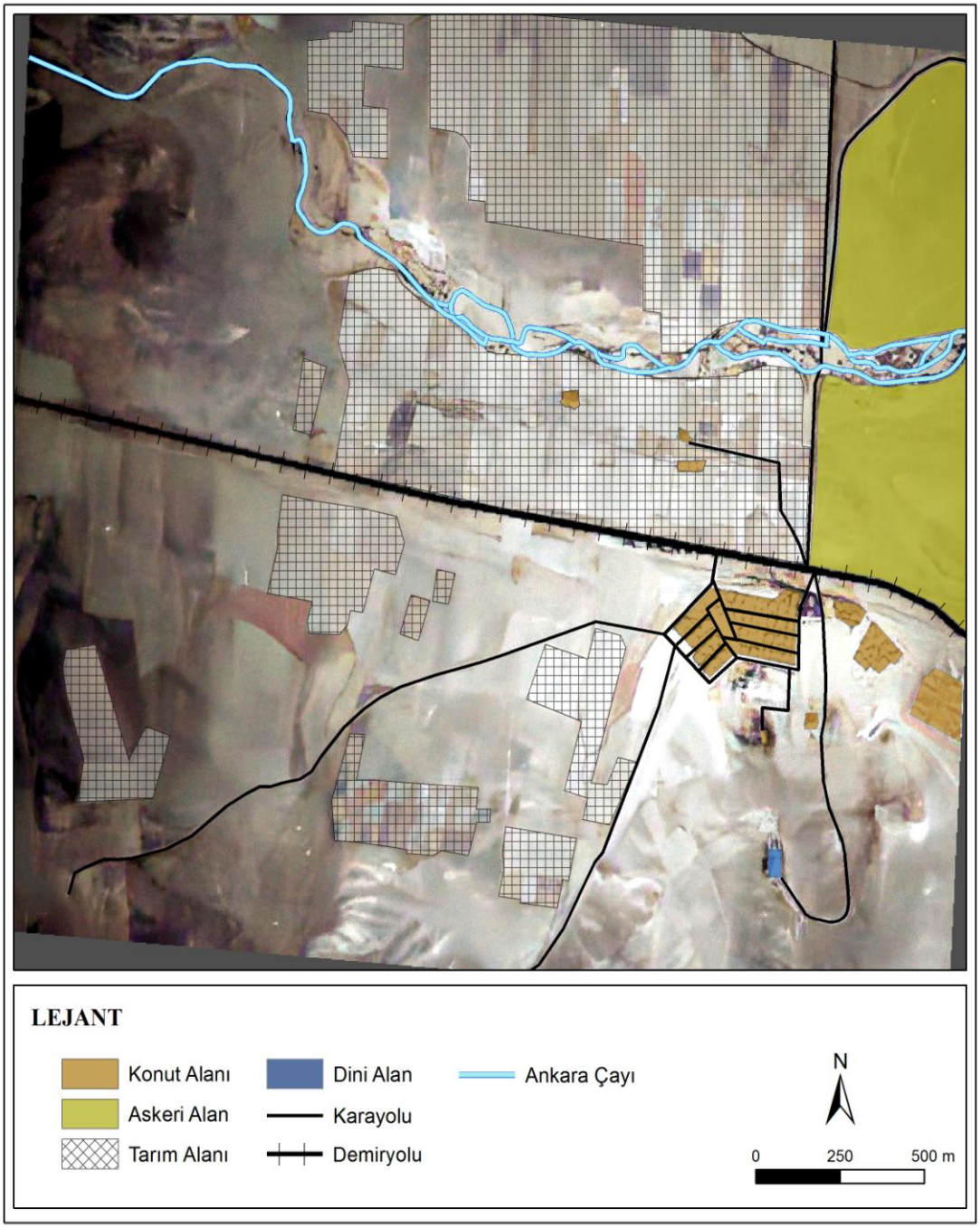
7)Radyo Verici İstasyonu ve Antenler

1928 yılında Ahi Mesud örnek köyünün kurulması ve başarıya ulaşması 1930'lu yıllarda benzer projelerin devamlılığını sağlamıştır. Etimesgut'ta kurulan örnek köyün yolları, çarşı, hamam ve okul gibi yapıları bizzat devlet tarafından üstlenilmiştir (Cengizkan, 2004:24-68).

Örnek köyün planının üst biçimi ızgara ve ışınsal düzende tasarlanmıştır. Göçmen vatandaşlarımızın iskanı için üretilen 52 adet konut ise doğu-batı yönünde

uzanmakta olan sokakların arasına yerleştirilmiştir. Bu sokakları kuzey-güney yönünde kesmekte olan sokaklar ile köy merkezine bağlantı kurulmuştur (Çavdar Sert, 2017: 241-242). İstasyon Mahallesi'nde kurulan örnek köy 1940 yılına kadar dokusunu koruyarak devam etmiştir. Örnek köyün hemen yanında (doğu kısmı) Türk Kızılay'ına ait 1934 yılında yapımına başlanan ve 1937 yılında tamamlanan depolar eklenmiştir (Başköy vd, 2003:87), (Harita 33).

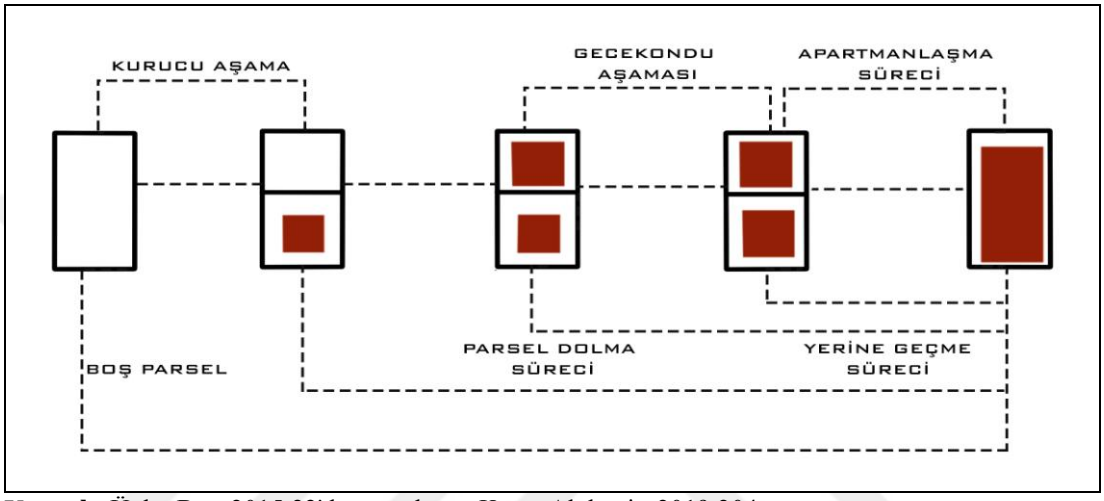
Harita 33: Örnek Köyün Arazi Kullanım Durumu (1940)

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1940 Yılı Hava Fotoğrafı üzerinden yazar tarafından derlenmiştir.

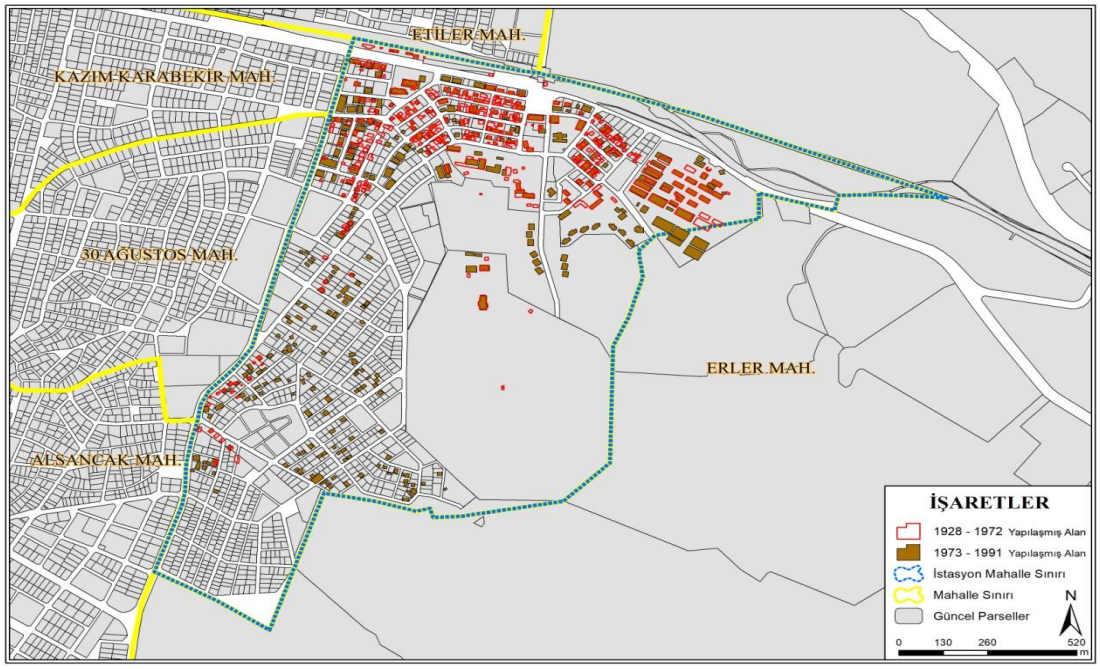
İstasyon Mahallesi'nin morfolojik dönüşümü diğer örnek alınan mahallelerden farklıdır. İstasyon Mahallesi'nde devlet eliyle oluşturulmuş bir planlı alan vardır. Bu planlı alan etrafında ise şehirleşme olgusunun yaygınlaşması ile birlikte bir gecekondu alanı gelişim göstermiştir ve daha sonra bu yapılar dönüşüm sürecinde yerlerini apartman yapılarına bırakmışlardır. Son olarak ise tüm parsellerin dolması ile birlikte bir zirve veya doygunluk sürecine geçmiştir (Şekil 11).

Şekil 11: İstasyon Mahallesi Morfolojik Değişim Modeli ve Bina Parsel Kullanımı

Kaynak: Ünlü, Baş, 2015:22'den uyarlayan Kaya, Akdemir, 2019:204

Harita 34: İstasyon Mahallesi'nde Kurucu Aşamanın Oluşum Evreleri

Kaynak: http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/, Harita Genel Müdürlüğü 1940, 1952, 1972 Hava Fotoğrafları

İstasyon Mahallesi'nde 1940 yılına kadar inşa edilen yapılar belli bir plan dahilinde inşa edilmiştir. Fakat ilerleyen yıllarda Ankara'nın tüm kent çeperinde olduğu gibi kaçak yapılaşma veya bir diğer anlatımla gecekondu yapıları örnek köy etrafında yayılmaya başlamıştır. Örnek köy etrafında yer almakta olan tarım alanları gecekondu yapıları tarafından istila edilmeye başlanmıştır. 1962 yılında faaliyete geçen Şeker Fabrikası ile birlikte gecekondu yapımı hızlanmıştır. İstasyon Mahallesi'nin kurucu aşaması 1972 yılına kadar devam etmiştir (Harita 34).

1972 yılından sonra gecekondu üretim sürecinin devam etmesiyle kurucu aşama devam etmiştir. Şehirde kurucu aşaması en uzun süren morfolojik bölge İstasyon Mahallesi'dir. İstasyon Mahallesi'nde 1990 yılına kadar kurucu aşama boş araziler üzerindeki gecekondu yapımları ile devam etmiştir. Şehir topraklarında o dönemde bir imar planı olmayışı ve 1968-1990 yılları arasında Etimesgut'un mahalle statüsünde Yenimahalle ilçesine bağlanması şehirdeki boş arazilerin gecekondu ile kaplanmasında etken olmuştur. 1990 yılına kadar geçen bu süreç için birikim dönemi nitelendirmesi yapılabilir.

1990 yılında Etimesgut şehri Yenimahalle ilçesinden ayrılarak idari açıdan mahalle statüsünden ilçe statüsüne geçiş yapmıştır. Yaklaşık olarak 22 yıl boyunca mahalle statüsünde kalan ve göz ardı edilen, bir başka söylemle Ankara'nın arka bahçesi muamelesi gören Etimesgut kendi planlarını kendisi üreterek daha düzenli bir şehirleşme sürecine geçmiştir.

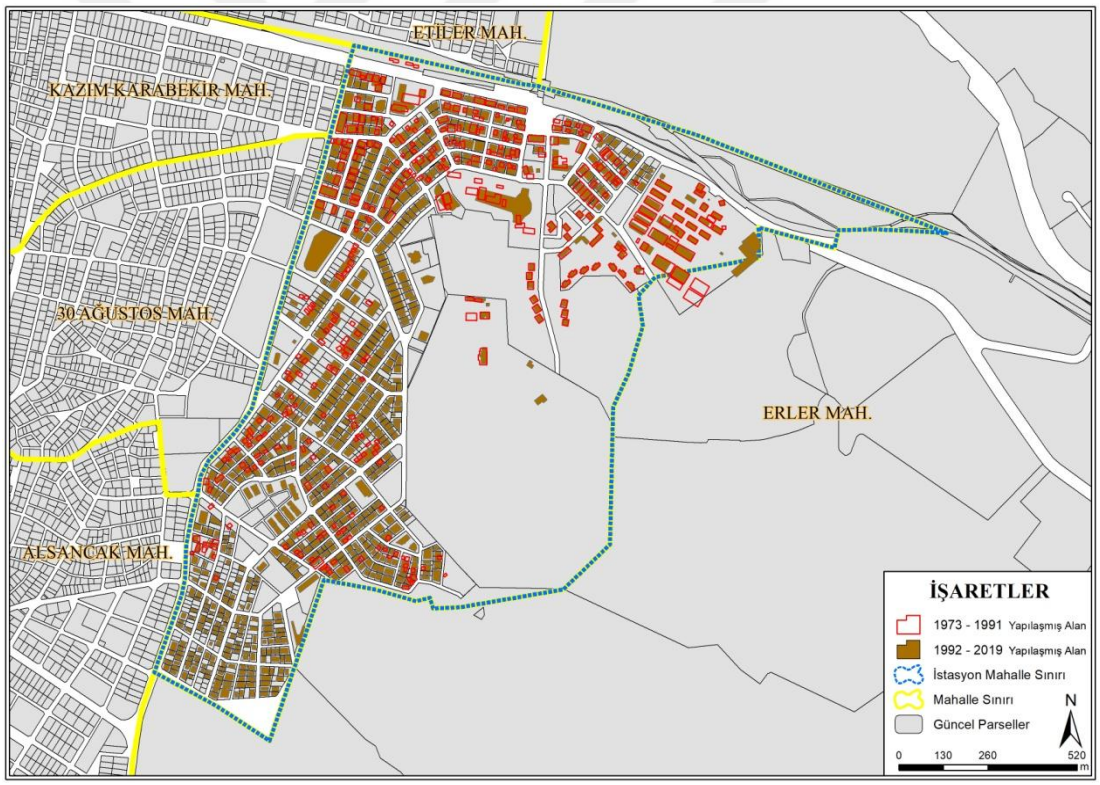
1992 yılından itibaren yerel yönetim teşkilatlanmasının da sistemini yerleştirmesiyle birlikte İstasyon Mahallesi'nde gecekondu yapılarının dönüşümüne başlandığı görülmektedir. Dönüşüm döneminde gecekondu yapıları apartman yapılarına dönüşürken, aynı zamanda boş parseller üzerinde de yapılaşmalar dikkati çekmektedir (Tablo 70). 1990-2000 yılı arasında kalan dönemi Dönüşüm Dönemi (transformation) olarak görüyoruz (Harita 35). Dönüşüm döneminin en önemli özelliklerinden birisi de morfolojik bölge üzerinde cadde-sokak sistemlerinin netleşmesidir.

Tablo 70: İstasyon Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayıları

Konut Tipi	1928		1952		1972		1991		2020	
	Sayısı/	%'si	Sayısı/	%'si	Sayısı/	%'si	Sayısı/	%'si	Sayısı/	%'si
Göçmen Konutu	52	100	-	-	-	-	-	-	-	-
Gecekondu	-		170	100	311	100	357	95,4	2	0,2
Apartman	-	-	-	-	-	-	17	4,6	1029	99,8
Toplam	**52**		**170**		**311**		**374**		**1031**	

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Yapı Ruhsatları kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.

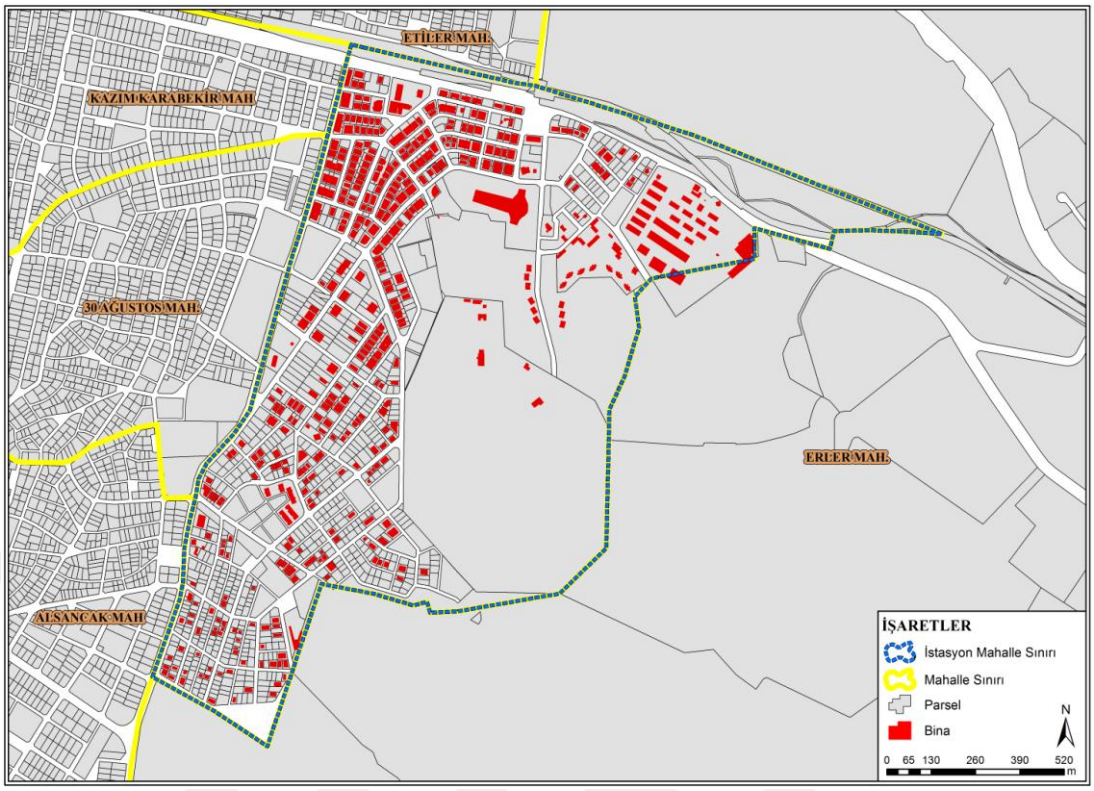
Harita 35: İstasyon Mahallesi'nde Dönüşüm (1990-2010) ve Zirve Aşamalarının (2010-2020) Mekân Üzerindeki Görünümü

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1972 ve 1991 Yılları Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi Yıllara Göre Yapılaşma Sayıları

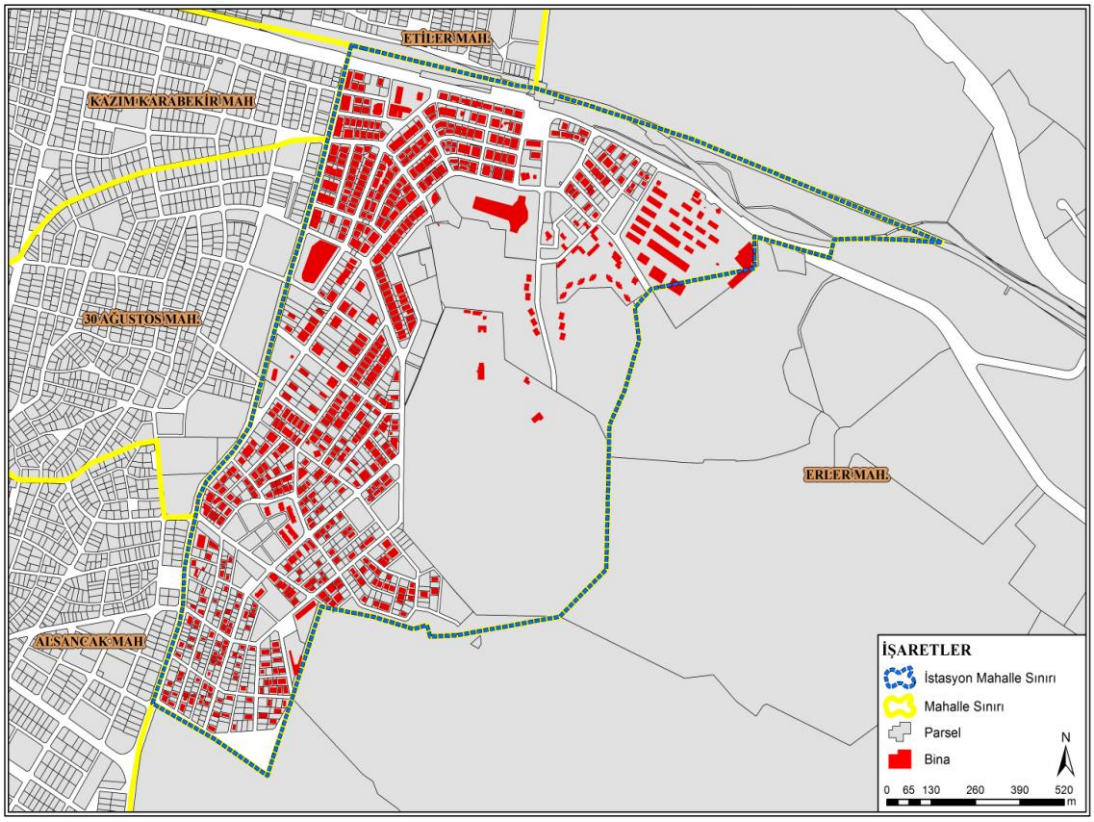
2005 yılında dönüşüm hız kazanmaya başlamıştır. Ancak tam olarak dönüşüm tamamlanmamıştır (Harita 36). Gecekondu yapıları halen varlığını korumaktadır. Ayrıca boş parsel sayısı da oldukça fazladır. Nüfus artışının hızlanması, şehirde konut fiyatlarının uygunluğu konut talebini arttırmıştır.

Harita 36: İstasyon Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

Harita 37: İstasyon Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı

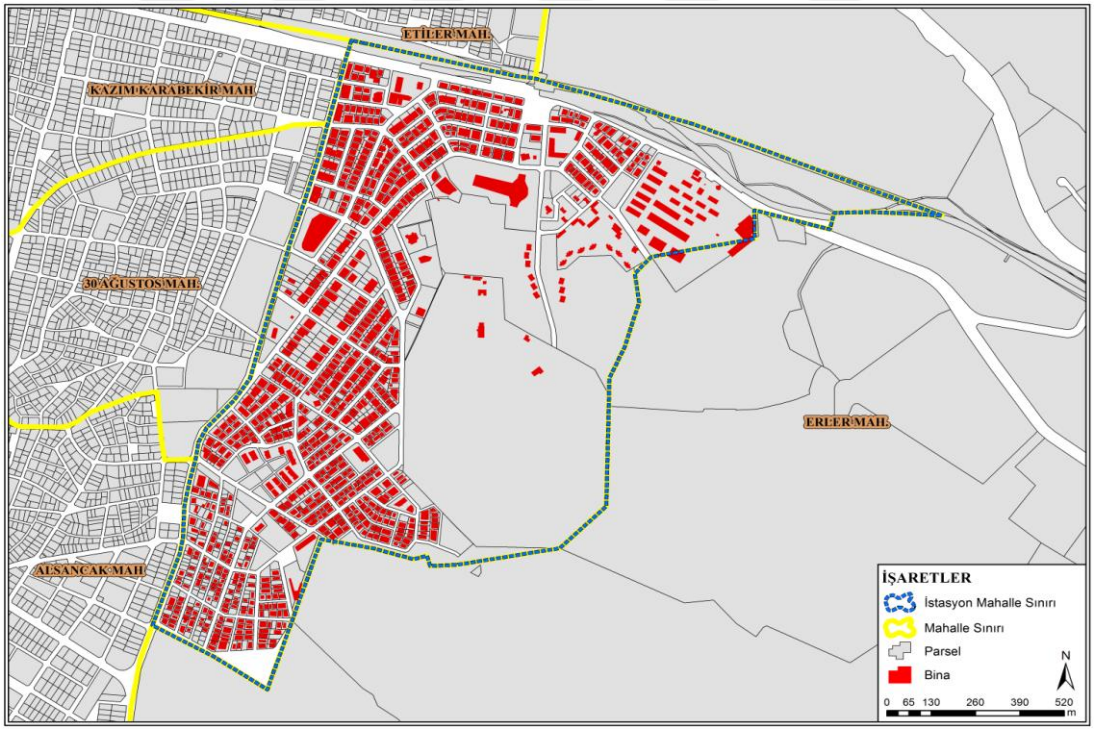

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

2010 yılında İstasyon Mahallesi'nde dönüşüm tamamlanmış fakat parsel doygunluk seviyesine gelmemiştir (Harita 37). Şehrin genelinde ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi, ulaşım olanaklarının çeşitli olması, Ankara'nın "Batı Koridoru" boyunca gelişimini sürdürmesi nüfusun Etimesgut'ta artışını hızla devam ettirmiştir. Artan nüfus ile birlikte ihtiyaç duyulan konut stoku ekseriyetle yap-satçı müteahhitler tarafından karşılanmıştır.

Morfolojik dönüşümün Yerine Geçme Dönemi (replacement) olan üçüncü evresinde artık İstasyon Mahallesi'nde Cumhuriyet Dönemi'nin ilk 52 hanesi ve sonrasında yapılan gecekondu yapılarından emareler ortadan kalkmıştır. Yerel yönetim tarafından belirlenmiş olan ruhsatlar çerçevesinde bazı noktalarında 4-5 katlı apartmanlar inşa edilirken, bazı noktalarında ise 2-3 katlı yapılar inşa edilmiştir. Belediye teşkilatının yapmış olduğu parselasyonlar üzerinde ufak tefek istisnalar haricinde Zirve Aşaması olarak nitelendirebileceğimiz döneme geçilmiştir (Harita 38).

Harita 38:İstasyon Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı

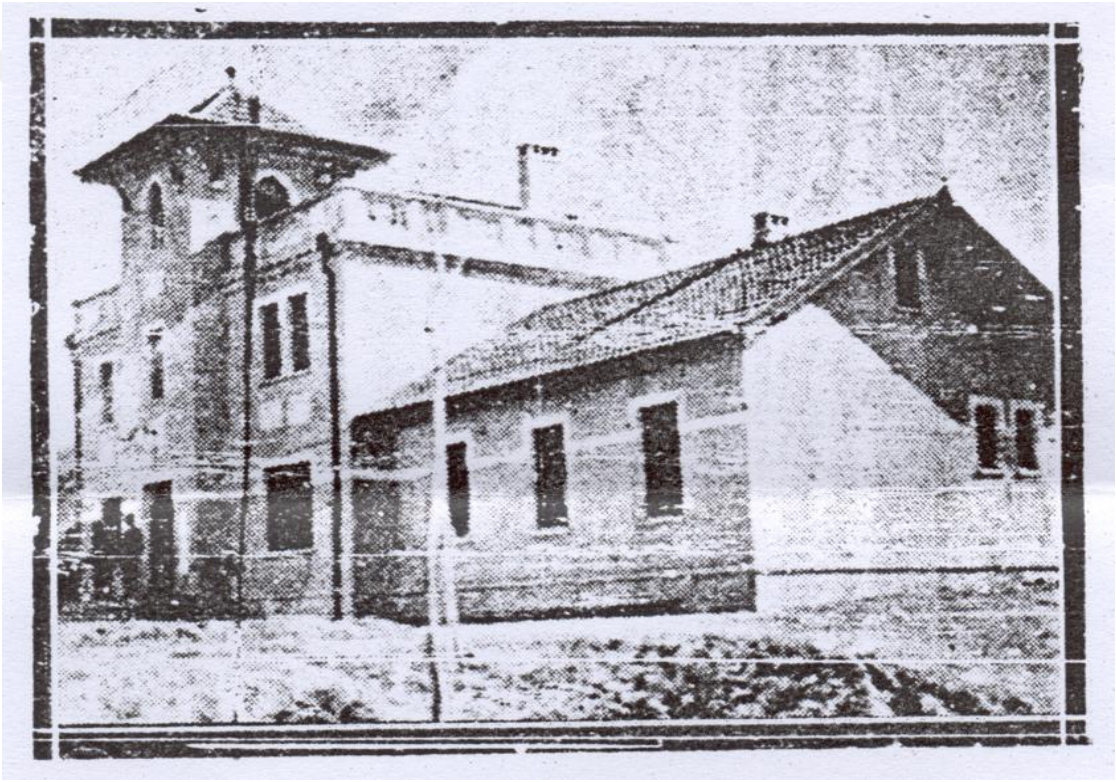
Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

İstasyon Mahallesi 1928 yılında ilk kurulduğunda 52 adet göçmen konutu yer almaktaydı. 1952 yılına kadar geçen süreçte gecekondular ile birlikte konut sayısı 170 olmuştur. 1972 yılında konut sayısı 311 olurken 1991 yılına kadar ufak bir artış

ile 374'e ulaşmıştır. 1991 yılında gecekondu yapılarından ayrı olarak 17 apartman yapılmıştır. 374 konutun 17'si (%4,6) apartman yapısı, 357'si (%95,4) halen gecekondu yapısıdır. 2020 yılında 1031 adet yapı mevcuttur bunun sadece 2 tanesi gecekondu yapısıdır ve geriye kalan 1029 (%99,8) tanesi apartman yapısıdır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstasyon Mahallesi'nde inşa edilen sembol yapılar zaman içerisinde yıkılmıştır. İlk olarak 1956 yılında Gazi Köşkü yıkılarak yerine bir sağlık ocağı inşa edilmiştir (Fotoğraf 31). Bu hamle örnek köyün dokusunu bozan ilk girişim olmuştur.

Fotoğraf 31: Gazi Köşkü (Av Köşkü)

Kaynak: http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/#e1

Örnek köyün bir diğer sembol yapısı olan, Selçuklu hanlarına benzer bir mimari ile inşa edilmiş olan orta avlulu Çarşı yapısı 1980'li yıllarda yıkılmıştır (Fotoğraf 32). 2010 yılında ise Asri Hamam yıkılmıştır. 2007 yılından itibaren yap-sat şeklinde hızlı bir şekilde dönüşüme sokulmuştur ve şehirde örnek köyden sadece elektrik trafosu yapısı örnek köyün sembolü olarak kalmıştır (http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/#e1).

Fotoğraf 32: Örnek Köyün Çarşısı ve Yıkılırken Görüntüleri

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

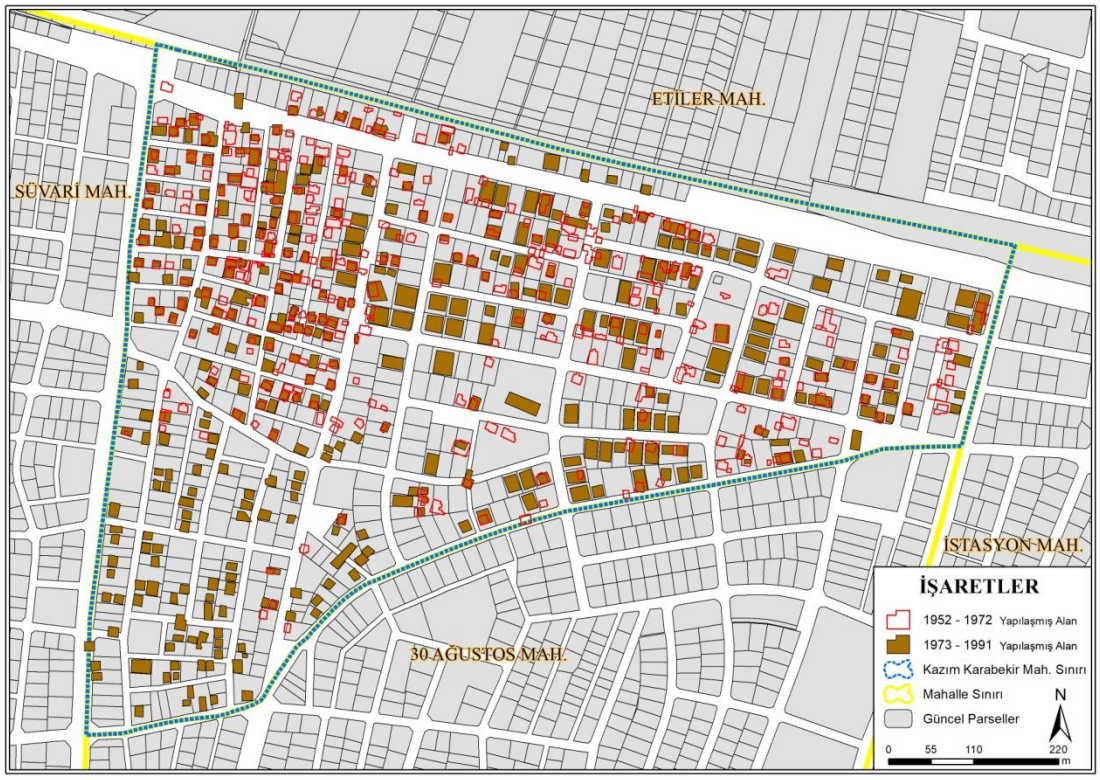
4.2.2. Kazım Karabekir Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları

Örnek köyün kurulmasından sonra etrafında gelişen gecekondu alanları ile birlikte Etimesgut şehri gelişim göstermeye başlamıştı. İstasyon Mahallesi'ne sınır komşusu olan bir diğer morfolojik bölge 1952 yılı ile birlikte ortaya çıkmaya başlayan Kazım Karabekir Mahallesi'dir (Harita 38). Kazım Karabekir Mahallesi'nin ortaya çıkışı İstasyon Mahallesi'nden "Urban Fringe"[1] şehirsel saçaklanma ile ortaya çıkmıştır. Ancak bu şehirsel saçaklanma "Urban Sprawl" [2] biçiminde gelişen

[1] Urban fringe, kentsel saçaklanma; en temel anlatımla, merkezleşmiş şehir alanlarından kırsala doğru yayılım eğilimi gösterme olarak tanımlanabilir. Bu alanların nüfus yoğunluğu düşükken, erişilebilirlik problemleri de vardır. Sosyal sermaye düşük ve sosyal yatırımlar nispeten göreceli olduğu için tam yasal uygulamalar açısından ne şehirsel ne de kırsal alanlara göre fiziksel, hukuki, sosyal ve gündelik yaşam bakımından bir çerçeveye oturtturulamazlar.Bu saçaklanmalar bölgesel farklılık göstermekle birlikte kendilerine özgün bir sosyo-ekonomik yapıya ve popülasyonun kendi içindeki dinamiklerine göre şekillenmeler gösterebilir. Bu nedenle bu alanlarda yapılacak akademik veya hizmet-altyapı çalışmalarında o bölgenin bilimsel yapısı dikkatlice incelenip arazi-tarla ve arsa değerlemeleri farklı çarpanlar ve bileşenler hesaplanarak gerçekleştirilmelidir.

saçaklanmadan farklıdır. Urban fringe olarak ifade edilen şehirsel saçaklanmada şehir bir yöne doğru büyümektedir. Fakat saçaklanma ile ortaya çıkan alan halen merkeze bağımlılık hissetmektedir. Yani hala ekonomik ihtiyaçlarını ortaya çıktığı merkezden gidermektedir. Kazım Karabekir Mahallesi de 1980'li yıllara kadar urban fringe konumunda kalmıştır.

Harita 39: Kazım Karabekir Mahallesi Kurucu Aşamada Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1952, 1972 Hava Fotoğrafları

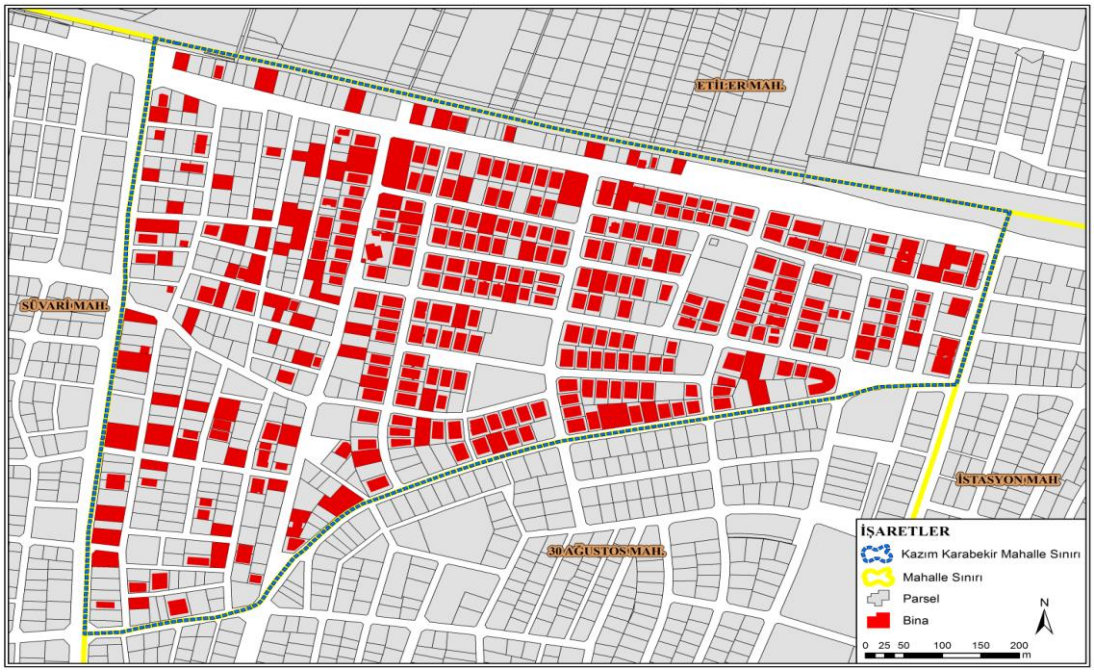
Kazım Karabekir Mahallesi 1952 yılında oluşmaya başlamıştır ve kurucu aşaması 1990 yılına kadar devam etmiştir. İstasyon Mahallesi'ne ve Şeker Fabrikası'na yakınlığı bilhassa 1960'lı yıllardan sonra hızla gelişmesini sağlamıştır. 1972 yılına kadar mekân üzerinde dağınık bir şekilde büyüyen mahallede 1972 yılından 1990 yılına kadar geçen süreçte gecekondu yapılarının sayıları artmış ve

[2] Urban sprawl, kentsel yayılım; en temel tabirle doğal ve ekolojik sistem dengelerinin barınma ihtiyacı karşılamak için bilinçsiz yapılan yapılar nedeniyle şehirlerde görülen yayılım ve değerleri pek anlaşılamayan alanların işgalidir. Dünya nüfusunun hızlı bir eğilim göstererek artması nedeniyle barınma problemleri ortaya çıkmış ve bir plana dayanmadan yapılan yapılar ve çevrelerine doğru hızla genişleyen şehirlerden kaynaklı olarak çevresel sorunlar meydana gelmeye başlamış ve bu sorunlar daha da tehditkar hale bürünmüşlerdir. Şehirlerde, hava, su, toprak, orman vs. kirlenmesi ve verimli alanların yok olması gibi sorunlar başlıca çıktılar olarak göze çarpmaktadır. Çünkü bu yayılım kent sınırlarına baskı oluşturarak şehir-kır arasındaki tampon bölgelerin özellikle verimli tarım topraklarının, yayılım baskısına karşı gelemeyerek tahribatına ve yerleşime açılmasına sebep olmuştur.

gecekondular yaygınlaşmıştır. Ayrıca alanın doğusunda kalan parseller üzerinde bazı yapıların değişim gösterdiği görülmektedir. Fakat net bir bilgi mevcut değildir.

1990 yılından sonra Kazım Karabekir Mahallesi'nde gecekondu yapıları yıkılarak yerine veya boş alanlar üzerinde inşa edilen apartman yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Mahalle birikim döneminden, dönüşüm aşamasına geçiş yapmış, 1994 yılı ve sonrasında apartman yapıları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Şehrin genelinde olduğu gibi 2000'li yıllardan sonra ise apartman türü konutların inşaası hız kazanmıştır (Harita 39).

Harita 40: Kazım Karabekir Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

Kazım Karabekir Mahallesi'nde dönüşüm aşaması 2010 yılında tamamlanmıştır. Gecekondu yapıları yerini apartmanlara, dönüşüm aşamasının tamamlanması ile birlikte boşta kalan parsellerin doluluk oranının artmaya başladığı dönem olan zirve aşamasına bırakmıştır (Harita 40).

Kazım Karabekir Mahallesi'nde 1952 yılında 54 adet gecekondu yer almaktadır. 1972 yılında kurucu aşamasında gecekondu sayısı 363'e yükselmiştir. 1972-1992 sürecinde ise konut sayısı artışında bir yavaşlama durumu söz konusudur. 1992 yılında mahallede 404 adet konut mevcuttur ve bunun %95,3'ü (385 adet) gecekondu yapısı iken, %4,7'si (19 adet) apartmandan oluşmaktadır. Gecekondu

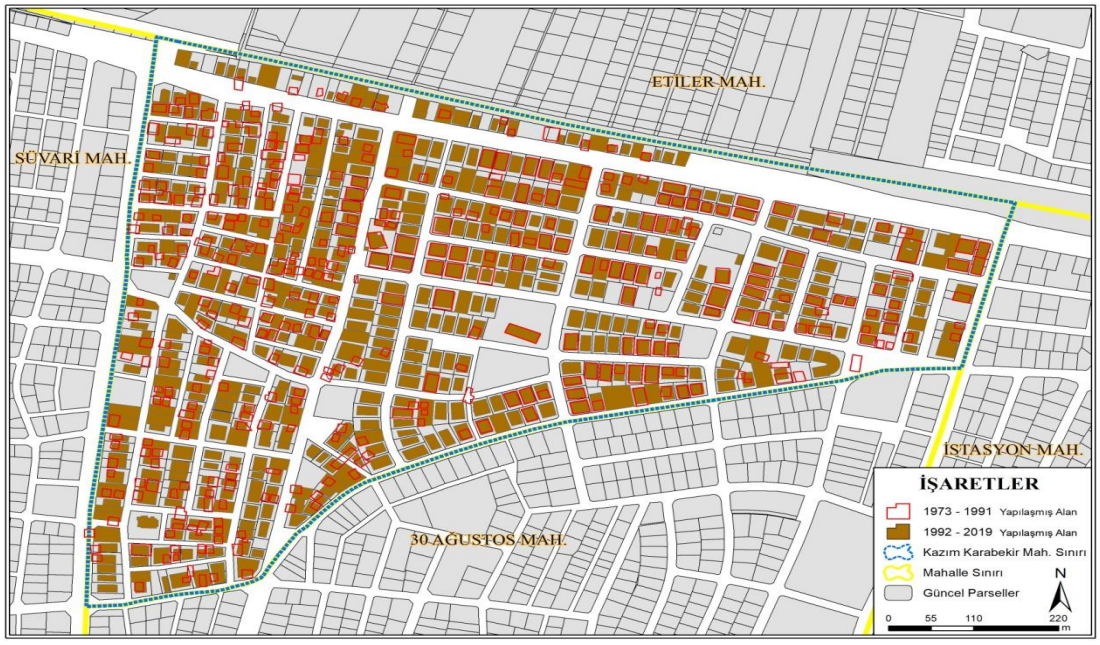
dokusu 2010'lu yıllarda ortadan kalkmıştır. 2020 yılı itibariyle Kazım Karabekir Mahallesi'nde 663 adet konut vardır ve dönüşümünü tamamlamıştır (Tablo 71, Fotoğraf 33).

Fotoğraf 33: Kazım Karabekir Mahallesi Günümüzdeki Genel Görünümü

Kaynak: Arazi çalışmaları esnasında yazar tarafından çekilmiştir.

Harita 41: Kazım Karabekir Mahallesi'nde Dönüşüm ve Zirve Aşamalarından Sonra Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1972,1991 Yılları Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi Yıllara Göre Yapılaşma Sayıları

Tablo 71: Kazım Karabekir Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı

Konut Tipi	**1952**		**1972**		**1992**		**2020**	
	Sayısı/%'si		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**	
Gecekondu	54	100	363	100	385	95,3	-	-
Apartman	-	-	-	-	19	4,7	663	100
Toplam	**54**		**363**		**404**		**100**	

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Yapı Ruhsatları kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.

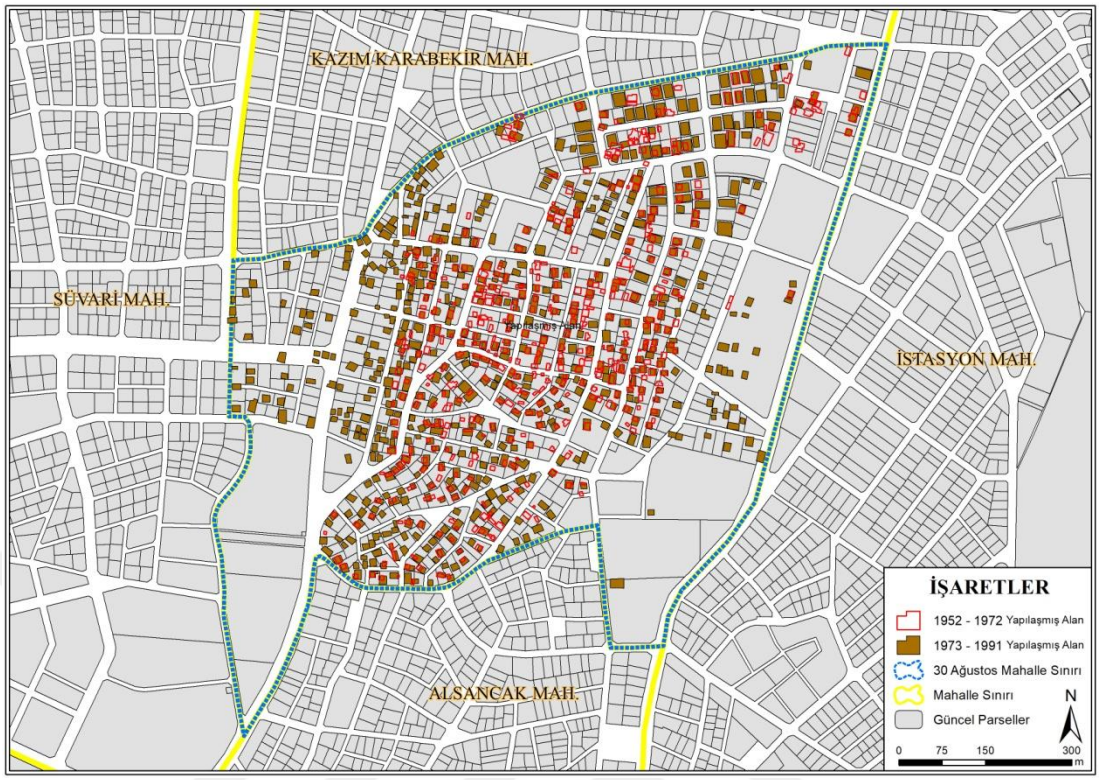
4.2.3. 30 Ağustos Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları

30 Ağustos Mahallesi araştırma sahasında İstasyon Mahallesi'nden saçaklanma ile ortaya çıkan bir diğer morfolojik bölgedir. Resmi kayıtlara göre kuruluşu 06.03.1957 tarihidir ve imarsız bir morfolojik birimdir (Şenyapılı, 2016:355). Fakat Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilen hava fotoğraflarında 1952 yılında 30 Ağustos Mahallesi'nde 6 adet gecekondu yapısı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu morfolojik bölge için kurucu aşama 1952 yılında başlamıştır (Harita 42).

Kazım Karabekir Mahallesi'nde olduğu gibi 30 Ağustos Mahallesi de "urban fringe" biçiminde bir saçaklanma ile gelişim göstermiştir. Araştırma sahasında oluşturulan görüşme ve mülakat formlarında bu saha ile ilgili edinilen bilgiler mevcuttur. Yapılan görüşmeler neticesinde 30 Ağustos Mahallesi'nde 1969 yılında yer alan gecekondu yapılarının oldukça az olduğu yönündedir.

1972 yılına ait hava fotoğlarına göre büyük bir gecekondu yapımı meydana gelmiştir ve gecekondu sayısı 468'e yükselmiştir. 1990 yılına kadar mahallenin yol ve cadde sistemi gelişim göstermemiştir. Boş arsalar üzerinde imarsız gecekondu yapımları ile mahalle büyümeye devam etmiştir (Tablo 72).

Harita 42: 30 Ağustos Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1952, 1972 Hava Fotoğrafları

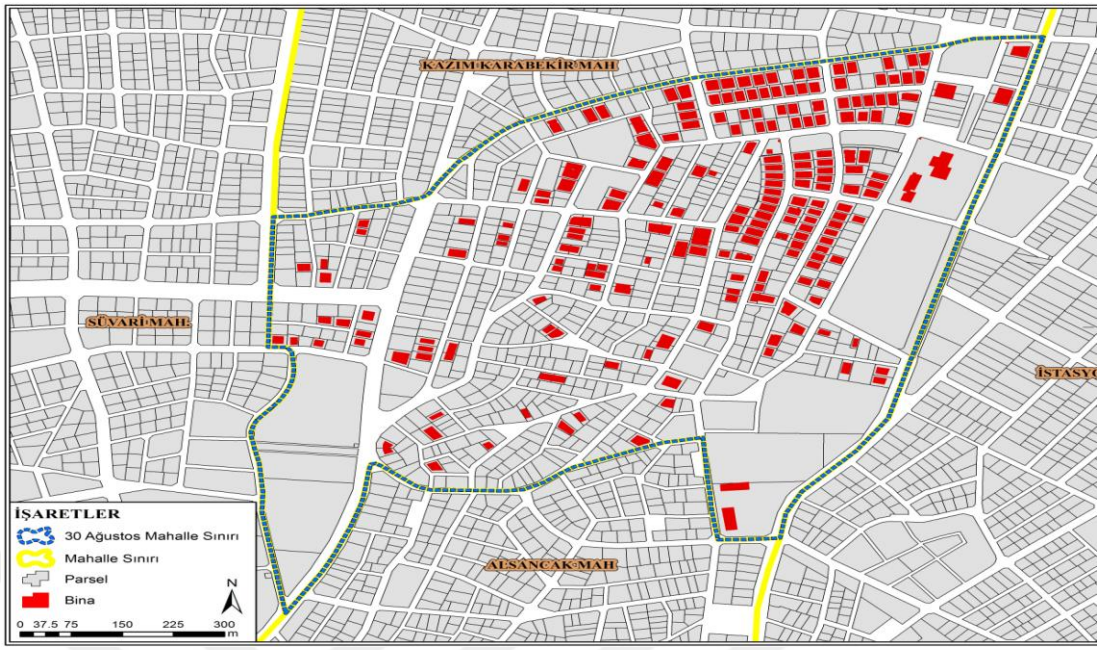
Tablo 72: 30 Ağustos Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı

Konut Tipi	**1952**		**1972**		**1992**		**2020**	
	Sayısı/%'si		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**	
Gecekondu	6	100	468	100	656	99,2	1	0,1
Apartman	-	-	-	-	5	0,8	759	99,9
Toplam	**6**		**468**		**661**		**760**	

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Yapı Ruhsatları kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.

30 Ağustos Mahallesi'nde gecekondu sahipleri sadece gecekondu inşa etmemişlerdir aynı zamanda altyapı hizmetleri kapsamındaki çalışmalar da gecekondu sahiplerince yapılmıştır. Kanalizasyon ve su hattı gibi çalışmaları da kendileri gerçekleştirmiştir.

Harita 43:30 Ağustos Mahallesi 2000 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

Morfolojik dönüşümün ikinci aşaması olan dönüşüm aşaması 30 Ağustos Mahallesi'nde 1992 yılında başlamıştır. 1992 yılında 5 adet apartman yapısı ile başlayan bu aşama 2000'li yıllara kadar yavaş bir seyir izlemiştir (Harita 43).

Fotoğraf 34: 30 Ağustos Mahallesi 1773. Cadde Üzerinde Dönüşüm Aşaması Öncesi ve Sonrası

Kaynak: @AntolojiAnkara Twitter hesabının Ersin GEZMİŞ koleksiyonundan kullandığı görseldir.

30 Ağustos Mahallesi'nde dönüşüm aşamasının tamamlanması 2015 yılında gerçekleşmiştir (Fotoğraf 34-35). Sahada yer alan gecekondu yapılarının oldukça

büyük bir kısmı yerini apartman yapılarına bırakmış, apartman yapıları gecekonduların yerine geçmiştir (Harita 44).

Harita 44:30 Ağustos Mahallesi 2015 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

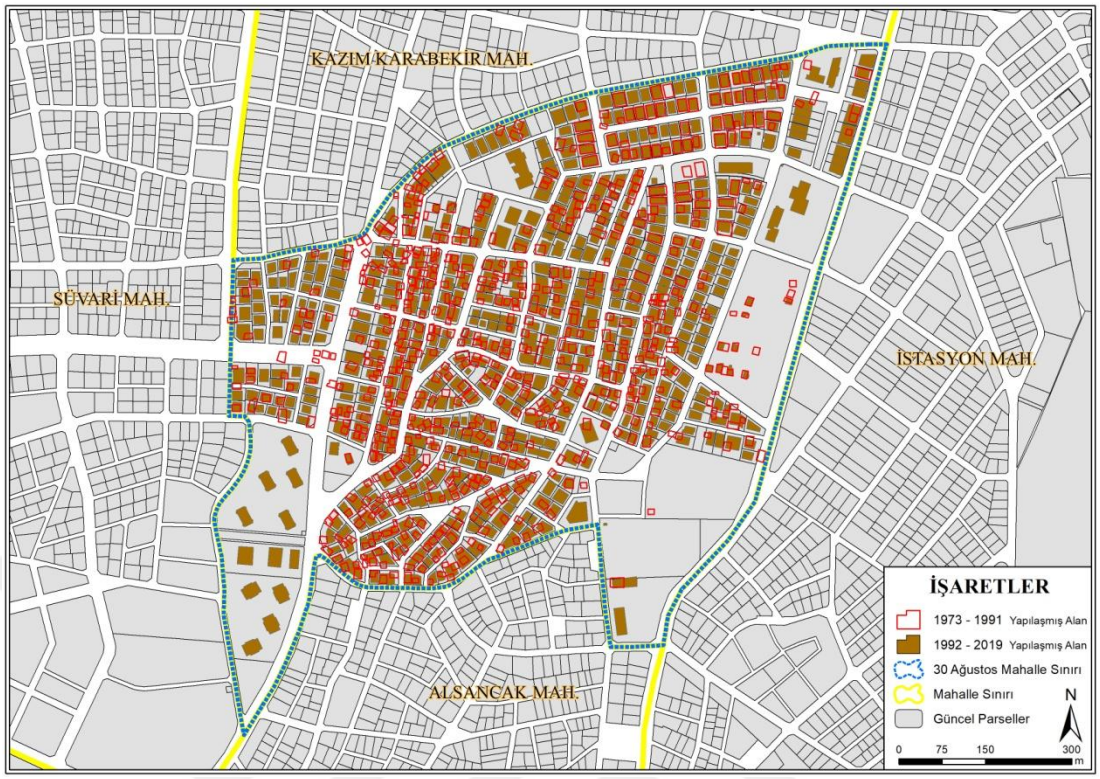
Dönüşüm aşamasının tamamlanmasından sonra 30 Ağustos Mahallesi doygunluk yani zirve aşamasına geçiş yapmıştır. Mekânsal kullanımına baktığımız zaman apartman yapısı %99,0 seviyesine çıkmıştır (Harita 45, Fotoğraf 36).

Fotoğraf 35: Telsiz Direkleri Açısından 1990'lı Yıllarda 30 Ağustos Mahallesi Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

Harita 45:30 Ağustos Mahallesi Dönüşüm Aşaması ve Doygunluk Aşamasında Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1972,1991 Yılları Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi Yıllara Göre Yapılaşma Sayıları

Fotoğraf 36: 30 Ağustos Mahallesi Günümüzdeki Görünümü

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

30 Ağustos Mahallesi'nde kırdan-kente göç ile birlikte 1950'li yıllarda ortaya çıkan gecekondulaşma bir konut dokusu meydana getirmiştir. Bu konut dokusu 1970'li yıllarda mekân üzerinde oldukça yaygınlık kazanmıştır. 1990'a kadar gecekondu yapıları varlığını korurken aynı zamanda bu tarihe kadar sayısal olarak da artarak gelişmiştir.

1990 yılında belediye teşkilatının kurulması, imar planlarının yapılması ve denetimlerin artması gecekondu yapımını durdurmuştur. Yeni imar planlarının oluşturulması ve Etimesgut genelinin almış olduğu yoğun göç sonucunda artan konut stoğu talebi dönüşümü zorunlu kılmıştır. Gecekondu parselleri üzerinde 3-4 katlı apartmanlar inşa edilmişlerdir.

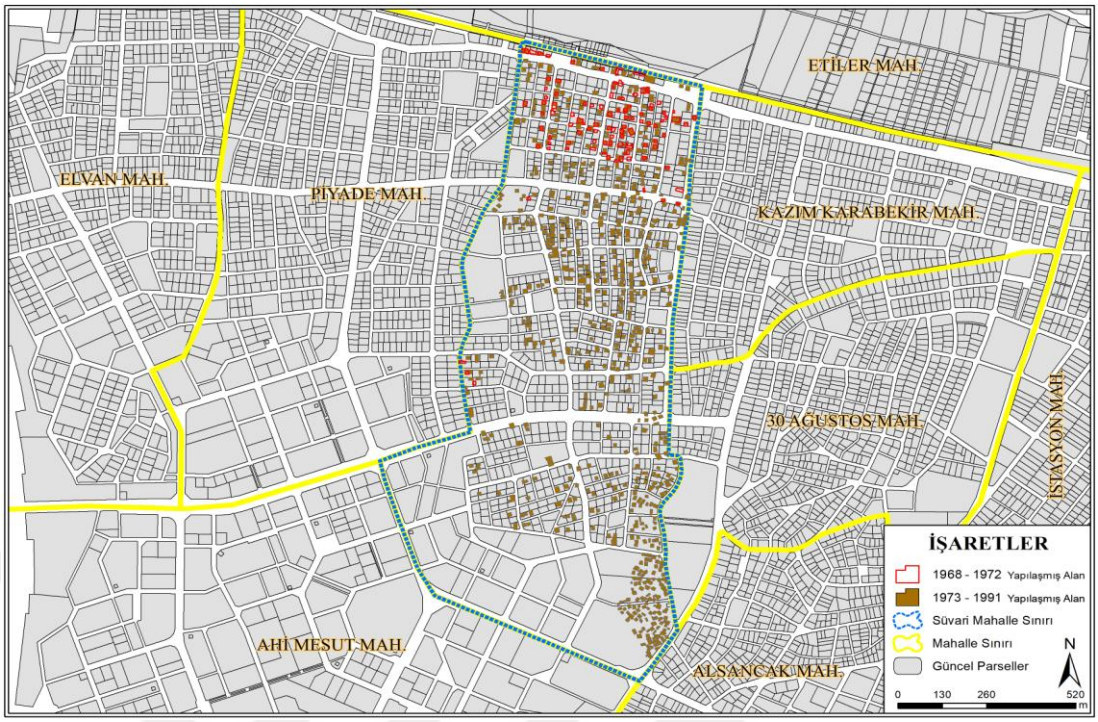
4.2.4. Süvari Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları

Süvari Mahallesi önceki morfolojik bölgelerden daha yakın bir zamanda ortaya çıkmış mahalledir. Kazım Karabekir Mahallesi, İstasyon Mahallesi'nden saçaklanma ile ortaya çıkmıştı. Süvari Mahallesi de Kazım Karabekir Mahallesi'nden saçaklanma ile ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkmış olduğu dönemde merkez olan İstasyon Mahallesi'nde alanın gecekonduya doyum aşamasına doğru geçmiş olması Kazım Karabekir Mahallesi'ne sınır komşusu olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Süvari Mahallesi için kurucu aşamanın başlangıcı 1968 yılıdır. 1952 yılına ait hava fotoğrafında bahsi geçen morfolojik bölge tarım arazisi olarak görülmektedir. 1968 yılına ait hava fotoğrafları incelendiği zaman Kazım Karabekir Mahallesi'ne yakın alanlarında gecekondu yapıları ortaya çıkmaya başlamaktadır.

1972 yılında bu morfolojik alanda 103 adet gecekondu yapısı bulunmaktadır. 1990'lara kadar devam eden süreçte birikim dönemi olarak adlandırılabilecek süreç yaşanmıştır (Harita 46). Birikim döneminde Süvari Mahallesi'nde herhangi bir plan mevcut değildir, daha önceki dönemlerde tarım alanları olarak kullanılan veya tamamen boş olan araziler üzerinde gecekondular inşa edilmiştir.

Harita 46: Süvari Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1952, 1968 ve 1972 Hava Fotoğrafları

Etimesgut'ta 1990 yılında kurulan belediye teşkilatı ile birlikte mahalle bölümlemeleri daha net ve imar çalışmaları daha sağlıklı bir şekilde yapılmıştır. Şehrin kuruluşunda daha öncü olan alanlarda 1990'lı yılların hemen başlangıcında ufak çaplı da olsa dönüşüm çalışmaları başlamıştır. Süvari Mahallesi'ndeki dönüşüme dair ilk izler 1994 yılında karşımıza çıkmaktadır. 1994 yılında bu alanda toplamda 747 adet konut yapısı bulunmaktadır ve bunun sadece %2,4'ü (18 adet) apartman yapısıdır. Geriye kalan 729 adet konut halen gecekondu yapısıdır (Tablo 73).

Tablo 73: Süvari Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı

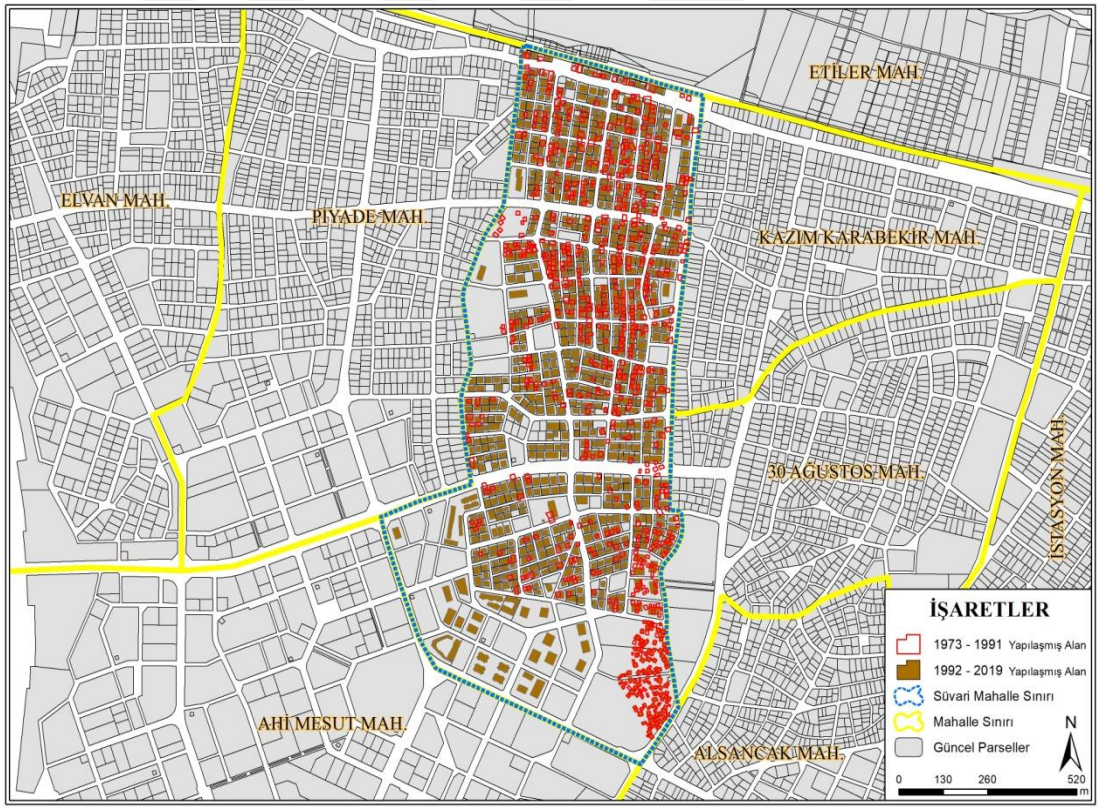
Konut Tipi	**1972**		**1994**		**2020**	
	Sayısı/%'si		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**	
Gecekondu	103	100	729	97,6	49	4,4
Apartman	-	-	18	2,4	1068	95,6
Toplam	**103**		**747**		**1117**	

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Yapı Ruhsatları kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.

Süvari Mahallesi daha önce açıklanmış olan morfolojik birimlerden daha farklı bir dönüşüm süreci yaşamıştır ve henüz dönüşüm sürecini tamamlayabilmiş değildir. Dönüşüm sürecine parsel bazında bakıldığında üzerinde gecekondu bulunan parsellerde 3-4 katlı apartmanlar inşa edilirken, boş parseller doğrudan dönüşüme girdiğinden üzerinde site biçiminde yapılaşma görülmektedir. Bu tarz yapılarda kat sayısı 8 ve daha üzeri olmaktadır (Harita 47).

Süvari Mahallesi'nin güneydoğu kesiminde yer alan ve Ahi Mesut ile Alsancak mahallelerinin kesişim noktasında bulunan kısımda kurucu aşamadan kalan gecekondu yapıları günümüzde halen varlığını korumaktadır. Etrafı apartman yapıları ile çevrilmiş olan bu sahada atık toplama işleriyle meşgul olan ekseriyetle Roman vatandaşlarımız ikamet etmektedir. Şehir ve bilhassa mahalle sınırları içerisinde bu alan çöküntü alanı özelliği göstermektedir (Fotoğraf 33).

Harita 47: Süvari Mahallesi Dönüşüm Aşaması Mekân Kulllanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1972,1991 Yılları Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi Yıllara Göre Yapılaşma Sayıları

Fotoğraf 37: Süvari Mahallesi'nde Dönüşüm Aşamasına Geçmemiş ve Çöküntü Alanına Dönüşmüş Yapılar

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Dönüşüm aşamasını henüz tamamlayamamış morfolojik alanda halen gecekonduların varlığı boş parsellerin bulunuyor oluşu doygunluk aşamasına geçmediğini göstermektedir. Fakat etrafında bulunan parsellerin Süvari ve Alsancak mahalleleri kısmında yer alanların 3-4 katlı, Ahi Mesut Mahallesi kısmında bulunanların ise 7-8 katlı konut yapıları ile çevrilmiş olmasından dolayı bu alanlarda yakın zamanda dönüşümden payını alacaktır. Mevzu bahis gecekonduların da dönüşümü tamamlandıktan sonra Süvari Mahallesi de doygunluk aşamasına geçiş sağlayacaktır (Fotoğraf 38).

Fotoğraf 38: Süvari Mahallesi'nin Günümüzdeki Görünümü

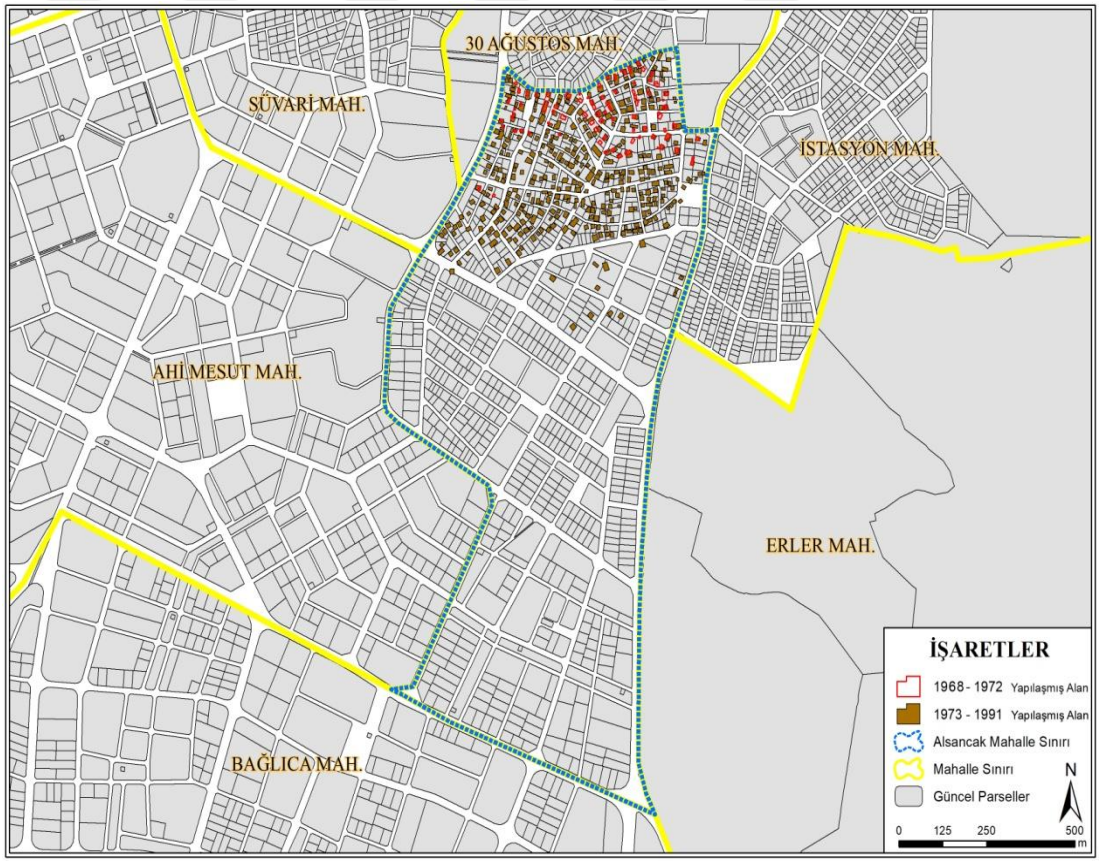
Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi

4.2.5. Alsancak Mahallesi Morfolojik Dönüşüm Aşamaları

Araştırma sahasında yer alan önemli morfolojik birimlerden birisi de Alsancak Mahallesi'dir. Etimesgut şehrinin şehir özeğini meydana getiren İstasyon Mahallesi'ne, daha önce açıklanan morfolojik bölgelerden daha uzak bir alanda ortaya çıkmıştır.

Kurucu aşaması 1968 yılında başlayan mahalle 30 Ağustos Mahallesi sınırında oluşmaya başlamıştır. 1968-1978 yılları arasında bu alanda 85 gecekondu inşa edilmiştir. Bu süreçte morfolojik bölgenin kurucu aşaması ortaya çıkmıştır ve 1978 yılından 1990 yılına kadar birikim dönemini yaşamıştır (Harita 48, Fotoğraf 39-40).

Harita 48: Alsancak Mahallesi Kurucu Aşama Mekân Kullanımı

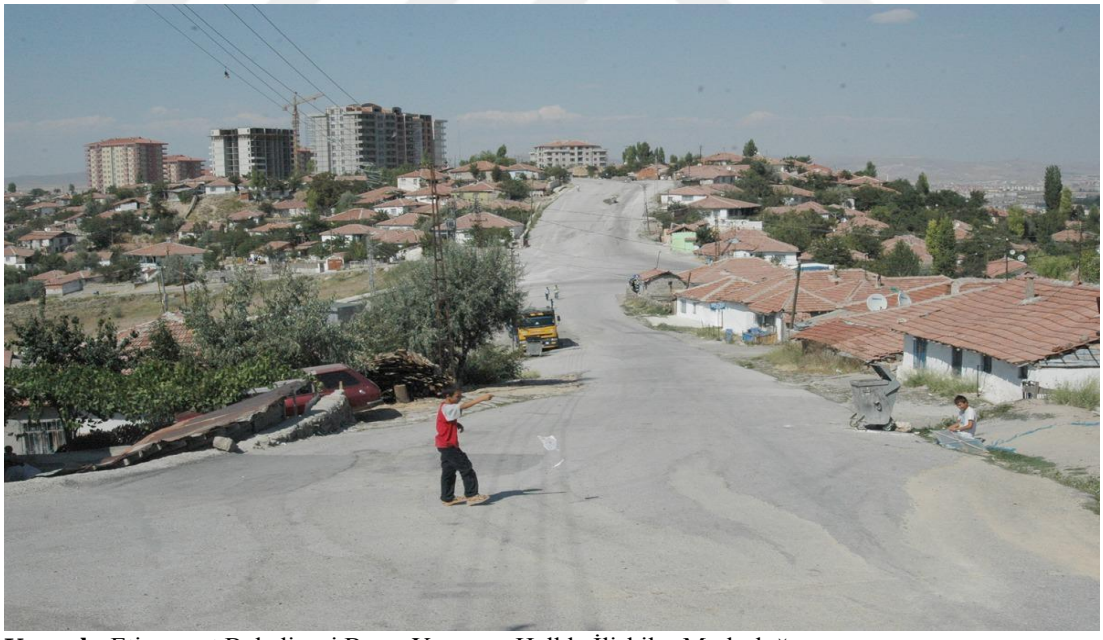
Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1968 ve 1978 Hava Fotoğrafları baz alınarak yazar tarafından üretilmiştir.

Fotoğraf 39: Alsancak Mahallesi Kurucu Aşama Konutlarının Genel Görünümü

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Fotoğraf 40: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşamasına Geçiş Genel Görünüm

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Alsancak Mahallesi kurucu aşamasında kuzey kesiminde yer alan plansız sahalar üzerinde gecekondu yapıları ile gelişim göstermiştir. Gecekondu gelişim evresi diğer morfolojik alanlarımızda görüldüğü gibi 1990 yılına kadar devam etmiştir. 1978 yılında 85 olan gecekondu sayısı 1991 yılı belediye kayıtlarına göre %356,5 artış göstererek 388'e yükselmiştir (Tablo 74).

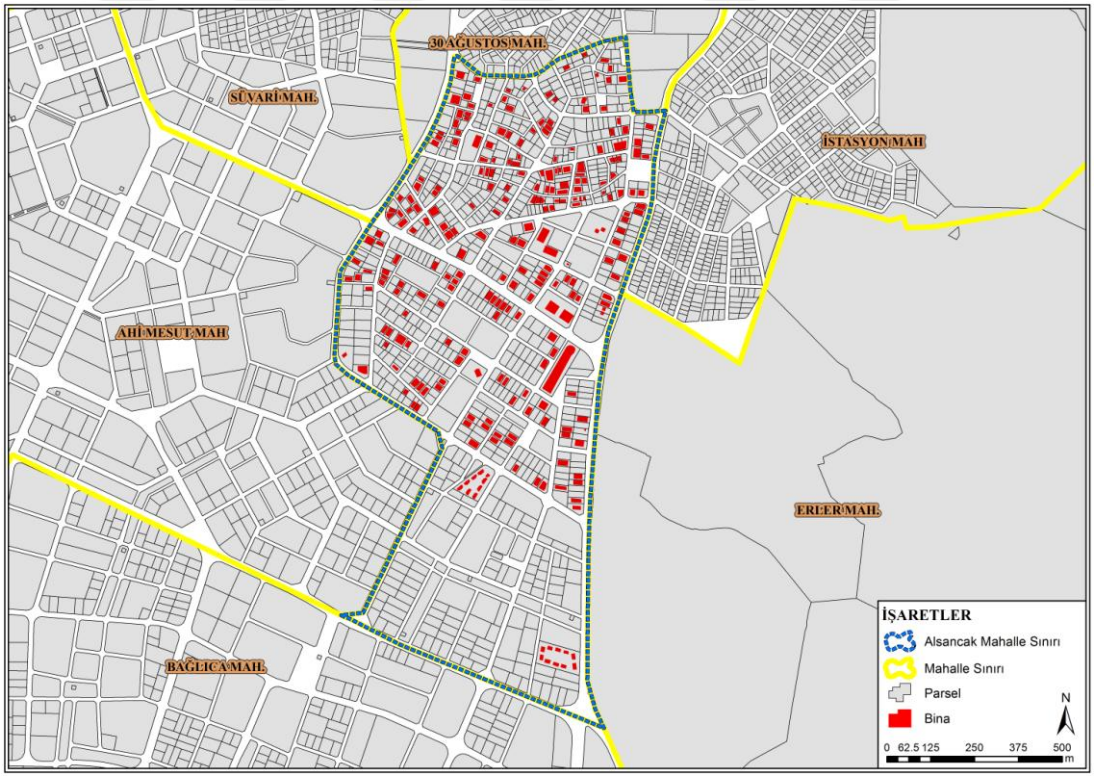
Tablo 74: Alsancak Mahallesi Belirlenmiş Yıllara ve Türüne Göre Konut Sayısı

Konut Tipi	**1978**		**1993**		**2020**	
	Sayısı/%'si		**Sayısı/%'si**		**Sayısı/%'si**	
Gecekondu	85	100	387	99,7	-	-
Apartman	-	-	1	0,3	843	100
Toplam	**85**		**388**		**843**	

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Yapı Ruhsatları kapsamında yazar tarafından üretilmiştir.

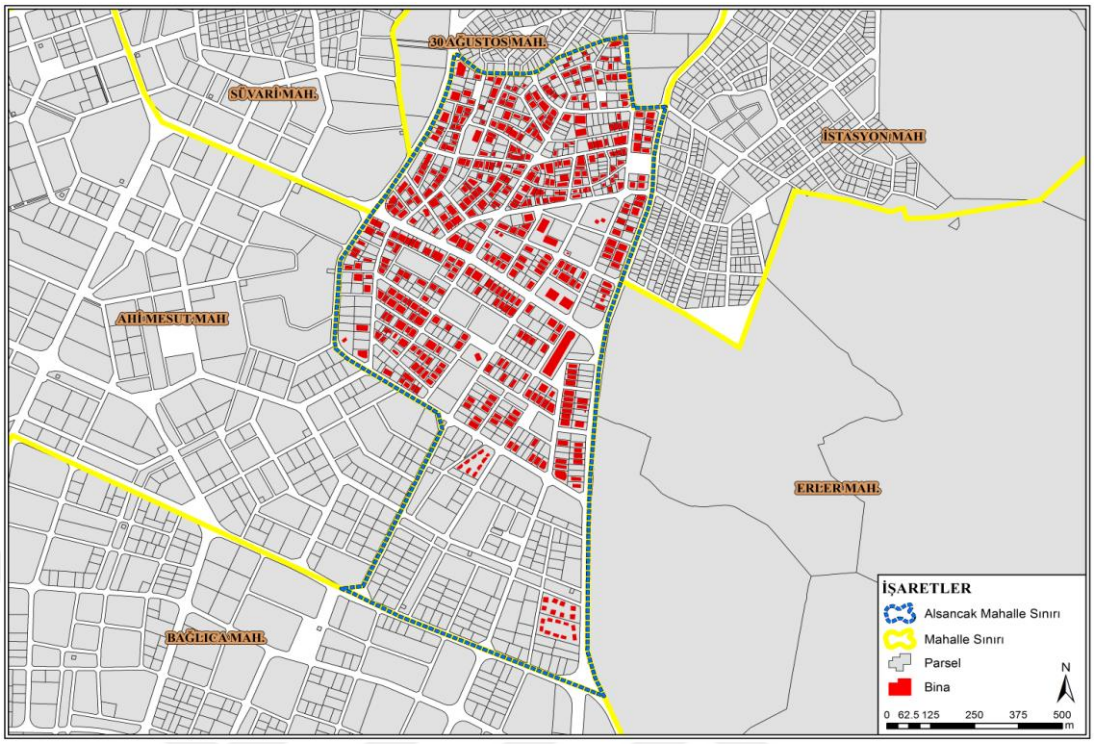
1990 ila 1993 yılları arasında Alsancak Mahallesi durağan bir süreç yaşamıştır. İlk apartmanlaşma izine 1993 yılında rastlanmaktadır ve bu süreçle birlikte dönüşüm aşaması başlamıştır. Fakat 2000'li yıllara kadar hızlı bir dönüşüm süreci yaşanmamıştır. Dönüşüm sürecinin en hızlı olduğu dönem 2005-2010 yılları arasındaki 5 yıllık periyottur (Harita 49, Harita 50).

Harita 49: Alsancak Mahallesi 2005 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

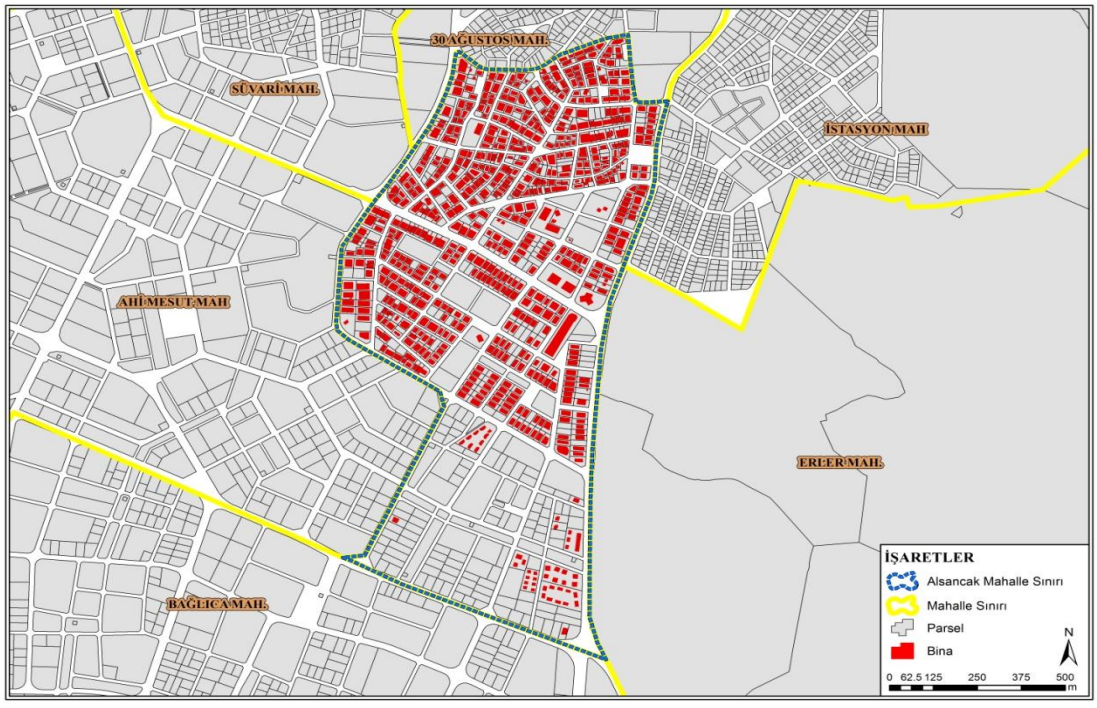
Harita 50: Alsancak Mahallesi 2010 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

2005-2010 yılları arasında yoğun bir dönüşüm süreci yaşayan mahallede dönüşüm aşaması 2015 yılında tamamlanmıştır. Gecekondu yapılarının tamamı yerini apartmanlara bırakmıştır (Harita 51).

Harita 51: Alsancak Mahallesi 2015 Yılı Mekân Kullanımı

Kaynak: Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi ve AKOS Birimi

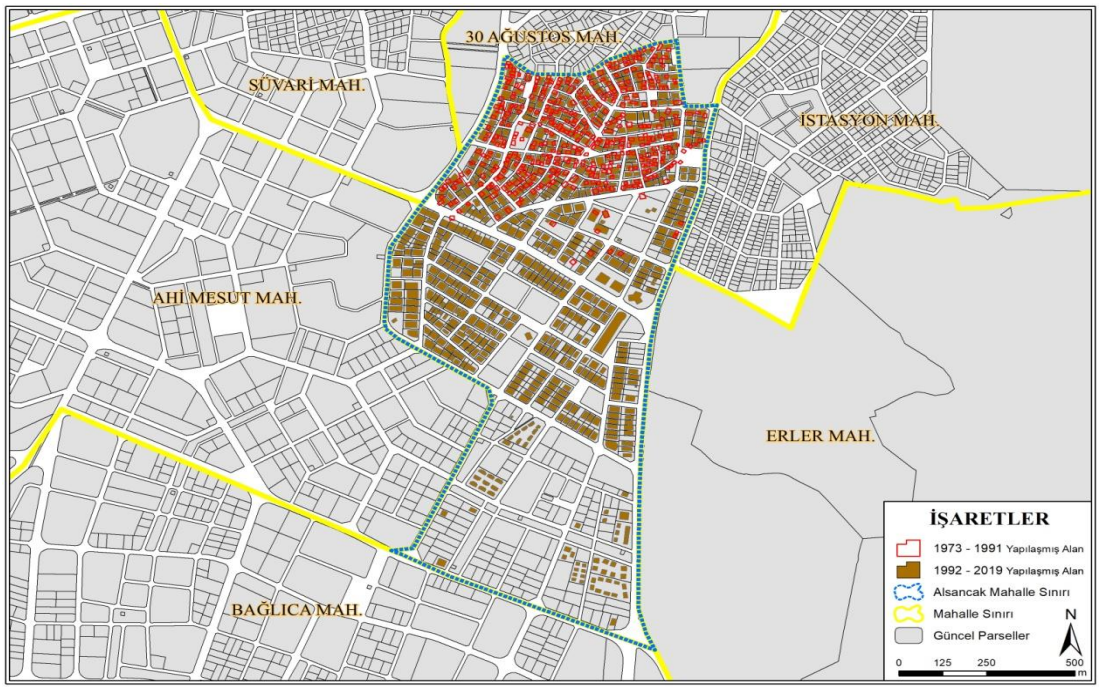
2015 yılında gecekondu alanlarının dönüşümü tamamlanmış olan Alsancak Mahallesi'nde boş parseller üzerinde konut yapımı devam etmiştir. 2020 yılı itibariyle apartman sayısı 843'e ulaşmıştır. Fakat dönüşümü tamamlanan bu alanda halen boş parsellerin varlığı henüz doygunluk aşamasına ulaşmadığını göstermektedir (Harita 52, Fotoğraf 41).

Fotoğraf 41: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşaması Sonrası Genel Görünüm

Kaynak: Hüseyin Melih ÖZDEMİR arşivi

Harita 52: Alsancak Mahallesi Dönüşüm Aşaması Mekân Kullanımı

Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü 1968, 1978 ve 1991 Yılları Hava Fotoğrafları ve Etimesgut Belediyesi Ruhsat Servisi Yıllara Göre Yapılaşma Sayıları

SONUÇ ve ÖNERİLER

" Etimesgut'ta Şehirsel Gelişim ve Konut Alanlarının Morfolojik Dönüşümü" adı altında gerçekleştirilen bu tez çalışması temelde iki konuyu ele almaktadır. Bunlardan ilki şehrin tamamı ölçeğinde şehirsel gelişmenin kavramsallaştırılmasına yönelik araştırmalar yapılarak şehrin kuruluşu ve kuruluşundan günümüze kadar fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya unsurlarından ne yönde etkilendiğinin tespitidir. İkinci aşamada ise "Tarihsel Coğrafi Yaklaşım" araştırma desenine bağlı kalınarak şehrin yerleşim sahası ve konut dokularında meydana gelen değişim ve dönüşümler açıklamak istenilmiştir. Morfolojik dönüşüm sadece "Tarihsel Coğrafi Yaklaşım" ile değil buna ek olarak tipomorfolojik dönüşüm yaklaşımı da dahil edilerek araştırılmıştır. Seçilen konut alanlarında şehirsel yapılı çevrede meydana gelen morfolojik değişim ve dönüşüm araştırılarak şehirsel mekânın biçimlendirilmesine yönelik açıklamalar geliştirilmiştir.

Araştırmaya konu olan Etimesgut şehri Antik çağlardan günümüze kadar iskan izlerine rastlanılan, asıl önemine ise Cumhuriyet Dönemi ile birlikte kavuşan bir şehir yerleşmesidir. Şehirler açıklanırken bazı teoriler ortaya konulmaktadır. Bu teorilerden biri de kuruluş yeri teorisidir. Etimesgut konumu sayesinde Cumhuriyet Dönemi'nde örnek köy yerleşmesi olarak kurulmuştur. Başkent Ankara'nın batı koridorunda konumu ve doğal çevresinin sunmuş olduğu doğal çevre unsurlarının elverişli olması sayesinde kısa sürede gelişmiş şehir yerleşmesidir. Tarıma dayalı örnek bir köy yerleşmesi olarak kurulmuş olmasına rağmen toprak yapısı kuruluş döneminde buna çok uygun değildir. Fakat zamanla yapılan ıslah çalışmaları ile bu problemi aşabilmiştir. İklim, jeolojik yapı ve jeomorfolojik unsurlar gibi doğal çevre bileşenlerinin elverişliliği ve bilhassa konumu ile kısa sürede çok çeşitli ekonomik fonksiyonlara sahip olarak gelişim sürecini tamamlamıştır.

Şehirde Cumhuriyet Dönemi boyunca sürekli bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Şehrin sahip olduğu şehirsel fonksiyonlarının çeşitliliğinin artış göstermesine bağlı olarak nüfus artışının sürekliliği mümkün olmuştur. Örnek köy yerleşmesi olarak kurulan Etimesgut, kırsal yerleşim olma özelliğinden çok kısa zamanda sıyrılmıştır. Nitekim 1960 yılına geldiğimizde şehir nüfusu %74,3'lük (14740 kişi) orana yükselmiş ve kırsal nüfusu geride bırakmıştır.

Kuruluş yeri, tarihi tren istasyonu ve yakın çevresi olan şehir 2000 yılına kadar daha sakin bir şehirleşme süreci yaşarken 2000 yılından itibaren hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Türkiye'nin en yoğun nüfusa sahip ilçeler sıralamasında 2015 yılında 19. sırada kendisine yer bulurken 2016 yılında 17 sıraya yerleşmiştir. Özellikle son 13 yıllık süreçte şehir nüfusu ikiye katlanmıştır. Nüfus artış hızı bu seyirde devam ederse şehrin nüfusu önümüzdeki 10 yıllık süreçte 1 milyonu aşacaktır. Şehrin ilk ortaya çıkmış olduğu sahalar gecekondu yapılarından oluşmakta idi ve az sayıda nüfusu barındırıyordu. Ancak günümüzde aynı alanlar üzerinde apartmanlarda çok daha fazla sayıda nüfus barınmaktadır. Bu durum bazı altyapı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Yeni imara açılmış ve açılacak olan sahalarda altyapı çalışmaları yapılmadan önce mutlaka 2030, 2050 ve 2070 nüfus projeksiyonları çıkarılmalı altyapı hizmetleri gelecekte bu alanlarda yaşaması muhtemel nüfusa göre yapılmalıdır.

Ankara şehir merkezine yakınlığı, ulaşım olanaklarının çeşitliliği gibi unsurlar şehrin nüfus yoğunluğunun hızlı bir artışa girmesine yol açmıştır. Artan nüfusun konut talebini karşılayabilmek adına şehir hızlı bir dönüşüm süreci geçirmiştir. Örnek köyün Etimesgut arazilerinde kurulmasının bazı önemli sebepleri vardı. Bunlar; Ankara'ya İstanbul'dan demiryolu ile seyahat edecek olan özellikle yabancı misafirlere Cumhuriyet'in modern başkent yüzünü gösterebilmek, genellikle üzerinde faaliyet bulunmayan boş vakıf arazilerinden oluşuyor olması ve Ankara şehir merkezine yakınlığıdır. Ankara şehir merkezine yakın bir konumda ve boş araziler üzerinde kurulan Etimesgut, 1950'li yıllardan itibaren yoğun göç alan Ankara'nın en cazip noktalarından birisi durumuna gelmiştir. Şehir, nahiye, bucak, mahalle gibi statüler arasında gidip gelirken bir otorite boşluğu da meydana gelmiştir. 1950-1990 yılları arasında örnek köy etrafından yayılarak gecekondu yapıları ile plansız ve düzensiz bir gelişim göstermiştir. 1990 yılından sonra ise gecekondu yapıları yıkılarak yerine apartman yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönüşüm süreci 2000'li yıllara kadar az sayıda konut üzerinde gerçekleşirken, 2005 yılından sonra oldukça büyük bir ivme kazanmıştır. Günümüzde müstakil yapılardan apartman yapılarına dönüşüm şehrin birçok noktasında tamamlanma durumuna gelmiştir.

Etimesgut şehri Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcında kurulmuş bir yerleşim birimi olmasına karşın, günümüzde sahip olduğu nüfus ve şehirsel fonksiyonları göz

önünde bulundurduğumuzda adeta şehirleşmenin hızlandırılmış bir simülasyonu gibidir. Başlangıçta tarihi tren istasyonu yakınında 52 hane özelinde kurulan yerleşme çok hızlı bir şekilde sağlık, askeri, sanayi ve hizmet gibi fonksiyonları bünyesine katarak ve hızlıca geliştirerek günümüze ulaşmıştır. Kuşkusuz böylesine hızlı bir gelişimde Ankara şehir merkezine yakınlığı oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Şehirsel morfoloji çalışmalarında morfolojik analizden önce, morfolojik birimlerin doğru tespiti önemlidir. Sağlıklı planlamaların yapılabilmesi ve morfolojik örüntülerin doğru bir şekilde ortaya koyulabilmesi için morfolojik bölgelerin doğru bir şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir. Araştırma sahası mahalle ölçeğinde 36 morfolojik birimden meydana gelmektedir. Ancak bunlardan şehrin kuruluş ve gelişiminde önem arz eden ve şehrin yapısını daha net anlamamızı sağlayan 5 morfolojik birim tespit edilmiştir. Bunlar, İstasyon, Kazım Karabekir, Süvari, 30 Ağustos ve Alsancak mahalleleridir.

Şehir morfolojik gelişim aşamaları kurucu aşama, dönüşüm aşaması ve doygunluk aşaması olarak gerçekleşmiştir. Kurucu aşama 20. yüzyılın ortalarına doğru gerçekleşirken dönüşüm aşaması 20. yüzyılın son 10 yılına girerken başlamıştır. Doygunluk aşamasına 2010 yıllarda ulaşmaya başlayan şehir, boş parseller üzerinde morfolojik gelişimini devam ettirmektedir.

Etimesgut'ta şehrin ilk özeği İstasyon Mahallesi'nde göçmen konutlarının kurulması ile başlamıştır. 1950'li yıllarda Kazım Karabekir Mahallesi'ne saçaklanma ile gelişim göstermiştir ve ilerleyen zamanda Süvari ve 30 Ağustos mahallelerine doğru bir gelişim göstermiştir. 1970'li yıllarda ise 30 Ağustos Mahallesi sınırından Alsancak Mahallesi'ne saçaklanma göstermiştir.

Araştırma sahası kuzey, güney ve batı yönlerinde gelişim göstermiştir. Şehrin doğu kesiminde yer alan askeri alanların varlığı şehrin bu yönde gelişim göstermesini engellemiştir. Askeri alanların varlığı ve geleceği hakkında birçok görüş ileri sürülmektedir. Ankara şehri içerisinde bir başka alana taşınması fikri en yaygın olan görüştür. Böyle bir olayın gerçekleşmesi durumunda şehrin morfolojik görünümünde ciddi farklılıklar şüphesiz meydana gelecektir. Şehrin ilerleyen süreçte güney yönünde gelişim göstereceği öngörülmektedir. Ankara şehrinin genel olarak bu yönde gelişim göstermesi, Etimesgut'a bağlı bulunan bu alanlarda boş arazilerin

mevcut oluşu ve konut yapımlarının bu alanlarda yoğunlaşmaya başlaması bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Gelecek yıllarda askeri tesislerin olası şehir dışına taşınması durumunda oldukça geniş arazilere sahip olan bu alanlar imara açmak yerine halkın rahatlıkla kullanabileceği yeşil alan olarak değerlendirilmelidir. Mevcut planlarda yeterince betonarme yapıya sahip olan şehirde, şehirsel ısı adasının etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu etkinin zararlarını minimum duruma indirebilmek için ağaçlandırma çalışmaları oldukça önemlidir.

Şehirde problem durumunda olan değiştirilmesinde veya düzeltilmesinde fayda görülen bazı durumlar tespit edilmiştir. Bunlardan ilki günün belli saatlerinde, özellikle sabah 08.00 ila 09.00 saatleri ile akşam 18.00-19.00 saatleri arasında özel araç kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan trafik yoğunluğudur. İşe gidiş-dönüş saatlerini oluşturan bu zaman dilimlerinde özellikle İstasyon Caddesi üzerinde ciddi bir trafik sıkışması meydana gelmektedir. Sincan şehrinin de Ankara şehir merkezine bağlantısını sağlayan bu anayolda trafik problemine bir çözüm getirilmesi gerekmektedir. Yönetimsel bakımdan Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tasarrufunda yer alan bu cadde üzerinde 2020 yılında trafik problemini çözmek için 2 adet alt geçit yapılmıştır. Ancak halen problemin çözümü için yeterli gelmemektedir.

1960'lı yıllarda kurulan ve şehrin nüfus bakımından büyümesi, fonksiyonel çeşitlilik kazanması açısından önemi büyük olan Ankara Şeker Fabrikası, şehrin etrafında gelişim göstermesi ile birlikte şehirsel alanlar içerisinde kalmıştır. Şeker üretiminin gerçekleştirildiği dönemlerde etrafına koku ve kirli hava salınımı yapan fabrika günümüzde hava kirliliği oluşturmaktadır. Fabrikanın yeri ile ilgili bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Askeri tesisler gibi Ankara Şeker Fabrikası hakkında da çeşitli görüşler ortaya atılmaktadır. Fabrikanın şehir dışına taşınacağı ve yerine halkın kullanımına açılacak olan başka bir tesis kurulacağı iddia edilmektedir. Fabrikanın taşınması artık kaçınılmaz hale gelmektedir. Taşınması durumunda, fabrika alanının ulaşım olanakları bakımından gelişmiş bir alanda bulunmasından dolayı bu araziler şehre canlılık katacak faaliyetlerde değerlendirilmelidir. Şehre yeni inşa edilmiş olan Türk Tarih Müzesi ve Parkı'nın oluşturduğu etkiyi verebilecek bir çalışma yapılabilir.

Fabrika arazisi üzerinde Dünya ticaret merkezi gibi bir tesis inşa edilmesi şehrin markalaşması konusunda destekleyici önemli bir unsur olacaktır. Şehirde her yıl gerçekleştirilen festival etkinliği ile Türk Tarih Müzesi ve Parkı şehre bir marka değeri katmaktadır. Büyük ekonomik etkinlik alanının kurulması mevcut değeri arttıracaktır.

Şehir yerleşmelerinin günümüzde ortaya çıkardığı en büyük problemlerden birisi de konutların çatı sistemleri ve asfaltların ortaya çıkarmış oldukları ısı artışıdır. Çatılar ve asfalt, sıcaklığı emerek uzun süre muhafaza ettiklerinden dolayı şehir ve yakın çevresinde mevsim normallerinin üzerinde sıcaklıklara yol açabilmektedir. Yerel yönetim düzeyinde alınacak bir karar ile şehrin genelinde çatıların sıcaklık artışına neden olmayacak malzemeler ile kaplanması bu soruna çözüm olacaktır.

Etimesgut yerleşmesi, sahip olduğu hakim ekonomik fonksiyonları ve nüfusu ile bir şehir yerleşmesi konumundadır. Şehir kuruluşundan günümüze kadar geçen 93 yıllık süreçte sürekli gelişim göstermiştir. Günümüzde artan nüfusu ile birlikte şehir gelişim göstermeye de devam edeceği muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Acar, D. (2005). *Bursa'da Şehirleşmenin Yağış ve Sıcaklık Üzerine Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara.

Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, (Güncellenmiş 3. Basım).

Akay, A. (1996). *Kentsel Mekanlarda Oluşan Isı Adası Etkisinin Azaltılmasında Sürdürülebilir Peyzajın Öneminin Ankara Kenti Örneğinde Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akçura, T. (1971). *Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri*, İstanbul: Türkye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Akdağ, M. (1974). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları,* Ankara: Bilgi Yayınları.

Akseki, H., Çağlar, M. Ç., (2013). Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri, *Megaron, Cilt:8*, Sayı:3, Sayfa: 165-174.

Aksoy, B., Karakuş, U., Türker, A. (2018). Etimesgut'un Nüfus Özellikleri, , Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1*, ss:476-482, Ankara.

Aksoy, B., Türker, A. (2018). Etimesgut Çevresinin Yapı ve Yeryüzü Şekilleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, ss:405-409, Ankara.

Aksoy, B., Türker, A. (2018). Etimesgut Çevresinin Sıcaklık, Basınç ve Rüzgar Özellikleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 3*, ss:475-484, Ankara.

Akşit, A. (2018). Ankara'nın Selçuklular Devrindeki Kentsel Gelişimine Dair Notlar, *Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 21*, Sayfa 71-79.

Akşit, B. (1998). *İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış*, Türkiye'de İç Göç Konferansı (6-8 Haziran 1977), İstanbul:Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.

Aktüre, S. (2000). 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Akyürek, B., Bilginer, E., Akbaş, B., Hepşen, N., Pehlivan, Ş., Sunu, O., Soysal,Y., Dağer, Z., Çatal, E., Sözeri, B., Yıldırım, H., Hakyemez, Y. (1984). *Ankara: Elmadağ-Kalecik Dolayının Temel Jeoloji Özellikleri,* Jeoloji Mühendisliği, 20, 31-46.

Alandağlı, M., (2018). Tapu Tahrir, Nüfus ve Temettuat Defterleri Verilerinde Etimesgut'un Lokalizasyon, Nüfus ve Ekonomik Geçmişi, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1*, ss:494-504, Ankara.

Alemdar, K. (2000). Seyahatnamelerde Ankara, *Tarih İçinde Ankara*, Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Aliağaoğlu, A. (2003). Afyon'da Şehir Morfolojisinin İki Unsuru Cadde-Sokak Sistemi ve Konutlar, *Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:1*, Sayı:2, Sayfa:63-83.

Aliağaoğlu, A. (2004). *Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Aliağaoğlu, A., Uğur, A. (2010). *Şehir Coğrafyası,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

Alkan, L. (2014). *Ankara'da Değişen Konut Örüntüsünün Yeni Yüzü: Rezidanslar,* Ankara: 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu, 16-18 Ekim 2014.

Altaban, Ö. (1986). Kent Fiziki Coğrafyasından Gelen Etkiler, *Ankara 1985'den 2015'e,* Ankara:Ajans İletim.

Altaban, Ö., Bademli, R., Günay, B., Güvenç, M., Tekeli, İ.,Türel, A. (1986). 2015 Ankara'sı İçin Makroform Önerisi, *Ankara 1985'den 2015'e,* Ankara:Ajans İletim.

Altaş, N. T. (2008). Kentsel Fonksiyonları Az Gelişmiş Kasabalara Bir Örnek: Domaniç, Erzurum: *Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:13,* Sayı: 20, Sayfa: 279-302.

Altaş, N. T. (2009). *Bozüyük Kent Coğrafyası,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Ankara, (2014). Ankara Kalkınma Ajansı, Ankara.

Ankara, (2017). Ankara Kalkınma Ajansı, Ankara.

Arı, K. (2000). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Aslanoğlu, R. (1998). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme,* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Atalay, İ. (2015). *Türkiye Vejetasyon Coğrafyası,* İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.

Atıcı, T. (2018). Tarihten Günümüze Taşınanlar, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1*, ss:448-456, Ankara.

Avcı, S. (2004). Şehirsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Sosyoloji Dergisi* Sayı: 9, Sayfa:9-28.

Ayataç, H., Zıvalı Turhan, T. (2018). Sokak İsimlerinin Kent Morfolojisindeki Değişimle İlgisi; İstanbul Kıyı Meydanları İçin Bir Karşılaştırma, *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı,* (Sayfa:987- 1004).

Aydın, O. (2011). CBS Temelli Hücresel Otomata Yöntemiyle Kentsel Büyüme Modeli:Ankara Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:9,* Sayı:2, Sayfa: 135-158.

Bakırer, Ö., Madran, E. (2000). Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Balık, H. (2012). *Kent İklimi Planlama İlişkisinin Stuttgart ve Hong Kong Kenti Örneklerinde Değerlendirilmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bardakçı, M: (31.12.2000). Esenboğa 600 Yıllık Bir Hezimetin Adıdır, Hürriyet Gazetesi.

Barrow, R. H. (2006). *Romalılar,* İstanbul: İz Yayıncılık, (Çeviren Ender Gürol, 2. Baskı).

Baş, B. (2015). *Pursaklar'ın Kentleşme Süreci*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başıbüyük, A. (2005). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ortalama Hanehalkı Büyüklüklerinin Dağılışı, Erzurum: *Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 10*, Sayı:13.

Başköy, M., Yılmaz, D., Özer, F., Yıldırım, K. (2003). *Atatürk ve Etimesgut,* Ankara Ticaret Odası Yayınları.

Baydan, E., Arslanbaş, E. (2018). Geçmişten Günümüze Etimesgut (Ankara)'da Tarım ve Hayvancılık, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 3,* ss:161-177, Ankara.

Bekdemir, Ü. (2000). *Giresun Kent Coğrafyası*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

Bilgili, B. (2009). *Ankara Kenti Yeşil Alanlarının Kent Ekosistemine Olan Etkilerinin Bazı Ekolojik Göstergeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma,* Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Birik, M. (2015). Kentsel Morfolojiye Bütüncül Yaklaşım, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler,*(Sayfa:534-546).

Birlik, S. (2006). *Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik – Değişimin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Trabzon.

BOA. NFS. d. 01804-00000, T.1258/1842-1843.

Brifing Raporu, (2018). Etimesgut Kaymakamlığı İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Brifing Raporu 2017 Yılı Faaliyetleri (1Ocak-31 Aralık), Etimesgut.

Buluç, S. (1991). İlkçağda Ankara, *Ankara Dergisi, Cilt 1*, Sayı 2, ss:13-28 Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Bulut, İ. (1998). *Şehir Coğrafyası Açısından Sorgun,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayın No: 877, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayın No:96, Araştırma Serisi No: 36.

Bülüç, E., Yılmaz Çakmak, B. (2018). Kentsel Mekânlarda Yaşanan Morfolojik Değişimde Denetim Mekanizmalarının Rolü, , *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu.*

Bütüner, B. F., Aral, A. E., Çavdar, S. (2017). Kentsel Mekan Olarak Demiryolu: Sincan-Kayaş Banliyö Hattı. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 73-97.

Cantek Şenol, F. (2017). *Sanki Viran Ankara*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı.

Cataldi, G., Maffei G. L., Vaccaro, P. (2002). Saverio Muratori and Italian school of planning typology. *Urban Morphology*, 6 (1), 3-14.

Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı: Kentsel Mekan Özellikleri, 1932 Jansen Planı'na ve Bugüne Katkıları, Etki ve Kalıntıları*, Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Cengizkan, A. (2004). *Mübadele Konut ve Yerleşimleri,* Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Chalil, F. (2018). Köy-Kent Geçiş Bölgesi:Ekoton-İstanbul Köyleri Örneği, *Sosyoloji Notları, Cilt:2,* Sayı:1, Sayfa:39-61.

Conzen, M.R.G. (1960). *Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis*. The Institute of British Geographers, 27.

Conzen, M.R.G. (1969). *Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis,* (İlk Baskı 1960, Cilt:27), The Institute of British Geographers, London.

Çadırcı, M. (2000). Yönetim Merkezi Olarak Ankara'nın Geçirdiği Evrim, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Çağlayan, S. (2011). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (İLKE).

Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi *Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:23, Sayfa:209-222.

Çavdar, G. (2011). *Yarı Kurak Alanlarda Gerçekleştirilen Ağaçlandırma Çalışmalarının Bazı Toprak Özellikleri Üzerine Etkilerinin İrdelenmesi: Polatlı (Sarıoba) Örneği.* Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Çavdar, Sert, S. (2017). Bir Fikir Mirası Olarak Atatürk Orman Çiftliği'nin Somut ve Somut Olmayan Değerleri, *Ankara Araştırmaları Dergisi,* Sayfa: 225-256.

Çetiner, A., (1972). *Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri*, İstanbul:İTÜ.

Çiçek, İ. (2004). Ankara'da Şehirleşmenin Yağış Üzerine Etkisi, Fırat Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi, C:14,* S1, s:1-17, Elazığ.

Çiçek, İ. (2005). Ankara'da Şehir ve Kırsal Sıcaklık Farklarındaki Değişiklikler (1970-2002), Fırat Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi, C:15,* S:2, s:1-16 Elazığ.

Çiçek, İ., Doğan, U. (2005). Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi, *Coğrafi Bilimler Dergisi, 3* (1), 57-72.

Çınar, H. (2018). 19. Yüzyılın İlk Yarısında Ahîmesud, Elvan, Bağlıca ve Eymiryaman/Emiryaman Köylerinin Nüfusu ve Nüfus Özelliikleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2,* ss:206-221, Ankara.

Danişmend, İ. H. (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Cilt:1*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Darkot, B. (1955). Altıncı Genel Nüfus Sayımı, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayfa:85-103.

Darkot, B. (1993). Ankara, İslam Ansiklopedisi Cilt 1, Sayfa: 437-443.

Demir, Yaleze, H. (2018). Atatürk'ün Örnek Köyünden 1990'ların Belediyesi'ne Yaşayan Mekânlar Olarak Etimesgut, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2,* ss:25-53, Ankara.

Demircan, M., Çiçek, İ., Türkoğlu, N., Arslan, M., Darende, C, V. (2014). *Ankara'da Yağışın Dağılışının Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleriyle Analizi,* TÜCAUM - VIII. Coğrafya Sempozyumu, 23-24 Ekim 2014, Ankara.

Demirpolat, A., Akça, G. (2004). Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları, Konya: *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı:15.

Denel, S. (2000). 19. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Formu ve Konut Dokusundaki Farklılaşmalar, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Dikici, Köseoğlu, B., Aydın, D. (2009). Müstakil Konut Alanlarında Morfolojik ve Bağlamsal Değişim: Konya Meram Öğretmen Evleri, *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt: 11*, Sayı: 2, Sayfa: 110-123.

Doğan, İ. (2018). *Göç ve Kültür,*İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayın ve Dağıtım.

Doğanay, H. (1983). *Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları* (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Erzurum).

Doğanay, H. (1984). *Bölge Planlamasının Coğrafi Esasları,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bölümü Ders Notları, No:63, Coğrafya Bölümü Ders Notları No:8.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası,* Ankara: Gazi Büro Kitabevi, Birinci Baskı.

Doğanay, H. (2006). *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Of*, İstanbul:Aktif Yayınevi.

Doğanay, H., Zaman, S. (2014). *Türkiye Turizm Coğrafyası* (4. Baskı). Ankara: Pageam A Yayıncılık.

Dönmez, Y. (1979). *Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:2506, Coğrafya Enstitüsü, Yayın No:102.

Emekçi, K. (1995). *Ankara Etimesgut İlçesinde Açık-Yeşil Alan Problemleri ve Peyzaj Mimarlığı Açısından Alınması Gereken Önlemler,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.

Eravcı, M. (2014). *Ahi Mesud Maddesi,* Ankara: Ahilik Ansiklopedisi Cilt: I, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Atalay Matbaacılık.

Ercoşkun, Yalçıner, Ö. (2016). *Kentsel Tasarıma Giriş,* Ankara: Gazi Kitabevi.

Erdoğan, A., Günel, G. (2007). *İstiklal Savaşı'nda Ankara,* Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi:3.

Erdoğan, A. (2013). *Polatlı Tarih ve Kültür Atlası,* Ankara: Polatlı Belediyesi Yayınları.

Ergenç, Ö. (2000). 16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal, Yapısı ve Kentsel Özellikleri, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Erol, O. (1999). *Genel Klimatoloji,* Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Ersoy, M. (2015*). Kentsel Planlamada Standartlar*, İstanbul: Ninova Yayıncılık.

Ersoy, M. (2016). *Kentsel Planlama Kuramları,* Ankara: İmge Kitabevi, (3. Baskı).

Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 773.

Erzen, A. (2010). *İlkçağda Ankara* , Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, (1946 Baskısından Tıpkı Basım, 2. Baskı).

Etimesgut Belediye Başkanlığı, (2018). *Günümüzde Etimesgut,* Ankara: Etimesgut Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları.

Faroqhi, S. (2000). Ankara ve Çevresindeki Arazi Mülkiyetinin ya da İnsan Toprak İlişkilerinin Değişimi, *Tarih İçinde Ankara,* Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Faroqhi, S. (2018). *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı,* (Çeviren: Sonnur Özcan), Ankara: Doğu Batı Yayınları, (3. Baskı).

French, D. H. (2012). Roman Roads&Milestones of Asia Minor,Vol. 3 Milestones, Fasc 3.2 Galatia, British Instute at Ankara, Electronic Monograph 2, (https://biaa.ac.uk/ckeditor/filemanager/userfiles/3.2%20gal%20final%20optimised.pdf) son erişim tarihi: 16.03.2021.

Galanti, A. (2005). *Ankara Tarihi,* Ankara: Çağlar Yayınları 2. Baskı.

Gökçe, B. (2007). *2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu Etüdler veMüdahale Biçimleri*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı.

Gökçe, V. (2017). Gelenekten Geleceğe Türk Kültürünün Birleştirici Yapıtaşı: Ahilik, *Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 11, Sayfa: 276-287.

Göney, S. (1977). *Şehir Coğrafyası, Yerleşme Coğrafyası, Cilt:1,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 2274, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 91.

Göney, S. (2017). *Şehir Coğrafyası 1,* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Gülekli, N. C. (1948). *Ankara Tarih-Arkeoloji,*Ankara: Doğuş Matbaası.

Gülekli, N. C. (1949). *Ankara Rehberi/ The Guide of Ankara,* İstanbul: Ankara Kulübü Yayınları, No 1, Pulhan Matbaası.

Gültekin, N. T. (2016). Kültürel ve Endüstriyel Miras Olarak Ankara Şeker Fabrikası, *İdeal Kent Dergisi*, *20* (7), 906-935.

Günay, B. (2006). Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme, *Cumhuriyet'in Ankarası,*Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2. Basım.

Günaydın, Y. T. (2015). *Ahilik Araştırmaları 1913-1932,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Günel, G. (2018). Tarih ve Kültür Varlıklarıyla Etimesgut, , Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1,* ss:56-102, Ankara.

Gürer, K. T. (2016). Tipomorfoloji: Kentsel Mekânın Yapısını Anlamak, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Cilt:7*, Sayı:18, Sayfa:8-21.

Hacıgökmen, M. A. (2002). *Ankara'da Ahi Hâkimiyeti (1330-1361),* Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 6.

Hacıgökmen, M. A. (2007). Ahi Şecere-Nâmelerinin Tarihî Temeli ve Yazılış Sebepleri, Konya: Selçuk Üniversitesi, *İlahiyat Dergisi,* Sayı: 23, Sayfa: 107-115.

Hacıgökmen, M. A. (2011). *Ahiler Şehri Ankara,* Konya: Kömen Yayınları.

Hacıgökmen, M. A. (2012). Anadolu'da Ahiliğin Esnaf Dönüşmesi ve Tımar Sistemine Yansımaları (Ankara Örneği), Selçuk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Sayı:32, Sayfa:263-292.

Hacıgökmen, M. A. (2014*). Ahi Mesud Maddesi, Ankara: Ahilik Ansiklopedisi Cilt: I,* Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Atalay Matbaacılık.

Hall, T. (2001). *Urban Geography,* (2 th Edition), Routledge, London

Hammer, J.V. (2012). *Büyük Osmanlı Tarihi,* Cilt 1.

Hisarlıgil, H. (2009). *Enerji Etkin Planlamada Konut Adası Tasarımı: Hipotetik Konut Adalarının Ankara Örneğinde Mikroklima Analizi,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri, İzmir: *Ege Coğrafya Dergisi,* Sayı:14, Sayfa:57-71.

İnce Güney, Y. (2018). Balıkesir Kent Morfolojisi: Tarihsel Bir Okuma, İstanbul: *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Sayfa:383-396).

İrdem, İ., Mutlu, A. (2016). 6360 Sayılı Yasayla Kır-Kent Kavramlarının Muğlâklaşması Sorunu ve Olası Sonuçları. İzmir: *Kamu Yönetimi Sempozyumu KAYSEM 10 Bildiriler Kitabı*:159-175.

İzbırak, R. (1990). *Sular Coğrafyası,* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi No: 159.

İzbırak, R. (1992). *Coğrafya Terimler Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi:157.

Kaçar, D. A. (2015). *Kültür/Mekan: Gazi Orman Çiftliği, Ankara*, Ankara:Dumat Ofset.

Kandiyoti, D. (1984). Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Ankara: Türkiye'de Ailenin Değişimi-Toplumbilimsel İncelemeler, *Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını,* Sayfa:15-33.

Karaboran, H. H. (1989). Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar, Elazığ: *Fırat Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, Cilt:3* Sayı:1.

Karadağ, A. (2000). *Kentleşme Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunları ile İzmir,* İzmir: Egekoop.

Karadağ, A., Koçman, A. (2007). Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği, *Ege Coğrafya Dergisi, 16*, 3-16, İzmir.

Karakuş, U. (2018). Cumhuriyetten Günümüze Etimesgut'ta Nüfus Gelişimi. *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı (3. Cilt)*, Etimesgut Belediyesi Kültür Yayınları, s. 453-460.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2018). *Ankara,* İstanbul: İletişim Yayınları, 36. Baskı.

Karatepe, Ş. (1996). *Şehirler Sahibini Arıyor, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler 2*, İstanbul: İlke Yayınları.

Karpat, K. (1976). *The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization*, Cambridge University Pres, London, Newyork, Malbourne.

Karpat, H. K. (2006). *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*, Ankara: İmge Yayınevi.

Karpat, H. K. (2012). *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, İstanbul:Timaş Yayınları.

Katznelson, I. (2019). *Marksizm ve Kent*, (Çeviren: Ceren Göğüş), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kaya, A. (2015). Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke:Türkiye, *Göçler Ülkesi,* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kaya, A. Y., Akdemir, İ. O. (2019). *Çorum Kent Morfolojisi,* İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Kaya, M. A. (2000). Ankyra (Ankara) ve Galatlar, Ankara: *Kebikeç Dergisi,* Sayı 9.

Kaya, M.A. (2004). Hellenogalatia, İstanbul: *Arkeoloji ve Sanat Dergisi,* Sayı 118.

Kaya, S. H., Terzi, F., Bölen, F. (2009). Kentsel Doku İle Şehirsel Büyüme Biçimi Arasındaki İlişkinin Mekânsal Analizi: İstanbul Örneği, *CBS ve Bilgi Teknolojileri Bildiriler Kitabı,* İzmir: DEUCBS Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu 10-11 Aralık.

Keleş, R. (1961). Şehir *ve Bölge Planlaması Açısından Şehirleşme Hareketleri,* Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:122-104, Şehircilik Enstitüsü Yayınları No:8.

Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası,* Ankara: İmge Yayınevi (16. Baskı).

Keleş, R. (2018). *Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi,* Ankara: İdealkent Yayınları.

Keleş, R. (2019). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu,* İzmir: Cem Yayınevi.

Keleş, R., Duru, B. (2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış, *Mülkiye, Cilt:XXXII*, Sayı:261.

King, R. (2002). *Towards a New Map of Migration,* International Journal of Population Geography, Sayfa:89-106.

Kiziroğlu, M. A. (2017). Türkiye'nin Nüfus Değişimine Göre İl Bazında Kentleşmesine Bir Bakış (1965-2014), *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 153-183.

Kılcı, A. (2018). Etimesgut'ta Ahi Mesud Zaviyesi Vakfı, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2,* ss:410-434, Ankara.

Koca, F. (2015). Muğla'da Kentsel Büyüme, Çeper-Kuşak Oluşumu ve Değişen Kent Formu, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler*,(Sayfa:217-230).

Koçak, Y., Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, Kafkas Üniversitesi, *İİBF Dergisi, Cilt:3*, Sayı: 3, Sayfa:163-184.

Koçman, A. (1991). İzmir'in Kentsel Gelişimini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri ve Bunlara İlişkin Sorunlar, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi 3,* 101-122, Ankara.

Koçman, A. (1993). *Türkiye İklimi,* İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 72.

Kortan, E. (2014). *Ankara 1939-1945 II. Dünya Harbinin Gölgesinde,* İstanbul: Boyut Yayıncılık ve Tic.A.Ş.

Köksal, M. F., Kurtoğlu, O., Karaköse, H., Şenödeyici, Ö. (2008). *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri-Ahi Şecerenameleri, Beratlar, Vakfiyeler,* Kırşehir Valiliği Yayınları.

Kubat, A. S., Hazar, D. (2018). İstanbul'un Çeper Kuşak Gelişimi, *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Sayfa: 693-712).

Kubat, A. S., Topçu, M. (2009). Antakya ve Konya Tarihi Kent Dokularının Morfolojik Açıdan Karşılaştırılması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2*(6), 334-347.

Lefebre, H. (2018). *Şehir Hakkı* (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Sel Yayıncılık, (Orjinal Yayın Tarihi, 1967).

Lefebre, H. (2019). *Kentsel Devrim* (Çev. S. Sezer), İstanbul: Sel Yayıncılık, (Orjinal Yayın Tarihi, 1970) (6. Baskı).

Lindner, R. P. (2012). Anadolu 1300-1451, *Türkiye Tarihi; Bizans'tan Türkiye'ye 1071-1453,* İstanbul: Kitap Yayınevi (Çeviren, Ali Özdamar).

Maden, F. (2015). Kırşehir Şer'iyye Sicillerinde Ahi Evran ve Ahi Mesud Zaviyeleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* 76, 133-146.

Mamboury, E. (2014). *Ankara Guide Touristuqie Ankara Gezi Rehberi*, Ankara Üniversitesi Yayınları.

Marx, K., Engels, F. (2004). German Ideology (Part I Feuerbach).

Metin, C. (2002). Ankara'da Ahiler Yönetimi (1290-1354) Meselesi, *Türk Kültürü*, Sayı:472, Sayfa: 473-485.

Moudon, A.V. (1994). Getting to know the built landscape: typomorphology. In K.A. Franck& L.H. Schneekloth (Eds.), *Ordering space: types in architecture and design,* (pp. 289-311). NewYork: Van Nostrand Reinhold.

Moudon, A.V. (1997). Urban Morphology as an Emerging Interdisciplinary Field Urban Morphology, 1,3-10.

Norberg – Schulz, C. (1979). Genius Loci: Towards a Phenomology of Architecture, New York: Rizzoli.

Oliveria, V. (2016). *An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities*, Springer International Publishing.

Ortaylı, İ. (2000). 19. Yüzyıl Ankara'sına Demiryolunun Gelişi, Hinterlandının ve Hinterlanddaki Üretim Eylemlerinin Değişimi, *Tarih İçinde Ankara*, Ankara: TBMM Basımevi (2.Basım).

Oygür, A.V. (2015). Çağlar Boyu Ankara.

Önge, M. (2018). Tarihsel Süreçte Konya Kent Morfolojisinin Gelişimi, *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Sayfa: 455-470).

Özalp, M. N. (2016). Bir *Başkentin Anatomisi 1950'lerde Ankara,* Ankara: İdealkent Yayınları.

Özav, L. (2002). *Sivaslı İlçesi'nin Coğrafi Etüdü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No:30.

Özçağlar, A. (1994). Zile'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri. *AÜ Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* Sayı 3, ss.219-243.

Özçağlar, A. (2003). Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* 2003, 1 (1), 3-18.

Özçağlar, A., Kasarcı, R. (1996). Türkiye'de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı, Ankara: Ankara Üniversitesi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* Sayı:5.

Özçörekçi, H. (1944). Anadolu'da Küçük Şehir Araştırmaları. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* Cilt 3, Sayı 1.

Özdemir, H. M. (2017). *Polatlı'nın Şehir Coğrafyası,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Uşak.

Özdemir, R. (1998). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, (İkinci Baskı).

Özdemir, Uzar, F., Demirkol, E. (2014). Etimesgut:"Örnek Köy"den "Site Kent"e *İdealkent,* Sayı:11, Sayfa: 360-368.

Özdeş, G. (1974). *Şehir Bölgeleri,* İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yayınları, No:1.

Özer, İ. (1998). Türkiye'de Kentleşme, Yeni Türkiye, *Cumhuriyetin Özel Sayı 3*, Sayı 23-24, s: 2334-2345, İstanbul.

Özgür, E. M. (1995). Türkiye'deki İç Göçlerde Ankara İlinin Yeri, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* Sayı:4, Sayfa:63-76

Özgür, E. M. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, Ankara: GMC Basın Yayın Ltd. Şti.

Özgür, E. M. (2000). *Türkiye Coğrafyası,* Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.

Özgür, E. M. (2010). *Yerleşme Coğrafyasına Giriş Lisans Ders Notları,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Özgür, E. M. (2011). *Nüfus Coğrafyası Lisans Ders Notları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Özgür, E. M. (2013). *Kentsel Coğrafya Lisans Ders Notları,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Özkan, A. (2009). *Osmanlı Tarihi 1299-1922*, İstanbul: Boyut Kitapları.

Özkök, M. K., Kuru, A. (2015). Kentsel Dokuda Görülen Değişimlerin İncelenmesi: Kırklareli Kent Merkezinde Morfolojik Bir Analiz Çalışması, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler,* Sayfa:422-437.

Öztürk, F., Gül, T. (2018). "Etimesgut" Ahilik Geleneğinden Günümüz Mesleki Formasyon Çalışmaları, , Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1*, ss:371-383, Ankara.

Pacione, M. (2001). *Urban Geography (a global perspective)*, Roudledge Publishing, London, Newyork.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: MEB Yayınları Cilt III.

Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası,* (Çeviren: Mihri Pektaş) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Sargın, H. (2012). *Antik Ankara,* Ankara: Arkadaş Yayıncılık, (Genişletilmiş 2. Baskı).

Sarıkaya Levent, Y. (2015). Yayılan Kentlerde Kırdan Kente Dönüşüm: Mezitli İlçesinde Morfolojik Bir İnceleme, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler,*(Sayfa:388-406).

Shaw, G., Williams, A. M. (1996). *Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective,*Blackwell Publishers Ltd., İngiltere.

Sjoberg, G. (2002). Sanayi Öncesi Kenti, (Çev. A. Alkan, B. Duru), Ankara: *20. Yüzyıl Kenti*, İmge Yayınevi.

Sönmez, Ö. (2019). İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Sürecinde Konut Yoğunlukları Değişimi, *Megaron, Cilt:14,* Sayfa: 145-154.

Sözen, M., Sakaoğlu, N. (2005). *Şikarî, Karamannâme, Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi,* İstanbul: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayınları.

Steigerwald, J. (2002). *Goethe's Morphology*, Urphanomene and Aesthetic Appraisal, Journal of the History of Biology, 35, 291-328.

Şahin, C. (2011). *Türkiye Fizikî Coğrafyası,* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, (Genişletilmiş 4. Baskı).

Şahin, İ. (2014). *Ahi Mesud Maddesi, Ankara: Ahilik Ansiklopedisi Cilt: I,* Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Atalay Matbaacılık.

Şahin, C., Doğanay, H., Özcan, N.A. (2005). *Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik).*Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık. Üçüncü Baskı.

Şahingöz, M. (2018). Atatürk'ün Ankarası ve Etimesgut, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara*, Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 2*, ss:337-359, Ankara.

Şahingöz, M., Demirtaş, B. (2018). Dünden Bugüne Etimesgut'ta Sağlık Hizmetleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 3,* ss:179-195, Ankara.

Şengöz, T. E. (2006). *Bağlıca ve Çayyolu Köyleri (Ankara) Civarının Jeolojisi, Jeoloji Mühendisliği Uygulaması*, Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Konya.

Şenyapılı, T. (2016). *"Baraka"dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*, İstanbul:İletişim Yayınları.

Şimşirgil, A. (1999). *Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları.

Tandoğan, A. (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu,* Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık Yayınları.

Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme Cilt 1,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No:45.

Tankut, G. (1993). *Bir Başkentin İmarı Ankara: 1929-1939),* İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tanyeli, U. (2020). *Yıkarak Yapmak Anarşist Bir Mimarlık Kuramı İçin Altlık,* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Tarihte Etimesgut, (2018). *Tarihte Etimesgut Cilt 1,* Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara.

Tarihte Etimesgut, (2018). *Tarihte Etimesgut Cilt 2,* Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara

Taşkıran, H. (2018). Paleolitik Çağ'da Ankara, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 1,* ss:26-36, Ankara.

Tekeli, İ. (1978). Türkiye Tarımında Mekanizasyonun Yarattığı Yapısal Dönüşümler ve Kırdan Kopuş Süreci, *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, D-26.

Tekeli, İ. (1991). *Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler,* Ankara: Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları.

Tekeli, İ. (1986). Kent Toprağında Mülkiyet Dağılımı ve El Değiştirme Süreçleri, *Ankara 1985'den 2015'e,* Ankara:Ajans İletim.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,* İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları.

Tekeli, İ. (2006). Kent Tarihi Yazımı Konusunda Yeni Bir Paradigma Önerisi, *Cumhuriyet'in Ankara'sı,* Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2. Basım.

Tekeli, İ. (2011). *Göç ve Ötesi,* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (2. Basım).

Tekeli, İ. (2013). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi,* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı.

Tekin, A. (1998). *Dünden Bugüne Etimesgut (Ahi Mes'ud'tan Etimesgut'a*), Ankara: Etimesgut Belediyesi Kültür Yayınları.

Togan, Z.V. (1931). Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti, İstanbul: *Türk Hukuk ve İktisadi Tarihi Mecmuası, Cilt 1*.

Tolun-Denker, B. (1976). *Şehir İçi Arazi Kullanılışı* , İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi No:2054, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 83.

Torrens, P.M., Alberti, M. (2000). *Measuring Sprawl,* Casa Working Paper Series, No:27, Centre for Advenced Planning Analysis, London: University College London.

TUİK, Genel Nüfus Sayımı Raporları ve ADNKS Verileri

Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye İskan Coğrafyası,* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 1283, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 49, İstanbul.

Tunçer, M. (2001). *Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14.-20.YY),* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı , Kültür Eserleri.

Tunçer, M. (2015). *Çevresini Arayan Ankara,*Ankara: Alter Yayıncılık.

Tümertekin, E. (1965). *Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.

Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tümertekin, E. (1987). *Ulaşım Coğrafyası,* İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2050, Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 85.

Tümertekin, E. (1994). Beşeri Coğrafyaya Giriş, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi ve Film Merkezi.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2009). *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma,* İstanbul Çantay Kitabevi.

Tümertekin, E., Özgüç, N. (2011). *Beşeri Coğrafya İnsan.Kültür. Mekan*, İstanbul: Çantay Kitabevi (12. Baskı).

Türel, A. (1986). Ankara Kent Formunda Konut Alanlarının Gelir Gruplarına Göre Farklılaşması, *Ankara 1985'den 2015'e*, Ankara:Ajans İletim.

Türker, A., Aksoy, B. (2018a). Etimesgut'ta Tarımsal Yapı ve Üretim, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 3,* ss:196-203, Ankara.

Türker, A., Aksoy, B. (2018b). Etimesgut Çevresinin Yağış Özellikleri, Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (UTES), 29-30 Mart, Etimesgut/Ankara, *Uluslarası Tarihte Etimesgut Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt 3,* ss:204-215, Ankara.

Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar,* İstanbul:İnkılap Kitabevi.

Uğurlar, A., Eceral, Özelçi, T., Gürel, Üçer, A. (2018). Alt Konut Piyasaları Bağlamında Hanehalkı ve Konut Özelliklerinin İlişkisi: Ankara Örneği, *İdealkent Dergisi, Cilt:9,* Sayı:25, Sayfa:800-833.

Ülkenli, K. Z. (2017). İç İçe İki Genç Cumhuriyet Ütopyası ve Dönüşümleri: Ankara ve Atatürk Orman Çiftliği*, Ankara Araştırmaları Dergisi,* 5(1), 27-72.

Ünal, M. (2007). *Bağlıca (Etimesgut) Yeraltı Sularının Hidrojeokimyasal Özelliklerinin ve Bazı Kirlilik Parametrelerinin Belirlenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çevre Bilimleri, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünlü, T. (2006a). Mersin'de Değişen Kentsel Mekân: Çamlıbel'de Morfoloijk Değişim, *Megaron, Cilt:1,* Sayı:4.

Ünlü, T. (2006b). Kentsel Mekânda Değişimin Yönetilmesi, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 23* (2), Sayfa:63-92.

Ünlü, T. (2015). Mersin: Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler.

Ünlü, T., Baş, Y. (2015). Mersin'de Morfolojik Süreçlerin Değerlendirilmesi, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler,* Sayfa:14-30.

Vural, S. (1972). *Ankara ve Çevresinin Zirai Peyzaj Özellikleri,* Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Yasak, Ü., Özdemir, H. M. (2017). Polatlı Şehri'nin Mekansal Gelişimi ve Şehir İçi Arazi Kullanımı, *Studies Of The Ottoman Domain, Cilt:7,* Sayı:13, Sayfa:285-313.

Yasak, Ü., Özdemir, H. M. (2019). Şehirsel Turizm Kaynakları Açısından Etimesgut Uluslarası Anadolu Günleri Kültür ve Sanat Festivalinin Değerlendirilmesi, *Turkish Studies Dergisi, 14*(4), 1581-1601.

Yavuz, E. (2000). 19. Yüzyıl Ankara'sında Ekonomik Hayatın Örgütlenmesi ve Kentiçi Sosyal Yapı.

Yavuz, İ. (2013). THK Etimesgut Uçak Fabrikası 1939-1950, *Mühendis ve Makina Dergisi*, 54 (636), 32-36.

Yetiş, R., Turcan, Y., Dinçer, E. A. (2018). Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi, , *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu.*

Yıldırım, K. (2013). Ankara'nın Batı Koridorundaki Kentsel Gelişimin ve Toplu Taşıma Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Ankara Lojistik Üssü ve Sanayi Bölgeleri Örnekleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, Cilt: 13*, Sayı:2, Sayfa: 1-22.

Yılmaz, E. (2013). *Ankara Şehrinde Isı Adası Oluşumu,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara.

Yılmaz, E., Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:35, Sayfa: 252-267.

Yılmaz, M., Terzi, F. (2015). Çeper Kuşakların Mekânsal Büyüme Üzerindeki Etkisi: Bursa, Mersin: *Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu I: Temel Yaklaşımlar ve Teknikler*,(Sayfa: 231-244).

Yılmaz, N. (2004). Farklılaştıran ve Ayrıştıran Bir Mekanizma Olarak Kentleşme, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 250-267.

Yinanç, M. H. (1944). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri,* İstanbul Üniversitesi Yayınları, Bürhaneddin Matbaası.

Yücel, D. S., Konuk, G. (2013). Bitişik Ekosistemler Arasındaki Sınırlar: Ekolojik Geçiş Zonları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Sayı: 15, Sayfa:90-102.

Yüceşahin, M. M. (2011). Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm : Mekânsal Bir Değerlendirme, *Coğrafi Bilimler Dergisi,* Sayfa 11-27.

Weber, M. (2015). *Şehir Modern Kentin Oluşumu* (Çev. M. Ceylan), İstanbul: Yarın Yayınları.

Whitehand, J. (2001). *British Urban Morphology: the Conzenian Tradition*, Urban Morphology, 103-109.

Whitehand, J. W. R., Morton, N. J. (2003). Fringe Belts and the Recyling of Urban Land: An Academic Concept and Planning Practice, Environment and Planning B: Planning and Design, 30.

Whitehand, J.W.R. (2007). *Conzenian Urban Morphology and Urban Landscapes*, 6th International Space Syntax Symposium, 01-09, İstanbul

Whittick, A. (1974). *Encyclopedia of Urban Planing*, (Editor in Chief), New York: McGraw-Hill Book Company.

Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme, (Çeviren: Duru, B. ve Alkan, A.), *20. Yüzyıl Kenti,* Ankara: İmge Kitabevi, Sayfa:77-106.

Xiao, Y. (2017). *Urban Morphology and Housing Market*, Tongji University Press, Springer, Shangai, China.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/

http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/yitirilen-etimesgut/#e1

https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/etimesgut/demografi

http://www.etimesgut.bel.tr/hizmetlericerik/Pazar-yerleri-63.aspx

https://www.otosanayi.org/Sasmaz-Oto-Sanayi-Sitesi-b40

http://www.sasmazotosanayisitesi.com

http://tdk.gov.tr

https://twitter.com/AntolojiAnkara